

Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet

Ehdotus Satakunnan ja Varsinais-Suomen
arvokkaiksi maisema-alueiksi 2014

JENNY ALATALO | MARIE NYMAN

Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet

Ehdotus Satakunnan ja Varsinais-Suomen
arvokkaiksi maisema-alueiksi 2014

JENNY ALATALO
MARIE NYMAN

RAPORTEJA 75 | 2014

**MAASEUDUN KULTTUURIMAISEMAT JA MAISEMANÄHTÄVYYDET
EHDOTUS SATAKUNNAN JA VARSINAIS-SUOMEN
ARVOKKAIKSI MAISEMA-ALUEIKSI 2014**

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Taitto: Marie Nyman, Päivi Lehtinen
Kansikuvat: Jenny Alatalo, Marie Nyman, Kirsti Virkki
Kartat: © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/13
© SYKE, Varsinais-Suomen ELY-keskus

ISBN 978-952-257-104-9 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2854 (verkkajulkaisu)

URN:ISBN:978-952-257-104-9

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus

Sisällys

Inventointityön eteneminen	5
Inventoinnin lähtökohdat ja tavoitteet	5
Maakuntien maisemaselvitykset	7
Hotspots - analyysi	11
Kyselyt	19
Aineistojen kokoaminen	19
Inventointikohteiden valinta	24
Arviointi ja rajaukset	24
Äänimaisema	25
”Katson maalaismaisemaa”-hankkeen seminaari	26
Kommentointi	26
Voimaantulo	26
Maisemamaakuntajako ja maisemaseudut	27
Lounaismaa, Lounainen viljelyseutu	28
Lounaismaa, Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutu	28
Lounaismaa, Ala-Satakunnan viljelyseutu	29
Lounaismaa, Etelä-Satakunnan kankareseutu	29
Lounaismaa, Satakunnan rannikkoseutu	29
Lounaismaa, Pohjois-Satakunnan järvisseutu	29
Suomonselkä	30
Varsinais-Suomen maisematyypijako	35
Ehdotukset Satakunnan valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi	37
Eura-Kiukainen kulttuurimaisema	38
Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema	43
Köyliönjärven kulttuurimaisema	51
Leistilän aukean viljelysmaisema	55
Ahlaisten kulttuurimaisema	59
Yyterin maisemanähtävyys	63
Vihteljärvi-Riihonlahti kulttuurimaisema	67
Ehdotukset Satakunnan maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi	72
Eurajoen kulttuurimaisema	73
Harjunpäänjoen kulttuurimaisema	77
Hiirijärven kulttuurimaisema	81
Lattomeren kulttuurimaisema	84
Leistilänjärven kulttuurimaisema	87
Loimijoen kulttuurimaisema	90
Panelian kulttuurimaisema	94
Vuojoki - Linnamaa kulttuurimaisema	98
Luvianlahden kulttuurimaisema	102
Kodisjoen kulttuurimaisema	106
Karvianjokilaakson kulttuurimaisema	110
Jämijärven kulttuurimaisema	114
Karvian kulttuurimaisema	118

Ehdotukset Varsinais-Suomen valtakunnallisesti arvokkaiksi

maisema-alueiksi	122
Aurajokilaakso	123
Auraådalen	130
Halikonjokilaakso	134
Paimionjokilaakso	139
Perniön viljelysmaisemat	144
Uskelanjokilaakso	149
Airiston - Pukinsalmen merimaisema	153
Erstan - Bocksundets havslandskap	158
Mynälahti	162
Ströömin meriväylä	167
Utö - Berghamn ulkosaariston merireitti	171
Utö - Berghamn ytterskärgårdens sjöled	177
Laitilan lakeus	182

Ehdotukset Varsinais-Suomen maakunnallisesti arvokkaiksi

maisema-alueiksi	187
Häntälän notkojen kulttuurimaisema	188
Kiskon - Kiikalan kulttuurimaisema	191
Koski – Muurla – Romsilan kulttuurimaisema	195
Loimijoen kulttuurimaisema	199
Niinijoen, Mellilän ja Loimaan viljelylakeudet	203
Nousiaisten ja Hirvijoen kulttuurimaisemat	207
Paimionjoen, Someron järviketjun ja Härkätien kulttuurimaisemat	211
Salaisten kulttuurimaisema.....	218
Savijokilaakson kulttuurimaisemat	221
Bogsbölen – Nordvikin kylämaisemat	225
Bogsböle – Nordviks bylandskap.....	228
Högsåra	230
Högsåra	234
Iniön ja Keistiön kulttuurimaisemat	237
Iniö och Keistiö kulturlandskap.....	241
Jungfruskär	244
Jungfruskär	247
Kuusiston linnanraunioiden maisema	249
Lempilänjokilaakson ja Halikonlahden maisema	253
Naantalin aukon maisema	256
Putsaari.....	260
Sauvon kulttuurimaisema.....	264
Tunnhamn.....	268
Tunnhamn.....	270
Pyhärannan kylämaisemat	272
Kuvailulehdet	275

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyt maisema, jossa näkyy ihmisen toiminnan vaikutus. Maaseudun kulttuurimaiseman perusta on viljelymaisemassa, joka on syntynyt pitkään jatkuneen maatalouden ja karjanhoidon myötä. Kulttuurimaisema on moniulotteinen käsite, eikä se itsessään sisällä arvovarausta. Kulttuurimaisemaan liittyy kuitenkin usein vahva tunnelataus.

Valtakunnallisesti arvokas maaseudun kulttuurimaisema

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue on kulttuuri- ja luonnontekijöiden muodostama erityisen kaunis, eheä ja koko Suomen maaseudun kulttuurimaisemia edustava kokonaisuus. Valtakunnallisesti arvokkaat maaseudun kulttuurimaisemat edustavat parhaiten maisemamaakunnalleen tyypillistä kulttuurimaisemaa. Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ilmentää korkeita luonnon, kulttuurin ja maiseman arvoja. Maisema-alueet jakautuvat kahteen pääryhmään: maaseudun kulttuurimaisemiin ja maisemanähtävyyksiin.

Valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella pitkät kulttuurivaikutukset ovat yhä näkyvissä. Alueella tai alueen lähellä on mahdollisesti muinaisjäännöksiä. Vanhaa rakennuskantaa on jäljellä ja se on hyvin hoidettua. Uudempi rakennuskanta sijoittuu luonteville vyöhykkeille ja soveltuu hyvin maisemaan noudattaen perinteistä, alueelle tyypillistä sijaintia. Pellot ovat olleet pitkään viljelyssä ja viljely jatkuu yhä aktiivisena. Monipuolinen maaseutu ympäristö on leimaa-antava piirre; karjaa laitumilla, metsäsaarekkeita, niittyjä, puukujanteita. Perinteisiin elinkeinoihin liittyviä rakennelmia on näkyvissä; myllyt, kalakopit, laiturit, nuottakodat jne. Alue edustaa elävää maaseutua. Maisemakuva on eheä ja alue visuaalisesti hyvin hahmottuva kokonaisuus.

Maakunnallisesti arvokas maaseudun kulttuurimaisema

Maakunnallisesti arvokkaat maaseudun kulttuurimaisemat edustavat esimerkillisesti maakunnalle tai maakunnan osalle tyypillistä tai erityistä kulttuurimaisemaa. Ne eivät välttämättä ole yhtä monipuolisia tai yhtä edustavia kuin valtakunnallisesti merkittävät alueet. Ne kuvastavat etenkin oman maakuntansa identiteettiä ja sisäistä monimuotoisuutta. Maakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla ei välttämättä täyty yhtä useat kriteerit kuin valtakunnallisesti arvokkailla alueilla.

Maisemanähtävyys

Valtakunnallisesti arvokkaat maisemanähtävyydet ovat koko maassa hyvin tunnettuja, maisemiltaan ainutkertaisia ja kulttuurihistoriallisesti huomattavia kohteita, joissa erityistä huomiota kiinnitetään maisemakuvaan ja luonnonpiirteisiin. Maisemanähtävyydet ovat usein myös vetovoimaisia matkailukohteita. Maisemanähtävyyksiä voidaan nimetä sekä valtakunnallisesti arvokkaiksi että maakunnallisesti arvokkaiksi. Maakunnallisesti arvokkaat maisemanähtävyydet ovat paikallisesti tai maakunnassa hyvin tunnettuja näköalaimaisia tai kohteita.

Maisemanähtävyys ei voi kuulua arvokkaan maisema-alueen rajauksen sisälle erillisenä kohteena.

Maisemarakenne

Muodostuu maiseman perustekijöiden keskinäisestä suhteesta ja vaihtelusta, jossa maiseman solmu-kohdat ja maamerkit jäsentävät maisemaa.

Maisemakuva

Maiseman visuaalisesti hahmottuva ilmiasu.

Maisematila

Tila, jonka muodostavat maiseman perustekijät ja niiden keskinäiset suhteet. Maisematilat voivat olla selkeästi rajoittuvia tilakokonaisuuksia tai laajoja rajautumattomia avoimia alueita. Maisematilat voivat muodostaa tilasarjoja.

Maiseman sietokyky

Tarkoitetaan sitä, kuinka paljon maisemarakenne, maisemakuva tai erilliset maiseman perustekijät voivat muuttua menettämättä ominaispiirteitään.

Maisemavaurio

Tapahtumasta tai toimenpiteestä aiheutunut maisemarakenteen ominaispiirteiden tai maisemakuvan laadun heikentyminen. Maisemavauriot voivat olla pysyviä, ajan myötä korjaantuvia tai maisemoinnilla korjattavissa.

Reunavyöhyke

Rajaa maisematilaa. Esimerkiksi peltoa rajaavat puut ja muu kasvillisuus muodostavat maisematilan reunavyökkeen.

Maamerkki

Luonnonelementti tai ihmisen toiminnan tulos, joka erottuu muusta ympäristöstä joko sijaintinsa (vrt. maisemarakenne), visuaalisen hahmotettavuuden / ominaisuuden (vrt. maisemakuva) tai siihen liitetyn merkityksen vuoksi. Tyypillisiä maamerkkejä ovat kalliot, kirkot ja muut korkeat rakennukset.

Maisemamaakunta

Suomi on jaettu kymmeneen luonnonpiirteiltään yhtenäiseen maisemamaakuntaan. (Maisemanhoito, Maisema-alueueryhmän mietintö I, ympäristöministeriö, mietintö 66 / 1992.)

Perinnemaisema ja perinnebiotooppi

Perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaama alue, jonka historialliset piirteet ovat säilyneet. Perinnemaisemia ovat esimerkiksi niityt ja hakamaat ja niiden käyttöön liittyvät rakenteet ja rakennelmat. Kulttuuri- ja perinnemaisema –käsitteet ovat osin päällekkäiset, perinnemaisema on usein melko pienialainen ja osa laajaa kulttuurimaisemaa. Perinnebiotoopeiksi nimitetään pääosin niitty- ja laiduntalouden monilajisia luontotyyppejä esim. kuivat ja kosteat niityt, hakamaat ja metsälaitumet.

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristö on yleiskäsite. Sillä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Tarkemmin kulttuuriympäristöä voidaan kuvata käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Kulttuuriympäristöön kuuluvat myös muinaisjäännökset ja perinnebiotoopit.

Rakennettu kulttuuriympäristö, rakennusperintö

Käsite viittaa sekä konkreettisesti rakennettuun ympäristöön että maankäytön ja rakentamisen historiaan ja tapaan, jolla se on syntynyt. Rakennettu kulttuuriympäristö muodostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloineen, pihoista, puistoista sekä erilaisista rakenteista (kuten esim. kadut tai kanavat). Rakennusperintö on pääsääntöisesti synonyymi rakennetulle kulttuuriympäristölle, joskus käsitettä käytetään tarkoittaen erityisesti vanhoja rakennuksia.

Lähteet:

Inventointiohje. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnit. Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet. Ympäristöministeriö. MAPIO-työryhmä 10/2010.

Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä. Ympäristöministeriö ja Museovirasto. 2006. www.rakennusperinto.fi

Näkymä Kokemäenjoessa sijaitsevan Lammaistenlahden voimalaitoksen alajuoksulle. Kuva: Jenny Alatalo

Inventointityön eteneminen

Inventoinnin lähtökohdat ja tavoitteet

Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat Suomen ja Suomen maakuntien arvokkaimpia maaseudun kulttuurimaisemia ja maisemanähtävyyksiä. Valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 1995 vahvistetut valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat valikoituneet ympäristöministeriön maisema-aluetyöryhmän selvitysten pohjalta, joiden inventoinneista vastasivat seutukaavaliitot¹. Näistä inventoinneista on kulunut 20 vuotta ja vuosina 2010 - 2014 toteutettavassa päivitys- ja täydennysinventointityössä päätavoitteena on tarkistaa maisema-alueiden aluevalikoima, arvoluokka sekä rajaukset vastaamaan uudistuneita maisemahoidon toteuttamis- ja ohjausjärjestelmiä.

Työssä sovelletaan valtakunnallisia inventointiohjeita (MAPIO työryhmä 10/2010), joiden mukaisesti tarkastelu rajautuu maaseudun kulttuurimaisemiin sekä maisemanähtävyyksiin. Keskeisiä ovat perinteisessä asussa säilyneet, elinvoimaiset, luonnonlaatu ja kulttuuriperinnöltään monipuoliset alueet. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointien

yhteydessä inventoitiin myös Satakunnan maakunnallisesti arvokkaat alueet sekä tarkistettiin Varsinais-Suomen maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden valikoimaa, arvoluokkaa sekä rajauksia.

Satakunnan ja Varsinais-Suomen päivitysinventointityöt suoritettiin vuosien 2012 - 2014 aikana Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen (ELY) koordinoimana, tiiviissä yhteistyössä Satakuntaliiton ja Varsinais-Suomen liiton, maakuntamuseoiden ja muiden tahojen kanssa. Päivitysinventointien ohjausryhmänä toimivat maakunnalliset kulttuuriympäristötyöryhmät. Lisäksi inventointia ohjasi hankkeen alkuvaiheessa erillinen työryhmä, johon kuuluivat Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta alueiden käytön yksikön päällikkö Anna-Leena Seppälä, luonnonsuojeluyksikön ylitarkastaja Leena Lehtomaa, paikkatietoasiantuntija Annukka Koivukari, alueiden käytön ylitarkastajat Kirsti Virkki ja Maarit Kaipainen Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta, maakunta-arkkitehti Sirkka Lehto Satakuntaliitosta, maakunta-arkkitehti Heidi Saaristo-Levin Varsinais-Suomen liitosta, rakennustutkija Liisa Nummelin Satakunnan museosta ja rakennustutkija Eija Suna Varsinais-Suomen maakuntamuseosta.

1 nykyiset maakuntien liitot

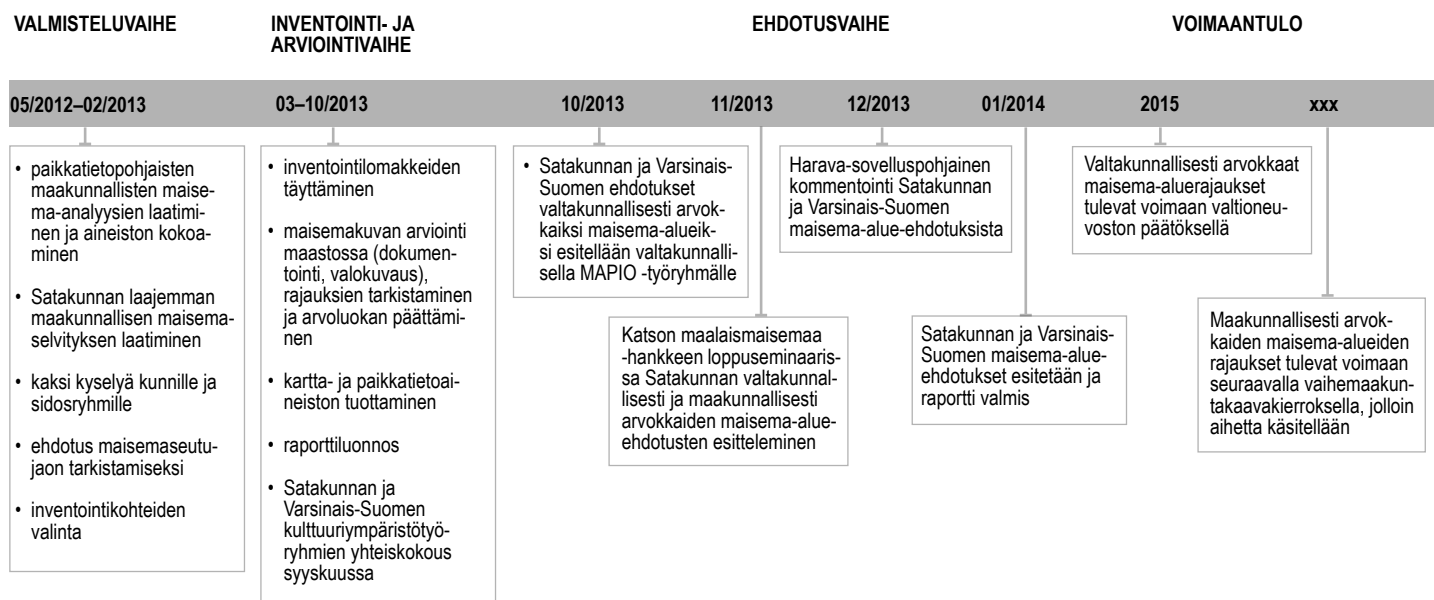
Satakunnan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden lisäksi, Satakunnan maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet inventoitiin Satakuntaliiton ”Katson maalaismaisemaa” - hankkeessa Varsinais-Suomen ELY-keskuksen myöntämällä EAKR¹ - rahoituksella. Hankkeella on ollut oma ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi 5.11.2012 asti maakunta-arkkitehti Sirkka Lehto Satakuntaliitosta ja hänen jäätyään eläkkeelle maakunta-arkkitehti Susanna Roslöf Satakuntaliitosta. Ohjausryhmään kuuluivat alueiden käytön päällikkö Anna-Leena Seppälä, ylitarkastaja Kirsti Virkki ja EU-koordinaattori Minna Koivukangas Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta, ympäristöasiantuntija Anne Savola, maaseutukoordinaattori Krista Tupala ja ”Onni kutsuu kylään” - hankkeen projektisuunnittelija

Eeva Paitula Satakuntaliitosta, rakennustutkija Liisa Nummelin ja arkeologi Leena Koivisto Satakunnan Museosta, järjestöagronomi Elina Liinaharja MTK-Satakunnasta, maisematutkimuksen professori Maunu Häyrynen Turun yliopistosta sekä maisemasuunnittelija Sanna Seppälä ProAgria Länsi-Suomesta.

Päivitysinventointien yhteydessä tuotettua materiaalia säilytetään sähköisessä muodossa Varsinais-Suomen ELY-keskuksessa.

Osassa Satakunnan taustaselvityksien kartoissa on vielä mukana Kiikoisten kunta. Vuoden 2013 alussa kuntaliitoksen myötä, Kiikoisten kunta erosi Satakunnasta ja liittyi osaksi Sastamalan kaupunkia ja Pirkanmaan maakuntaa.

¹ EAKR = Euroopan aluekehitysrahasto

Maisemanhoitaja Seilin saarella. Kuva: Marie Nyman

Maakuntien maisemaselvitykset

Päivytysinventointityön pohjaksi Satakuntaan ja Varsinais-Suomeen tehtiin paikkatietoihin pohjautuvat maisema-analyysit, joiden avulla tutkittiin luonnon- ja kulttuuriarvojen esiintyminen alueilla sekä hahmotettiin maakuntien maisemarakenne ja maisemalle ominaiset piirteet. Vuonna 1990 Maija Rautamäen toimesta tehty Varsinais-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys toimi myös päivytysinventoinnin lähtökohtana. Satakunnassa ei ole laadittu maakunnallista maisemaselvitystä ennen päivytysinventointeja ja Satakunnan paikkatietopohjaista maisema-analyysiä tarkennettiin vielä vuonna 2013 projektisuunnittelija Jenny Alatalon ja FM Arja Sato-Ettalan toimesta laajemmalla maisemaselvityksellä.

Päivytysinventointien lähtökohtana toimineet maisemaraportit:

Alatalo, Jenny & Sato-Ettala, Arja. 2013. Satakunnan maisemaselvitys. Satakuntaliitto.

Rautamäki, Maija. 1990. Maakunnallinen maisemaselvitys Varsinais-Suomi. Varsinais-Suomen seutukaavaliitto, ympäristöministeriö.

Räikkönen, Natalia. 2012. Satakunnan maisema-analyysi. Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

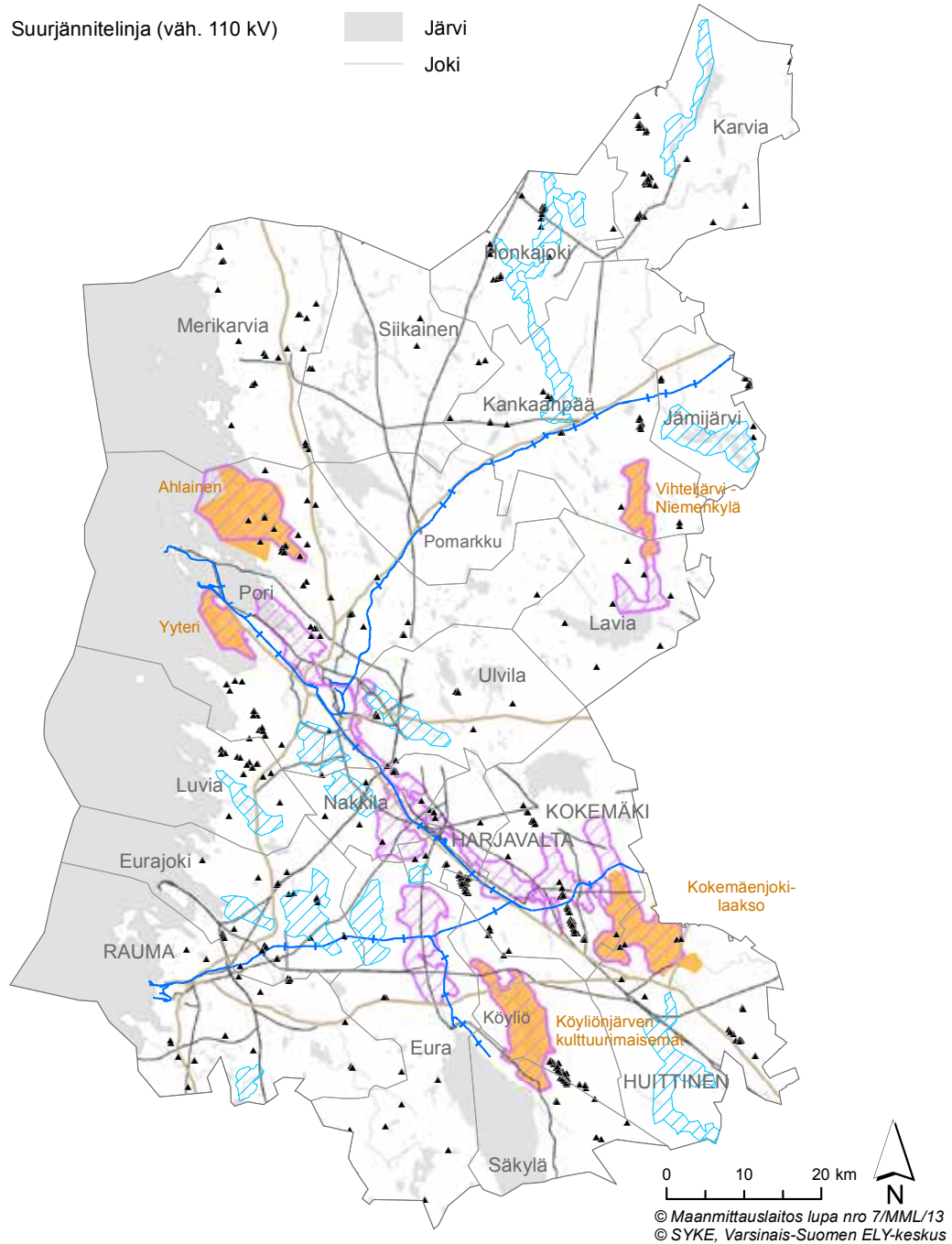
Räikkönen, Natalia. 2012. Varsinais-Suomen maisema-analyysi. Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Paikkatietopohjaisten maisema-analyysien yhteydessä laadittu kartta-aineisto:

- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan kallioperä*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan maaperä*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan korkeus-suhteet*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan maanpeite- ja kasvillisuusvyöhykkeet*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan vesistö-aluejako*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan suot*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan muinaisjäännökset eri ajanjaksoilta*
- *Varsinais-Suomen asutus ja tiestö 1700-1800-luvuilla (Isojakokartat)*
- *1560-luvun Satakunnan kylät ja tilat*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan asutushistoria*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan historialliset tiet*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan tiet ja rautatiet*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan maatalousmaat (Corine 2006)*
- *Varsinais-Suomen pellot ja niityt, historiallinen jatkuvuus*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan rakennettu ympäristö*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan perinnetoipit*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan HotSpots-alueet, ruutuanalyysi*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan kulttuurimaisemien HotSpots-alueet*
- *Varsinais-Suomen ja Satakunnan maisemahäiriöt*

Satakunnan maisemahäiriöt

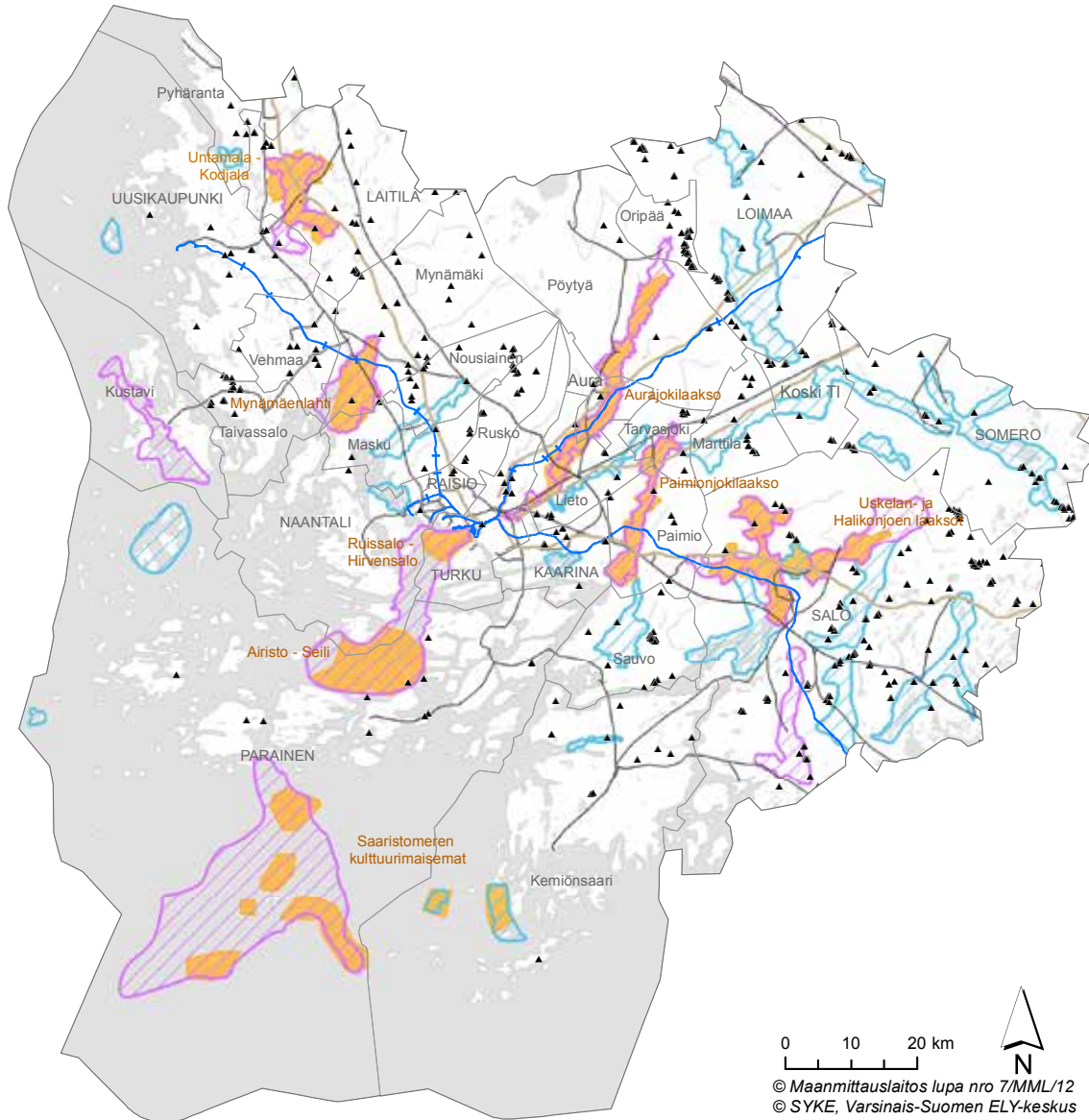
	Maastotietokannan rautatiet		Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
	Valtatiet		Uusi maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas)
	Maa-ainesten otto		Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
	Suurjännitelinja (väh. 110 kV)		Järvi
			Joki

Paikkatietopohjaisten maisema-analyyseiden yhteydessä laadittu kartta Satakunnan mahdollisista maisemahäiriöistä ja ehdotetuista arvokkaista maisema-alueista.

Varsinais-Suomen maisemahäiriöt

Maastotietokannan rautatiet	Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
Valtatiet	Uusi maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas)
Maa-ainesten otto	Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
Suurjännitelinja (väh. 110 kV)	Järvi
	Joki

Paikkatietopohjaisten maisema-analyyseissä yhteydessä laadittu kartta Varsinais-Suomen mahdollisista maisemahäiriöistä ja ehdotetuista arvokkaista maisema-alueista.

Eura-Kiukaisten laakeaa kulttuurimaisemaa Harolan kylässä. Kuva: Jenny Alatalo

Hotspots - analyysi

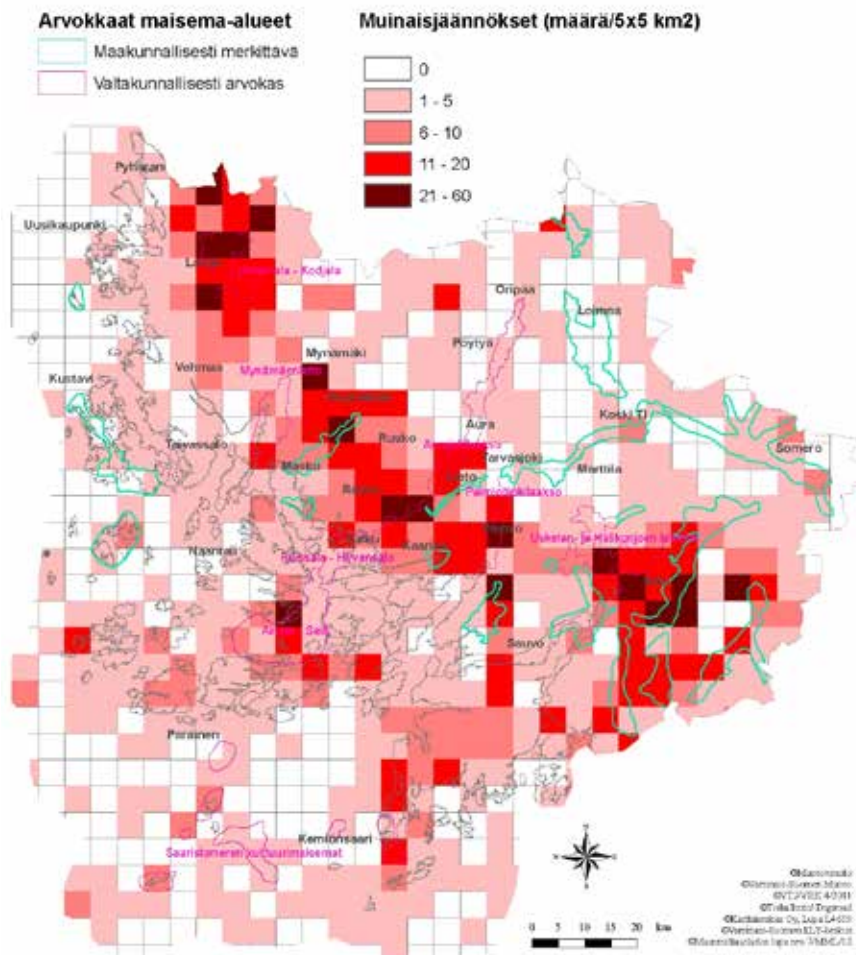
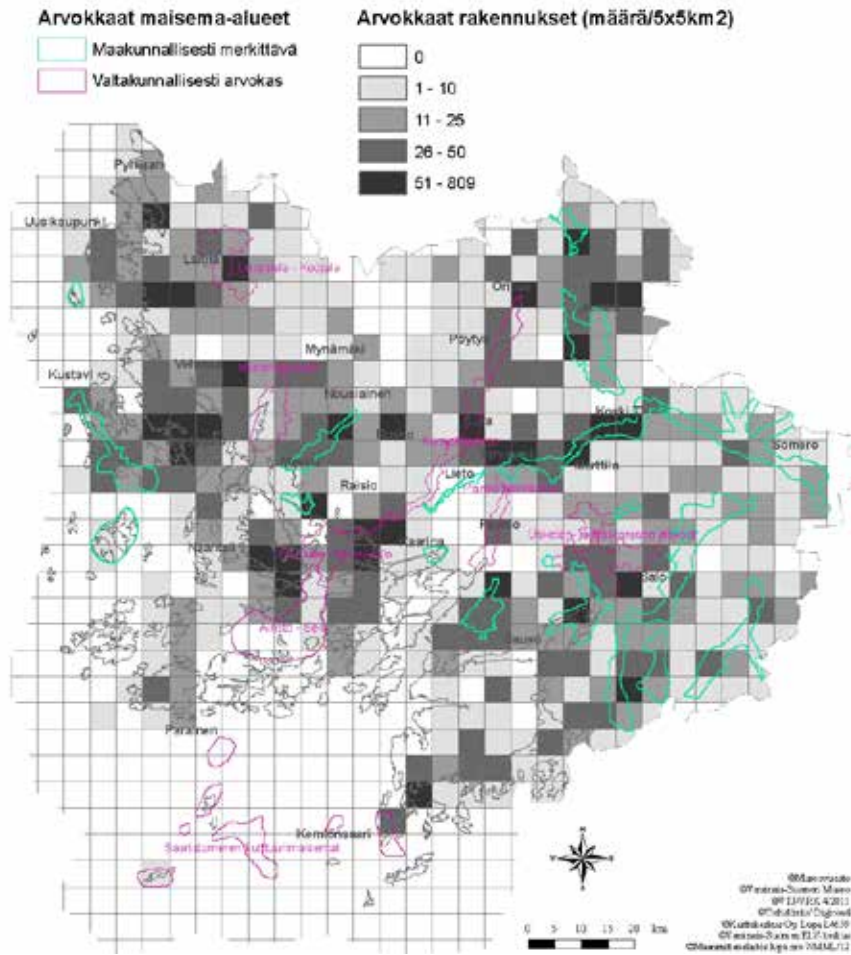
Hotspots -paikkatietoanalyysien avulla pyrittiin kohdentamaan päivitysinventointityötä uusiin potentiaalisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa. Ympäristöministeriön MAPIO -työryhmän laatimissa ohjeissa suositellaan inventoinnissa huomioitavan muun muassa seuraavat alueet:

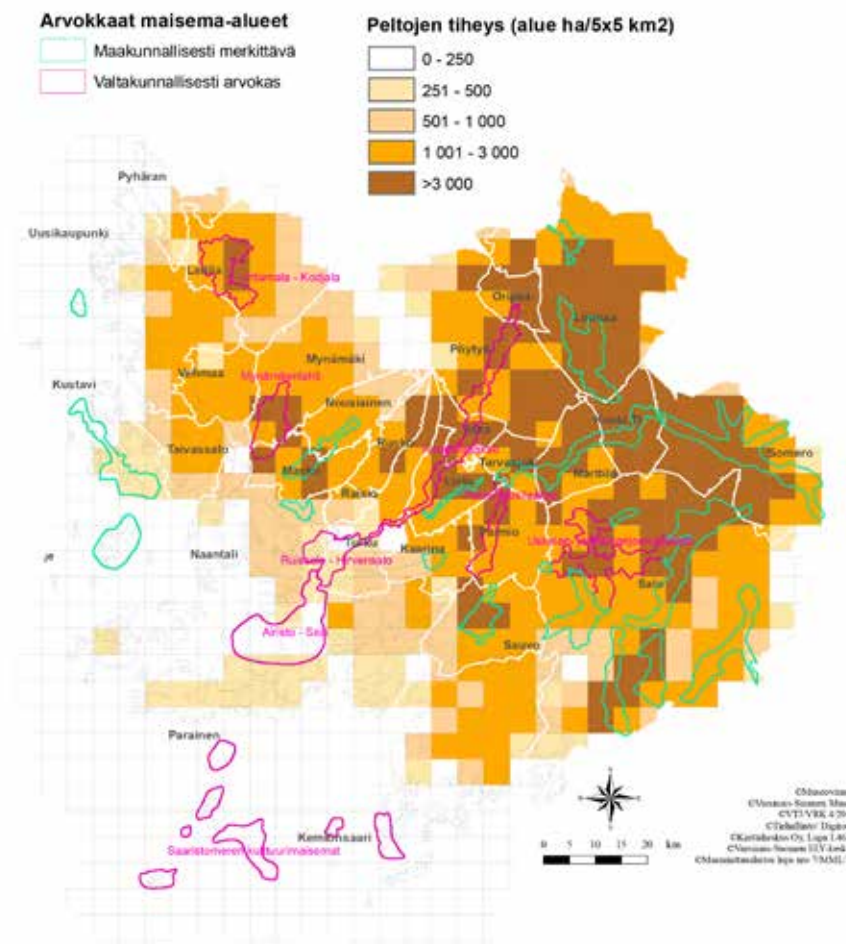
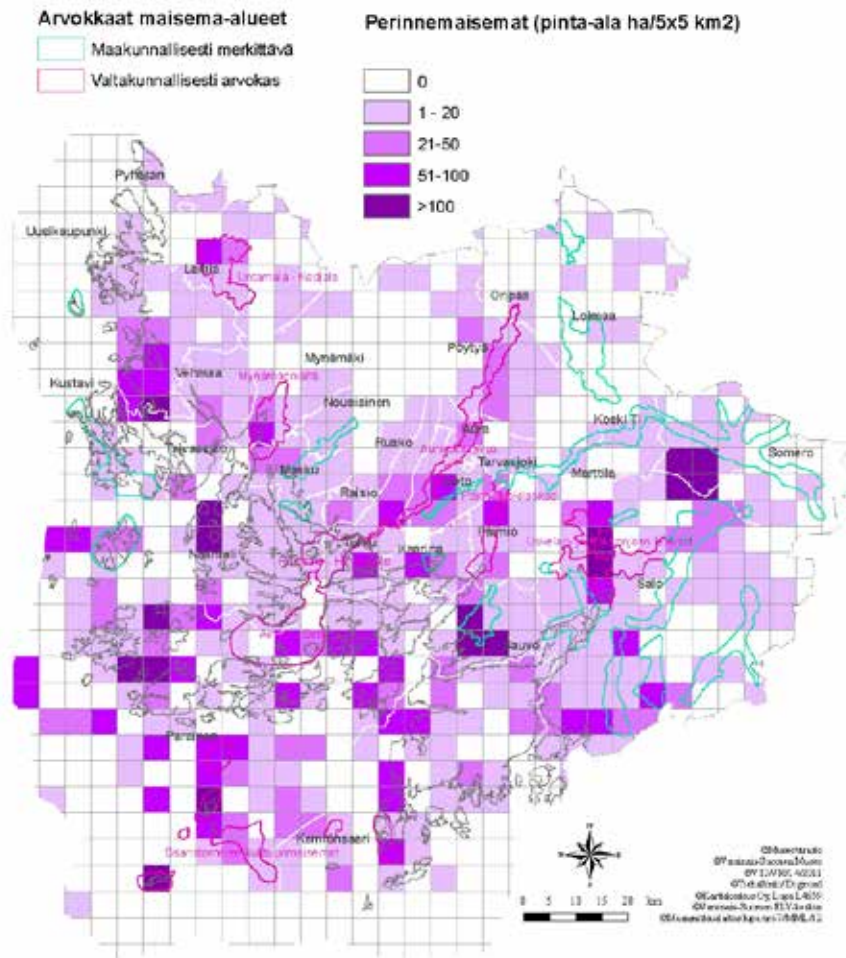
- alueet, joilla on runsaasti muinaisjäänöksiä
- alueet, joilla vanhaa rakennuskantaa on jäljellä
- alueet, joilla pitkät kulttuurivaikutukset ovat yhä näkyvissä, ja joilla pellot ovat olleet pitkään viljelyksessä
- perinnemaisemat
- luonnoiltaan arvokkaat maatalousalueet
- ns. HNV -alueet (High Nature Value farmland ³⁾)

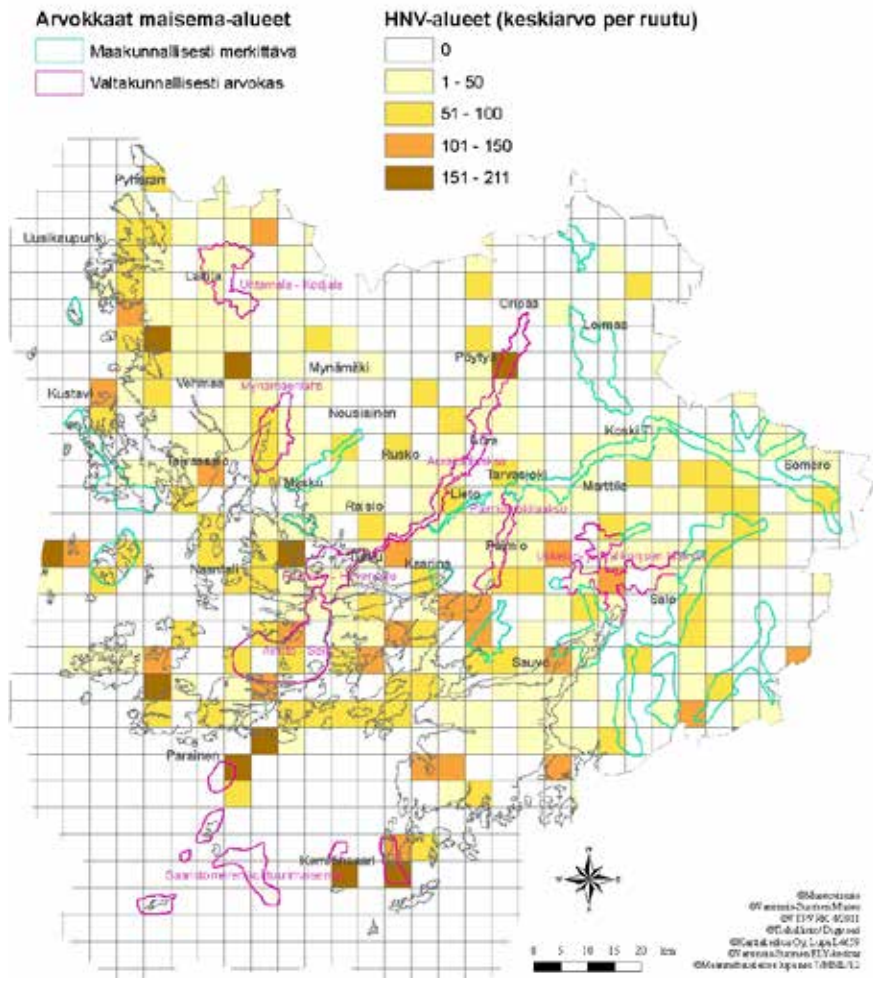
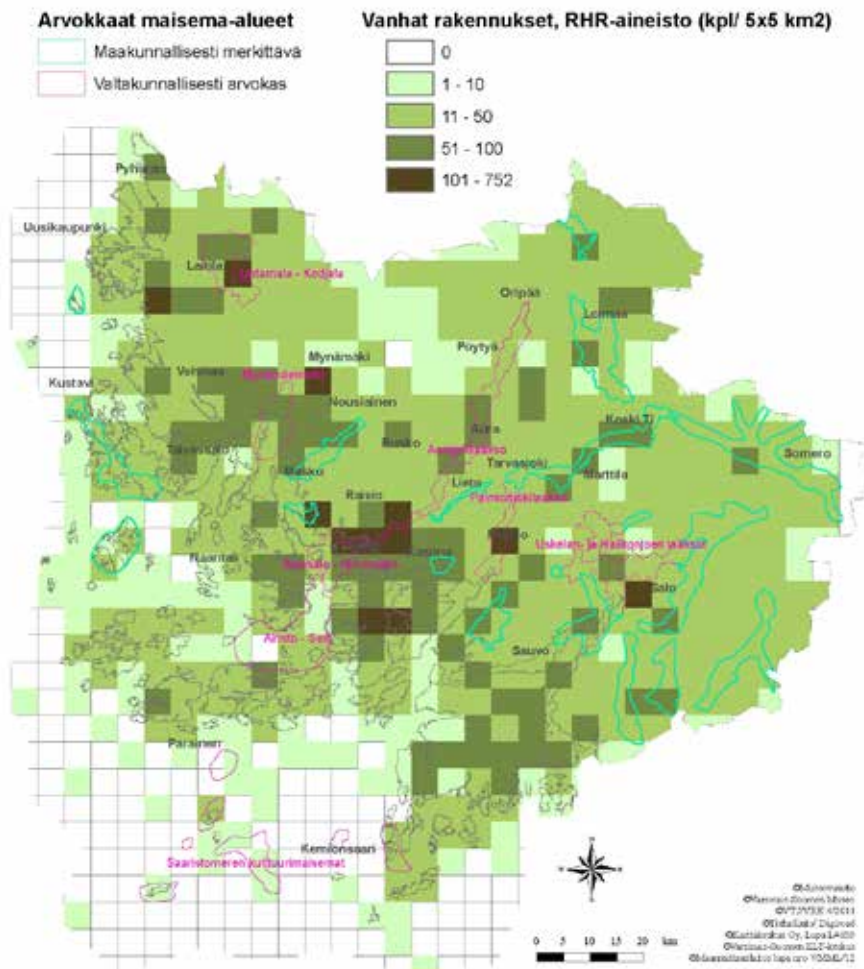
Hotspots -analyysin tarkoituksena oli selvittää millä alueilla esiintyy tiheästi ja päällekkäin edellä mainittuja arvokkaiden maisema-alueiden täydennys- ja päivitysinventointiohjeissa tärkeiksi nostettuja tekijöitä. Alueet, joilla esiintyy paljon arvotekijöitä, niin kutsutut Hotspots -alueet, huomioitiin yhtenä täydennys- ja päivitysinventoinnin lähtökohtana.

Analyysiä varten alue jaettiin viiden kilometrin kokoisiin yksiköihin, joiden avulla tarkasteltiin eri arvotekijöiden välistä alueellista jakautumista teemakarttojen avulla. Lopuksi analyysin avulla selvitettiin missä kaikkia teemakartoilla käsiteltyjä arvotekijöitä esiintyy päällekkäin. Käyttäen aineistoissa hieman eri painotuksia syntyi hieman erilaisia tuloksia, mutta joillakin alueilla arvotekijöiden esiintymistiheys erottui selvästi muista.

3) Luonnoiltaan tai luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaat maatalousalueet.

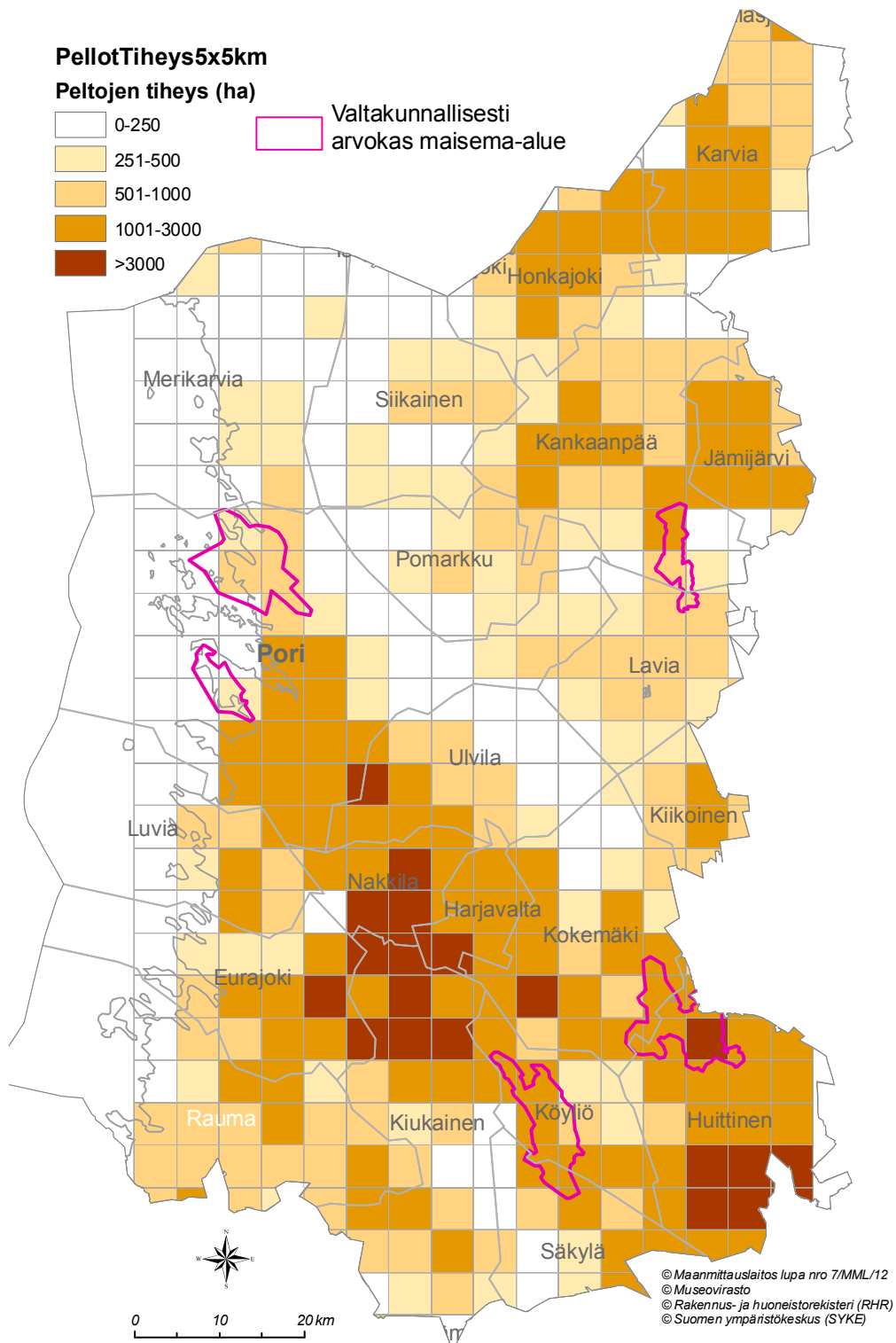

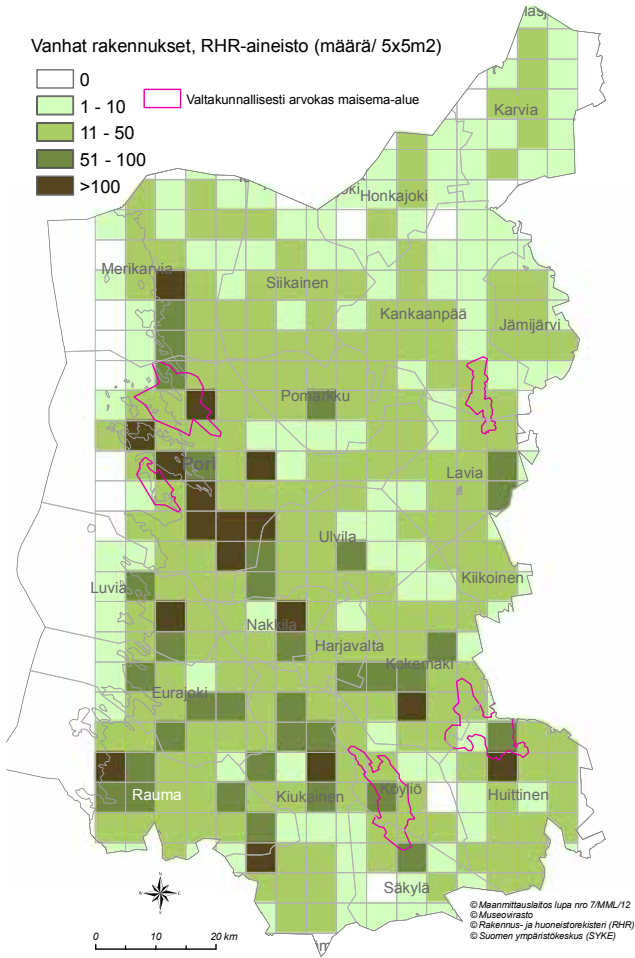
Satakunnan Hotspots - teemakartat:

- Pellot
- Vanhat rakennukset, RHR - aineisto (ennen 1920 rakennetut rakennukset)
- Muinaisjäännökset
- Perinnemaisemat, Varsinais-Suomen ELY-keskuksen aineisto
- HNV-pisteet, High Nature Value
-

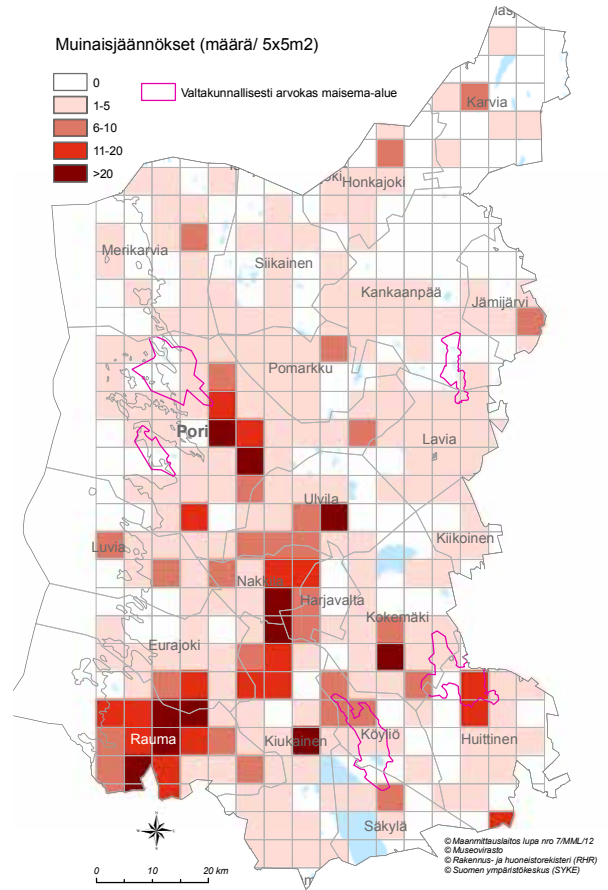
Kartoissa on mukana Kiikoisten kunta. Vuoden 2013 alussa kuntaliitoksen myötä, Kiikoisten kunta erosi Satakunnasta ja liittyi osaksi Sastamalan kaupunkia ja Pirkanmaan maakuntaa.

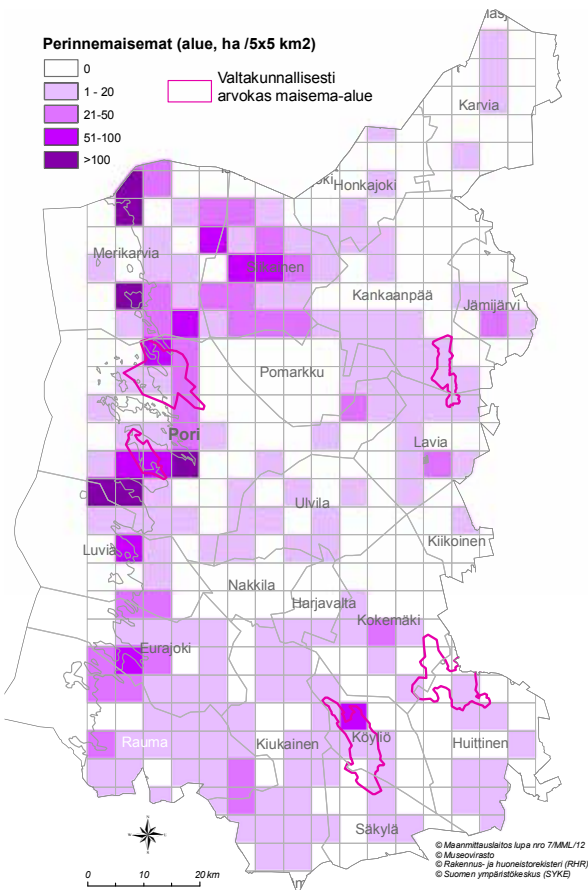
Vanhat rakennukset, RHR-aineisto (määrä/ 5x5m2)

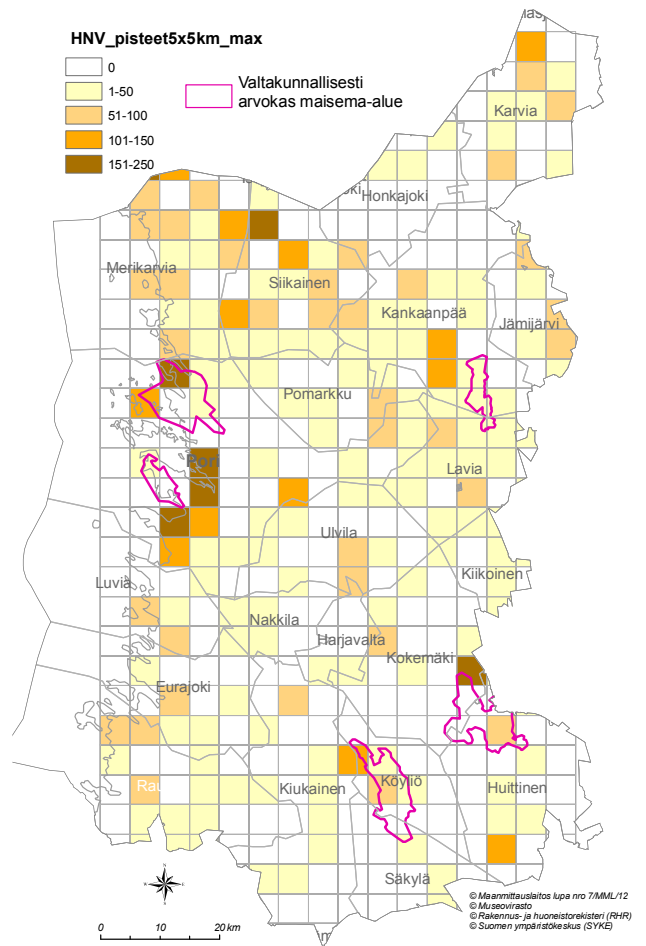
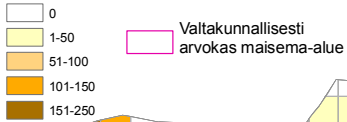
Muinisjäänökset (määrä/ 5x5m2)

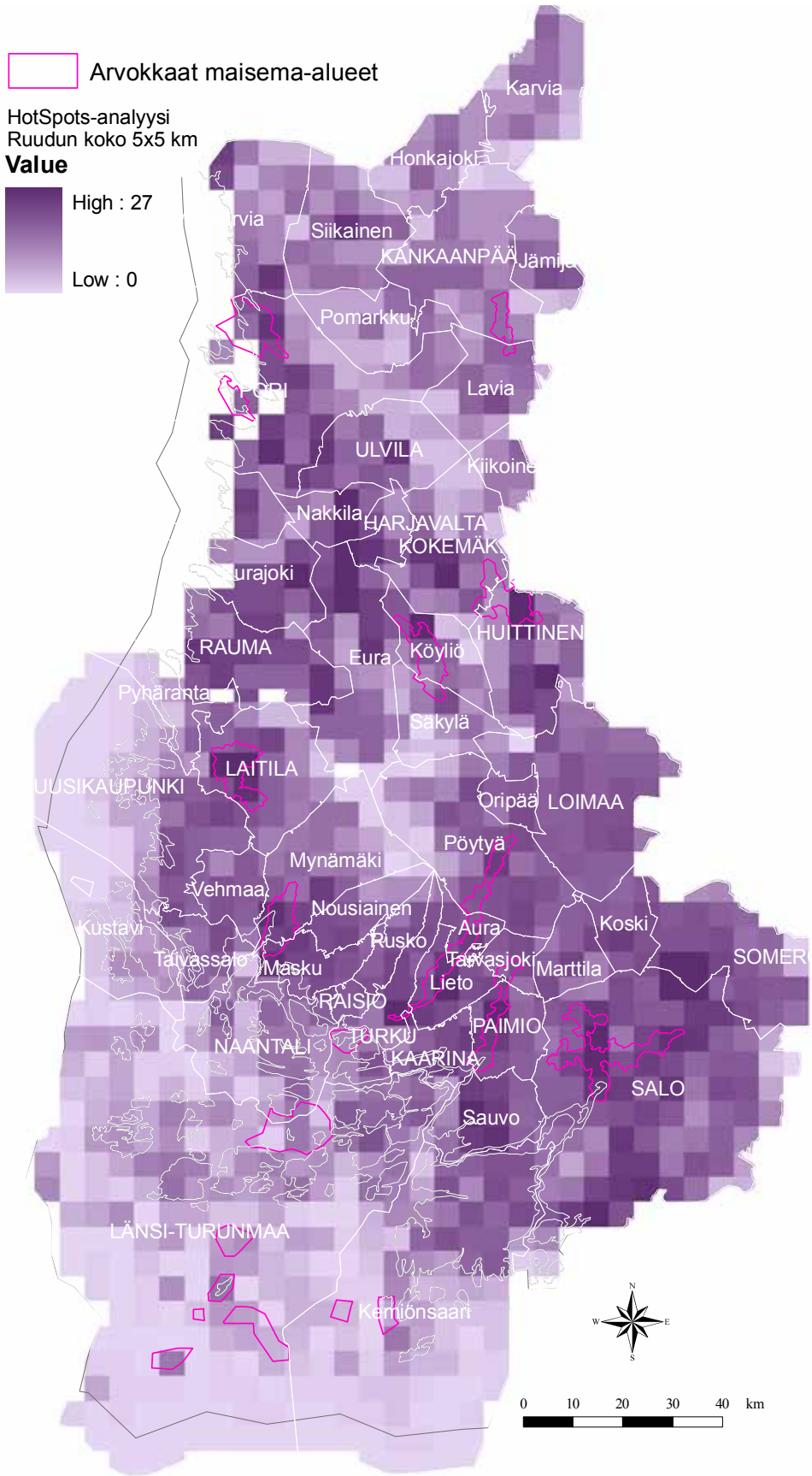

Perinnemaisemat (alue, ha /5x5 km2)

HNV_pisteet5x5km_max

Yhteenveto Lounais-Suomen Hotspots -analyysistä

Kauppilan umpipiha Koukkelan kylässä Laitilan lakeuden maisema-alueella. Kuva: Kirsti Virkki

Kyselyt

Inventointien yhteydessä tehtiin kyselyjä, joiden avulla pyrittiin kartoittamaan mahdollisia uusia maisema-alueita.

Toukokuussa 2012 käynnistettiin ensimmäinen kysely, joka lähetettiin Satakunnan ja Varsinais-Suomen kunnille, alueellisille luonnonsuojelu- ja ympäristöyhdistyksille, Satakunnan sekä Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiireille, perinnemaisemayhdistyksille, Satakunnan kylät ry:lle, Varsinais-Suomen kylät ry:lle sekä ProAgria:lle. Kysely pyydettiin välittämään myös organisaation tai yhdistyksen omille sidosryhmille.

Ensimmäinen kyselykierron tuotti kaksitoista ehdotusta uusiksi arvokkaimiksi maisema-alueiksi Satakunnan ja Varsinais-Suomen alueella. Muistutus kyselystä lähetettiin uudelleen samoille tahoille sekä Satakunnan ja Varsinais-Suomen kulttuuriympäristöryhmien jäsenille. Vastausaikaa jatkettiin heinäkuun loppuun, mutta uusi kyselykierron ei kuitenkaan tuonut uusia ehdotuksia.

Katson maalaismaisemaa - hankkeen yhteydessä tehtiin Webropol -kysely, joka lähetettiin Satakun-

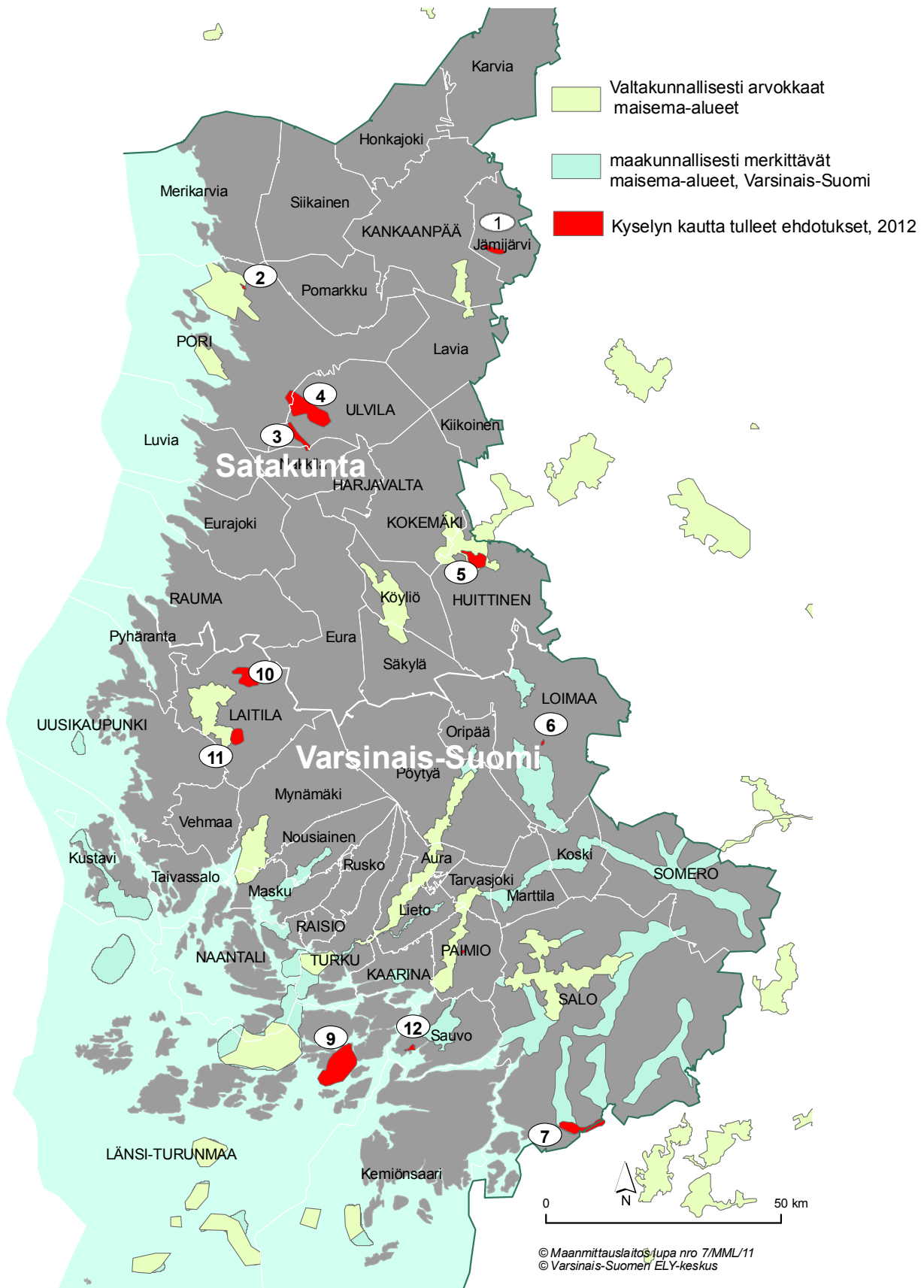
nassa maisema-asioiden kanssa tekemisissä oleville viranomaisille, kunnille ja muille organisaatioille.

Webropol-kyselyn kautta uusiksi maisema-alueiksi Satakunnassa ehdotettiin yhdeksää aluetta.

Aineistojen kokoaminen

Päivytysinventointia varten Suomen ympäristökeskuksessa (SYKE) toteutettiin paikkatietoja yhdistävä ArcGIS - projekti ja laadittiin päivitettyjen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden paikkatietokanta. Paikkatietoaineistot muodostavat MAPA - aineistopakettin.

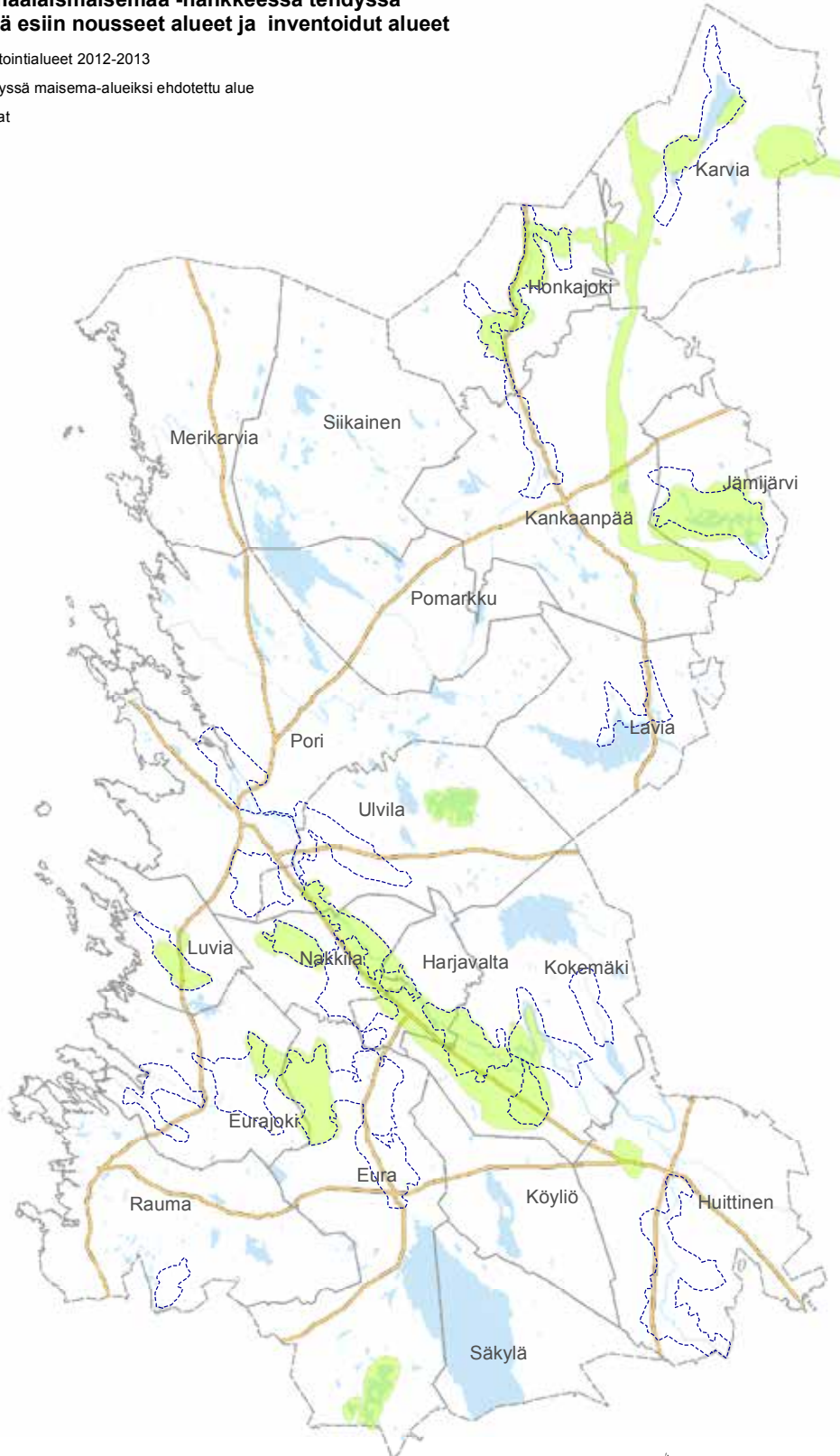
MAPA - aineistopakettin lisäksi, Satakunnan ja Varsinais-Suomen täydennys- ja päivitysinventoinneissa hyödynnettiin myös SYKE:n aineistoa arvokkaista kallioalueista ja moreenimuodostumista, maakuntamuseoiden aineistoja arvotetusta rakennuskannasta ja maisemahistoriasta sekä maakuntaliittojen aineistoja maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista ja rakennetusta kulttuuriympäristöstä. Myös Varsinais-Suomen ELY-keskuksen omia aineistoja on käytetty päivitysinventoinneissa.

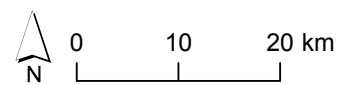
Varsinais-Suomen ELY-keskuksen vuonna 2012 tekemässä kyselyssä nousi esiin kaksitoista ehdotusta uusiksi arvokkaiksi maisema-alueiksi

**Katson maalaismaisemaa -hankkeessa tehdyssä
kyselyssä esiin nousseet alueet ja inventoidut alueet**

- Inventointialueet 2012-2013
- Kyselyssä maisema-alueiksi ehdotettu alue
- Kunnat

Lähde: Satakuntaliitto, ©SYKE
Maanmittauslaitoksen Maastotietokannan 05/2012 aineistoa.
http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

Suomen ympäristökeskuksen aineistot:

Arvokkaat kallioalueet

Arvokkaat moreenimuodostumat

Varsinais-Suomen maakuntamuseon aineistot:

Maisemahistoriakartat (2012)

Maisemahistoriakartat perustuvat isojakoaikaisiin karttoihin. Varsinais-Suomen maakuntamuseon digitoimat maisemahistoriakartat olivat maisema-alueiden päivitysinventointeja tehtäessä puutteellisia saariston alueella ja Turun kaupunkiseudulla.

*Varsinais-Suomen maakuntamuseon inventointiporaalin (MIP) arvotetut rakennukset 2012, Kemiönsaa-
ren osalta 2013.*

Inventointitiedot olivat maisema-alueiden päivitysinventointia tehtäessä puutteellisia saariston alueella ja Turun kaupunkiseudulla.

Varsinais-Suomen liiton aineistot:

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

- Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvitys 2008
- Salon seudun maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2004
- Turun kaupunkiseudun maakuntakaavan selvitykset (kaava hyväksytty 2002)
- maakuntakaavan seudullisesti arvokkaat rakennukset

Maakuntakaavan selvityksiin liittyvät tiedot maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajaustarkennuksista ja seudullisesti arvokkaista rakennusperinnöstä.

Varsinais-Suomen ELY - keskuksen omat aineistot:

Varsinais-Suomen ja Satakunnan perinnemaisemat

Varsinais-Suomen ja Satakunnan uhanalaiset lajit

Satakuntaliiton aineistot:

Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt.

- Lauri Putkonen, Satakunnan rakennusperintö. Satakuntaliitto. Painamaton inventointi 2005.

Satakunnan Museon aineistot:

*Satakunnan maakuntamuseon inventointitiedot maakunnallisesti arvokkaasta rakennusperinnöstä Pakki-
sovelluksesta (2012).*

Satakunnan 1560-luvun kylät

- Anna Riionheimo, painamaton raportti. Pisarahanke.

Paikkatietoaineistojen lisäksi päivitysinventointityössä hyödynnettiin myös muita lähteitä, esimerkiksi kirjallisuutta kuten paikallishistoriikkeja, historiallisia karttoja, kaavoja, kulttuuriympäristö-, maisema- ja luontselvityksiä sekä maisemanhoitosuunnitelmia.

Fatijärvi Yyterin alueella. Kuva: Jenny Alatalo

Aikaisemmat inventoinnit:

Ympäristöministeriö. 1992. Arvokkaat maisema-alueet: maisema-aluetyöryhmän mietintö II. Ympäristönsuojeluosasto, Työryhmän mietintö 66/1992.

MA-arkkitehdit. 2004. Salon seudun maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Varsinais-Suomen liitto.

Järvitalo, Anni; Muhonen, Matleena. 2008. Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvitys, Loimaan seutu, Vakka-Suomi, Turunmaa ja Turun kehyskunnat. Varsinais-Suomen liitto.

Venevaja Berghamnissa. Kuva: Natalia Räikkönen

Inventointikohteiden valinta

Inventointityön lähtökohtana toimivat Maisema-alueyöryhmän mietintö 66/1992 arvokkaista maisema-alueista ja siinä yhteydessä laadittu maisema-maakuntajako, Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakunnalliset maisemaselvitykset ja -inventoinnit, valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen päivitysinventoinnissa (RKY 2009) karsiutuneet ja supistuneet kulttuurimaisemakokonaisuudet sekä uusien alueiden löytäminen paikkatietomenetelmiä ja paikallistuntemusta hyödyntäen.

Arviointi ja rajaukset

Vuoden 1995 periaatepäätöksen mukaisia valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on Satakunnassa viisi ja Varsinais-Suomessa kahdeksan. Varsinais-Suomen liitto on tehnyt kattavat kulttuurimaisemaselvitykset maakuntakaavatyötä varten, joiden yhteydessä valtakunnallisia rajauksia on tarkennettu ja maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on inventoitu. Nämä selvitykset toimivat päivitysinventointityön pohjana. Satakunnan inventointien tavoitteena oli kartoittaa myös maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita.

Päivitysinventoinneissa huomioitiin paikkatietoanalyysejä ja kyselyn tulokset. Varsinais-Suomessa kyselyn kautta ehdotettiin seitsemää aluetta ja Sa-

takunnassa viittä. Satakunnan uusintakyselyssä ehdotettiin yhdeksää aluetta, jotka olivat osittain edellisen kyselyn kanssa päällekkäisiä. Osa kyselyissä ehdotetuista alueista sisällytettiin inventoitaviin kohteisiin. Osa kyselyissä esiin nousseista ehdotuksista koettiin kuitenkin liian pienialaisiksi, edustivat pelkästään luonnonmaisemaa tai olivat päällekkäisiä RKY-alueiden kanssa ja karsittiin siksi pois jatkoselvityksistä. Pienialaisia alueita voisi vielä kuntakaavoituksessa tutkia paikallisesti arvokkaina maisema-alueina. Useat ehdotukset koskivat nykyisten maisema-alueiden laajentamista. Yksi ehdotuksista sisältyi jo maisema-alueajukseen.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet edustavat maisemamaakunnan tyypillisiä piirteitä ja niillä on huomattavaa valtakunnallista merkitystä. Kaikki vuoden 1995 inventoinneissa valtakunnallisesti arvokkaiksi arvetut alueet säilyttivät arvonsa. Satakunnan päivitysinventointien perusteella valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi ehdotetaan kahta uutta aluetta, Eura-Kiukaisten kulttuurimaisemaa ja Leistikän aukean viljelymaisemaa. Kokemäenjokilaakson maisema-alue on päivitysinventointien perusteella huomattavasti laajentunut. Varsinais-Suomessa uusina valtakunnallisesti arvokkaina maisema-alueina ehdotetaan Perniön viljelymaisemaa ja Ströömin meriväylää. Lisäksi Saaristomeren kulttuurimaisemat, uudelta nimeltään Utö-Berghamnin ulkosaariston merireitti, on huomattavasti laajentunut.

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet edustavat maakunnan sisäisiä erityispiirteitä, jotka voivat olla harvinaisia tai hyvin säilyneitä kohteita. Päiväysinventoinneissa maakunnallisesti arvokkaiksi alueiksi arvoitettiin pienialaisempia kokonaisuuksia, sekä maisema-alueita, jotka ovat kulttuuri- ja luonnonpiirteiltään edustavia ja hyvin säilyneitä, mutta jonka maisematyyppi löytyy jo valtakunnallisesti arvokkaiden joukosta. Varsinais-Suomen uusia ehdotuksia maakunnallisesti arvokkaiksi alueiksi ovat Pyhärannan kylämaisemat, Jungfruskär sekä Bogsbölen-Nordvikin kylämaisemat. Kaikki kolme aluetta nousivat esiin ohjausryhmän ehdotusten kautta. Satakunnan osalta maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ei ole inventoitu aikaisemmin ja päiväysinventointien tavoitteena oli maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden arvioiminen. Päiväys- ja täydennysinventointien perusteella kolmeatoista maisema-aluetta ehdotetaan maakunnallisesti arvokkaiksi. Nämä ovat Loimijoen kulttuurimaisema, Hiirijärven kulttuurimaisema, Panelian kulttuurimaisema, Eurajoen kulttuurimaisema, Vuojoki-Linnamaa kulttuurimaisema, Leistilänjärven kulttuurimaisema, Luvianlahden kulttuurimaisema, Lattomeren kulttuurimaisema, Harjunpäänjokilaakson kulttuurimaisema, Kodisjoen kulttuurimaisema, Karvianjokilaakson kulttuurimaisema, Jämijärven kulttuurimaisema sekä Karvian kulttuurimaisema.

Maisema-alueiden rajauksissa pyrittiin huomioidaan maisematilan luontaisia rajoja sekä yhtenäisinä hahmottuvia aluekokonaisuuksia. Luontaisia maiseman rajoja ovat metsäiset reunavyöhykkeet, selänneet, joet sekä joissain tapauksissa ihmisen luomat rakenteet, kuten tiet ja taajamien reuna-alueet. Visuaalisten ominaisuuksien lisäksi, maisema-alueet rajautuvat myös kulttuurihistoriallisten kokonaisuuksien mukaan. Maisema-alueiden rajauksiin on pyritty sisällyttämään myös kulttuurihistorialtaan ja luonnonlaatuun arvokkaita alueita.

Rajausten tarkastelun myötä maisema-alueiden rajat pääsääntöisesti tarkentuivat seuraamaan metsäisiä reunavyöhykkeitä ja lakialueita, kuitenkin huomioiden että maisemahoidon ja alueiden käytön suunnittelun kannalta tarpeeksi suuri osa reunavyöhykettä sisällytetään maisema-alueeseen. Useimmissa tapauksissa maisema-alueiden pinta-alat kasvoivat, mutta alueista on myös karsittu osia, jotka eivät hahmotu osana maisema-aluetta tai jotka olemassa olevan maisemahäiriön vuoksi ei ole nähty perusteltuna säilyttää osana arvokasta maisema-aluetta. Varsinais-

Suomessa maisema-aluerajausten yhdenmukaisuuteen on kiinnitetty huomioita.

Varsinais-Suomen maastotyöt ovat tehneet suunnittelija Marie Nyman, suunnittelija Natalia Räikkönen, ylitarkastaja Kirsti Virkki ja ylitarkastaja Maarit Kaipainen Varsinais-Suomen Elinkeino-, Liikenne- ja Ympäristökeskuksesta, maakunta-arkkitehti Kaisa Äijö Varsinais-Suomen liitosta ja Varsinais-Suomen maakuntamuseosta tutkijat Paula Saarento ja Sara Tamsaari sekä Marttilan, Kosken TI, Oripään ja Tarvasjoen yhteinen aluearkkitehti Seppo Pärnä. Maastokäynneille on osallistunut myös muita kuntien edustajia. Satakunnassa maastokäynnit on suorittanut projektisuunnittelija Jenny Alatalo, yleensä yhdessä kuntien edustajien kanssa. Satakunnan maastokäynneille on osallistunut myös ohjausryhmän jäseniä; ympäristöasiantuntija Anne Savola ja maaseutukoordinaattori Krista Tupala Satakuntaliitosta, rakennustutkija Liisa Nummelin Satakunnan Museosta, järjestöagronomi Elina Liinajarja MTK-Satakunnasta, maisematutkimuksen professori Maunu Häyrynen Turun yliopistosta sekä maisemasuunnittelija Sanna Seppälä ProAgria Länsi-Suomesta.

Äänimaisema

Satakunnan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päiväysinventoinnin yhteydessä pilotoitiin äänimaiseman määrittelyä, ominaisuuksia ja merkityksiä maaseudulla. Ympäristöasiantuntija Anne Savolan tekemässä selvityksessä tarkasteltiin arvokkaiden maisema-alueiden äänimaisemaa esimerkkialueilla. Äänimaisematarkastelu tehtiin Satakunnassa Yyterissä, Vihteljärven-Niemenkylän alueella sekä Leistilänjärven alueella.

”Katson maalaismaisemaa” – projektin äänimaisemaosuuden tavoitteena oli nostaa äänimaisema esille osana maisema-alueiden kokemista ja ymmärtämistä, hahmottaa kokonaiskuvaa äänimaiseman perustekijöistä maisema-alueita inventoitaessa, herättää keskustelua äänimaiseman merkityksestä maisema-alueilla ja pohtia äänimaiseman vaikutuksia maisema-alueen rajaukseen ja arvoluokkaan sekä maisema-alueiden kehittämiseen.

Savola, Anne. 2013. Katson maalaismaisemaa ja kuuntelen. Äänimaisemallinen näkökulma maisema-alueiden inventointiin Satakunnassa. Satakuntaliitto.

”Katson maalaismaisemaa”-hankkeen seminaari

Satakunnan ”Katson maalaismaisemaa”-hankkeen yhteydessä järjestettiin seminaari 26.11.2013 Porissa. Seminaarissa esiteltiin hanketta sekä sen tuloksia ja pidettiin aiheeseen liittyviä puheenvuoroja. Seminaari oli kaikille avoin.

Kommentointi

Päivitysinventointityön loppuvaiheessa järjestettiin kommentointimahdollisuus hyödyntäen Harava-pilotti-projektia. Esitykset Satakunnan ja Varsinais-Suomen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi olivat kommentoitavina Harava-palvelussa 26.11 - 20.12.2013. Palautetta pystyi antamaan myös sähköpostitse Varsinais-Suomen ELY -keskuksen, Varsinais-Suomen liiton ja Satakuntaliiton kirjaimoiden kautta.

Harava-sovelluksen kautta saatiin kaiken kaikkiaan 22 alue- ja pistemuotoista kommenttia. Palautteet koskivat sekä uusia että vanhoja maisema-alueita. Saatu palaute koski Varsinais-Suomessa Koski - Muurla - Romsilan kulttuurimaisemaa, Bogsböle-Nordvikin kylämaisemaa, Laitilan lakeutta ja Airisto-Pukinsalmen merimaisemaa. Satakunnassa saatu palaute koski Lattomerän kulttuurimaisemaa ja Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemaa.

Kirjaamon kautta Varsinais-Suomen alueista saatiin kahdeksan palautetta, koskien Laitilan lakeutta, Mynälähdän maisema-alueita, Loimaan seudun maisema-alue ehdotuksia, Koski - Muurla - Romsilan kulttuurimaisemaa, Paimionjoen-Someron järviketjun ja Härkätien kulttuurimaisemia sekä Bogsböle-Nordvikin kylämaisemia. Satakunnan alueista saatiin yksi palaute kirjaamon kautta. Palaute koski Nakkilan Leistikallan alueen viljelymaisemaa.

Maisema-alueen arvottaminen on tunnustus, mutta uusina esitettyjen alueiden osalta tuli myös kriittistä palautetta. Palautteissa pohdittiin maisema-alueiden vaikutusta uudisrakentamiseen ja erilaisiin hankkeisiin. Myös uusia alueita, laajennuksia ja arvonnousua ehdotettiin palautteissa. Palautteissa tiedusteltiin myös eri alueiden sisällyttämisestä maisema-alueerajauksiin ja ehdotettiin rajauksien laajennuksia ja supistuksia. Salon seudulla toivottiin lisätietoa päivitysinventoinneista ja Kylien Salo – hankkeesta pyydettiin

että asiasta tulotaisiin kertomaan lisää erillisessä tilaisuudessa 29.1.2014.

Valtakunnallinen MAPIO - työryhmä tulee lisäksi pyytämään erikseen lausunnot kootusti koko Suomen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osalta, kun kaikkien maakuntien inventoinnit ovat valmiit. Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osalta kuuleminen tapahtuu jatkossa maakuntakaavoituksen yhteydessä.

Voimaantulo

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajaukset tulevat voimaan valtioneuvoston päätöksellä kaikkien maakuntien osalta vuonna 2015. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa mainittuja inventointeja, jotka otetaan huomioon alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtina. Maakuntakaavoituksessa osoitetaan valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt ja -maisemat. Näillä alueilla alueidenkäytön on sovellettava niiden historialliseen kehitykseen. Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajaukset tulevat voimaan seuraavalla vaihemaakuntakaavakerroksella, jolloin aihetta käsitellään. Myös maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet huomioidaan kuntien yleis- ja asemakaavoissa maakuntakaavan ohjausvaikutuksen kautta. Kuntakaavoituksessa voidaan lisäksi osoittaa paikallisesti arvokkaita maisema-alueita.

Näkymä Björkön sisäjärvelle. Kuva: Kirsti Virkki

Maisemamaakuntajako ja maisemaseudut

Satakunta ja Varsinais-Suomi kuuluvat pääosin Lounaismaan maisemamaakuntaan. Maisemamaakunnat ja maisemaseudut ovat Maisema-alueueryhmän Maisemanhoito - nimisessä mietinnössään 66/1992 laatimia rajauksia, joiden tehtävänä oli edesauttaa edustavan, monipuolisen ja kattavan aluevalikoiman kartoittamista arvokkaiden maisema-alueiden inventointityön yhteydessä. Suomi jakautuu kymmenen maisemamaakuntaan, jotka ovat edelleen jaoteltu maisemaseutuihin.

Varsinais-Suomi kuuluu melkein kokonaisuudessaan Lounaismaan maisemamaakuntaan, joka jatkuu vielä Satakunnan ja Pirkanmaan puolelle. Aivan Varsinais-Suomen itärajalla Lounaismaan maisemamaakunta rajautuu Hämeen viljely- ja järvimaahan sekä kaakkoisrajalla Eteläiseen rantamaahan. Satakunta kuuluu myös suurimmilta osiltaan Lounaismaan maisemamaakuntaan. Sisämaahan kurottautuva koillisosa kuuluu Suomenselän maisemamaakuntaan. Satakunnan pohjoisrajalla Lounaismaa vaihtuu Pohjanmaan maisemamaakuntaan.

Alavan **Lounaismaan** maasto on eteläisiltä osiltaan vaihtelevaa sekä murroslaaksojen ja ruhjeiden jaksottamaa. Pohjoisosissa maasto loivenee ja Kokemäenjokilaakso on suorastaan tasankoa. Lou-

naismaan monipuolisiin maisemiin lukeutuu rannikkoseutujen rikkonainen saaristo ja mantereella laajat, lukuisten jokien halkomat savikkoalueet. Alue on muinaista merenpohjaa ja alkoi nousta kuivaksi maaksi vasta atlanttisella kaudella, 7500 - 4500 vuotta sitten. Aluetta halkoo myös harjajaksot, jotka ovat paikoitellen merkittäviä tekijöitä maisemassa. Kallioperä on vaihtelevaa, mutta tavallisimpia ovat graniitti- ja kiilleliuske alueet. Satakunnan hiekkakivialue diabaasikallioineen on Kokemäenjokilaaksossa tasaisten sedimenttien peittämä. Kustavin - Uudenkaupungin ja Säkylän Pyhäjärven alueilla sijaitsee laajoja rapakivi-alueita. Etelässä kallioperän kalkkipitoisuus luo kasvillisuuteen lehtomaisia piirteitä. Merellisyys vaikuttaa alueen leutoon ilmastoon lämpötiloja tasaavasti. Etelä- ja lounaisosat kuuluvat hemiboreaaliseen tammyöhykkeeseen, muutoin Lounaismaa kuuluu eteläboreaaliseen havumetsävyöhykkeeseen. Alueen kulttuuriperintö on vanhaa ja kehittyntä, sillä edullinen ilmasto, maaperä ja hyvät kulkuyhteydet ovat varhain tarjonneet mahdollisuudet pysyvälle ja tiiviille asutukselle. Alueella on runsaasti muinaisjäännöksiä ja muuhun Suomeen verrattuna paljon kartanoita ja keskiaikaisia kirkkoja. Kartanoiden maille perustettiin varhaista teollisuutta, muun muassa myllyjä ja

ruukkeja. Kartanomaiden ja perinteisten talonpoikaiskyläliepeille syntyi torppari- ja mäkitupa-asutusta. Tyypillisiä ovat kumpareille ja selänteiden reuna-alueille asettuvat ryhmä- ja rivikylät.

Varsinais-Suomessa Lounaismaa jakautuu **Lounaiseen viljelyseutuun, Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutuun, Ala-Satakunnan viljelyseutuun sekä Satakunnan rannikkoseutuun.** Satakunnassa Lounaismaa jakautuu **Ala-Satakunnan viljelyseutuun, Satakunnan rannikkoseutuun sekä Pohjois-Satakunnan järviseuutuun.** Seuraavassa listauksessa on tarkasteltu Varsinais-Suomen ja Satakunnan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden jakautumista eri maisemaseuduille.

Satakunnan maisema-alueiden päivitysinventointityön yhteydessä tehtiin ehdotus maisemaseutujakon tarkistamiseksi. Suurin muutos koskee maakunnan eteläosaa, missä Ala-Satakunnan viljelyseudun lounainen osa erotettiin omaksi **Etelä-Satakunnan kannareseuduksi.** Toinen muutos koski Suomenselän ja Lounaismaan maisemamaakuntien rajaa.

Lounaismaa, Lounainen viljelyseutu

Alueelle tyypillistä ovat polveilevat jokilaaksot, joiden hedelmällisillä savikoilla sijaitsee laajoja peltoaukeita vauraine maatiloineen. Asutus sijaitsee perinteisesti selänteiden alarinteillä tai kumpareilla, joille on syntynyt nauhakyliä ja tiiviitä kumpareasutuksia. Peltojen osuus maa-alasta on maamme suurin.

Varsinais-Suomen valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueista **Aurajokilaakso, Paimionjokilaakso, Perniön viljelysmaisemat, Uskelan- ja Halikonjoen laaksot ja osittain Mynälahti** edustavat lounaista viljelyseutua.

Satakunnan tarkistettu maisematyyppi- jaotus on tarkemmin selostettu erillisessä raportissa:

Alatalo, Jenny & Sato - Ettala, Arja. 2013. Satakunnan maisemaselvitys. Satakuntalitto.

Varsinais-Suomen maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Häntälän notkojen kulttuurimaisema, Kiskon – Kiikalan kulttuurimaisema, Koski - Muurla - Romsilan kulttuurimaisema, Nousiasten ja Hirvijoen kulttuurimaisema, Loimijoen kulttuurimaisema, Niinijoen, Mellilän ja Loimaan viljelylakeudet, Paimionjoen – Someron järviketjun ja Härkätien kulttuurimaisema, Salaisten kulttuurimaisema ja Savijokilaakson kulttuurimaisema** edustavat lounaista viljelyseutua.

Lounaismaa, Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutu

Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutua voi pitää luonnonoloiltaan ja kulttuuripiirteiltään ainutlaatuisena alueena. Alueen laajaa ja rikkonaista luonnetta kuvaavat laaja lainehtiva meri sekä siitä nousevat kallio- luodot ja -saaret, joiden suhteesta muodostuu erilaisia vyöhykkeitä ulkomereltä rannikolle. Luonnonolot ovat monipuolisia ja vaihtelevat karuista saaristomänniköistä ja paljaista kallioista luonnonoloiltaan edullisiin paikkoihin, savikoille ja kalkkipitoisille paikoille syntyneisiin lehtoihin ja muihin reheviin kasvillisuustyyppihin. Kylät, jotka sijaitsevat suojaisissa painanteissa, ovat tiiviisti rakennettuja. Kalastus on perinteisesti ollut tärkein elinkeino.

Varsinais-Suomen valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueista **Utö-Berghamn ulkosaariston merireitti, Airiston-Pukinsalmen merimaisema, Ströömin meriväylä** ja osittain **Mynälahti** edustavat lounaisrannikon ja Saaristomeren seutua.

Varsinais-Suomen maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Bogsbölen-Nordvikin kylämaisemat, Högsåra, Iniön ja Keistön kulttuurimaisemat, Jungfruskär, Kuusiston linnanraunioiden maisema, Lempilänjokilaakson – Halikonlahden maisema, Naantalin aukon maisema, Sauvon kulttuurimaisema** ja **Tunnhamn** edustavat lounaisrannikon ja Saaristomeren seutua.

Lounaismaa, Ala-Satakunnan viljelyseutu

Ala-Satakunta on vaurasta viljelyseutua, mutta lounaiseen viljelyseutuun verrattuna alueella on paljon karuja, metsäisiä ja soisia syrjäseutuja. Alue on maastonmuodoiltaan tasaista, mutta sen maisemissa on voimakkaita erityispiirteitä. Viljelysmaisemat ja pääosa asutuksesta keskittyvät viljajille savikkoalueille ja niiden tuntumaan. Taajamien ulkopuolella asutus on ryhmittynyt väljästi ja nauhamaisesti, paikoitellen myös löyhähköiksi ryhmäkyliksi.

Satakunnan valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Köyliönjärven kulttuurimaisema**, **Eura-Kiukainen kulttuurimaisema**, **Leistilän aukean viljelysmaisema** ja osittain **Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema** edustavat Ala-Satakunnan viljelyseutua. Varsinais-Suomen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Laitilan lakeus** edustaa Ala-Satakunnan viljelyseutua.

Satakunnan maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Eurajoen kulttuurimaisema**, **Harjunpään kulttuurimaisema**, **Hiirijärven kulttuurimaisema**, **Lattomerén kulttuurimaisema**, **Leistilänjärven kulttuurimaisema**, **Loimijoen kulttuurimaisema**, **Panelian kulttuurimaisema**, **Luvianlahden kulttuurimaisema** (osittain) ja **Vuojoen-Linnamaan kulttuurimaisema** (osittain) edustaa Ala-Satakunnan viljelyseutua.

Varsinais-Suomen maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Pyhärannan kylämaisemat** edustaa Ala-Satakunnan viljelyseutua.

Lounaismaa, Etelä-Satakunnan kankareseutu

Etelä-Satakunnan kankareseutu sijoittuu rapakivigraniitin ja kalliomaan alueelle, minkä johdosta alueen luonto on melko karua. Maisemaa rytmittävät metsät, moreeni- ja kallioalueet sekä niiden välissä olevat suhteellisen pienet peltoalueet. Satakunnan rannikkoseutuun nähden alueella on viljelyalueita, mutta Ala-Satakunnan viljelyseutuun nähden alueita on vähän ja ne ovat pieniä. Asutus ja viljelyalueet sijaitsevat usein jokilaaksoissa ja järvien tuntumassa. Asutus on usein yksittäisiä taloja, pieniä ryhmäkyliä tai joenvarren asutusta.

Satakunnan kankareseudulla ei ole valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita.

Satakunnan maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Kodisjoen kulttuurimaisema** edustaa Etelä-Satakunnan kankareseutua.

Lounaismaa, Satakunnan rannikkoseutu

Satakunnan rannikkoseutu on kapea verrattaessa Saaristomereen tai Lounaisrannikon seutuun. Alueen luonto on myös karumpaa edellä mainittuihin verrattuna. Satakunnan rannikkoseutu on vaihtelevaa saaristoaluetta. Maa on alavaa ja pienipiirteisyys on maaperän monipuolisuuden seurauksena: kalliomaiden ohella on sekä pohja- ja kumpumoreenialueita, kuten myös jonkin verran savikoita ja harjumudostumia. Rannikolla on pitkiä suoja- ja ruovikkoisia lahtia ja joen suualueita, jotka maatuvat maan vähitellen noustessa.

Satakunnan valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Yyteri, Ahlaisten kulttuurimaisema** ja osittain **Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema** edustavat Satakunnan rannikkoseutua.

Satakunnan maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Luvianlahden kulttuurimaisema** (osittain) ja **Vuojoen - Linnamaan kulttuurimaisema** (osittain) edustavat Satakunnan rannikkoseutua.

Lounaismaa, Pohjois-Satakunnan järvisseutu

Pohjois-Satakunnan järvisseudulla Lounaismaa vaihtuu kohti Suomenselän karuja vedenjakaja - alueita. Järvet elävöittävät seudun verraten metsäistä yleisilmettä. Savikoita on alueella niukalti joidenkin pienehköiden jokien varsilla ja maanviljelyn edellytykset eivät ole yhtä hyvät kuin muualla Lounaismaalla. Alueella olevat peltoalat sijaitsevat järvien ja jokien rantamilla. Suhteellisen harva asutus on sijoittunut pääasiassa pienten jokilaaksojen tuntumaan.

Satakunnan valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **VihTELJÄRVI-Riihonlahti** kulttuurimaisema edustaa Pohjois-Satakunnan järvisseutua.

Satakunnan maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Karvianjokilaakson kulttuurimaisema** edustaa Pohjois-Satakunnan järvisseutua.

Suomenselkä

Satakunnan koillisosissa alkava Suomenselän maisemamaakunta on ympäristöään selvästi karumpaa aluetta ja alue toimii laakeana vedenjakajaseutuna Pohjanmaan ja Järvi-Suomen välillä. Alueen eteläosissa on kuitenkin vielä joitakin ruhjelaaksoja. Peltoalaa on vähän ja maanviljely keskittyy suurten, Pohjanmaan rannikoille suuntaavien, jokilaaksojen latvoille ikään kuin Pohjanmaan laajojen viljelyalueiden jatkeina. Metsätalouden harjoittaminen on alueella ominaista. Koko alueella vallitsee mannerjäätikön kulutuskorokuva. Maa on yleensä karun moreenin peitossa ja paikoin esiintyy laajoja kumpuilevia drumliinikenttiä. Etelässä on kallioalueita ja jokilaaksojen latva-alueilla on savi- ja silttikerrostumia. Suomenselkää halkoo muutama pohjois-etelä- sekä luode-kaakkoissuuntainen harjujakso. Näistä ainoistaan Pohjan kangas erottuu selväpiirteisenä maisemassa. Useat kulkureitit ovat seuranneet harjujaksoja. Alueella on muutamia isompia järvialtaita, pienehköjä järviä sekä runsaasti soita. Alue on kokonaisuudessaan keskiboreaalista kasvillisuusvyöhykettä. Alue on eräänlaista takamaata, joka on harvaan asuttua ja monet alueen pienistä kylistä ovat syntyneet pika-asutuksen tuloksena. Kylät sijaitsevat laaksoissa ja vesistöjen tuntumassa tai selänteen rinteellä.

Suomenselkää ei ole jaoteltu maisemaseutuihin. Suomenselän maisemaseudulla ei Satakunnan alueella ole valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita.

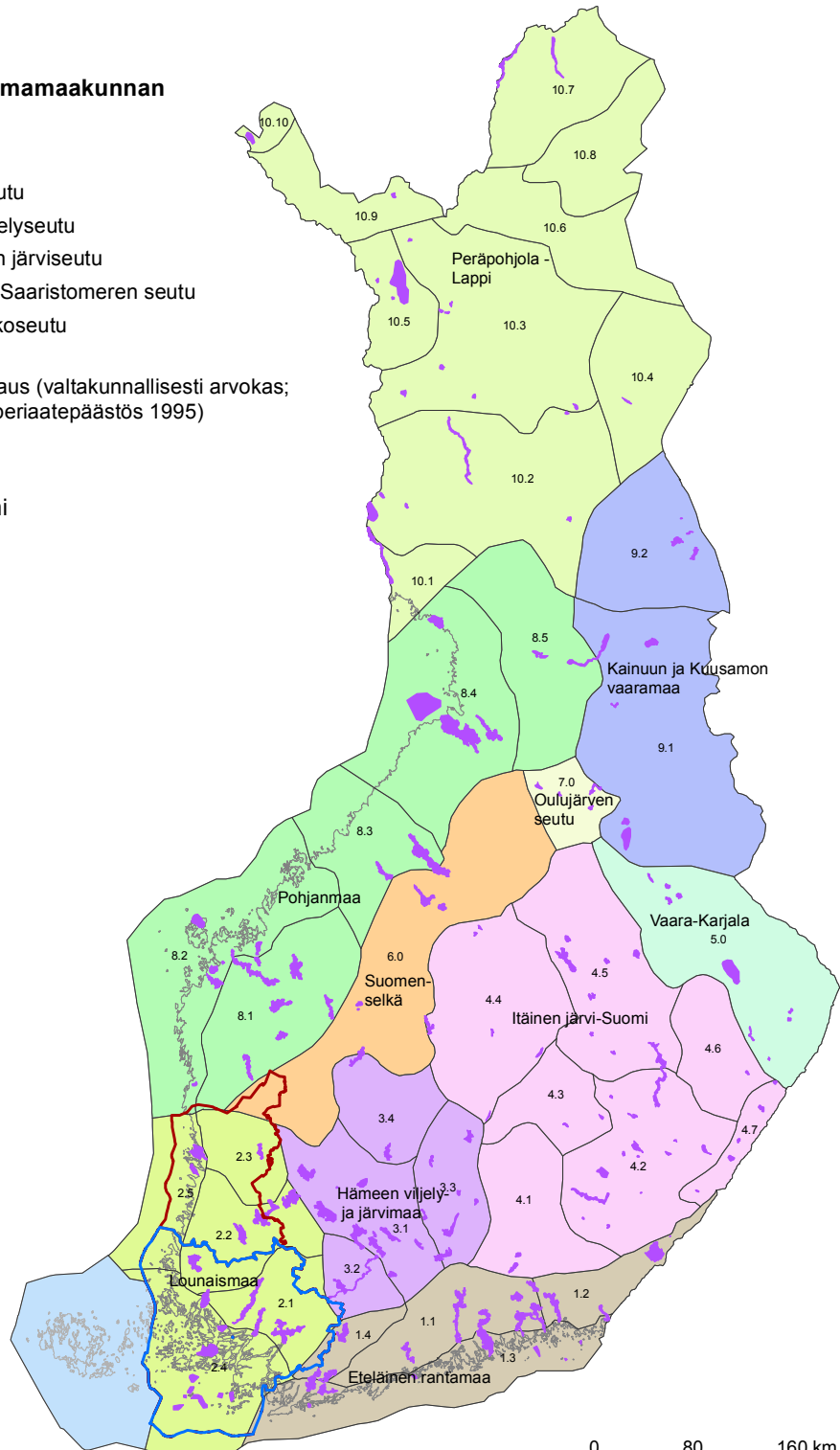
Satakunnan maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista **Jämijärven kulttuurimaisema** ja **Karvian kulttuurimaisema** edustavat Suomenselkää.

Maisema-alueyhmän maisemamaakuntajako (1993)

Lounaismaan maisemamaakunnan maisemaseudut

- 2.1 Lounainen viljelyseutu
- 2.2 Ala-Satakunnan viljelyseutu
- 2.3 Pohjois-Satakunnan järvisseutu
- 2.4 Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutu
- 2.5 Satakunnan rannikkoseutu

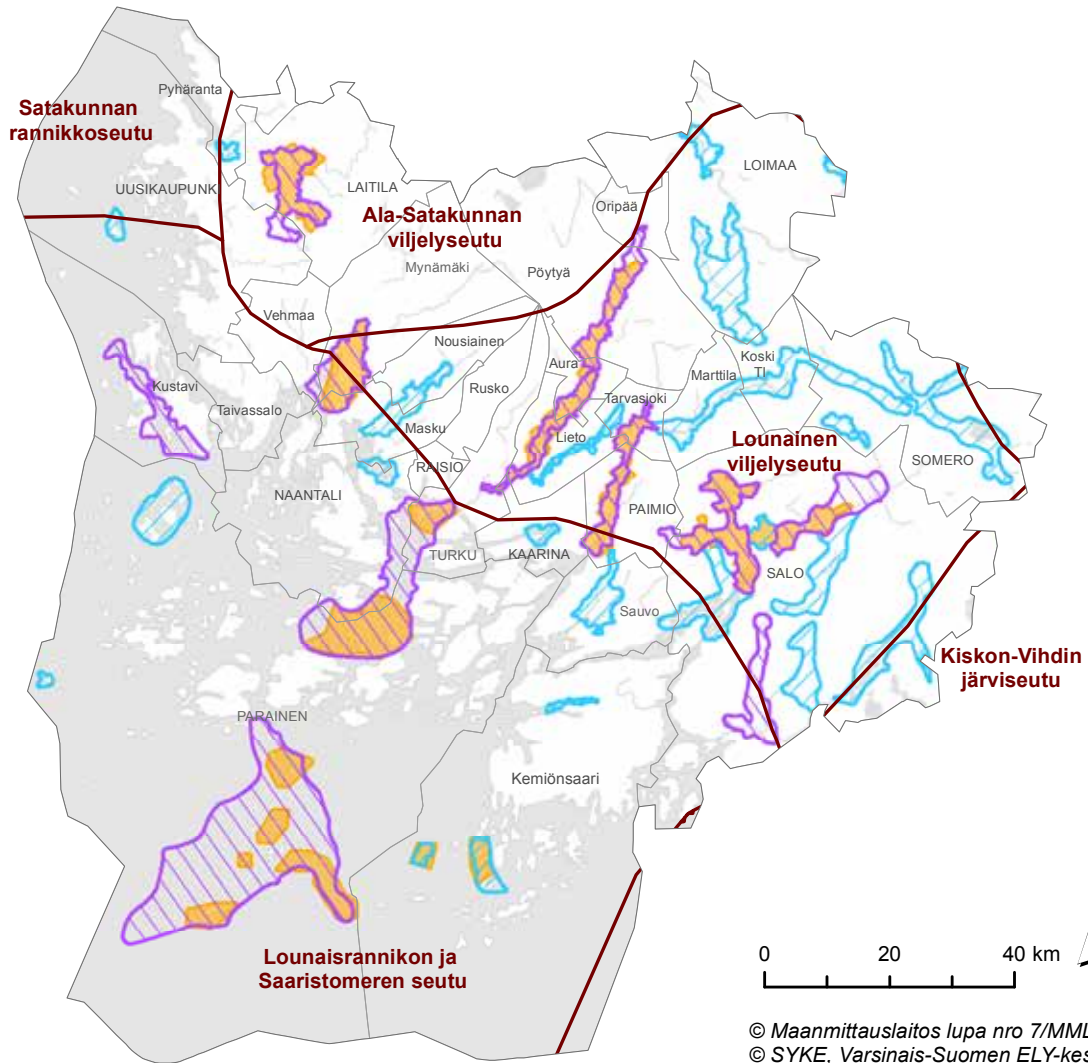
- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Satakunta
- Varsinais-Suomi

© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/13
 © SYKE, Varsinais-Suomen ELY-keskus

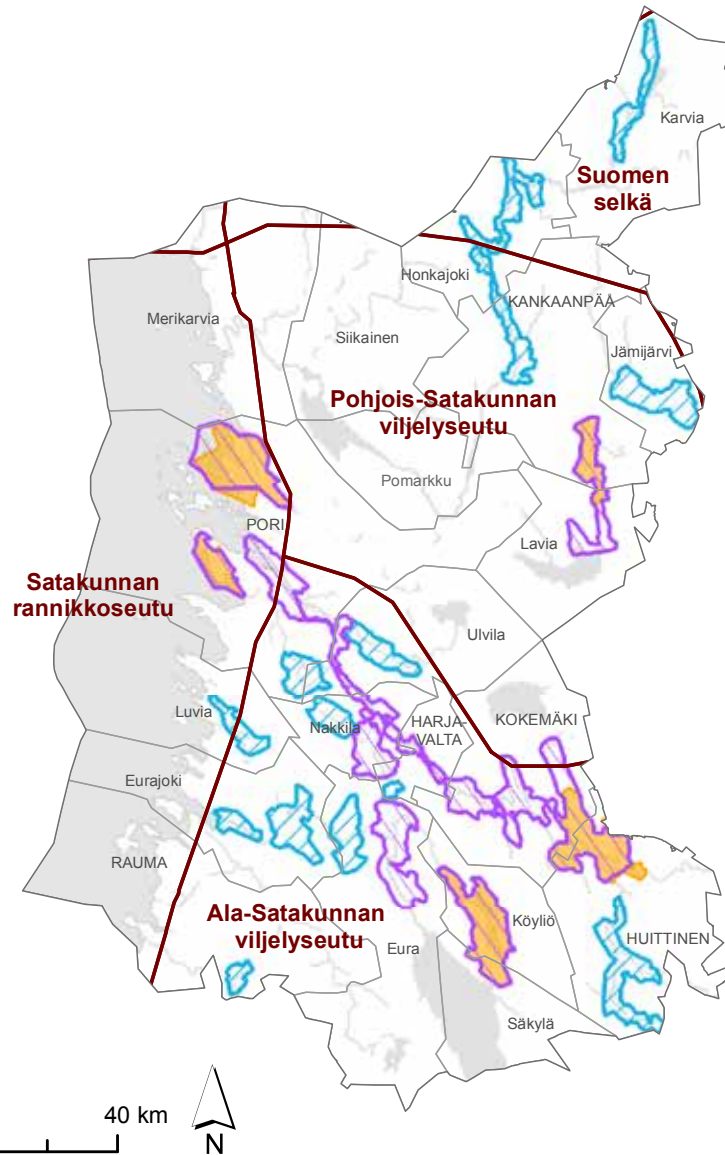
Varsinais-Suomen maisema-alueet ja maisemaseutujako

- Uusi maisema-alueerajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueerajaus ehdotus (maakunnallisesti arvokas)
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Järvi, joki

Satakunnan maisema-alueet ja maisemaseutujako

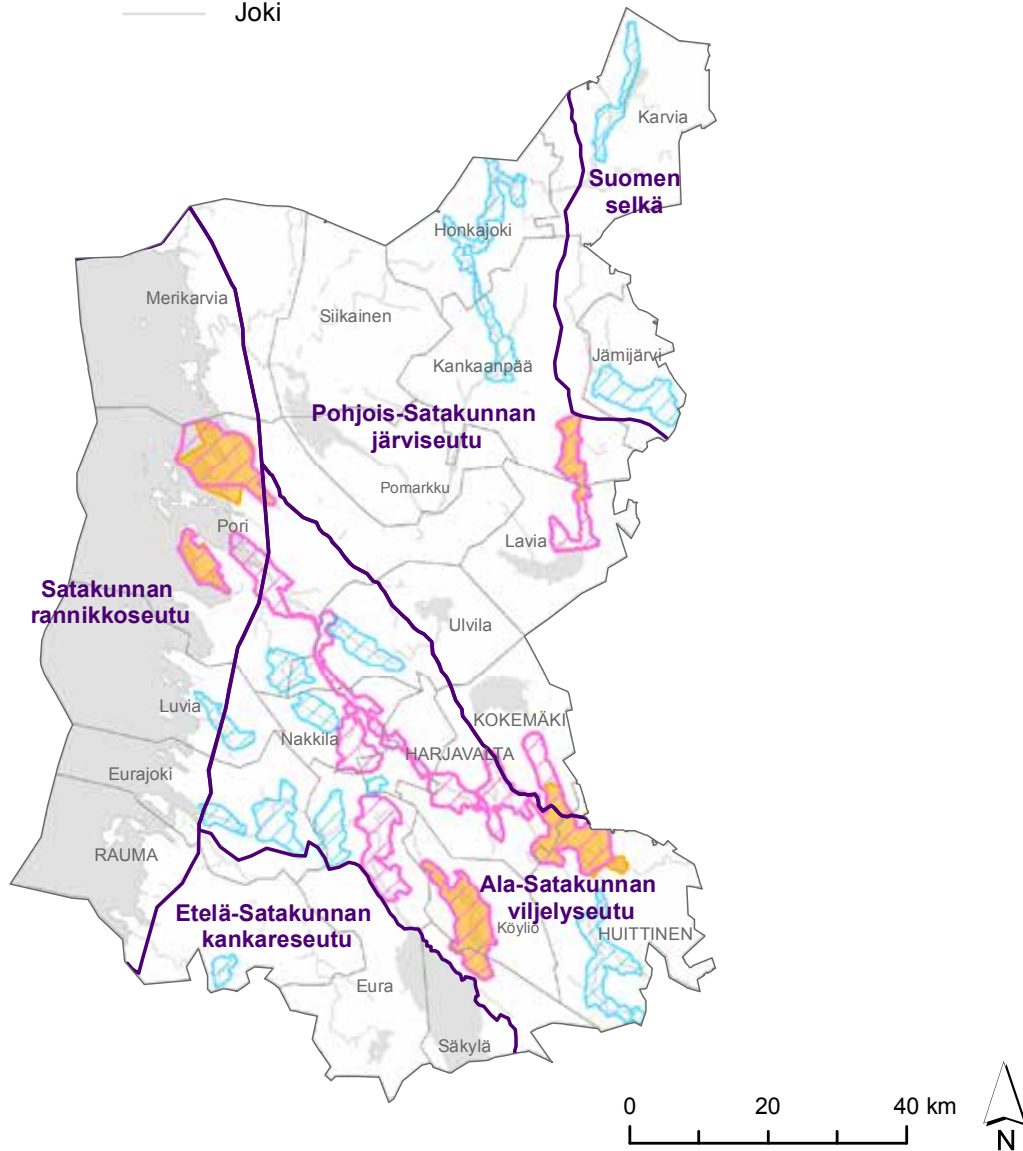
- Uusi maisema-alueerajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueerajaus ehdotus (maakunnallisesti arvokas)
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Järvi, joki

© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/13
© SYKE, Varsinais-Suomen ELY-keskus

Satakunnan maisema-alueet ja uusi maisemaseutujako

- Uusi maisema-alueerajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueerajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Järvi
- Joki

© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/13
© SYKE, Varsinais-Suomen ELY-keskus

Varsinais-Suomen maisematyyppijako

Varsinais-Suomen maisematyyppijaon pohjana toimi Maija Rautamäen Varsinais-Suomen seutukaavaliitolle vuonna 1990 laatima maakunnallinen maisemaselvitys.

Maakunnallisen maisemaselvitykseen (Rautamäki 1990) pohjautuen Varsinais-Suomi on jaoteltu viiteen maisematyyppiin:

1. **saaristo**, joka voidaan jakaa ulko-, väli- ja sisäsaaristoon

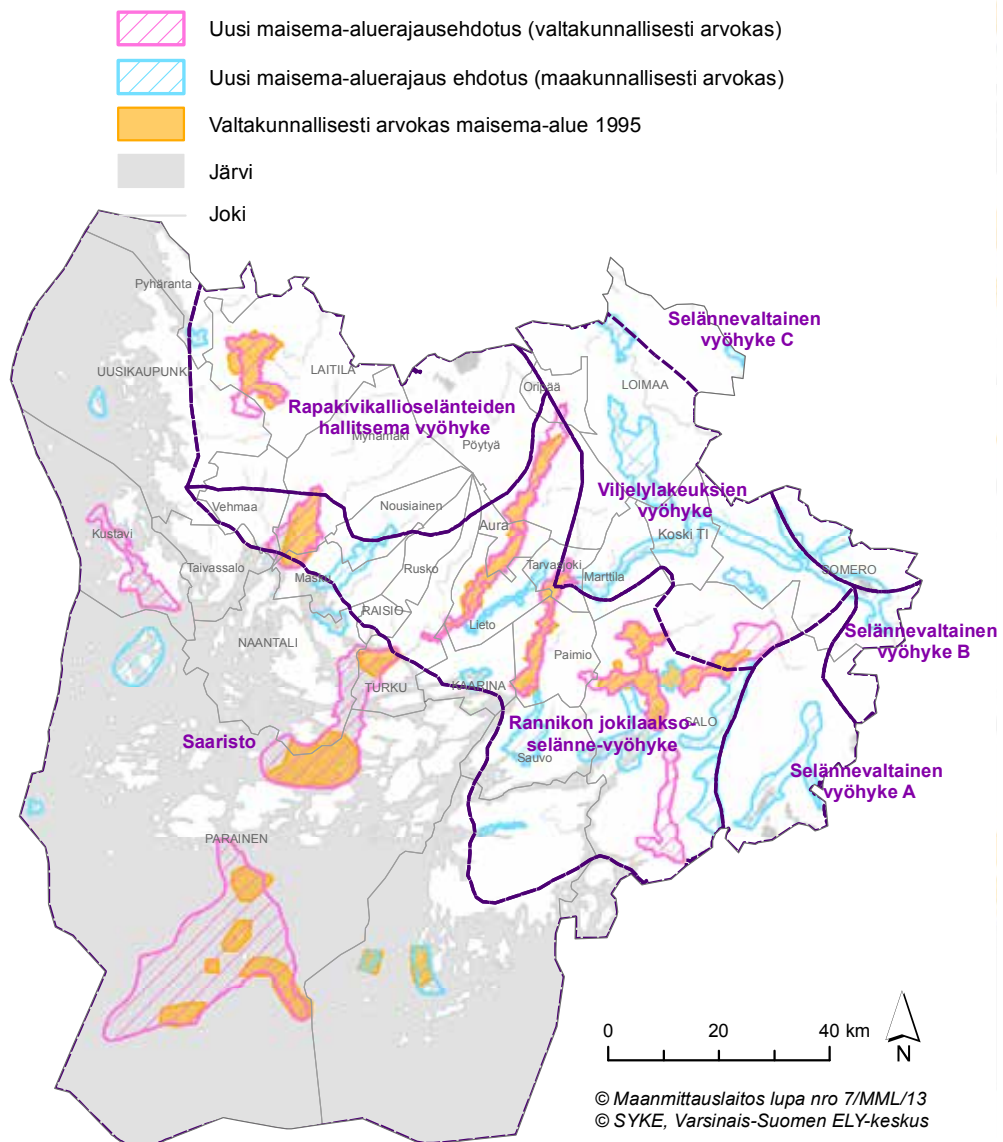
2. **rannikon jokilaakso-selänne-vyöhyke**
laajojen jokilaaksojen ja korkeiden selänteiden vuorotteluun jäsentämä rannikkovyöhyke

3. savitasankojen hallitsema ja pienten moreeniselänteiden jäsentämä **viljelylakeuksien vyöhyke**

4. **selännevaltainen vyöhyke**
sisämaan lievemmin huuhtoutuneiden selänteiden hallitsema, polveilevien laaksojen jäsentämä metsäinen vyöhyke

5. **rapakivikallioselänteiden hallitsema vyöhyke**
kapeiden laaksojen ja pitkien merenlahtien jäsentämä rannikon ja sisämaan metsäinen vyöhyke

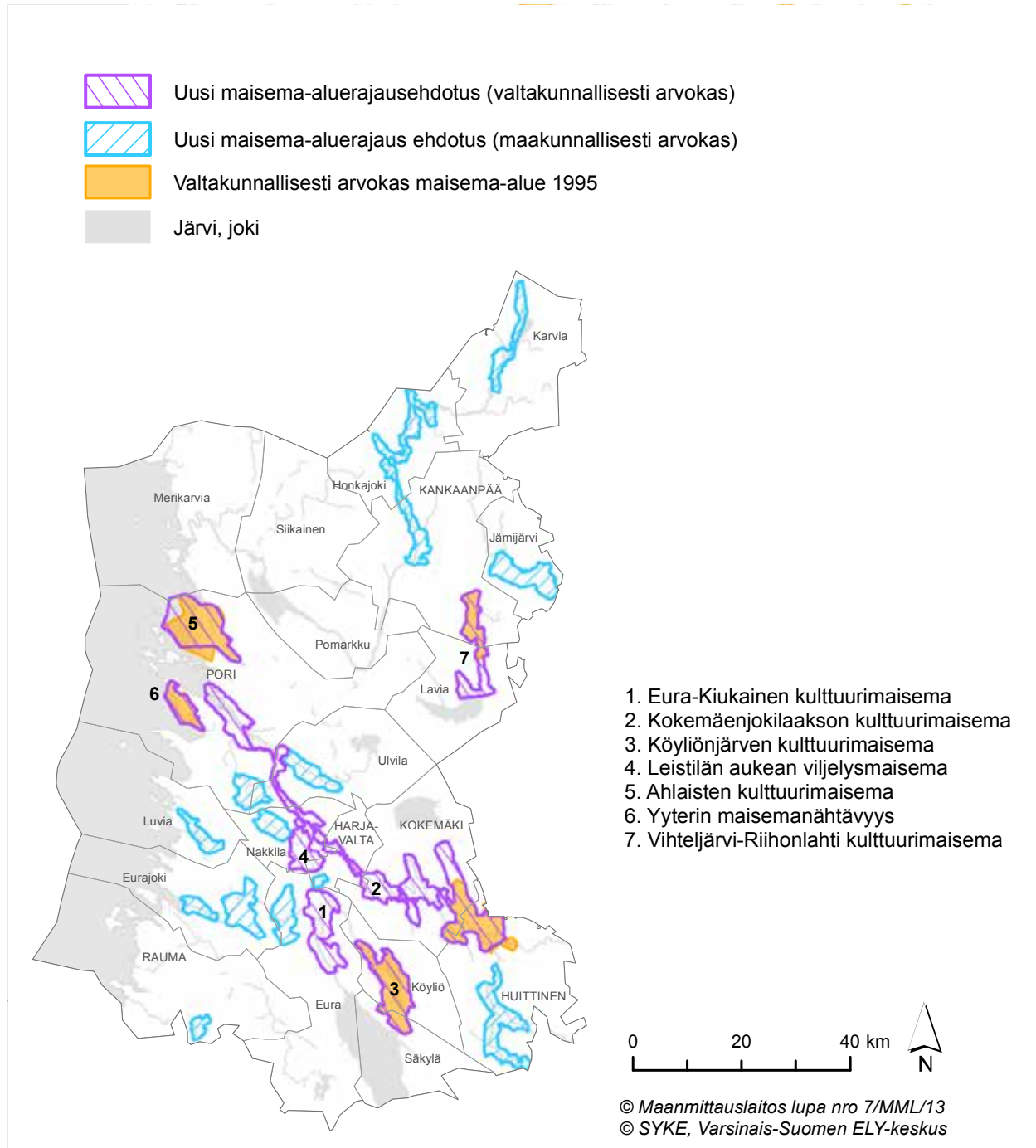
Varsinais-Suomen maisema-alueet ja maisematyyppijako

Näkymä kaakkoon Kaukojärvellä, Vihteljärvi-Riiholahti kulttuurimaisema. Kuva: Jenny Alatalo

Ehdotukset Satakunnan valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi

Näkymä Suontaustalta lounaaseen. Kuva: Jenny Alatalo

Eura-Kiukainen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Eura

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alueen kallioperä on hiekkakiveä. Aivan pohjoisin osa Myllymaankulmasta on oliivinidiabasia ja lounaassa Vahosenkulman länsipuolella on kapea alue rapakivigraniittia. Viljelyalueiden keskiosissa sijaitsevat hienorakeiset maalajikerrostumat ovat luoneet edellytykset viljaville pelloille. Kaanaanmaan kylän ja Kiukaisten keskustan alueen maaperä on hienoa hietaa ja hiesua. Muun muassa Kiukaistenkylä,

Harola, Huikonkulma ja Kukulamäki ovat muodostuneet maisema-alueella oleville moreenisaarekkeille. Lisäksi Euran viljelyalueiden reunoilla sijaitsee moreenisiä seläniteitä. Alueen koillisreunaa sivuava harjujakso alkaa Oripäästä ja jatkuu koko Satakunnan poikki aina merelle asti.

Alueen läpi virtaa mutkitteleva Eurajoki, johon laskee Kiukaisten keskustan pohjoispuolella Köyliönjoki. Eurajoki laskee mereen Eurajoensalmessa. Maisema-alueella sijaitsevan Laihianjärven rannat ovat melko soiset ja niiltä lähtee useita laskuojia. Euranniitun keskellä oleva Sorkkisten kylä sijaitsee luode-kaakko-suuntaisella pohjavesialueella.

Kulttuuripiirteet:

Euran esihistoria on koko Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen rikas ja tutkimuksellisesti merkittävä. Maisema-alueelta tunnetaankin muinaisjäännöksiä

kaikilta esihistorian ajanjaksoilta. Laajat kivikautiset (noin 8500-1500 eaa.) asuinpaikat ovat aikanaan syntyneet vesireittien varrelle ja sijaitsivat nykyään valtaosin Eurajokea ympäröivillä pelloilla. Rautakaudella (noin 500 eaa.-1150 jaa.) Euran seudusta tuli yksi koko eteläisen Suomen huomattavimmista keskuksista. Pyhäjärvi ja Eurajoki muodostuivat tärkeiksi kulkureiteiksi, jotka mahdollistivat vilkkaan kaupankäynnin kaukasiinkin maihin. Joenvarren kyliä ympäröivät pellot, laidunmaat ja kyläkalmistot sijaitsivat usein läheisillä hiekkaisilla mäillä. Eurassa vainajat haudattiin poikkeuksellisesti jo rautakauden puolivälistä lähtien polttamatta ja runsaiden hauta-antimien kera. Muualla Suomessa oli vielä tapana polttohaudata vainajat. Alueen tunnetuimpia yksittäisiä muinaisjäännöskohteita ovat Euran Pappilanmäen ja Käräjämäen kalmistot.

Maisema-alueella on rikas kulttuuriperintö. Asutus on keskittynyt nykyäänkin joen varteen, selänteiden reuna-alueille ja maisema-alueen keskellä oleville kumpareille. Rakennettua kulttuuria on kartanoista nykyaikaisiin maataloihin hyvin hoidettuine pihapiireineen. Kiukaisten ja Euran kirkkojen lisäksi julkista rakentamista alueella edustavat muun muassa Kiukaisten rautatieasema, Euran työväentalo Onnela sekä nuorisoseurantalo Euran pirtti.

Euran tornillisen pitkäkirkon on suunnitellut Josef Stenbäck ja se valmistui vuonna 1898. Kirkko ympäristöineen muodostaa ehjän maisemakokonaisuuden, mikä koostuu vanhasta hautausmaasta, makasiinista, 1800-luvun kaksiholvisesta kirkkosillasta ja Lukkalaan johtavasta tiestä, vanhasta kansakoulusta sekä nuorisoseurantalosta. Idyllisen kylätien varrella sijaitseva Lukkalan empiretyylinen päärakennus on vuodelta 1864 ja samaan kokonaisuuteen kuuluva Eskolan talo on 1920-luvun asussa. Maisemakuvaan liittyvä Sorkkisten kylä on saman päärain varrella kuin kirkko. Sorkkisten kylän rakennukset sijaitsivat pääasiassa raitin ja Eurajoen välisellä kapealla vyöhykkeellä. Perinteistä rakennuskantaa kylässä edustavat Kylä-Anttila, Juusela, Karhula, Krouvilan rakennusryhmä ja Ansioin talo, jossa Euran kemikallio on toiminut yhtäjaksoisesti 1930-luvulta lähtien.

Maisema-alueen eteläosassa sijaitsee Souppaan entinen ratsutila, jonka pihapiiriin johtaa koivukuja. Vuonna 1866 rakennettu ja myöhemmin uusittu entinen päärakennus on nykyisin asumaton. Kivinen sikalarakennus on vuodelta 1890 ja aita sekä luhti 1700-luvulta. Lähteenojan tila jaettiin vuonna 1790 veljesten kesken Iso-Lähteenojaksi ja Lähteenojaksi. Nykyisistä päärakennuksista Iso-Lähteenoja on val-

mistunut vuonna 1902 ja sen suunnitteli Josef Stenbäck. Vuonna 1935 rakennus korjattiin arkkitehti Erkki Huttusen laatimien piirustusten mukaan. Toisen päärakennuksen, Lähteenojan, runko on vuodelta 1790. Vuonna 1888 päärakennus uusittiin uusrenessanssityyliseksi.

Vaanin kartano on laajan kulttuurimaiseman reunalla sijaitseva, rakennuskannaltaan monipuolinen kartanokokonaisuus. Päärakennus on perimätiedon mukaan 1700-luvun alusta ja nykyisen asunsa se on pääpiirteittäin saanut vuonna 1872. Työväen asuinrakennus lienee rakennettu 1800-luvun lopulla, tiilinen navettarakennus rakennettiin vuonna 1871 ja uusittiin vuonna 1903, tiilinen talli on vuodelta 1886 ja uusittu 1912. Ulkopuolisille näkyvin kartanon rakennus on ”lystihuone”, joka liittyi 1810-luvulla istutettuun puistoalueeseen. Nykyisin puistoaluetta ei ole ja tie erottaa joen varren rakennukset kartanon muista rakennuksista. Tämän empirekauden temppeleimäisen rakennuksen julkisivussa on tyylipuhtaat joonialaiset pylväät kannattelemassa palkistoa. Vaaniin viljelymaisema liittyy Euranniitun maisemakokonaisuuteen, jota on viljelty jo historiallisen ajan alusta lähtien. Vaanin mamsellimyllyä ympäröivää viljelyaukeaa on muuttanut läheinen, tehokas maatalousrakentaminen. Euran kirkonkylän eteläinen osa on voimakkaasti uusiutunut, mutta vanhaa rakennuskantaa on yhä Iso-Vahen kylässä Ali-Nuoranteen ja Yli-Nuoranteen tiloilla.

Kiukaisten kirkonkylän ja Eurakosken pohjoispuolella avautuu laaja, aaltoileva viljelyslaakso, jossa vanhaa asutusta on Kiukaistenkylän, Köylypolven, Laihian ja Harolan kylissä. Kiukaistenkylässä on vanhaa rakennuskantaa Anttilan, Jaakkolan, Mäki-Jaakkolan, Mäki-Pereen ja Iso-Pereen tiloilla. Jaakkolan, Mäki-Jaakkolan ja Mäki-Pereen päärakennukset ovat 1800-luvun alkupuolelta. Viimeksi mainitun vieressä on kappalaisen virkatalo vuodelta 1865. Kirkon suunnasta katsottuna Kiukaistenkylä esittäytyy erittäin näyttävien peltovainioiden takaa.

Eurajoen mutkassa mäenkumpareella sijaitseva Köylypolvi sai pysyvän asutuksen myöhäiskeskiajalla ja alueen maatalous nousi kukoistukseensa 1800-luvun lopulla. Kukoistus näkyy edelleen esimerkiksi kylän perinteisessä rakennuskannassa. Knuutilan, Kuusiston ja Iso-Kallin uusrenessanssityyliset päärakennukset ovat rakennettu 1800-1900-lukujen vaihteessa. Tilojen suuret navetat ovat 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien aikana rakennettuja. Köylypolven vanha kansakoulu on vuodelta 1882. Köylypolven kylän viljelykset liittyvät maisemallisesti Harolan, Kiukaistenkylän ja Laihian viljelymaisemiin.

Eura-Kiukaisten kulttuurimaisemaa. Kuva: Jenny Alatalo

Laihian kylän rakennukset sijaitsevat viljelyaukealta kohoavalla mäenkumpareella. Vanhaa rakennuskantaa on Erkkilän, Isotalon ja Järvenpään tiloilla. Harolan kylän tilakeskukset ovat hajaantuneet maantien varsilla oleville mäkialueille. Kleemolan, Kylä-Katilan, Mäki-Katilan, Vainionmäen ja Haukiojan tiloilla on säilynyt talonpoikaista rakennuskantaa. Kiukaisten puihin, J. Höckertin suunnittelema ristikirkko rakennettiin vuonna 1761. Nykyiseen asuunsa kirkko laajennettiin P.J.Gylichin suunnitelmien mukaan vuonna 1846. Tällöin kirkko sai myös nykyisen empiretyylisen torninsa. Kirkkoa ympäröi vanha hautausmaa.

Maisemakuva:

Maisema-alue on edustava ja hyvin säilynyt kokonaisuus Ala-Satakunnan viljelyseutua. Joen varren savi- kalle syntyneet paikoin tasankomaiset viljelyalueet ja

nauhamaisesti tien varteen syntyneet asutukset ovat seudulle tyypillisiä piirteitä. Maisema-alueen pelto- alueet ovat hyvin hoidettuja ja muodostavat yhden Satakunnan laajimmista viljelymaisemakokonai- suuksista. Euran puolella alue käsittää luode-kaak- kosuuntaisen laakson. Kiukaisten alueella laakso muuttuu edellistä hieman rikkonaisemmaksi pohjois- eteläsuuntaiseksi laaksoksi. Alueen keskellä virtaa peltotasankojen ympäröimänä Eurajoki. Euranniitulla oleva Kuurnamäen kumparejono erottuu alavasta ta- sangosta. Köyliönjokilaakson keskellä on moreenisia metsäsaarekkeita ja harjanne. Maisema-alueen rajaa lännessä korkeampi ja idässä matalampi metsäinen selänne.

Euran keskustan tuntumassa uudisrakentaminen ja teollisuus ovat laajentuneet vanhalle viljelyalueel- le. Suuret teollisuushallit ovat sijoittuneet Sorkkisten kylän reunalle. Maisema-alueen poikki kulkee voima-

linjoja, jotka eivät kuitenkaan ole hallitsevia alueen avaruuden takia. Jokien varsilla on paikoin paljon puustoa, mikä katkaisee laakson poikki avautuvia yhtenäisiä näkymiä. Euran puolella joen varteen on istutettu hopeapajua, joka poikkeaa alueen perinteisestä puustosta.

Kiukaisten kirkon pohjoispuolella on avointa ja laakeaa peltomaisemaa. Alueen keskellä virtaa Köyliönjoki, joka liittyy Kiukaisten kylän kohdalla Eurajokeen. Kylät ovat sijoittuneet saarekkeille ja harjanteille, joista loivasti laskevat viljelykset kohtaavat alueen keskellä olevan joen kohdalla. Peltojen keskellä kiemurteleva, maaperään kovertunut joki erottuu maisemasta lähinnä joen varren puustosta johtuen. Pohjois- ja eteläosassa aluetta jakaa Kiukaistentie, joka kulkee alueen metsäisten kumpareiden läpi.

Arviointiteksti:

Maisema-alue on edustava ja hyvin säilynyt kokonaisuus Ala-Satakunnan viljelyseudusta. Joen varren savikolle syntyneet paikoin tasankomaiset viljelyalueet ja nauhamaisesti tien varteen syntyneet asutukset ovat seudulle tyypillisiä piirteitä. Alueella on edustavan maiseman lisäksi rikas kulttuuriperintö. Merkkejä alueen ihmistoiminnasta on löytynyt kivikaudelta asti, mutta alue koki kukoistuksensa rautakaudella. Alueella oleva rakennusperintö edustaa vaurasta satakuntalaista rakennuskantaa.

Rajaus:

Eura-Kiukainen kulttuurimaisema-alue on Museoviraston vuoden 1993 inventoinnin valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY1993), Eurakoski-Kiukaistenkylä-Köylypolvi-Laihia-Harola -kulttuurimaiseman ja Euran kirkonkylän ja viljelysaukean yhdistetty kokonaisuus. Etelässä alue alkaa Euran keskustan tuntumasta Kirkon ja Pappilan alueelta. Alueen rajat kulkevat pohjoiseen mentäessä selänteiden reuna-alueilla. Maisema-alueeseen kuuluu kokonaan myös Kiukaisten keskusta, jonka jälkeen aukeaa Köyliönjokilaakso harjanteineen ja mäkinen. Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö, Köyliönjokilaakson ympäryskylät, (RKY 2009), kuuluu kokonaisuudessaan maisema-alueeseen. Lännessä, kumpareisessa jokilaaksossa sijaitseva Kaulionkulma kuuluu alueeseen. Pohjoisessa maisema-alueen rajalla on Myllymaankulma.

Eura - Kiukainen kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajajaeohdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajaeohdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajae (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajae (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot
 Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Näkymä Kokemäenjoen suistoon. Kuva: Jenny Alatalo

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Kokemäenjokilaakso; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Pori, Ulvila, Nakkila, Harjavalta, Kokemäki ja Huittinen

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alueen luonto on monipuolista. Maisema-alueella on monia erilaisia luontotyyppisiä, joista harvinaisimmat ovat suojeltuja. Puurijärvi-Isosuon kansallispuisto on edustava suo- ja kosteikkokokonaisuus maisema-alueen itäpäässä. Puurijärvi on myös lintustollisesti merkittävä alue. Maisema-alueen keski-

vaiheilla sijaitseva Pirilänkoski on Lammaistenlahden jyrkkään rantatörmään syntynyt rantalehto. Lehtimet-
sän lisäksi jokirannan lähellä olevilla tasaisilla osilla on havaittu ketomaisia piirteitä. Maisema-alueen länsiosassa oleva Kokemäenjoen suisto on Suomen edustavin suistomuodostuma, jossa luontotyytit vaihtelevat erilaisista kosteikkobiotoopeista rantalehtoihin. Jokilaaksossa on paikoin säilynyt laajoja maisemallisesti yhtenäisiä alueita, joiden yhdistävä tekijä on alueen läpi virtaava Kokemäenjoki. Alueen tasaiseen savitasankojen muovaamaan maisemaan tuovat vaihtelua kiemurtelevan jokivarren metsiköt sekä joen reunoilta ja keskeltä nousevat kallioiset saarekkeet, harjut ja selänteet. Luonnon- ja maisemansuojelullisesti arvokkaita kohteita on säilynyt muun muassa Kokemäenjoen suistossa, jokirantalehdoissa kuten Pirilänkoskessa, koskialueiden kasvillisuudessa ja vanhan kulttuurin muovaamissa kohteissa sekä muinaiseen suistoon syntyneellä Puurijärvi-Isosuon suoalueella.

Alueella on luonnonmaisemia ja kulttuurimaisemia, joiden rikas kasvillisuus vaihtelee kosteikkojen monipuolisesta kasvillisuudesta ja viljellyistä savitasangoista karuihin kallioihin.

Kulttuuripiirteet:

Kokemäenjokilaakso on tarjonnut oivat edellytykset asumiselle ja elämiselle jo esihistorialliselta ajalta lähtien. Muinaisjäännöksistä voi hyvin havaita kuinka maankohoamisesta johtuva rannan siirtyminen on vaikuttanut asutuksen sijaintiin. Kokemäenjoen varrella, Huittisten ja Kokemäen alueella, pysyvä yhtäjaksoinen asutus on alkanut nuoremmalla roomalaisella kaudella. Rautakauden lopulla yksittäisistä taloista oli kehittynyt jo muutamien talojen kylä. Varhaiskeskiajalla Kokemäen Teljästä muodostui Satakunnan kaupan keskus, jonka tittelin Ulvila peri myöhemmin. Ulvila sai kaupunkioikeudet vuonna 1365. Maankohoamisen edetessä perustettiin uusi satama ja Kokemäenjokilaakson keskus Poriin reilut 200 vuotta myöhemmin. Porin kaupunki perustettiin vuonna 1558 silloisen Kokemäenjoen suulle. Entiset kauppa- ja kaupungit ovat sijainneet silloisen meren ja

joen suualueella tai sen läheisyydessä, mikä oli kaupan ja liikkumisen kannalta merkittävä asia. 1560-luvun veroluettelon mukaan Kokemäenjokilaakson maisema-alueella oli noin 68 kylää tai yksittäistaloa ja yli 50 kylää tai yksittäistaloa nykyisen maisema-alueen läheisyydessä. 1560-luvun lähdetietojen perusteella Satakunnassa oli 1017 kylää tai yksittäistaloa, joista on inventoitu noin 300 kappaletta 1600- ja 1700-lukujen karttojen avulla. Tiedossa olevista vanhoista kyläpaikoista yli puolet on ollut Kokemäenjoen vesistön vaikutuksen piirissä.

Kokemäenjokilaakson pellot ja asutus olivat ja ovat edelleen keskittyneet suurimmaksi osaksi Kokemäenjoen varrelle. Merenranta asutettiin pääsääntöisesti vasta uudella ajalla, kuten myös Pohjois-Satakunnan metsäseutu. Suurin osa jokilaakson inventoiduista 1560-luvun kyläpaikoista on edelleen asuttuja. Nämä paikat ovat useimmiten peltojen ympäröimiä. Maisema-alueiden pellot ovat ajan saatossa laajentuneet sivujokien ja ojien yläjuoksuille savikoiden kuivuttua. Asutus on sijoittunut viljelysten tuntumaan laakson ja selänteen väliselle vyöhykkeelle tai joen varteen. Satakuntalaisille kylille tyypillisesti Kokemäenjokilaakson kylät muodostuivat kyläteiden varrella rivi- tai raittiky-

Viljelymaisemaa Ulvilan saarella. Kuva: Jenny Alatalo

lämäisesti. Joki ja sen varsi olivat elinkeinojen ja liikumisen kannalta hyvä asuinpaikka.

Kokemäenjokilaakson maisema-alueella on säilynyt talonpoikausrakentamista edustavia kohteita, kuten Kokemäellä oleva Hyytin vanha talonpoikainen ratsutila tai Nakkilan Hormiston pienijakoinen torppari- ja mäkitupa-alue. Tilattomien pienet rakennukset ovat vähentyneet ja jäljellä olevia on usein korjattu ja laajennettu. Kartanot ja rustholit kertovat maisema-alueella olleesta varakkuudesta. Vanhoja tilakeskuksia ja kartanoita sijaitsee maisema-alueella useita, kuten Vuolteenkartano ja Kokemäenkartano Kokemäellä, Anolan ja Villilän kartanot Nakkilassa, Sunniemen kartano Ulvilassa sekä Yyterin kartano Porissa. Kokemäenjoen varressa on myös useita edustavia kohteita Satakunnan teollisuuden rakennusperinnöstä kuten Kolsin funktionaalinen voimalaitos Kokemäellä. Voimalaitoksen suunnitteli arkkitehti Jarl Eklundin ja se rakennettiin vuosina 1940-1947. Kuvanveistäjä Emil Cedercreutzin taiteilijakoti Harjula sekä Maahengen tempelli ovat osa Emil Cedercreutzin museota Harjavallassa. Kansallisromanttinen taiteilijakoti Harjula on rakennettu vuonna 1914 Havingin kosken partaalle. Satalinnan parantola Harjavallassa on valmistunut vuonna 1925 ja se edustaa korkeatasoista parantola-arkkitehtuuria. Ravanin leirialue Ulvilassa oli entisen Suomen sotaväen seitsemännen reservikomppanian kasarmi- ja leirintäalue 1880-luvulla. Ulvilan Pyhälle Olaville nimetty kirkko on hyvin säilynyt keskiaikainen kirkko. Kirkon länsipuolella oleva kellotapulin alaosa on vuodelta 1757. Tapuli uusittiin vuonna 1862 G. Th. Chiewizin suunnitelman mukaisesti. Kirkon ympäristö, kirkonkylän kantatilat Saari, Isokartano ja Trumetari sekä kauempana jokivarresta sijaitsevat kirkkoherran pappila Gammalgård ja vanhemman kirkon paikka, Liikistö, muodostavat arvokkaan historiallisen kokonaisuuden. Kirkon ja pappilan välisillä pelloilla sijaitsee Ulvilan keskiaikaisen kaupungin autoitunut paikka.

Nakkilan Kirkkosaaren kohdalla on ollut kahden merkittävän keskiaikaisen tien risteys. Etelään suuntautuva postitienä tunnettu Pohjanlahden rantatie myötäilee Satakunnan rannikkoa. Tie yhdisti aikoinaan Turun ja Korsholman linnahallintoja. Toinen, keskiajan huomattavimpiin kuulunut Huovintie kulki Turusta Loimaan, Virttaanojan ja Köyliönjärven kautta Kokemäelle ja sieltä edelleen Lammaisten kautta Ulvilaan. Kokemäenjoki on ollut myös väylä liikenteelle. Varsinainen vesiliikenne oli keskittynyt aina kulloisenkin joen suualueelle, johon oli muodostunut kauppa- ja satamapaikka. Runsaiden koskien takia joki toi-

mi sisämaassa lähinnä paikallisliikenteen käytössä. Myös talviaikaan joki toimi kulkuväylänä.

Kokemäenjokilaaksosta on luettavissa koko Satakunnan maankäytön historia. Jokilaaksossa yhdistyy niin maankohoaminen ja rannan siirtyminen kuin 1700-luvulla alkanut luonnonvarojen ja -ominaisuuksien hyödyntämisen näkökulma. Varhaisin vaihe oli maa-alojen kuivattaminen niitty- ja viljelyalan kasvatamiseksi, minkä jälkeen luonnonvoimat valjastettiin ensin esiteollisuuden ja myöhemmin sähköntuotannon ja teollisuuden käyttöön. Jokilaakso on toiminut niin liikenteen kuin kulttuurinkin valtaväylänä rannikolta sisämaahan päin. Keskiajalta lähtien Satakunta ja varsinkin Kokemäenjokilaakso on ollut eri kulkuväylien yhdistymisaluetta. Joki itsessään on toiminut mataloitumisen sekä voimalaitoskäyttöön valjastamisen seurauksesta lähinnä paikallisliikenteen väylänä. Satakunnan kartanokulttuuri keskittyy maakunnassa paljolti Kokemäenjoen vaikutuspiiriin, alueille missä asutus oli varhaista ja vaurainta. Kartanoiden ja kantatilojen ketju alkaa Huittisista ja päättyy Poriin. Vanhimmat ja laajimmat kylien alueilla olevat jokirannan peltoalueet ovat olleet yhtäjaksoisessa viljelyssä satoja vuosia.

Kokemäenjoki Penttilän kylässä. Kuva: Jenny Alatalo

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/29.4.2014

Maisemakuva:

Valtakunnallisesti arvokkaan Kokemäenjokilaakson maisema-alue on laaja kokonaisuus. Alue on pituudeltaan noin 70 kilometriä ja se ylittää Satakunnan itäreunalta länteen aina merelle saakka. Kokemäenjokilaakson kulttuuriperintöä voisi kutsua Satakunnan selkärangaksi. Alue on tarjonnut hyvät edellytykset varhaiselle asutukselle ja elämälle alueella. Alueen kehitys on selkeä ja yhtenäinen aina Kokemäenjokilaakson syntyhetkestä noin 6 000 eaa. tähän päivään asti. Kokemäenjokilaakso on edustava esimerkki pitkäikäisyydestä Satakunnan asutushistoriaan. Alueen lukuisat muinaisjäännökset edustavat alueen varhaisinta kulttuurikerrosta, jonka päälle on muodostunut ajan kuluessa uusia kerroksia.

Arviointiteksti:

Kokemäenjokilaakso on edustava kokonaisuus Satakuntalaista maaseutua, jossa on havaittavissa asutushistorian, maankäytön ja maanmuokkauksen historia yhdistettynä maankohoamisen historiaan. Museoviraston vuoden 1993 inventoinnin valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen alueet (RKY1993) ovat täydentäneet entistä Kokemäenjokilaakson valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita.

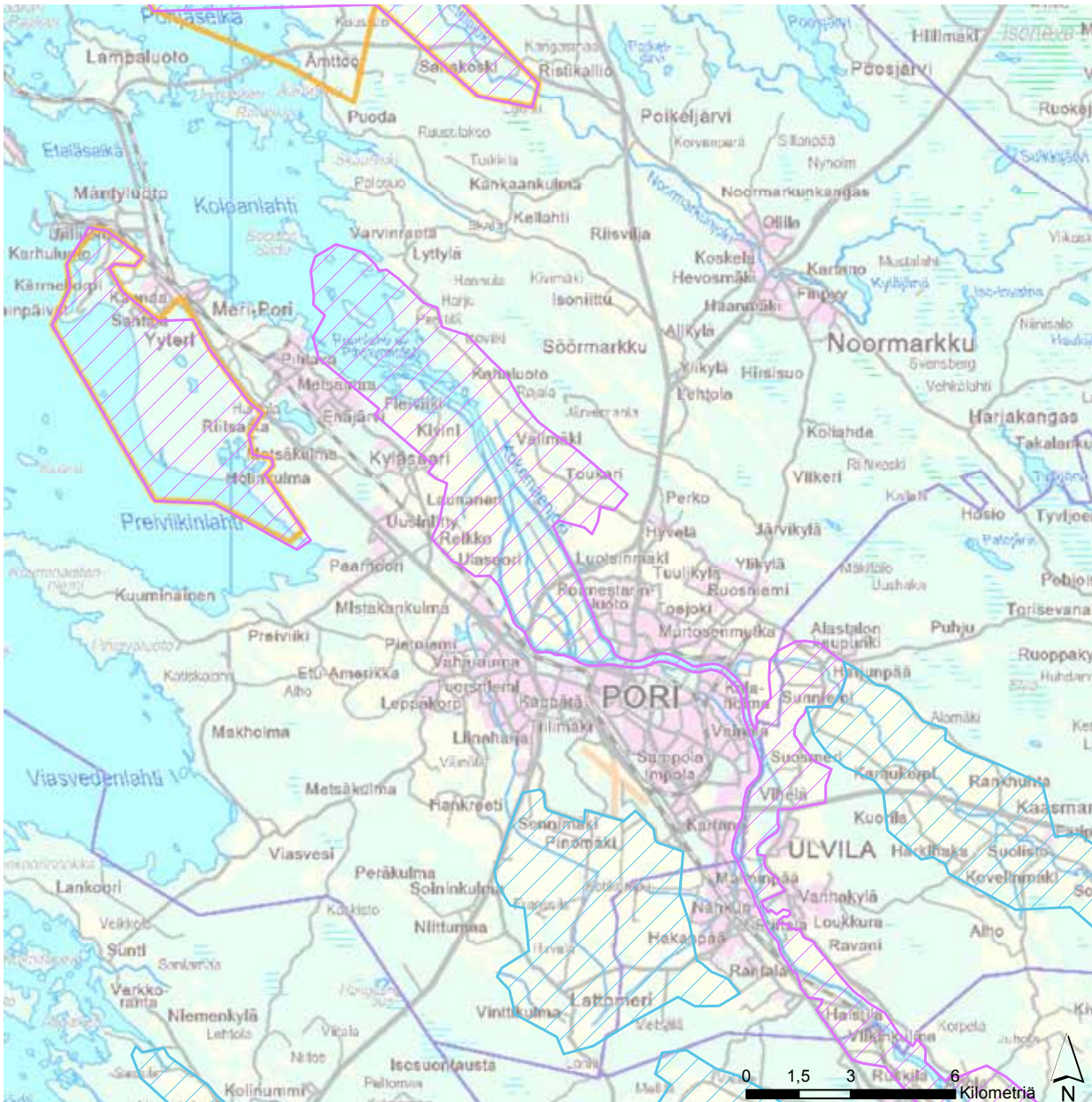
Rajaus:

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema on yli 70 kilometriä pitkä kokonaisuus, joka kulkee koko Satakunnan poikki kaakko-luodesuuntaisesti. Maisema-alue jatkuu yhtenäisenä, valtakunnallisesti arvokkaana Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema-alueena Pirkanmaan maakunnan puolella Sastamalan Liekovedelle asti. Satakunnan puolella Kokemäenjokilaakson valtakunnallisesti arvokas maisema-alue alkaa Huittisten keskustan länsipuolella olevilta peltotasangoilta. Puurijärvi-Isosuon kansallispuisto lähialueineen kattaa Huittisten länsipuolella olevat peltotasangot, suoalueet, Raijalan kuivatetun järvialueen ja Puurijärven pohjoispuolella olevan Kauvatsanjokilaakson Lievikoskelle asti. Vitikkalanluodon jälkeen Kokemäenjoen haarojen yhtyessä joki kiertää Säpilänniemen harjun kalliouisessa ja mutkaisessa uomassa jatkuen Sonnilanjoen suuntaan aina valtatielle 2 asti. Kokemäen keskustan jälkeen maisema-alue kattaa suhteellisen laajan yhtenäisen savitasangon joen molemmilla puolilla. Harjavaltaan tultaessa maisema-alue kapenee

Harjavallan keskustan kohdalla joen levyiseksi, jonka jälkeen se levenee taas Lammaistenlahden kohdalla. Lammaistenlahdelta maisema-alue etenee polveillen joen varren tuntumassa olevilla peltoalueilla aina Suosmerelle saakka, josta aukeaa laajempi yhtenäinen maisema. Kokemäenjokilaakson ja Harjunpäänjokilaakson kulttuurimaisemat kohtaavat Sunniemen kohdalla. Maisema-alue jatkuu luoteeseen joen levyisenä Kirjurinluodolle saakka, jonka jälkeen maisema-alue laajenee käsittämään Porin suistoon muodostuneet luodot merelle saakka. Porin suistoalue kattaa Kvistiluodon, Hanhiluodon pohjoisen pään, jokilaakson eteläisen ja pohjoisen puolen savitasangot sekä osan Pihlavanlahden suistosta.

Uudessa rajauksessa Museoviraston vuoden 1993 inventoinnin valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 1993) ja vanha valtakunnallisesti arvokas maisema-alue muodostavat yhdessä Kokemäenjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen. Kokemäenjokilaakson maisema-alueella on nähtävissä joen geologisen kehityksen vaiheet entiseltä suistoalueelta nykyiselle suistoalueelle. Asutus ja maatalouden harjoittaminen ovat seuranneet joen kehityksen kulkua. Rajaus on tehty luonnon- ja asutushistorioiden perusteella.

Kokemäenjokilaakso (luoteisosa)

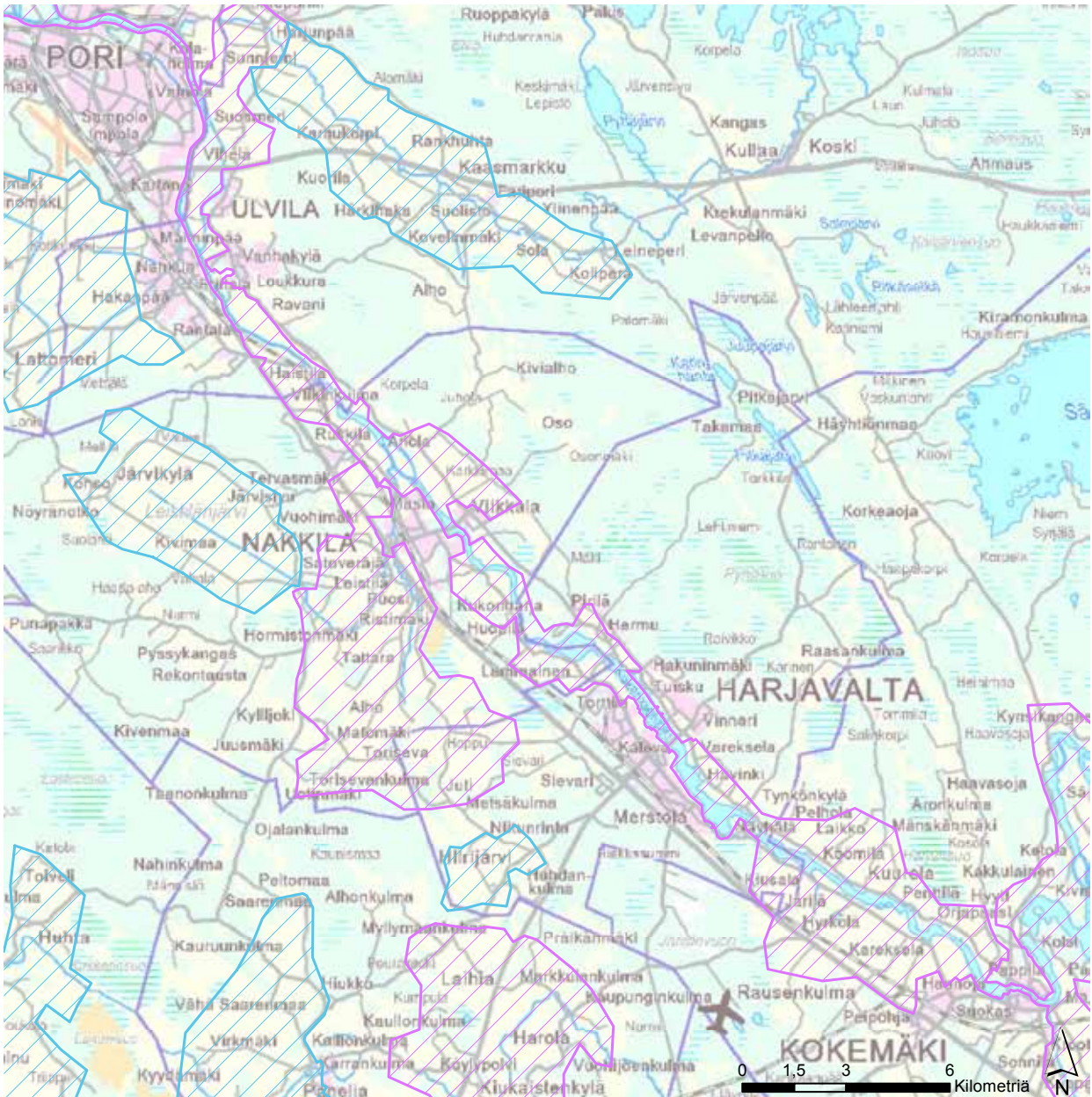
- Uusi maisema-alueajajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Kokemäenjokilaakso (keskiosa)

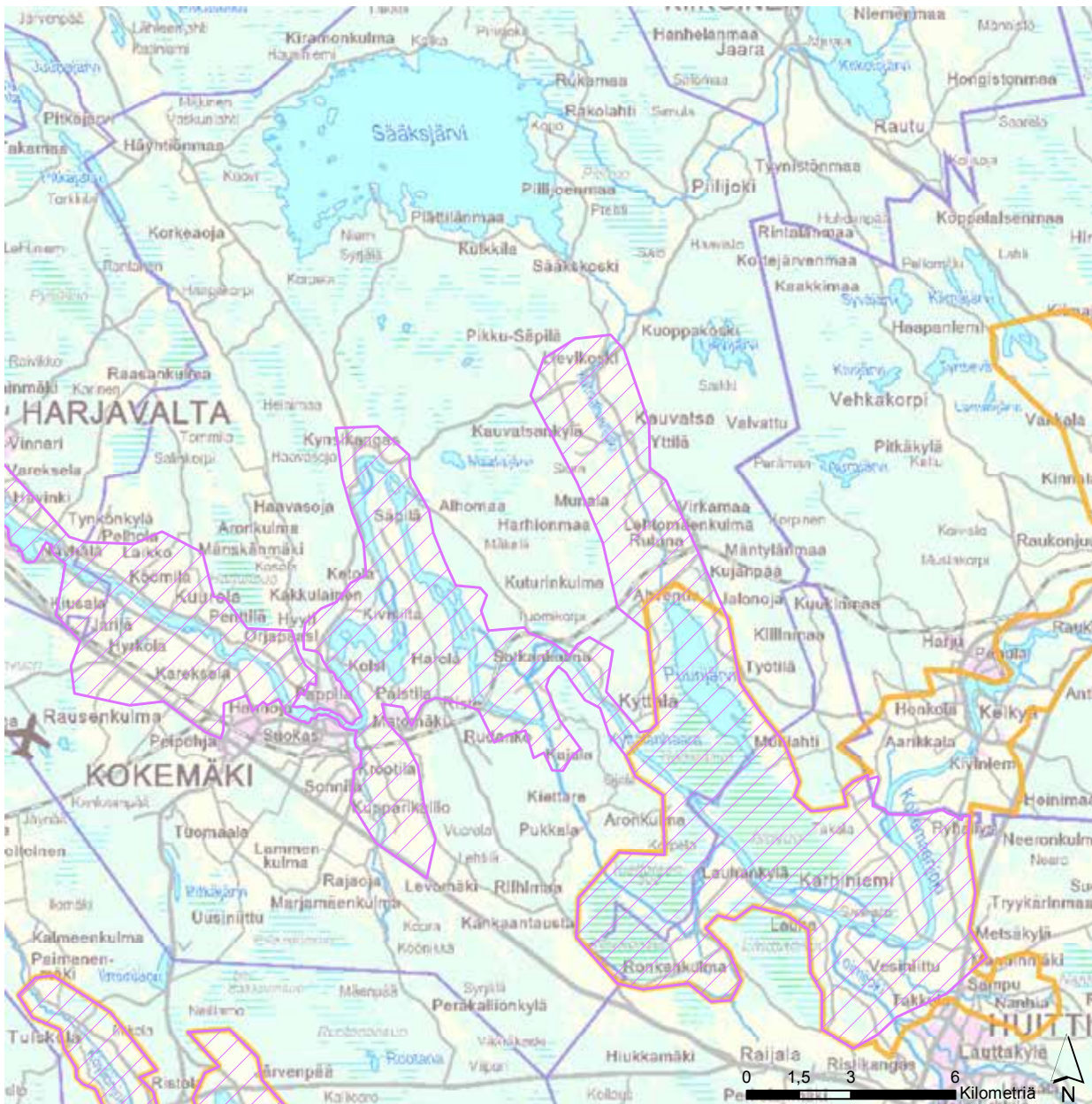
Uusi maisema-alueajajuehdotus
 (valtakunnallisesti arvokas)
 Uusi maisema-alueajajuehdotus
 (maakunnallisesti arvokas)

Maisema-alueajajuehdotus (valtakunnallisesti arvokas;
 valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
 Maisema-alueajajuehdotus (maakunnallisesti arvokas;
 Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Kokemäenjokilaakso (kaakkoisosa)

- Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Köyliönjärven alueella on erikoisviljelyä. Kuva: Jenny Alatalo

Köyliönjärven kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: Köyliönjärven kulttuurimaisema; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Köyliö ja Säkylä

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Köyliönjärvi on geologisesti vajoama-allas, jolle ovat tyypillistä niemettömät ja lahdettomat rannat. Järven eteläpäässä levittäytyvät lounaiselle viljelyseudulle ominaiset laajat savikkoiset tasankoalueet. Köyliön-

järven keskeltä nousevat saaret harjuineen muodostavat järvimaisemalle omaleimaisen ilmeen. Vuosisatainen maanviljely ja karjanhoito ovat muokanneet Köyliönjärven rannat alaviksi viljelymaiksi ja niityiksi. Maisema-alueen maaperä ja olosuhteet ovat otolliset erikoisviljelylle, jota alueella on runsaasti. Viljava maa tarjoaa hyvät edellytykset myös puutarhaviljelylle. Järven keskellä olevat Kirkkosaari ja Kaukosaari kuuluvat osaksi kaakko-luode suunnassa kulkevaa harjujaksoa, joka kulkee Köyliönjärven halki. Samaan harjujaksoon kuuluu muun muassa Säkylänharju. Järven luoteisosasta alkaa Köyliönjoki, joka laskee Kiukaisten ja Panelian ja Eurajoen kautta lopulta mereen. Kankaanpään kylässä on patoamalla aikaansaatu suuri lähdelampi. Kuninkaanläntheeksi kutsuttu lampi on saanut nimensä Kustaa III:n vierailtua paikalla vuonna 1775. Köyliönjärvi on vähitellen rehevöitynyt ja järven pohjoispäässä ja Kirkkosaaren rannoilla

on linnustollisesti merkittäviä ruovikkoalueita. Järven pohjois- ja keskiosat kuuluvat Natura 2000-verkoston, valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan ja koko järvi IBA-lintualueeseen.

Kulttuuripiirteet:

Asutus on jatkunut alueella yhtäjaksoisesti rautakaudelta saakka, mistä kertovat mm. Tuhkanummen ja Yttilän Otan kalmistot. Asutus on keskittynyt lounaiselle viljelyseudulle tyypillisesti ryhmämäisiksi kyliksi tai nauhamaisesti viljelysten taustalle. Viljavaa kulttuurimaisemaa leimaa vauraan Vanhakartanon sijainti arvokkaalla ja keskeisellä paikalla. Maisemakuvassa näkyy myös sodanjälkeisen pika-asutuksen leima. Avoimilla pelloilla tyypillisesti sijaitsevat siirtolaistilat ovat tuuhean pensas- tai kuusaidan ympäröimiä.

Kirkko- eli Köyliönsaari on loivarinteinen ja rehevärantainen saari, jonka viljavat rinteet olivat alueen varhaisimpia asuinpaikkoja. Kirkkosaaren Vanhakartanon talonpoikainen isäntä Lalli surmasi vuonna 1156 piispa Henrikin Köyliöjärven jäällä. Tämän jälkeen saari kartanoineen joutui Turun piispanistuinten omistukseen. Kuningas Kustaa Vaasan aikana kartano joutui kruunulle ja siitä muodostettiin kuninkaankartano. Vuodesta 1748 alkaen tila on kuulunut Cedercreutz-suvulle. Vanhakartanon nykyinen päärakennus on ilmeisesti vuodelta 1817, samoin kuin tilan toinenkin asuinrakennus. Asuinrakennusten välissä on 1500-luvun tienoilta peräisin oleva holvattu, ”Lallin kellariksi” kutsuttu, kivinen kellari. Kaksikerroksinen, punamullattu ”Alapytinki” lienee rakennettu 1700-luvun lopulla palvelusväen asuinrakennukseksi. Kartanon hedelmäpuutarha juontaa juurensa 1600-luvulta. Lehtevä, tammien, lehmusten, vaahteroiden ja jalavien luonnehtima kartanon puisto on saanut nykyisen muotonsa 1800-luvulla. Saaren korkeimmalle kohdalle sijoittunut kokonaisuus on historiallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas. Kirkkosaarella sijaitseva suojeltu Köyliön puinen ristikirkko rakennettiin 1752. Nykyiseen asuunsa se muutettiin vuonna 1890. (S. Gripenberg). Kirkko sijaitsee vanhalla hautausmaalla ikihongikon keskellä. Kirkkosaaren pohjoiskärjessä on istutettua tammimetsää ja rautakautinen kalmisto.

Kirkkoluodon lähellä sijaitsevaa Kaukosaarta on muokannut ikaikainen laiduntaminen. Saari on maisemallisesti edustava ja kuvaa edelleen seudun laidunnusperinnettä. Laidunnus on päättynyt, mutta sen merkit ovat vielä toistaiseksi havaittavissa. Köyliönjärven pohjoispäässä sijaitseva pieni Kirkkoluoto liittyy Pyhän Henrikin kulttiin. Saarella on jäännöksiä mah-

dollisesti jo 1300-luvulla rakennetusta muistokappelista sekä vuonna 1956 pystytetty, kristinuskon Suomeen tulosta kertova muistomerkki.

Köyliönjärven itärannalla sijaitsevan Kepolan kartanon historia liittyy kiinteästi Köyliönsaaren Vanhakartanoon. Lounaisrannalla sijaitseva Puolimatkan kartano on taas erotettu Vanhakartanon maista vuonna 1812. Kummatkin kartanoalueet muodostavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden järven rantaan.

Köyliön keskustaajamasta Kepolasta johtaa Köyliönsaaren Vanhakartanoon noin kahden kilometrin pituinen komea koivukuja, joka jäsentää Köyliönjärven avaraa kulttuurimaisemaa. Koivukuja uusittiin vuonna 2009. Köyliönjärven kulttuurimaisemaa myös jakavat viime vuosina Köyliöntieltä Kepolan ja Räpin tiloille johtavien teiden varsille istutetut koivukujat. Koivukuja pitkin Kirkkosaareen johtava vanha kyläraitti jatkuu järven itärannalle ja siellä rantaviljelyksiä seurailen kohti järven etelä- ja pohjoiskärkiä. Yttilän kylässä on kulttuurihistoriallisesti arvokasta talonpoikaista rakennuskantaa.

Köyliönjärven itäpuolella kulkee Pyhän Henrikintie, joka on Köyliön ja Nousiaisten välillä oleva pyhiinvaellusreitti. Köyliön kohdalla reitti noudattaa vanhaa Huovintietä, jonka arvellaan olevan peräisin 800-luvulta.

Maisema-alueella on 14 kylää, jotka mainitaan 1560-luvun veroluettelossa: Puolimatka, Huhti, Kepola, Yttilä, Karhia, Kankaanpää, Tuohiniemi, Peuhua, Vellinkylä, Vinnari, Varpula, Lähteenkylä, Paavila ja Tuiskula. Yttilän kylässä on säilynyt monia vanhoja piha-piirejä ja talonpoikaista rakennuskantaa sekä entinen kansakoulu vuodelta 1880. Kankaanpään kylässä on Kuninkaanlähteen vanha myllypaikka. Köyliönjoen varressa sijaitseva Tuiskulan kylä on edustava perinteinen kylä, jossa on säilynyt paljon vanhaa rakennuskantaa. Kylän lähellä kosken partaalla on vanha, Satakunnan ainut toiminnassa oleva vesimylly. Mylly ja sen vieressä oleva saha on rakennettu 1870-luvulla. Sillan toisella puolella oleva asuintupa, luhti ja aitta ovat samalta ajalta. Saha lopetti toimintansa 1960-luvulla.

Maisemakuva:

Köyliönjärven kulttuurimaiseman peruselementtinä on matalarantainen Köyliönjärvi, jota reunustavat laajat, alavat viljelykset sekä viljelyksiin rajoittuva nauhamainen asutus ja metsävyöhykkeet. Köyliönjärven kulttuurimaisema yhtyy etelässä laajana viljelyaukeana Säkylän alaviin peltomaisemiin, jotka muodostavat Satakunnan suurimpia yhtenäisiä peltoaukeita.

Köyliönjärven maiseman vaikuttavuus perustuu laajoihin rauhallisiin näkymiin, hyvin hoidettuihin vanhoihin maataloihin ja vaihtelevaan rakennuskantaan. Historialliset erityispiirteet tuovat alueelle lisäarvoa. Maisemakuvaa häiritsevänä piirteenä voidaan pitää Köyliönjärven rantojen paikoin melko runsasta loma-asuntojen määrää, mikä on ristiriidassa historiallisen avoimen maisemakuvan kanssa, sekä maisemaan sopimatonta rakentamista Yttilän ja Köyliön kirkonkylän ympäristössä. Asutustajamien läheisyydessä on jonkin verran maisemaan sopimatonta rakentamista. Säskylän laajalle peltoaukealle on rakennettu isoja broilerikasvattamoita ja Köyliön puolelle suuri vihanespakkaamo. Nämä rakennukset maisemakuva on kuitenkin vielä kestänyt.

Arviointiteksti:

Köyliönjärven kulttuurimaisema-alueella on esihistorialliselta ajalta asti periytyvä kyläasutus ja pitkään jatkunut maanviljely. Alueen läpi kulkee Huovintie, joka oli yksi keskiajan huomattavimmista teistä. Tieosuus Nousiaisista Kokemäelle tunnetaan myös Pyhän Henrikin tienä. Köyliönjärven saaret luovat alueelle oman, muusta ympäristöstä poikkeavan ilmeen. Kyseiset saaret ovat arvotettu arvokkaiksi lintualueiksi. Alue muodostaa edustavan kokonaisuuden, jolla on luonnonarvoja, maisemallisia arvoja ja historiallista arvoa.

Rajaus:

Valtakunnallisesti arvokkaan Köyliönjärven kulttuurimaisema-alueen rajaus ei muutu. Maisema-alueen rajaus on sama, kuin valtioneuvoston vuonna 1995 antamassa päätöksessä.

Kuninkaanlähde Kankaanpään kylässä. Kuva: Jenny Alatalo

Köyliönjärven kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Maisemaa Hormistonmäeltä. Kuva: Jenny Alatalo

Leistilän aukean viljelysmaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Nakkila

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alue on vanhaa merenlahtea, jonka maaperä koostuu meri- ja järvikerrostumista. Maisemassa näkyvät hienojakoiseen maaperään syvään uurtuneet ja mutkittelevat Palojoki ja Tattaranjoki. Paikoin Palojoen, Tattaranjoen ja useiden ojien maastoon uurtamat

kolvelaaksot laajentavat lehtoja laajemmallekin alueelle jokivarsien ulkopuolelle. Hienot kolvelaaksot ovatkin Nakkilan luonnon erikoisuuksia. Lehdossa ja etenkin raviineissa eli rotkolaaksoissa tavataan vaate-liasta lehtolajistoa. Alueella tavattavia uhanalaisia kasveja ovat muun muassa lakkakääpä, pyöröpöimulehti ja viiksisammaal. Torisevankulman kallioalue on geologisesti arvokas muodostuma ja Kaunismäen drumliini kuuluu valtakunnallisesti arvokkaiden moreeni muodostumien arvoluokkaan kolme.

Kulttuuripiirteet:

Pronssikautisia hautaröykkiöitä tunnetaan Nakkilan alueelta lähes sata. Asutus ei kuitenkaan muodostunut pysyväksi, vaan se hiipui vähitellen ja hävisi ilmei-

sesti kokonaan rautakauden keskivaiheille tultaessa. Uudesta asutuksesta on löydetty merkkejä keskiajalta noin 1100-luvulta, jolloin alueelle siirtyi suomalaisia, ruotsalaisia ja saksalaisia asukkaita. Keskiajalla asutus alueella vakiintui ja meren alta paljastuneet rehevät maat otettiin viljelykseen. Alueelle alkoi muodostua pysyviä kyliä. Näitä keskiaikaisia kyliä Nakkilassa ovat Anola, Lammainen, Leistilä, Kukonharja, Masia, Myllärinkylä, Ruhattu eli Ruhade, Ruskila, Tattara ja Viikkala. Vanhimmat kylät ja niiden ympärillä olleet pellot ovat sijoittuneet lähinnä Kokemäenjoen rannalle tai sen tuntumaan sekä Palojoen ja Tattaranjoen varrelle. Tämä käy hyvin ilmi 1600-luvun lopun maakirjakartan kuvista. Uudemmat kylät sijoituivat vanhojen kylien väliin tai niiden takamaille. Pellot ja niityt ovat laajentuneet asutuksen lisääntyttyä. 1700-luvulla alueella suoritettiin isojako, jonka jälkeen tiivis kylärakenne alkoi hajota. Samaan aikaan kantatilat alkoivat raivata uutta peltoa, mikä tapahtui perustamalla uusia torppia pitäjän reuna-alueille. 1850-luvulla pellot olivat keskittyneet Leistilän ja Tattaran kylien läheisyyteen, jokien varsille. Niityt sijaitsivat jokien yläjuoksilla. 1900-luvun alussa maisema-alue oli viljeltyä lähes nykyisen laajuksena. Niittyjä oli ainoastaan Kaasanmäen ympärillä, Matomäen pohjoispuolella sekä Tuohisuon länsilaidalla pieninä alueina. Leistilän aukean viljelymaisemassa tapahtui noin 50 vuodessa peltoalan huomattava lisääntyminen. Nakkilassa oli 1900-luvun alussa juuri Leistilän Masian ja Tattaran kylien alueilla eniten peltoa raivaavia torppareita.

Nakkilan alueella, Kokemäenjokilaaksoon liittyvässä poikkeuksellisen laajassa ja yhtenäisessä pelto- maisemassa, on säilynyt monipuolista rakennusperintöä: kartanoita, talonpoikaistaloja ja funktionalistisia rakennuksia. Leistilän ja Tattaran kylät ovat säilyttäneet varsin hyvin perinteisen rakenteen ja niiden rakennuskanta on iäkäästä. Leistilän kylän asutus seuraa jokea ja Tattaran kylän asutus on sijoittunut jokien tuntumaan sekä niiden tuntumassa kulkevien teiden molemmille puolille. Leistilän kylässä on vanhaa rakennuskantaa muun muassa Jaakkolan vanhempi uusirenessanssityylinen päärakennus vuodelta 1852 ja kivinavetta vuodelta 1902. Tilan kohdalla on Tattaranjoen ylittävä vanha yksiaukkoinen kivisilta. Osalan kaupparakennus on 1800-1900 -lukujen vaihteesta. Tonttisillankorvan rakennus on vuodelta 1911, Uusi-Huovarin päärakennus on vuodelta 1921 ja tien varren vanha päärakennus eli vanha rivi 1800-luvulta. Nakkilan Tattaran kylässä oleva funktionaalinen paloasema on vuodelta 1938. Leistilän kylän muuta vanhaa rakennuskantaa ovat muun muassa Lindin, Mattilan,

Nissilän, Vanha-Lampolan, Vanha-Huovarin ja Yrjölän tilat. Tattaran kylän rakennusperintöä edustavat muun muassa tiheän kuusiaidan ympäröimä Knihtin tila, jonka päärakennus on vuodelta 1900. Tattaran kaksikerroksisen kivikoulun suunnitteli rakennusmestari Niilo J. Ranne ja se valmistui vuonna 1935. Koulua vastapäätä, tien toisella puolella on Nakkilan vanha osuusmeijeri, jonka vanhimmat osat ovat vuodelta 1905 ja uusimmat laajennukset 1950-luvulta. Perinteistä rakennuskantaa edustavat myös Puosin, Vähä-Teinilän ja Mäkelän rakennusryhmät.

Maisemallisesti arvokkaita puukujanteita on Nissilän, Jaakkolan ja Unkurin maatioilla. Tattaran koululle johtava lehmuskuja on erityisen viehättävä. Tilat ja niiden hoidetut ja puustoiset pihapiirit ovat keskittyneet tienvarteen nauhamaisesti. Jonkun verran asutusta on metsäisten saarekkeiden ja peltojen reunoilla. Villilän kartanon edustava päärakennus on vuodelta 1852 ja sen on suunnitellut A.F. Granstedt. Näyttävä punatiilinen navettarakennus on rakennettu vuonna 1864 ja uusittu vuonna 1927. Muita punatiilisiä rakennuksia ovat talli ja linnamainen vilja-aitta vuodelta 1925. Rakennusten suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Frosterus-Gripenberg. Navettarakennus ja talli on muutettu teollisuuskäyttöön ja nykyään tiloissa toimii Länsi-Suomen tv- ja elokuvakeskus Villilä ja sen elokuvastudiot sekä Satakunnan ammattiopiston Nakkilan toimipisteen opetustiloja.

Leistilän aukean viljelymaisema oli pronssikauden aikana merenlahti. Maankohoamisen myötä mataloituvat rannat, saaret ja maastosta kohoavat selänteet ovat olleet asumiselle sopivia ympäristöjä. Maisema-alueen lukuisat muinaisjäännökset ovat tästä merkinä. Alue on yksi Satakunnan muinaisjäänöksiltään rikkaimmista maisema-alueista. Maisema-alueen poikki Hornistonmäeltä Leistilään kulkee Pohjanlahden Rantatie, joka on myöhäiskeskiajalta. Rantatie on toiminut kulkureittinä ja postitienä, joka yhdisti aikanaan Turun ja Korsholman linnahallintoja.

Maisema-alue on ollut ennen yhteydessä Kokemäenjokilaaksoon, mutta kunnan keskustaajama sekä valtatie ja rautatie ovat paikoin katkaisseet tämän yhteyden. Alueen pohjoinen osa on selvästi vaihtumiskykyä taajaman ja maaseudun välillä, jonka jälkeen aukeaa laaja yhtenäinen pitkään yhtäjaksoisesti viljelty peltotasanko. Maisemavaurioiden voidaan pitää Nakkilan puolelle avoimen viljelymaiseman horisontissa kajastavia Harjavallan Torttilan teollisuusalueen rakenteita ja pimeään aikaan tehdasalueen valoja. Maisemavaurioiden voidaan pitää myös maisema-alueen näkymiä katkaisevaa valtatie 2 risteysaluetta, siihen

liittyvää meluvallia sekä muutamia pienteollisuusrakennuksia risteuksen eteläpuolella.

Maisemakuva:

Leistilän aukean viljelymaisema edustaa Ala-Satakunnan viljelyseutua, jossa on Kokemäenjokilaaksolle tyypillinen viljavan savitasangon leima. Maisema-alue keskittyy pronssikauden aikaiseen merenlahteen. Maankohoamisen yhteydessä kuivunut vanhan merenlahden ravinteikas maa raivattiin pelloksi ja Leistilän aukean maisema-alueesta muodostui yksi Kokemäenjokilaakson laajimmista viljelytasangoista. Leistilän aukean viljelymaisema sijaitsee suurimmaksi osaksi Nakkilan keskustan taajaman eteläpuolella. Alueen perusluonne on tasainen ja avara. Leistilän aukean viljelymaisema-alueen topografia on keskiosastaan laaja tasanko, jota rajaavat länsi- ja eteläreunalta muusta maastosta selkeästi erottuvat yhtenäiset selänteet, jotka eivät kuitenkaan ole kovin korkeita. Selänteiden reuna seuraa kallioperän hiekkakiven ja diapaasijuonteen rajaa. Alueen itäreuna jatkuu tasankona aina Harjavallassa sijaitsevalle Hiittenharjulle asti. Maisema-alueen eteläosassa on jonkin verran metsäisiä kumpareita, kuten Tuohistonmäki, Kaasanmäki ja Kaunismäki, jotka ovat maaperältään moreenia. Alueen itäreunalta alkaa pieni päätmoreenin alue, joka keskittyy Harjavalta-Eura väliselle akselille.

Arviointiteksti:

Leistilän aukean viljelymaisema edustaa Ala-Satakunnan viljelyseutua, jossa on Kokemäenjokilaaksolle tyypillinen viljavan savitasangon leima. Alueella olevat joet ja teiden varsille syntynyt asutus ovat maisema-alueelle tyypillisiä. Alueen pitkä asutushistoria ja alueen poikki kulkeva keskiaikaisperäinen Huovintie kertovat alueen keskeisestä sijainnista.

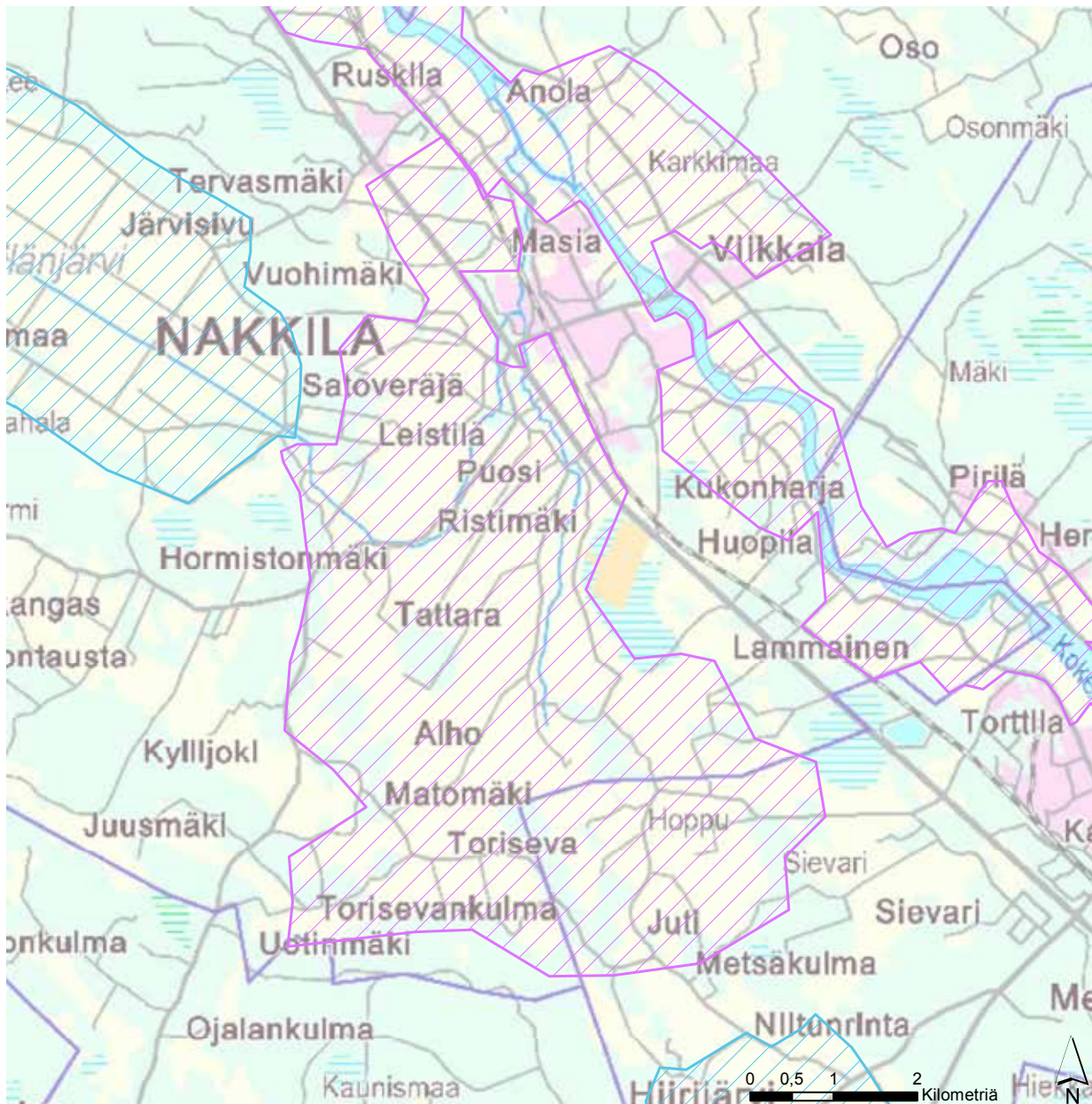
Rajaus:

Maisema-alue alkaa pohjoisessa Tervasmäen reunasta ja seuraa idässä rautatietä etelään päin, kiertäen Suomen teollisuusalueen ja valtatie 2 eritasoristeysalueen. Rautatien toisella puolella maisema-alue jatkuu valtakunnallisesti arvokkaana Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema-alueena. Leistilän aukean viljelymaisema-alueeseen kuuluu valtatie pohjoispuolelta Villilän kulttuurihistoriallisesti arvokas kartanoalue. Maisema-alueen rajaus kiertää Kurkelansuon turvetuotantoalueen ja jatkaa itään päin polveillen metsäsaarekkeiden keskellä Lammaistensuon reunaan. Etelässä alueen raja kulkee Metsäkulman ja Torisevankulman reunalla, kääntyen Outinmäen esihistoriallisen asuinalueen jälkeen pohjoiseen. Alueen raja kulkee Matomäen ja Kyllijoen selännettä pitkin pohjoiseen.

Näkymä Torisevankulman kallioalueen suuntaan. Kuva: Jenny Alatalo

Leistilän aukean kulttuurimaisema

Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)

Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)

Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Näkymä koilliseen Pookapakkaan. Kuva: Jenny Alatalo

Ahlaisten kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Ahlainen, valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Pori

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Alue on tyypillistä moreeniseutua, jota luonnehtivat Satakunnalle tyypilliset luode-kaakkoisuuntaiset harjanteet sekä mäkisyys. Paikoitellen maisemassa esiintyy paljasta kalliota. Alueen halkaisee harju, joka päättyy pitkään ja kapeaan Saanteen saareen. Maisema-alueen läpi virtaa kaksi jokea, Eteläjoki ja Pohjajoki, joissa on useita pikku koskia. Jokisuistot ovat

reheviä ja maatuivia. Rantaviivalle ovat tyypillisiä kapeat, kaakkoisuuntaiset lahdet, jotka ovat aikoinaan ulottuneet pitkälle sisämaahan, mutta joiden entiset pohjat ovat nykyään viljelymaita. Ahlaisten nykyistä suistoaluetta ja jokia uhkaavat umpeenkasvaminen ja mataloituminen.

Pooskerin saaristoon kuuluvat umpeenkasuvat vanhat jokiuomat ja merenlahdet kuuluvat lintuvelien suojeluohjelmaan. Pooskerin länsiosa, Reveli ja Saantee sekä osia Ahlaistenjoen suistosta ovat luonnonsuojelualueita ja osa kuuluu myös Selkämeren kansallispuistoon. Ahlaisten alueella on useita perinnemaisema- ja perinnebiotooppialueita, joista suurimmat sijoittuvat jokien suualueille. Saaristossa vedet ovat hyvin matalia ja karikkoisia. Saaret ovat enimmäkseen pieniä ja kivisiä, mutta joillekin niistä on raijattu pienialaisia viljelyksiä.

Kulttuuripiirteet:

Varhaisella keskiajalla huittislaiset pitivät Ahlaisten rannikkoa kalavesinä. 1300-luvulla seudulle alkoi saapua ruotsalaisia uudisasukkaita. Ruotsin suurvaltakaudella Ahlaisissa oli runsaasti lahjoitusmaita vanhojen sukujen hallussa. Asutus on keskittynyt harjulle, jokisuille ja paikoin myös rannikolle. Ahlaisissa on ilmeisesti ollut muutama keskiaikainen kylä, kuten Ytterby ja Vittisbofjärd. Kylät sijaitsivatharjulla, nykyisen kirkonkylän alueella. Ylikylän tienvarsien pellot ovat olleet pitkälti 1700-luvun alusta asti viljeltyinä. Niityt sijaitsivat jokien varsilla ja suualueilla. Kalastus on ennen ollut tärkeä tulonlähde, mutta sen merkitystä on vähentänyt muun muassa veden laadun huononeminen ja yhteiskunnalliset muutokset.

Kulttuurimaiseman kohokohta on ehyenä säilynyt Ahlaisten kirkonkylä harjun lakea seurailevan tien varressa. Harjun korkeimmalle kohdalle rakennettu kirkko näkyy kauas eri suuntiin. Ahlaisten puukirkko on rakennettu vuonna 1796. Ristikirkoksi se muutettiin vuonna 1908 J.Stenbäckin suunnitelmien mukaan. Kirkon vieressä on puinen kellotapuli vuodelta 1834. Rakennusmestari Malèn suunnitteli 1860-luvulla useita asuinrakennuksia raitin varrelle. Malmgårdin säteri ja ratsutilan päärakennus on vuodelta 1865, kuten on myös tiilinen karjarakennus. Rakennusten ympärillä on vanha puisto. Raitin varrella sijaitseva makasiini on 1800-luvun alkupuolelta. Entinen kirkkoherranpappila on rakennettu vuonna 1865. Södergårdin tiilinen, valkoiseksi rapattu päärakennus on vuodelta 1862. Vanha pirttirakennus sijaitsee lehtevän pihan toisella sivulla. Kivinavetta on vuodelta 1874. Myös Larsgårdin päärakennus on 1860-luvulta. Yksittäisiä arvokkaita rakennuksia on eri puolilla aluetta.

Alueen itälaidalla, Kirkonkylän ulkopuolella kulkee kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti merkittäviä Ulvilan-Korsholman postitie eli Rantatie, joka on toiminut kulkureittinä ja postitienä myöhäiskeskiajalla. Rantatie kulkee länsirannikkoa pitkin jatkuen Pohjanlahden ympäri Ruotsin eteläosiin saakka. Tieosuus on säilynyt melko alkuperäisenä keskustan ja Pienpellon välisellä osuudella. Keikveden tienvarren maisemassa vaihtelevat mäki- ja peltomaisemat pientiloineen. Kalastuksen aiemmasta merkityksestä kertovat saariston vanhat kalastustilat, joista on säilynyt muutamia pihapiirejä. Enimmäkseen ne on otettu loma-asuntokäyttöön. Viime vuosikymmeninä Ahlaisten rannikolle ja saariin on rakennettu uusia loma-asuntoja, jotka paikoin poikkeavat sijaintinsa tai rakennustapansa

vuoksi merkittävästi perinteisestä rakennuskannasta ja häiritsevät siksi alueen maisemakuvaa.

Maisemakuva:

Ahlaisten valtakunnallisesti arvokas maisema-alue on edustava kokonaisuus Satakunnan rannikkoseudun maisemasta, jossa yhdistyvät merellisyyttä, kulttuuriperintöä ja luontoarvot. Ahlaisten kirkonkylä on yksi parhaiten vanhan rakenteensa säilyttäneitä ja hoidettuja kirkonkylä Satakunnassa. Harjun päällä kulkevat ja tiiviisti tien varressa sijaitsevat asuin- ja talousrakennukset lauta- ja pensasaitoineen luovat rajatun ja yhtenäisen raittinäkymän kylän keskustaan. Alakylän itäpuolelle, maantien varteen jäävä asutus muodostaa suurten tilakeskusten vaikutuksesta, keskustaa hieman väljemmän raittinäkymän.

Ahlaisten kulttuurimaisema on maaperältään tyypillistä moreeniseutua, jonka topografiassa toistuvat koko Satakunnalle tyypilliset kaakko-luoteissuuntaiset harjanteet. Maisema-alue on Satakunnan mittakaavassa korkokuvaltaan hyvin mäkiä. Maisemalle on tunnusomaista mäkien, harjanteiden ja näiden välisen peltotilkkujen pienipiirteinen mosaiikki. Maisemaa elävöittävät maaston muotoja myötäilevät tietyt yksittäiset kauniit pihapiirit ja rakennukset sekä näyttävät maisemapuut. Merellä mosaiikkimaiset piirteet toistuvat lukuisten kivikkoisten karien ja pienten saarten pirstaleisena saaristona.

Arviointiteksti:

Ahlaisten kirkonkylä on yksi parhaiten vanhan rakenteensa säilyttäneitä, hoidettuja ja eläviä kirkonkylä Satakunnassa. Monet kylän rakennuksista ovat 1800-luvulta. Maatilojen tiivis rakennuskanta keskittyy kirkon lisäksi maantien ja sitä risteävien raittien sekä kirkonkylän itäosassa olevan Ylikylään johtavan tien varrelle. Tiiviisti tien varressa sijaitsevat asuin- ja talousrakennukset lauta- ja pensasaitoineen ovat vaikuttava näkymä. Jokien varsille sijoittuvat ja harjun alapuolelta aukeavat pienipiirteiset mosaiikkimaiset peltotilkut. Merellä vastaavat piirteet toistuvat lukuisten kivikkoisten karien ja pienten saarien pirstaleisena saaristona. Ahlaisten alueen peltoalueet ovat Satakunnan rannikkoseudun laajimmat ja ne ovat olleet satoja vuosia yhtäjaksoisesti viljeltyinä. Umpeen kasvavat vanhat jokiuomat ja merenlahdet ovat linnustolliset merkittäviä alueita.

Rajaus:

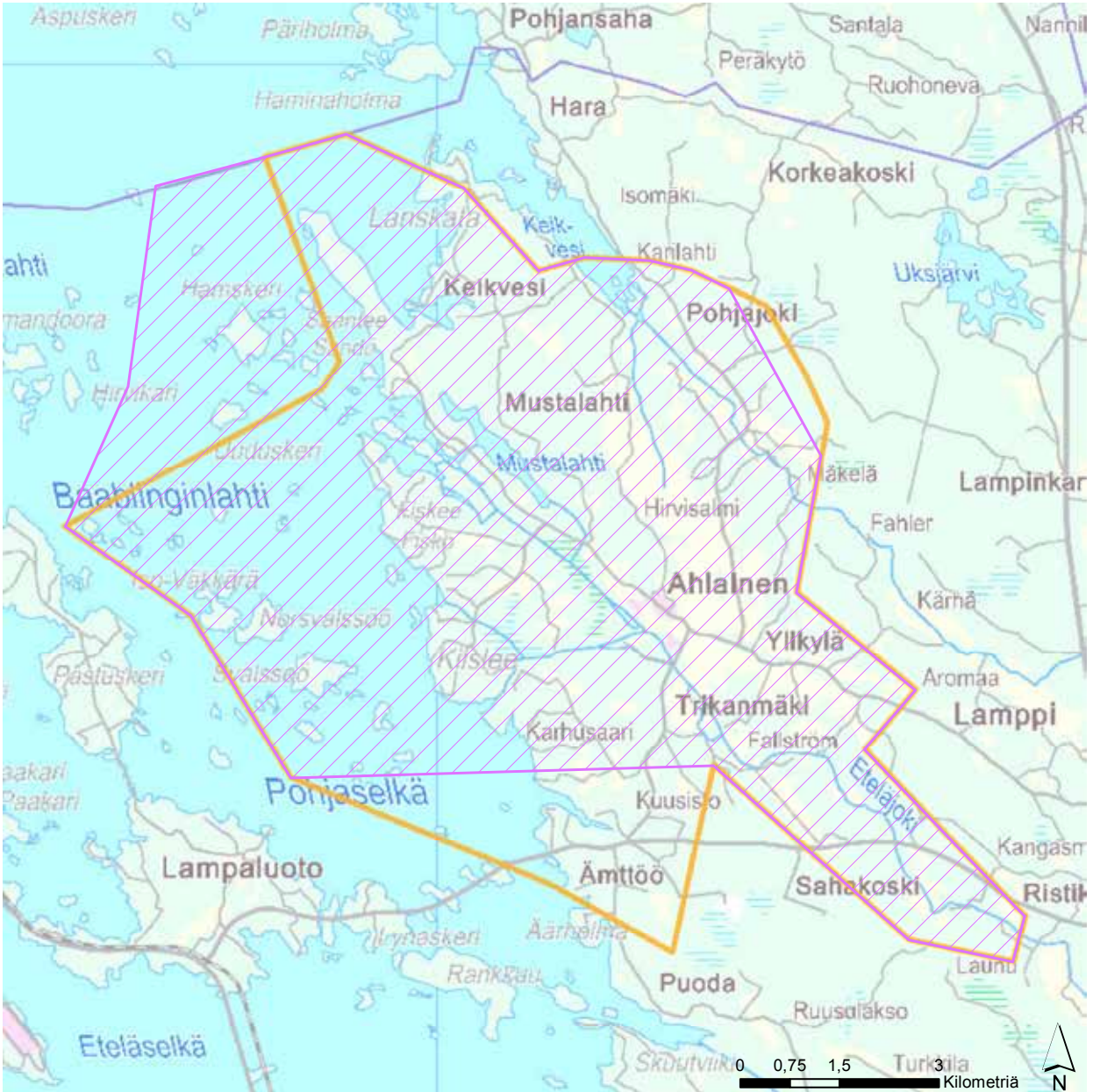
Valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajaus muuttuu paikoin. Ämtöön alueen läheisyyteen perustetun teollisuuden kaatopaikan takia alueen arvot ovat alentuneet ja siksi alue jätetään uuden rajauksen ulkopuolelle. Maisema-alue kapenee Pohjajoen koillispuolelta kulkemaan lähempänä Pohjajoen peltoalueita. Maisema-alueen rajausta laajennetaan luoteeseen sisällyttäen rajaukseen Ahlaisten saaristoa laajemmin. Ahlaisten saariston raja ylittää Gummandooran saariston Natura-alueen itäiselle rajalle. Maisema-alueen

rajauksen sisään jäävät Ahlaisten kirkonkylän valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009) ja Ahlaisten kirkonkylän ja Ylikylän valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuurimaisemat (RKY1993). Maisema-alueen rajauksen sisällä on myös useita maakunnallisesti arvokkaita kulttuuriperinnön kohteita ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita alueita. Alue kattaa Ahlaisten edustan saariston, jossa on Kokemäenjoen ja Ahlaisten jokisuun kalastustiloja. Alue rajautuu luoteessa Natura2000 -alueeseen.

Sahakosken mylly. Kuva: Jenny Alatalo

Ahlaisten kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Maisema-alueajajus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)
- Maisema-alueajajus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot
 Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Yyterin dyynit. Kuva: Anne Savola

Yyterin maisemanähtävyys

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Yyteri; valtakunnallinen maisemanähtävyys

Kunta: Pori

Arvoluokka: valtakunnallinen maisemanähtävyys

Luonnonpiirteet:

Yyterin santojen avoin dyynialue on Etelä-Suomen laajin yhtenäinen ja yhä aktiivinen dyynialue, jonka pituus on noin kolme kilometriä ja leveys vaihtelee 50-300 metrin välillä. Hiekkarannan takana dyynit muuttuvat eri vaiheita edustavien kasvillisuustyyppien jälkeen muinaisdyynten muodostamaksi aaltoilevaksi metsämaisemaksi, joka on erityisen hyvin havaittavis-

sa Mäntyluodontien varren viereisissä metsissä. Alue on yksi harvoista paikoista Suomessa, missä ovat nähtävissä kaikki dyynikehityksen vaiheet.

Preiviikinlahden Lahdenperä on laaja, rannoiltaan suhteellisen matala ja ruovikoitunut hietapohjainen merenlahti. Maisema-alueella oleva Riitsaranlahti on rehevä merenlahti, joka on hiljalleen kuroutumassa merestä omaksi vesialueeksi. Yyterin, Riitsaranlahden ja Etelärannan liete- ja niittyalue on maankohoamisranta, joka on paitsi maisemallisesti myös alueen linnuston kannalta arvokas alue. Rannoista osa on rauhoitettu ja Riitsaranlahden alue kuuluu Selkämeren kansallispuistoon. Rannat ovat tärkeitä vesilintujen ja kahlaajien pesimäpaikkoja ja muutonaikaisia levähdyspaikkoja. Haventojärvet ja Kerinjärvi ovat myös arvokkaita lintuvesiä.

Maisema-alueen perinnemaisemat edustavat merenrantaniittyjä, joista Etelärannan niityt ovat val-

takunnallisesti arvokkaita. Pihlavanlahden puolella Kokemäenjoen maisema-alueella on toinen valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema-alue, Fleiviikin niitty. Preiviikinlahden pohjoisreunalla on Herrainpäivien niemi, jonka kivikkoiset rannat ovat hyvin mereiset. Niemen sisäosan metsä on lähes luonnonmetsää.

Kulttuuripiirteet:

Alueen rakennusperintö on suhteellisen nuorta. Alueen vanha loma-asuntokanta on uusiutunut ja laajentunut viime vuosina voimakkaasti. Yyterin satojen läheisyydessä olevia alueita on kaavoitettu ja maisema-alueen tuntumaan on tullut uusia pientalo- ja loma-asuntoalueita. Vuonna 1974 rakennettu Yyterin kylpylähotelli on maakunnallisesti merkittävä rakennus. Karhuluodossa on jugendtyylinen, arkkitehtitoimisto Åberg & Sirénin suunnittelema huvila sekä Villa Björnbo. Huvilat on rakennettu 1900-luvun alus-

Metsittyneitä dyynejä Yyterissä. Kuva: Jenny Alatalo

sa. Yyterin maisema-alueen läheisyydessä maisema-alueesta koilliseen on useita valtakunnallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön alueita. Pihlavan saha, joka perustettiin 1875, on edelleen Suomen sahateollisuuden historian kannalta keskeinen, yhä toimiva teollisuuslaitos. Pihlavan sahan työväen asuin-alueita ovat muun muassa Kappalemaa ja Pihlavan Halssi. Kappalemaa edustaa 1900-luvun alun laajaa ja tiivistä työväen asuinalueita ja Halssi on yhtenäinen jokisuistossa sijaitseva 1920-luvun asuinalue. Pihlavanlahden teollisuus- ja huvila-alue ovat laajoja 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun huvilakulttuuria edustavia alueita. Maisema-alueen pohjoispuolella on valtakunnallisesti arvokkaan Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön rakennetun kulttuuriympäristön alueita: satama-asema, Uniluodon asunto-alue, Kallon luotsisaari ja Tunnusmajakka. Uniluodon yhdyskunta on syntynyt Mäntyluodon talvisataman rakentamisen yhteydessä 1900-luvun alussa. Puiet asuinrakennukset sijaitsevat säännöllisesti suorakulmaisilla tonteilla.

Ennen 1930-lukua Yyteri oli lähinnä vain porilaisten tuntuma virkistyspaikka, jonne tultiin viikonloppuisin kaupungista eväiden kanssa retkelle. 1930-luvulla Satakunnan suojeluskuntapiirin perustama merikylpylä teki Yyteristä tunnetun koko maassa. Yyterissä on nykyään tarjolla erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia ja matkailutarjontaa. Yyterin sannaat ovat tunnettu luonnonnähtävyys ja lomailupaikka. Maisema-alueella toimii surffikeskus, ratsastuskeskuksia, golfkenttä, moottoriurheilukeskus sekä ampumarata. Alueella sijaitsee Yyteri-Preiviiki retkeilyreitti ja useita lintutorneja. Lisäksi alueella on useita uimapaikkoja ja -rantoja, joista Karhuluodon Mäntyluodon puoleinen ranta-alue on sallittu myös eläimille.

Maisemakuva:

Yyterin maisema-alue sijoittuu suurimmaksi osaksi luoteis-kaakkosuuntaisen Preiviikinlahden pohjoislaidalle. Merenlahtea reunustavat koillisessa ja idässä laakeat maankohoamisrannat. Yyterin alueen erikoislaatuinen maisemakuva muodostuu runsaista rantadyyneistä, rantavalleista ja niiden yhdistelmästä, kilometrien mittaisista tasaisista lieterannoista sekä näitä reunustavasta mäntykankaisesta harjumuodostumasta. Alueen laajat hiekkarannat ovat valtakunnallisesti arvokas luonnonnähtävyys. Maisema-alue edustaa Satakunnan rannikkoseudun maisemanähtävyytenä valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Alueen monet arvokkaat luontokohteet ja luonnonhistorian

erityispiirteet ovat valtakunnallisessa mittakaavassa ainutlaatuiset. Alue on toiminut pitkään virkistys- ja matkailukohteena, jonka monipuoliset palvelut ovat luoneet alueesta valtakunnallisesti tunnetun ja merkittävän vapaa-ajankeskuksen. Paikoin uudisrakentaminen uhkaa tuhota ja tuhoaa vanhaa metsäistä dyynialuetta. Alueen vapaa-ajan toimintoja ja luontomatkailureitistöä kehitetään palvelemaan niin paikallisia ihmisiä kuin matkailijoita.

Arviointiteksti:

Yyteri on Etelä-Suomen laajimpia yhtenäisiä hiekkaranta- ja dyynialueita. Yyterin sannat on tunnettu virkistys- ja lomaviettopaikka sekä maisema- ja luonnonnähtävyys. Yyterin, Riitasaranlahden ja Etelärannan liete- ja niittyalue on maankohoamisranta, joka on paitsi maisemallisesti myös alueen linnuston kannalta arvokas. Osa rannoista on rauhoitettu ja Riit-

saranlahden alue kuuluu Selkämeren kansallispuistoon. Rannat ovat tärkeitä vesilintujen ja kahlaajien muutonaikaisia levähdyspaikkoja. Maisema-alueen perinnemaisemat edustavat merenrantaniittyjä, joista Etelärannan niityt ovat valtakunnallisesti arvokkaita. Alueen vapaa-ajan toimintoja ja luontomatkailun reitistöä kehitetään palvelemaan niin paikallisia ihmisiä kuin matkailijoita. Yyterin hotelli on maakunnallisesti arvokas rakennus.

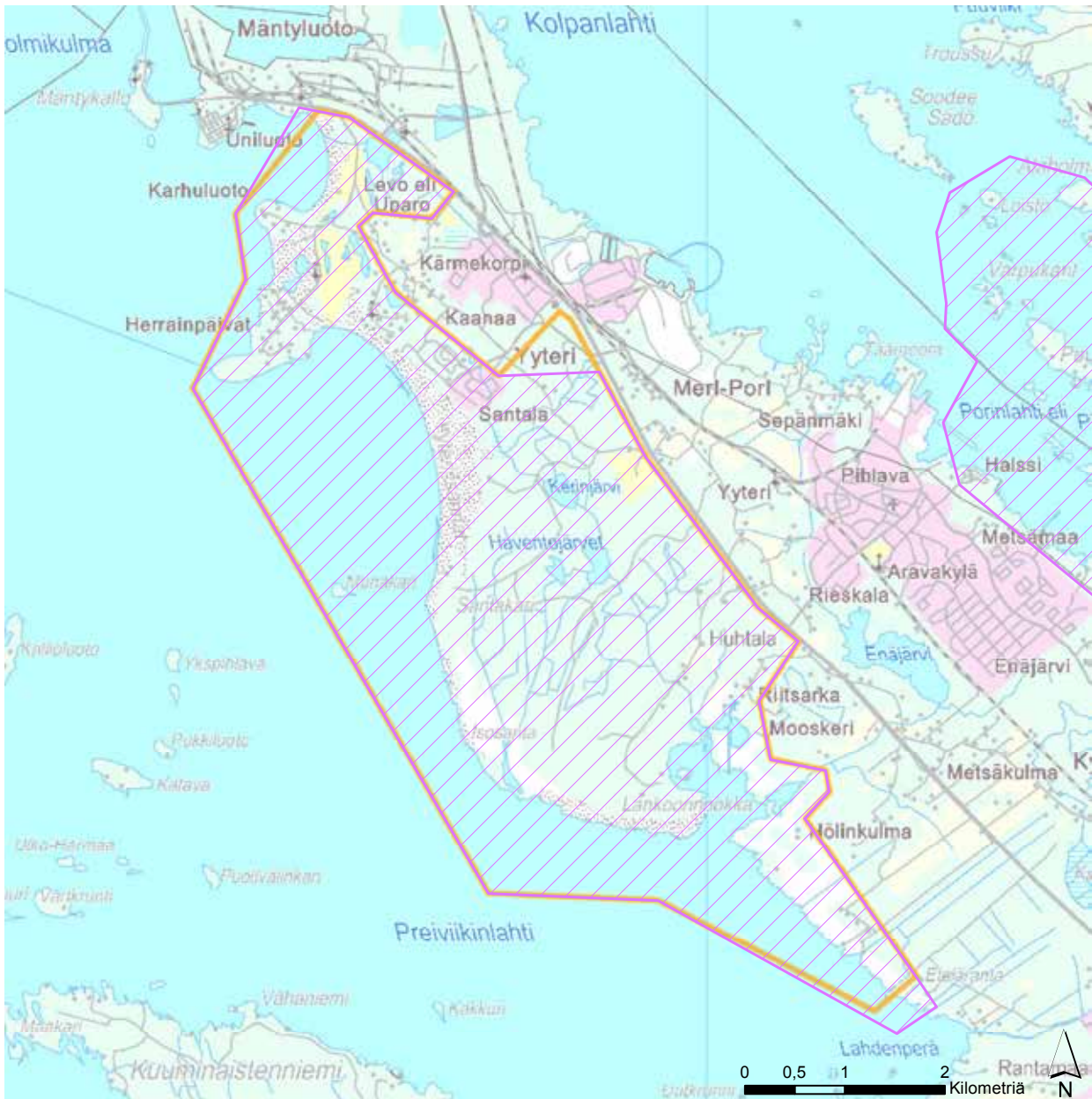
Rajaus:

Yyterin maisema-alueen rajausta laajennetaan etelä- ja pohjoispäästä. Etelässä aluetta laajennetaan koskemaan luonnonsuojelualuetta ja pohjoisessa Karhu luodon ranta-alue rajataan mukaan kokonaisuuteen. Aluetta pienennetään Yyterin sannoille lähtevän tien liittymän kohdalta, jossa ei ole maiseman kannalta merkittäviä arvoja.

Näkymä Leveäkarilta. Kuva: Anne Savola

Yyteri

- Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Näkymä Vihteljärvelle. Kuva: Jenny Alatalo

Vihteljärvi-Riihonlahti kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Vihteljärvi-Niemenkylä; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Kankaanpää ja Lavia

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Vihteljärvi-Riihonlahti kulttuurimaiseman pohjoisreuna rajaa Hämeenkaan harjumainen muodostelma. Hämeenkanngas on myös merkittävä pohjaveden muodostumisalue ja alueen reunoilla sijaitsee useita lähteitä. Kuuluisin lähde, Kuninkaanlähde, sijaitsee maisema-alueella. Laakson pohjalla kulkee vesireitti,

joka saa alkunsa Kuninkaanlähteestä. Alueen pienet järvet muodostavat pohjois-eteläsuuntaisen pienten järvien ketjun. Nämä pienten jokien ja purojen toisiinsa yhdistävät järvet ovat nimeltään Kuolemainen, Vihteljärvi, Kaukolanjärvi, Sollalahti, Ruojärvi, Vuorijärvi, Härkäjärvi ja Susijärvi. Susijärvestä vedet laskevat Susikosken kautta Karhijärveen. Järvistä suurin osa on topografialtaan laakeita, loivarantaisia ja hyvin matalia. Järvet ovat vaarassa umpeutua ja ne alkavat tosin paikoin muistuttaa hitaasti virtaavaa jokea. Järvien mataluus johtuu osaksi siitä, että niiden vedenpintaa on laskettu viljelysmaan lisäämiseksi.

Hämeenkaan rantavallit ovat geologisesti edustavaa luonnonmaisemaa ja kuuluvat valtakunnalliseen harjijensuojeluohjelmaan sekä Natura 2000 -verkostoon. Kuninkaanlähde ja puro ovat luonnontilaisia ja niiden alueella kasvaa uhanalaisia kasveja. Alueet ovat luokiteltu luonnonsuojelualueiksi. Myös rehevöi-

tyneet Riiholahti ja Riiholahti ovat luonnonsuojelualueita. Avoin järvenrantamaisema on laidunnuksen vähentymisen ja osittaisen loppumisen seurauksena umpeutumassa. Hämeenkaan karulla hiekka- maalla kasvaa puhtaita männiköitä. Laakson länsireunoilla on tuoreita ja lehtomaisia kangasmetsiä, koska alue on selännealueita ravinteikkaampaa. Pienialaisia soita on runsaasti. Hämeenkaan ja ruhjelaakson ulkopuolella on myös laajoja suoalueita, mutta varsinaisella maisema-alueella isommat suot ovat pohjoisessa. Esimerkkejä soista ovat Myllykulman alueella oleva Leponeva, Vihteljärvellä oleva Vihannankeidas ja Jankkarikulman Iso-Rastaus.

Kulttuuripiirteet:

Maisema-alueen asutus on keskittynyt selänteen reunavyöhykkeelle viljelymaiseman yläosaan tai peltojen keskellä oleville metsäisille saarekkeille. Suurilla, karuilla selännealueilla ei ole asutusta lainkaan, mutta pienetkin viljavat murroslaaksot selänteen sisällä ovat houkutteleet asukkaita. Hämeenkaan harjurenavyöhykkeellä sijaitsee kylien vanhimmat asuinpaikat ja näillä alueilla sijaitsee nykyisinkin osa vanhimmista tiloista. Myöhemmin reunavyöhykkeiden asutus on tiivistynyt ja nykyisin voimakas asutuskeskittymä on Vihteljärven koillisrannalla, joka jatkuu miltei yhtäjaksoisena nauhana kaakkoon, kapean murroslaakson reunalla. Toinen vanha asuinpaikka sijaitsee Polvenkulmalla, murroslaakson ja päälaakson risteyskohdassa. Täällä maasto on kumpareista ja ympäristöään korkeammalle kohoavat kummut ja mäet ovat tarjonneet edullisia asuinpaikkoja. Etelässä Riiholahtien alueella asutus seurailee selänteiden reunoja ja tien varressa olevia kumpareita. Maisema-alueen asutus on suurimmaksi osaksi seudulle tyypillistä tienvarsi-asutusta. Alueen maatalous on elinvoimaista ja tilat ovat hyvin hoidettuja ja suhteellisen vauraita. Vanhan rakennuskannan lisäksi maisema-alueella on runsaasti uusia rakennuksia, jotka on osattu sijoittaa perinteiseen maisemaan melko tasapainoisesti. Susikosken alue on historiallinen mylly- ja saha-alue, jossa on edelleen sahatoimintaa.

Maiseman muotoutumiseen on vaikuttanut järvien lasku 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Alueen maankäytön vaiheista selviää hyvin, kuinka joen varrella olevat alueet ovat laajentuneet ja muuttuneet kuivatuksen johdosta niityistä pelloiksi. Alueen perusrakenne on ollut hyvin samanlainen 1850-luvulta lähtien. Asutuksen lisääntymisen seurauksena peltoja raivattiin lisää. Asutus kasvoi alueella voimakkaasti aina

vuoteen 1926, jonka jälkeen kasvu on tasaantunut. Seuraava väestön voimakkaampi lisääntyminen Vihteljärven alueella johtui todennäköisesti alueella toimivasta kenkäteollisuudesta. Lavian puolella viljelykäyttöön sopivat maa-alat oli raivattu pelloiksi vuoteen 1926 mennessä, mutta Kankaanpään Vihteljärven puolella peltoja on raivattu aina 1980-luvulle asti. Karhijärven rannalla olevat pellot ovat olleet 1900-luvun alusta lähtien nykyisessä laajuudessaan viljelykäytössä. Ainoastaan Riiholahtien ja Riiholahtien etelän puoleiset pellot olivat vielä niittyinä. Ruhjelaaksoon liittyvät murroslaaksot ja niiden väliin jääneet viljelyseen sopivat alueet on otettu myös viljelykäyttöön. Nykyään osa pelloista on poistettu viljelykäytöstä istuttamalla niille puita. Vesistön länsipuolella kulkeva yleinen tie valmistui vuonna 1890 ja sen linja säilyi pitkään samana. Nykyinen Pohjanmaantie valmistui vuoteen 1982 mennessä ja se noudattaa suurimmalta osalta vanhoja linjauksia Kankaanpään puolella, mutta Lavian puolella tie on muuttunut suurimmalta osalta. Alueen pohjoisosassa, Hämeenkaan päällä kulkenut Kyrönkankaantie on ollut 1600-luvulle asti ainoa tie Hämeestä Pohjanmaalle. Ratsu- eli postitieksi se raivattiin 1630-luvulla.

Yksittäisistä rakennuksista on mainittava klassistinen seuratalo Toukola vuodelta 1936 sekä Sepälä-Puuskan ja Puuskan tilojen rakennusryhmät 1900-luvun alkupuolelta. Edustavan kokonaisuuden muodostaa myös Ruonilan tilan rakennusryhmä vuosisadan vaihteesta. Vihteljärven alueelle tyypillinen kuisti on Koskelan päärakennuksessa. Suodenniemelle johtavan tien varrella on Voipion vanha rakennusryhmä, johon kuuluu kaunis kuistinen päärakennus 1800-luvulta, vanha luhtiaitta, navetta ja hirsinen makasiini. Rajahalmeen pihapiiriin kuuluu vanhan torpan lisäksi aitta ja riipi. Mattilan aitat ovat peräisin 1700-luvulta. Sikalan klassistisessa pakarirakennuksessa on aikoinaan toiminut muun muassa kansakoulu. Etelämpänä sijaitsee maisemallisesti edustava Ruonin entinen kansakoulurakennus vuodelta 1930 sekä Kouran tilan rakennusryhmä, jonka kaksi asuinrakennusta ovat vuosilta 1904 ja 1915. Tilakokonaisuuteen kuuluvat lisäksi kivi-navetta vuodelta 1909 sekä kivinen vilja-aitta. Suuriniemessä on kaksi vanhaa aittaa, joista toinen on vuodelta 1790 ja toinen vuodelta 1810. Vuonna 1897 Sampasjoen yli rakennettiin Myllykylän yksikaarinen kivisilta. Vuonna 1898 rakennettiin myös Sampakosken yli yksikaarinen kivisilta. Huidan päärakennus on viimeistään 1800-luvulta. Vanhaa rakennuskantaa on myös Riiholahtien Susiniemessä, jossa vanha päärakennus on vuodelta 1880. Riiholahtien

Näkymä Sävintieltä. Kuva: Anne Savola

pohjukassa sijaitsee Lavian vanha osuusmeijeri, jonka valkea tehdasrakennus on vuodelta 1938.

Maisema-alueella on kaavalla ohjattu ja määritelty uudisrakentamiselle sopivat alueet. Kaavassa on säilytetty keskeiset vesistöjen ja avointen peltomaisemien muodostamat alueet, joille ei saa rakentaa. Muualla, maisema-alueisiin kiinteästi liittyvillä reuna-vyöhykealueilla, rakentamista ohjataan. Kaavassa on osoitettu myös maiseman kannalta merkityksettömiä alueita, jotka sopivat rakentamiseen. Ranta-alueilla rakennuspaikat on osoitettu mahdollisuuksien mukaan rannan läheisyydessä sijaitseville metsäisille alueille. Rantamaisemassa sijaitsee jonkin verran uutta rakennuskantaa ristiriidassa historiallisen ja avoimen maisemakuvan kanssa.

Maisemakuva:

Vihteljärvi-Riihonlahden kulttuurimaisema-alue edustaa Pohjois-Satakuntalaista järvisoutua. Jääkauden muovaamaan karuun ruhjelaaksoon on syntynyt tasapainoinen järvien ja jokien yhdistämä verrattain vauras ja laaja maatalousmaisema. Maisema-alue keskittyy laakeiden järvialtaiden muodostaman laakson rinteille sekä Karhijärven pohjoisrantaan. Ruhjelaakson itäreunaa rajaa pohjoisessa laaja harjuselänne, joka on koko maiseman selkäranka. Muuten maisema-aluetta rajaavista selänneistä työntyy pieniä niemiäisiä selänneitä viljaville savikoille ja hienojakoisen maa-aineksen alueille. Laakson eteläosassa viljavat peltoalueet polveilevat paikoin melko jyrkkien, maiseman ja luonnon kannalta arvokkaiksi luokiteltujen

kallioalueiden ympärillä. Maiseman peruselementtejä ovat järvet, rinteiden kumpuilevat viljelykset sekä laakson molemmin puolin metsäisinä kohoavat selänneet ja kalliot. Maisema-alueen pohjoisosan kumpuilevien peltojen jälkeen ruhjelaakso kapenee Lavian puolelle tultaessa. Ruhjelaakson kallioisen ja kapean eteläosan jälkeen maisema laajenee Karhijärven rantapelloiksi. Loivasti kumpuilevia ja Karhijärveen viettäviä peltoja rytmittävät metsäiset saarekkeet ja harjanteet. Maisemakuvan monipuolisuutta lisäävät tuuheat metsäsaarekkeet, paikoin viljelymaiseman keskellä olevat näyttävät maisemapuut sekä laakson pohjalla kiemurtelevaa jokea seuraava rantakasvillisuus.

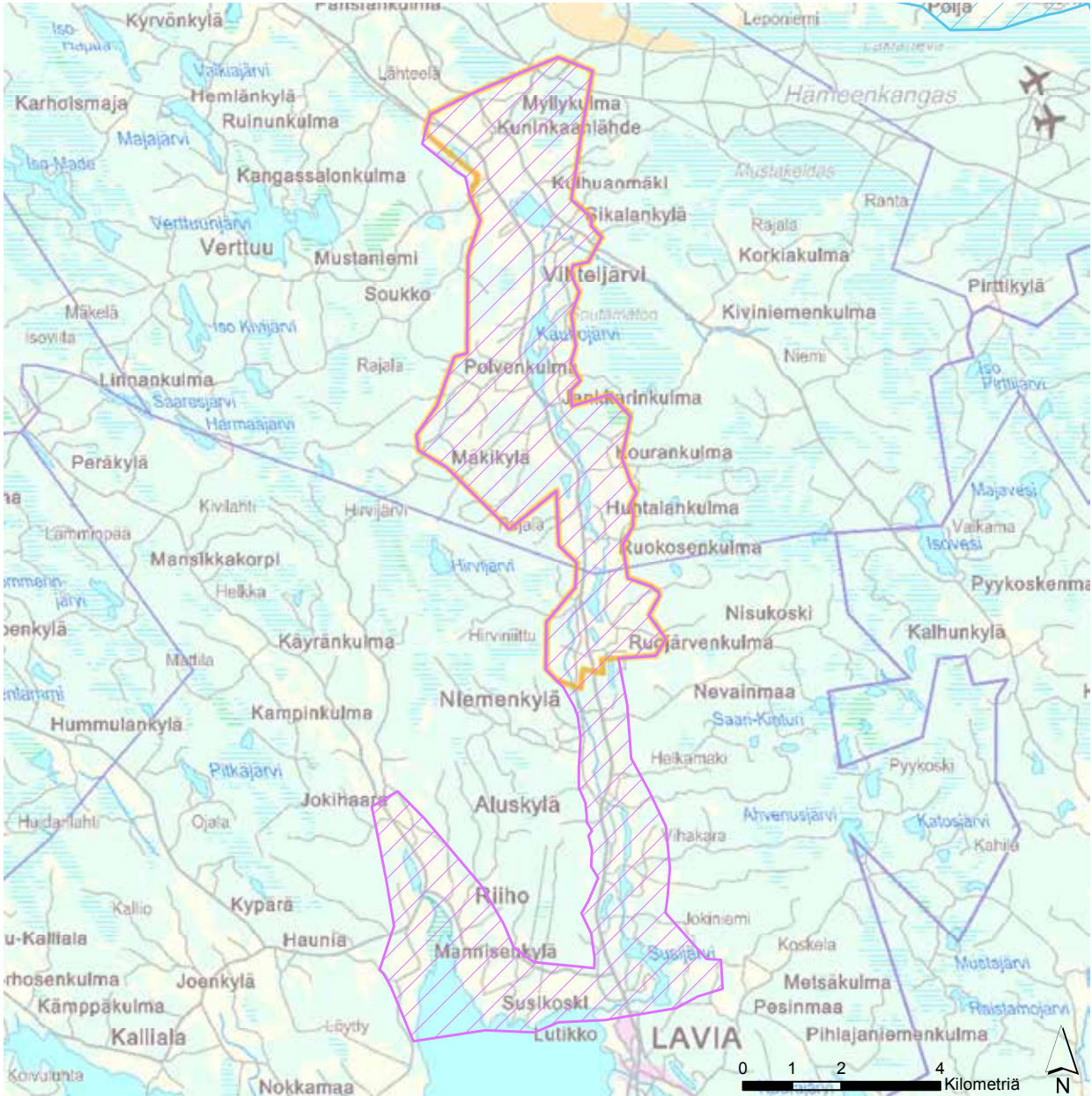
Arviointiteksti:

Vihteljärvi-Riiholahti kulttuurimaisema edustaa Pohjois-Satakuntalaista järviseutua, missä karuun ruhjelaaksoon on syntynyt tasapainoista järvien ja jokien ketjun yhdistämää, verrattain vaurasta ja laajaa maatalousmaisemaa.

Rajaus:

Vihteljärvi-Riiholahti kulttuurimaisema-alueen rajauksista laajennetaan etelän ja lännen suuntaan Lavian kunnan puolella. Uusi laajempi maisema-alue käsittää jokien ja järvien luoman ketjun kokonaisuudessaan Hämeenkankaalta Karhijärvelle saakka. Lisäksi kokonaisuudessa on mukana Museoviraston vuoden 1993 inventoinnin mukainen valtakunnallisesti merkittävä Riiholahten kulttuurimaisema (RKY 1993), jonka alueella on myös arvokas luonnonsuojelualue.

Vihteljärvi - Riiholahti kulttuurimaisema

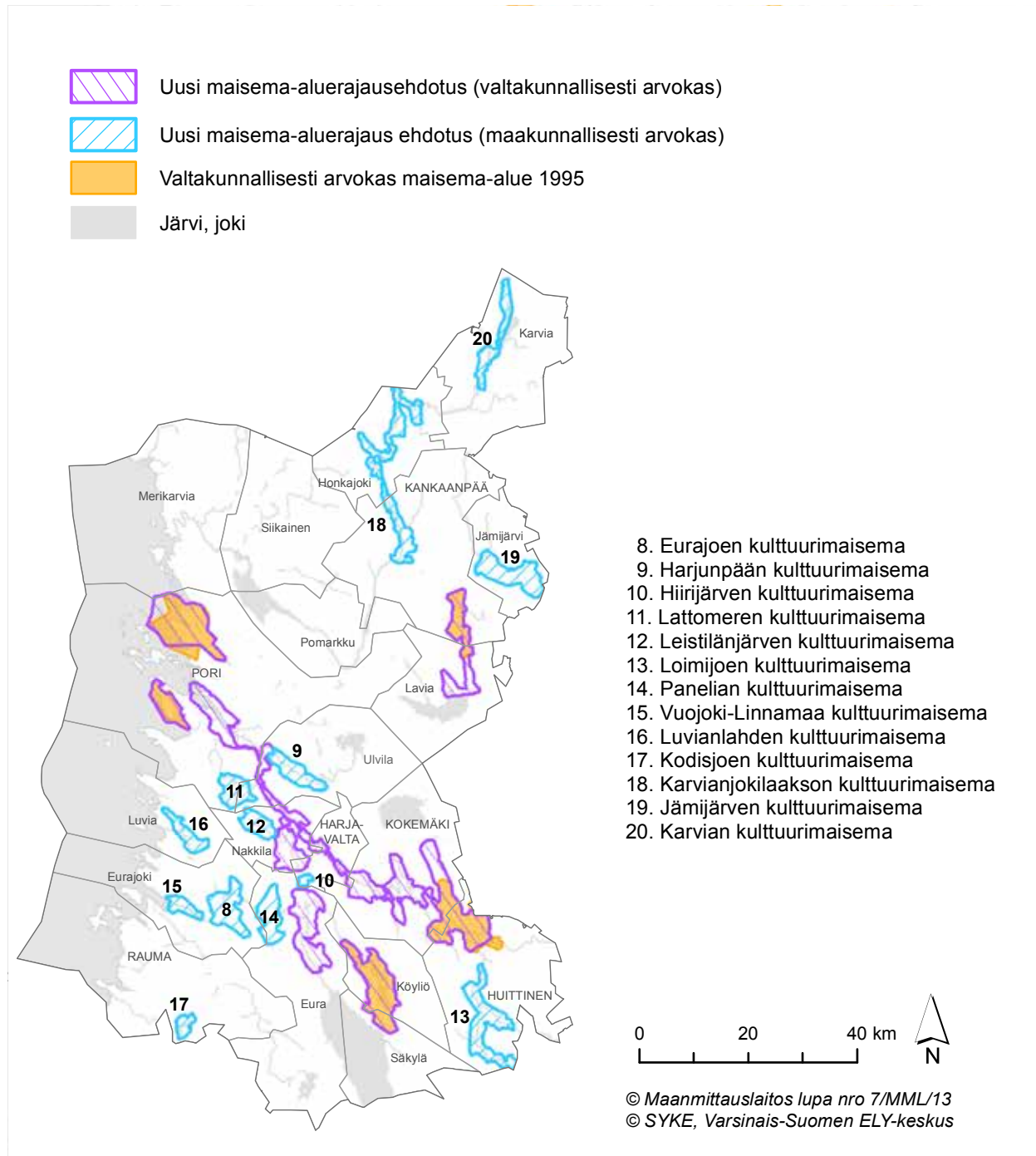
 Uusi maisema-alueajusehdotus
(valtakunnallisesti arvokas)
 Uusi maisema-alueajusehdotus
(maakunnallisesti arvokas)

 Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas;
valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
 Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas;
Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Ehdotukset Satakunnan maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi

Maisemaa Lauhtun kylästä. Kuva: Jenny Alatalo

Eurajoen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Eurajoki

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alue sijoittuu Eurajokilaakson keskivaiheelle. Alue on syntynyt maankohoamisen ja rannansiirtymisen seurauksesta noin 500 vuotta jaa. Alue sijoittuu Ala-Satakunnan viljelyseudun eteläosan hedelmälliselle alueelle, minkä eteläpuolella maisema muuttuu metsäisemmäksi ja kallioisemmaksi Etelä-Satakunnan kankareseudeksi. Kallioperältään alue on kokonaan rapakivigraniittia. Maaperä on suurimmaksi osaksi savea. Maisema-alueen keskellä kohoaa erittäin näkyvä harju. Alueen selän-teillä ja moreenisilla saarekkeilla pääpuulaji on mänty ja kosteimmilla paikoilla on kuusta ja lehtipuita. Joen varressa on paikoin kapeita rantalehtoja.

Maisema-alueen koillisreunalla olevat Huhdansuo ja Kakkerinsuo kuuluvat Natura 2000 -verkostoon.

Lähes koko suoalue on valtion soidensuojelualuetta. Myös soidensuojelun ulkopuolinen alue on suojeltu luonnonsuojelulaille. Huhdansuo-Kakkerinsuo on edustava keidaskeskustoista koostuva suokokonaisuus ja samalla viimeinen jäännös kuuluisista ”Panelian soista”.

Kulttuuripiirteet:

Suurin osa maisema-alueen kylistä ovat peräisin keskialjalta. Ne ovat sijoittuneet tasangon ja selän-teiden välivyöhykkeelle tai sitä jakaville kumpareisille selän-teille. Irjanteen kylä kuuluu valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY2009). Irjanne on säilyttänyt varsin tiiviin kylärakenteen kirkon ja muiden siihen kuuluvien rakennusten ympärillä. Alueella on säilynyt myös merkittäviä mylly- ja saharakennuksia sekä viljamakasiini. Irjanne on Satakunnan vanhimpia tunnettuja sahanpaikkoja. Tärkeitä kylän historiaa taustoittavia ja maisemaa muodostavia elementtejä ovat myös kylää ympäröivät rintapellot. Maisema-alueen läpi kulkee keskiaikainen Pohjanlahden rantatie ja Irjanne on sijainnut reitin kolmen tien risteyspaikassa. Rantatie toimi kulkureittinä ja postitienä. Rantatie on yhdistänyt keskialjalta nykypäivään

asti länsirannikon jokisuiden kaupunkeja Pohjanlahden ympäri aina Ruotsin eteläosiin saakka. Pohjanlahden Rantatie toimii maantieteellisesti kokoavana historiallisena tienä.

Irjanteen pitkäkirkko on Kaarle Juhonpoika Killaisen vuonna 1731 rakentama ja se on Satakunnan vanhin puukirkko. Kirkkoon kuuluu lounaissuomalaista tyyppiä oleva barokkimallinen vuonna 1758 rakennettu kellotapuli. Kirkkoa ja hautausmaata ympäröi luonnonkivinen muuri. Hautausmaalla on säilynyt peltisiä 1800-luvun hautamuistomerkkejä. Maisema-alueella on säilynyt edustavia tilakeskuksia, jotka kuvastavat talonpoikaista arkkitehtuuria. Talonpoikaisia tiloja ovat muun muassa Mäki-Pirilä, jonka päärakennus on vuodelta 1890, ja Lahdenrannan rakennusryhmä, minkä nykyinen päärakennus on rakennettu vuonna 1868. Jugendtyylinen Pappila on vuodelta 1920 ja sen läheisyydessä oleva Pappilankosken voimalaitos on vuodelta 1924. Lavilan tilan päärakennus on vuodelta 1914 ja siihen kuuluva maisemassa näyttävällä paikalla oleva tiilestä muurattu ja keltaiseksi rapattu P. Gylichin suunnittelema empiretyylinen viljamakasiini on 1830-luvulta.

Irjanteen kylässä on säilynyt Faltun mylly- ja saharakennus 1800-luvun lopulta, osuusmeijerin entinen päärakennus vuodelta 1925, kirkon vieressä sijaitseva vuonna 1833 rakennettu hirsinen lainamakasiini, joka toimii kotiseutumuseona sekä vuonna 1908 rakennettu ruiskuhuone. Ruikan mylly on rakennettu historialliselle mylly- ja sahapaikalle vuonna 1923. Myllyn kohdalla jokiuoma on pengerrytetty kivimuurerein. Kaukomäen kylätien varrella oleva Triipun talo on 1800-luvulla rakennettu. Muita merkittäviä kohteita Kaukomäen kylässä ovat Valpolan ja Pämpin rakennusryhmät sekä 1900-luvun alusta oleva työväentalo.

Maisemakuva:

Maisema-alueella keskeisessä osassa on Eurajoki, joka virtaa alueen läpi suurimmaksi osaksi alavan peltotasangon keskellä jakaen maisemaa. Toinen maiseman keskeinen elementti on alueen poikki kulkeva harju, jolle Irjanteen kylä on muodostunut. Maisemassa erottuvat myös muutamat muuta maastoa korkeammalla olevat saarekkeet. Kainun kylän kumpareiden lisäksi, Suntainmäki on metsäinen saareke muuten tasaisen laakson keskellä. Alueen reunoilla on monia asuttuja seläniteitä, jotka rajaavat aluetta. Maisemassa on nähtävissä seläniteiden luode-kaakosuuntaisuus, mikä on tyyppillistä koko Satakunnan maisemarakenteelle. Seläniteiden pohjoispuoli on

yleensä jyrkempi kuin eteläpuoli. Maisema-alueen eteläinen reuna-alue on rikkonainen ja pienipiirteinen. Sydänmaan kylä on syntynyt seläniteelle, joka sijaitsee moreenin ja kalliomaan reunustamassa kapeassa savikossa. Sydänmaan maisema on pienipiirteistä ja vaihtelevaa. Mullilan kylä sijaitsee Irjanteen kylän itäpuolella samalla harjulla, minkä Eurajoki on katkaissut uomallaan. Harju on toiminut maa-aineksen ottoalueena, mikä näkyy nykymaisemassa maisemavauriona.

Joen vartta seurailevalta tieltä avautuvat laajat yhtenäiset näkymät Isoniitun länsipuolen peltoalueelle. Herrasuon, Suntainmäki ja Kainun tienvarressa olevat pienehköt metsäalueet tuovat vaihtelua muuten melko tasaiseen ja hoidettuun peltoalueeseen. Eurajoen rannalla kasvaa puustoa koko matkan Eurajoen keskustan ja Irjanteen välillä. Joen varren puusto estää lähes kokonaan yhtenäisten näkymien muodostumisen laajan maisema-alueen poikki. Harjun ja peltojen välissä olevalla reuna-alueella sijaitsee useita hevoslaitumia. Hevostiloja on maisema-alueella useita, mutta Lauhtun kylän alueella niitä on huomattavan paljon. Maisema-alueella on myös broilerinkasvattamoita, lammastiloja ja karjaa.

Kainun kylä näkyy Eurajoen itäpuolen muuten avarassa maisemassa väljänä asutuskeskittymänä. Kylän tilat rakennuksineen ja pihapiireineen ovat muodostuneet pienen mäen päälle. Nämä yhden tilan kokonaisuudet muodostavat väljän oloisen kylän. Huhta, Kaukomäki ja Sydänmaa ovat tiiviitä kyliä, jossa asuinrakennukset sijaitsevat usein tien varressa ja talousrakennukset alempana seläniteiden rinteillä. Maisema-alueen pohjoisosassa, Toivelin alueella on selkeästi havaittavissa laaksomainen maisemarakenne. Alueen keskellä olevat Kuohanojanvarret ovat hyvin hoidettuja eikä oja kunnolla erotu maisemassa. Laaksomaisen alueen pellot laskevat loivasti ojaa kohden. Alueelle avautuvat hienot näkymät seläniteen reunalla kulkevalta tieltä.

Arviointiteksti:

Maisema-alue on edustava kokonaisuus Ala-Satakunnan viljelyseudulle tyyppillisestä maankohoamisen yhteydessä syntyneestä savisesta laaksosta, jonka läpi virtaa joki. Alue on vaurasta viljelysseudua, jossa on säilynyt valtakunnallisesti arvokasta rakennusperintöä. Alueen asutus on seudulle tyyppisesti muodostunut nauhamaisesti tien läheisyyteen. Irjanteen kylä on toiminut keskiaikaisen Pohjanlahden rantatien ris-teyspaikkana.

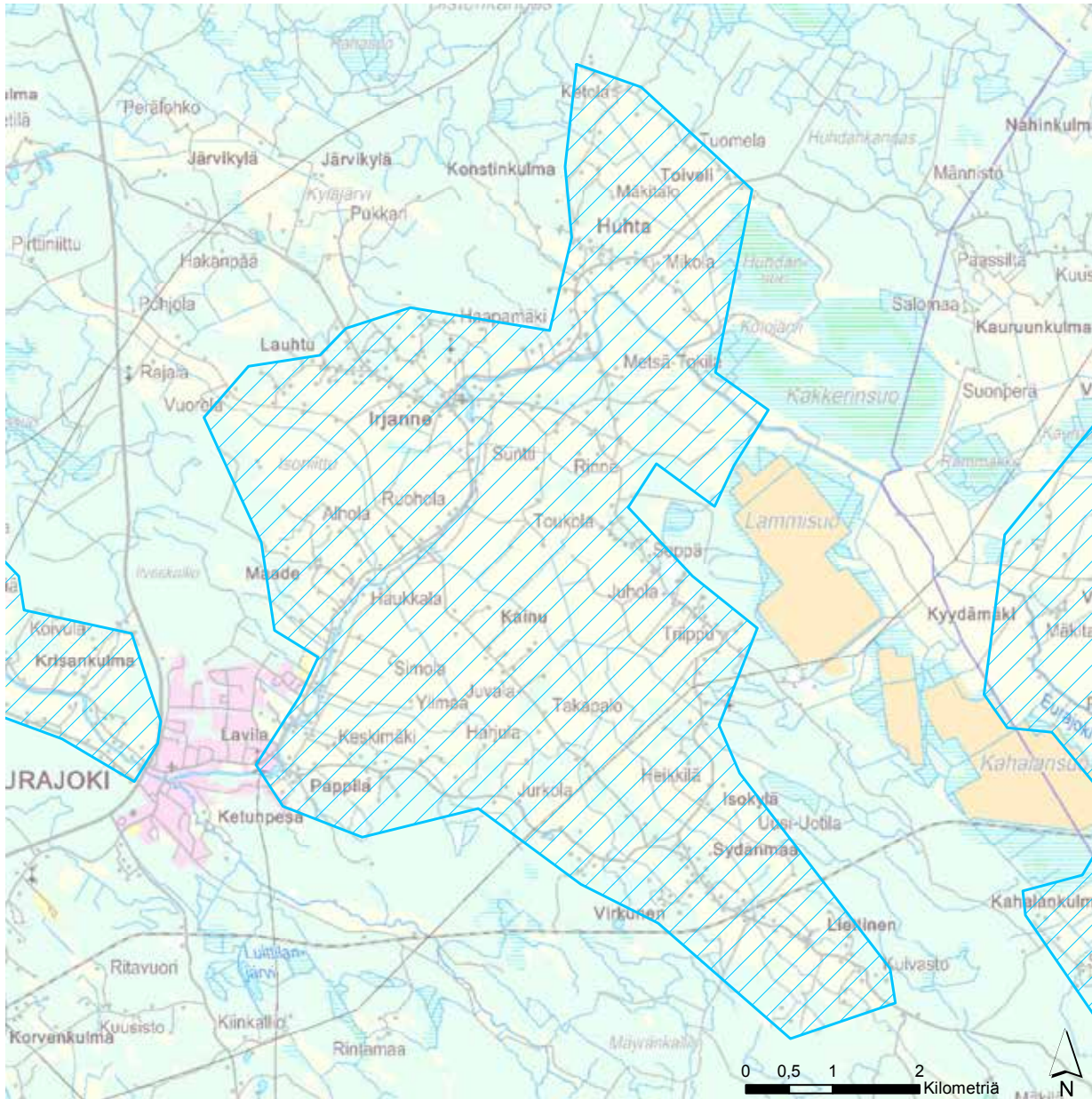

Näkymä selänteeltä Toivelin peltoalueelle. Kuva: Jenny Alatalo

Rajaus:

Maisema-alueen eteläraja kulkee samoin kuin vuoden 1993 Museoviraston inventoinnin valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY1993) raja. Maisema-alueen rajaa on lisäksi laajennettu itään liittäen Sydänmaan alueeseen. Pohjoisessa alueeseen kuuluvat Huhdan kylä ja Toivelin alue. Maisema-alueen raja kulkee pohjoisessa suoalueiden reunalla ja metsäisellä selänteellä. Lännessä alueeseen kuuluvat Lauhdun ja Maaden kylät. Maisema-alueen raja siirtyy noudattelemaan valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY2009) rajausta keskustaajaman alueella.

Eurajoen kulttuurimaisema

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot
 Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Näkymä Tampereentielle. Kuva: Jenny Alatalo

Harjunpäänjoen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Ulvila

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Harjunpäänjoen kulttuurimaisema on kaakkois-luoteissuuntainen, yli 11 kilometriä pitkä laakso, jonka pohjalle on lajittunut hienoa maa-ainesta. Laakson pohjoispuolella sijaitsee yhtenäinen maisemaa rajava moreeniselänne ja eteläpuolella aluetta rajaa rikonainen, erillisistä pienistä moreeniselänneistä muodostunut jono. Kaasmarkun kylän kohdalla, muuten alavassa laaksomaisessa maisemassa, on moreeni-saarekkeiden keskittymä. Hienojakoisemman maa-aineksen kohdat ovat pääasiassa viljelykäytössä. Alueen selänneillä ja moreenisilla saarekkeilla pääpuulaji on mänty, mutta alueella esiintyy jonkun verran myös kuusta ja lehtipuita. Joen varressa on paikoin

kapeita rantalehtoja. Alueella on tavattu liito-oravia sekä uhanalaista ketoneilikkää.

Maisema-alueella olevan Solan kylän eteläpuolella sijaitsee valtakunnallisesti arvokas Sorkomäen kumpumoreenialue. Suoliston eteläpuolella olevat Vääräahde ja Sileävuori sekä Sunniemenkorven kohdalla oleva Isokallio ovat maiseman ja luonnon kannalta arvokkaita kallioalueita (ge2) Satakunnan maakunta-kaavassa. Töyräänvuori on arvokas kalliomuodostuma ja luonnonsuojelualue.

Kulttuuripiirteet:

Harjunpäänjoen maisema-alue alkoi muodostua noin 500 eaa. Noin 700 eaa. Kokemäenjoen suualue sijaitsi Ulvilan Haistilan kohdalla. Maisema-alue on todennäköisesti asutettu myöhäiskeskiajalla ja 1560-luvun veroluettelon mukaan alueella oli neljä kylää: Sunniemi, Kuorila, Suolisto ja Kaasmarkku. Viljivat tasangot Harjunpäänjoen ympäristössä otettiin viljelykäyttöön varhain. 1600-luvun lopussa pellot ja niityt sijaitsivat kylien ympärillä aivan joen tuntumassa. 1850-luvulla peltojen pinta-ala oli lisääntynyt kylien ympäristössä, Harjunpäänjoen ja Kovelinojan rannoilla. Niityt olivat siirtyneet kauemmaksi joesta nykyisen Suoliston ja

Kuorilan kylien alueille. 1900-luvun alussa pellot olivat lähes yhtä laajat kuin nykyään. Siellä tällä oli enää niittyjä, joista laajimmat alueet oli Rankhuhdan länsipuolella ja Kuorilan kalliolaakson välissä.

Maisema-alueen asutus on keskittynyt selänteiden ja peltojen laidalla kulkevien teiden varsille ja laakson keskellä oleville saarekkeille. Joen varressa on yksittäisiä jälleenrakennuskauden ja sen jälkeisen ajan tilakeskuksia. Kaasmarkun asutus on jakautunut kolmeen maastokohtaan: Rukoushuoneenmäelle, Fatiporiin ja joen toiselle puolen Tehtaanmäelle. Fatiporin puolella, jossa asui verkatehtaan työntekijät. Rakennuskanta on vielä nykyäänkin pienimuotoista ja tiheään rakennettua. Tehdas paloi vuonna 1926, mikä jäljiltä alueella on havaittavissa enää perustuksia. Suolistossa on kartanoympäristö, jossa on monipuolista rakennuskantaa 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Leineperin alueella on säilynyt monipuolisesti vanhoja teollisuusrakennuksia sekä työväen asuntoja. Leineperi edustaa hyvin säilynyttä 1700-luvun lopun rautaruukkikokonaisuutta.

Harjunpäänjoen rannassa on säilynyt alkuperäisessä asussa vanha Ratsun kyläseppän paja. Maisema-alueelle näkyy alueen ulkopuolella mäenrintees-

sä oleva Harjunpään kansakoulu, joka on rakennettu vuosina 1952-1953 tyyppiirusten mukaan. Suoliston kartanon päärakennus on 1820-luvulta ja poikkeuksellinen, slagitiilestä muurattu erittäin suurikokoinen navettarakennus on rakennettu vuonna 1892. Kartanon muu rakennuskanta on 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Kaasmarkussa Tehtaanmäellä sijaitseva verkatehtaan entinen päärakennus ja muutama työväen asuintupa on vuodelta 1870. Kaasmarkun kansakoulu on rakennettu vuonna 1898, rukoushuone 1906, VPK:n talo 1907 ja Fatiporin keskellä sijaitseva työväenyhdistyksen talo vuonna 1911. Rukoushuoneenmäellä on myös kaksi aittarakennusta vuodelta 1796. Leineperin ruukinalueella on masuuni, joka on rakennettu vuonna 1826 ja korotettu vuonna 1861. Masuuni on yksi neljästä säilyneestä masuunista, joka on samalla ainoa multahirsirakenteinen. Masuunin vieressä on ilmeisesti vuodelta 1860 oleva kolmiaukokoinen kivisilta. Muita rakennuksia alueella on muun muassa kankirautapaja, hirsinen rautavarasto, päärakennus, ruukinkadun varrella oleva kymmenen työväenasunnon ryhmä, yhteisleipomo eli niin kutsuttu savipakari 1860-luvulta sekä entinen juustomeijeri.

Näkymä Koliperän kylästä lounaaseen. Kuva: Jenny Alatalo

Maisemakuva:

Harjunpäänjoen kulttuurimaisema on pitkään yhtäjaksoisesti viljelty laakso. Kaasmarkun ja sen lähi-alueiden peltoalueet ovat olleet viljeltynä jo keskiajalta asti. Alueen selänteiltä pellot laskevat tasankomaiseen laaksoon, jonka keskellä virtaa joki. Joen varressa kasvaa paikoin tiheästi puustoa, mikä jakaa maisemaa. Muuten yhtenäinen peltomaisema kapeenee Kaasmarkun kylän kohdalla lähes joen levyiseksi, jonka jälkeen aukeaa maisema-alueen eteläinen osa.

Maankohoamisen seurauksesta laakso alkoi kuivua. Asutukselle edullisimmat alueet asutettiin ensin ja niiden ympärillä olevat tasangot raivattiin pelloiksi. Nykyisin asutus on keskittynyt metsäisten kumpareiden lisäksi myös joen ja teiden varsille sekä maisemaa rajaavalle selänleelle. Harjunpään puoleisella selänleellä sijaitsee kytkinasema, josta lähtee useita voimalinjoja maisema-alueelle. Harjunpäänjoen kulttuurimaisema liittyy tiiviisti Kokemäenjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen.

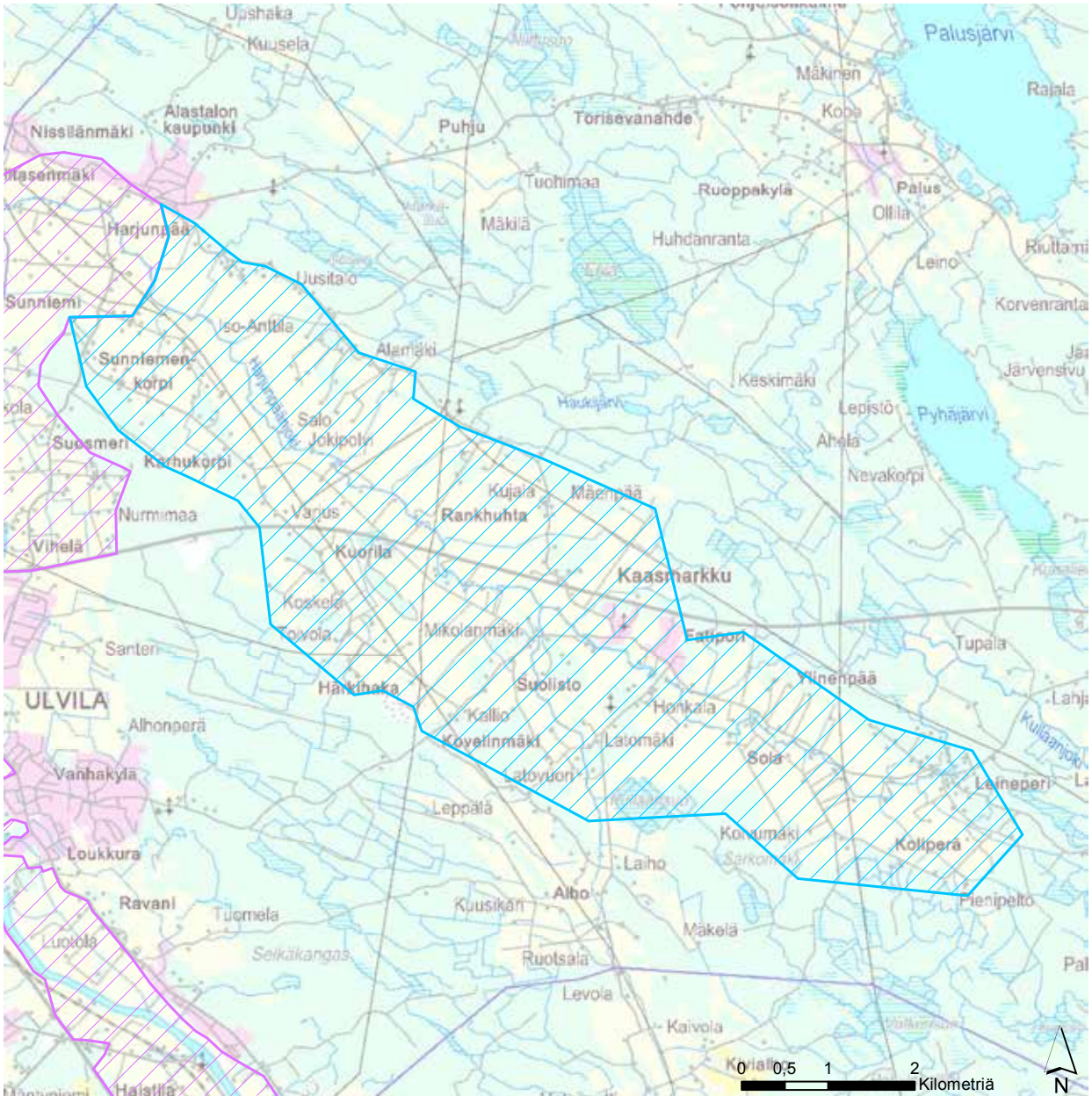
Arviointiteksti:

Harjunpäänjoen kulttuurimaisema on Ala-Satakunnan viljelyseudulle tyypillinen merestä maankohoamisen yhteydessä kuivunut lahti, joka on varhaisessa vaiheessa asutettu ja aloitettu viljelemään. Alueella on arvokasta rakennusperintöä ja teollisuusperintöä.

Rajaus:

Harjunpäänjoen kulttuurimaiseman länsiraja alkaa Kokemäenjoen valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajasta. Selänleet rajaavat aluetta kummaltakin puolelta Koliperään asti, johon maisema-alue päättyy.

Harjunpäänjoen kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Hiirijärven kulttuurimaisema. Kuva: Jenny Alatalo

Hiirijärven kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Harjavalta

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Hiirijärven maaperä on suurimmaksi osaksi savea ja alueen reunoilla on myös moreenia. Hiirijärvi sijoittuu kohtaan, jossa kallioperä jakaantuu kahtia koillis-lounaissaunassa. Eteläinen puoli on oliviinidiabaasia ja pohjoispuolinen osa hiekkakiveä. Pellon reunoilla kasvaa lehtipuita ja niiden takana kuusta. Kuivemmillä kankareilla ja saarekkeilla kasvaa mäntyä.

Kulttuuripiirteet:

Hiirijärven alueella on ollut kauan asutusta, mistä on todisteena muinaisjäännöksiä. Alue kuuluu pronssikautisen asutuksen ketjuun, joka alkaa Paneliasta ja

jatkuu aina Nakkilaan asti. 1560-luvun veroluettelon mukaan Hiirijärvellä oli kaksi veroa maksanutta taloa. Vuoden 1688 tiluskarttaan on myös merkitty kaksi taloa Hiirijärven pohjoispuolelle. Peltoalueet on merkitty talojen ympärille ja niityt niiden taakse, muun muassa järven ranta-alueelle. 1770-luvulla alueen pellot sijaitsivat nykyisen Kotamäen rinteillä sekä Kotamäen ja Pörönmäen välisellä alueella. 1800-luvun puolivälissä peltoala oli laajentunut kaakkoon ja lounaaseen. 1900-luvun alussa peltoalueet olivat lähes nykyisen laajuiset. Hiirijärven järvi oli vielä tällöin olemassa, mutta se kuivatettiin 1950-luvulla. Nykyisen entisen järven paikalla kasvaa kosteahkoa metsää.

Hiirijärven kylämiljöö on varsin hyvin säilynyt. Kylän alueelta on löytynyt merkkejä pronssikautisesta asutuksesta. Alueella on useita tiloja, jotka ovat 1800-luvulta vaikka päärakennusten ulkoasu onkin uudistettu 1900-luvun puolella. Kylässä on säilynyt joukko vanhoja aittoja. Kyläkeskuksesta syrjämpänä sijaitsee Uusi-Kraapon 1800-1900-lukujen vaihteessa rakennettu rakennusryhmä. Alueen paikannimistöissä elää voimakas Lalliin liittyvä perinne. Hiirijärvi on poikkeuksellisen perinnetaustan omaava talonpoikainen kylä.

Maisemakuva:

Maisema-alueen länsireunalla on yhtenäinen metsäinen selänne. Muutoin maisema-alueen reunat muodostuvat lomittain ja peräkkäin olevista kumpareista. Metsäiset saarekkeet luovat vaihtelevan ja pienipiirteisen maisemarakenteen alueelle. Kumpareiden välillä on kapeikkoja ja solia, minkä kautta pellot jatkuvat luoden erilaisia maisematiloja. Maisema-alueen keskellä on neljän peräkkäisen saarekkeen muodostama luode-kaakkoissuuntainen jono, mikä jakaa maisema-alueita. Maisema-alueen reunan ja peltojen vaihtumisvyöhykkeellä kasvaa lehtipuita ja kuusta, asutuilla saarekkeilla kasvaa myös paikoin mäntyä. Maisema on pienipiirteistä ja vaihtelevaa. Loivasti aaltoilevat pellot ovat viljeltyjä ja hyvin hoidettuja. Tien varteen keskittynyt asutus on paikoin tiivistä ja tilan talousrakennukset sijaitsevat usein tien kummallakin puolella. Kaunis ja paikoin tiivis kylänraitti kulkee metsäiseltä mäeltä toiselle ja väleistä avautuvat pienipiirteiset peltoalueet.

Arviointiteksti:

Hiirijärven kulttuurimaisema on eheä kokonaisuus, joka edustaa Ala-Satakunnan viljelyseutua. Loivasti aaltoilevat pellot ja nauhamaisesti tiestön varteen paikoin erittäin tiiviisti keskittynyt asutus muodostavat hyvin hoidetun kokonaisuuden. Alueella on pitkä asutushistoria. Alue on Satakunnan maisema-alueista pienin ja se sijoittuu kahden laajemman maisema-aluekokonaisuuden väliin.

Rajaus:

Maisema-alueen länsireunan rajana on yhtenäinen selänne. Maisema-alueen muilla reunoilla raja seuraa maisemassa olevien metsäisten alueiden ja rikkonaisen selänneiden luomaa polveilevaa maisematilaa. Suhteessa vuoden 1993 valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY1993) maisema-alueen rajausta on laajennettu koilliseen ja lounaaseen.

Hiirijärven kylätie. Kuva: Jenny Alatalo

Hiirijärven kulttuurimaisema

 Uusi maisema-aluearajausehdotus
(valtakunnallisesti arvokas)
 Uusi maisema-aluearajausehdotus
(maakunnallisesti arvokas)

 Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas;
valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
 Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas;
Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Näkymä Pinomäestä. Kuva: Jenny Alatalo

Lattomerén kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Pori

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Lattomerén maisema-alueen etelä- ja länsireunalla on moreeniselänteitä, joiden alaosassa kasvaa lehtipuita sekä kuusta ja ylempänä rinteillä puusto muuttuu mäntyvaltaiseksi. Lattomerén peltotasankojen keskellä on moreenisaarekkeita. Alueen poikki on kaivettu suuret laskuojat, joiden kautta pelloille tuleva vesi johdetaan suiston kautta mereen.

Kulttuuripiirteet:

Maisema-alueen kaakkoisosassa oleva Pinomäen alueen tiloista suurin osa on jälleenrakennuskauden aikana rakennettuja. Pinomäen asutus on keskittynyt

suurimmaksi osaksi tiiviisti kahden tien varteen. Alueen toinen asuinkeskittymä on Lattomerén kylä, joka on muodostunut maisema-alueen lounaisreunalla olevalle selänteelle. Muu, yksittäinen rakentaminen, on sijoittunut lähinnä peltojen keskellä oleville saarekkeille sekä aluetta rajaavien selänteiden reuna-alueille. Maatiloihin liittyy paikoin suuria talousrakennuksia, jotka on kuitenkin sovitettu hyvin maisemaan rakentamalle ne saarekkeille tai niiden reunoille. Saarekkeilla olevat tilat ovat pääasiassa nuorempaa rakennuskantaa kuin ne, jotka ovat Lattomerentien varrella sekä Lattomerén kylän selänteen länsipuolella. Lattomerén kylän keskustan tuntumassa oleva rukoushuone on valmistunut vuonna 1908. Edellä mainittuihin kylän alueisiin ja tienvarren alueisiin on viimeaikoina kohdistunut rakentamispaineita. Tien varteen ja selännealueelle rakennetut uudet omakotitalot sijoittuvat kuitenkin vanhan asutuksen läheisyyteen metsäisille alueille. Yksittäisiä omakotitaloja on tullut maisema-alueen keskelle katkaisten näin paikoin yhtenäisten näkymien syntymisen. Maisema-alueen ulkopuolelle on kaavoitettu eri käyttötarkoitukseen alueita.

Lattomerén viljelymaisema on suhteellisen nuorta. Kokemäenjokilaaksossa kuivatukset alkoivat 1700-luvun puolivälissä, jolloin Ulvilan Koiviston kartanon

omistajan Johan Kraftmanin ryhtyi ajamaan Lattomerensuon ojitusta pidetään maamme ensimmäisenä laajamittaisena suon kuivatusyrityksenä. Kuivatustyö alkoi hitaasti ja 1800-luvun puolivälin pitäjänkartoissa Lattomeri oli vielä suurimmaksi osaksi keskiosaltaan merkitty kosteikko- tai suoalueeksi. Venäläisen topografikartan mukaan Lattomeri oli saatu kuivatettua 1900-luvun alkuun mennessä.

Maisemakuva:

Lattomerensuon kulttuurimaisemassa on havaittavissa kolme aluetta. Avoin Pinomäeltä aukeava tasanko, jonka reunalla on rivit jälleenrakennuskauden tiloja, Lattomerensuon kylän selännteeltä itään aukeava saarekkeinen viljelyalue ja Lattomerensuon kylän länsipuolella oleva kapeahko laakso, joka liittyy maisema-alueeseen moreeniselänteen ja saarekkeen välistä. Peltotasankojen keskellä on paikoin yksittäisiä taloja pihapiireineen, joihin johtaa pitkiä teitä pellon poikki. Asutus on keskittynyt saarekkeisiin sekä selännteiden ja peltojen välivyöhykkeelle. Suurimpien ojien reunat ovat paikoin pusikoituneet ja peittäneet alueen halki avautuvia yhtenäisiä laajoja näkymiä. Pohjoisessa aluetta reunustaa kaupungin metsäinen virkistysalue sekä lentokenttä. Maisema-alue on topografialtaan tasankoa, jossa risteilevät tiet, ojat ja voimalinjat. Muuten tasaiseen maisemaan vaihtelua tuovat metsäiset saarekkeet. Alueen koillisreunan ulkopuolella on tapahtunut muutos alueen käyttötarkoituksessa. Peltoalueelle on kaavoitettu teollisuusalue, johon on aloitettu uusien suurien teollisuus- ja hallirakennuksien rakentaminen.

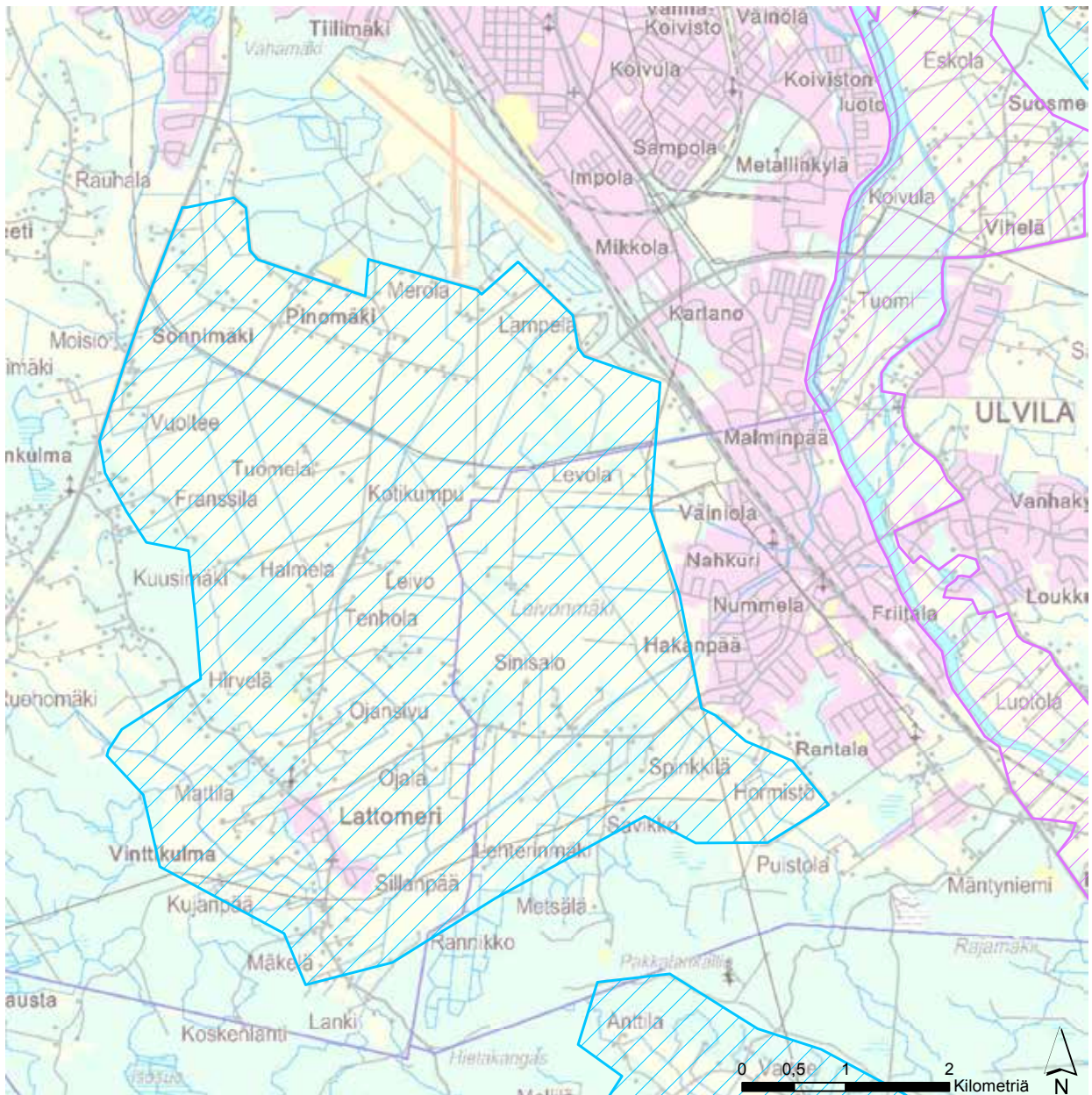
Arviointiteksti:

Lattomerensuon kulttuurimaisema on laajin yhtenäinen Ala-Satakunnan viljelyseudun järvenlaskun ja suon kuivatuksen tuloksena syntynyt viljelymaisema.

Rajaus:

Lattomerensuon kulttuurimaisema-alueen raja seuraa Pitkäkujan tielinjaa. Alueen itäraja seuraa Ulvilan asutustaajaman rajaa Protson aukealle. Etelässä alueen raja kulkee metsäisellä selännteellä. Etelässä maisema-alueen länsireuna seuraa suurimmaksi osaksi asumaton selännettä Niittuojalle saakka. Pohjoisessa länsireuna seuraa Palomäen selännettä luoteessa olevalle valtatie 8:lle saakka.

Lattomerén kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot
 Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Leistilänjärven talvimaisemaa. Kuva: Jenny Alatalo

Leistilänjärven kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Nakkila

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Leistilänjärvi on muodostunut hiekkakivialueelle, jota ympäröi oliiviniidiabaasijuonne. Alue on muodoltaan selkeä kokonaisuus ja sen voi hyvin kuvitella olleen aiemmin järvi. Etenkin alueen keskiosat koostuvat hienojakoisista maalajeista. Moreenialueet sijaitsevat maisema-alueen reunoilla sekä pieninä saarekkeina peltojen keskellä. Näillä maisema-alueen keskellä olevilla saarekkeilla on asutusta ja pieniä metsiköitä. Alueen pääpuulaji alavammilla seuduilla on kuusi ja selänteellä mänty.

Kulttuuripiirteet:

Leistilänjärveä ympäröivillä selänteillä on muutamia kivi- ja pronssikautisia kivirakenteita. Leistilänjärvi oli 1600 eaa kuroutunut omaksi alueeksi kaakossa sijainneesta pronssikautisesta merenlahdesta. Leistilänjärven nykyinen viljelymaisema on suhteellisen nuorta. 1700-luvulla aloitettu järven kuivatus saatiin eri vaiheiden jälkeen päätökseen vasta 1940-luvulla. Kuivatuksen lopullinen onnistuminen vaati suuren määrän kallion räjäyttämistä, jotta saatiin kunnollinen kuivatusuoma. Leistilänjärven kuivuttua syntyi valtavasti uutta maata viljeltäväksi. 1800-luvulla alueelta saatiin huomattavia heinäsatoja. Onnistuneen kuivatuksen jälkeen Leistilänjärven alue jaettiin Nakkilaan sijoitetuille siirtolaisille. Alueen rakennuskannassa on havaittavissa jälleenrakennuskauden asutustilojen leima. Asutus on keskittynyt kapeana nauhana peltoaukeata kiertävän tien varteen. Leistilänjärven kuivatus oli koko Nakkilan viljelyhistorian kehityksessä viimeisin suuri muutos.

Palojoki. Kuva: Jenny Alatalo

Maisemakuva:

Leistilänjärven maisema on lähes yhtenäinen soikean muotoinen alue. Alue on topografialtaan tasainen laakso, jota metsät ympäröivät. Alueen pohjoislaidalla jyrkäkkösti nouseva metsäselänne luo horisontissa näkyvän selkeän rajan maisemalle. Eteläpuolella maisemaa rajaa horisontissa näkyvä tasainen metsänreuna. Muuten maisema on tasaista ja laakeaa, missä näkyy harvakseltaan suuleja ja yksittäisiä maisemapuita sekä alueen poikki kulkevia voimalinjoja. Pisimmät, yli kuuden kilometrin mittaiset näkymät viljelytasangon yli aukeavat lännestä ja idästä. Alue on keskikohdiltaan noin kolme ja puoli kilometriä leveä. Leistilänjärven maiseman arvoja ovat sen avoimuus ja laajat yhtenäiset näkymät. Pelloilla on säilynyt jonkun verran suuleja, jotka ovat kuitenkin katoamassa maisemakuvasta. Alueen poikki kulkevan luode-kaakkoissuuntaisen peltotien varrella kasvaa paikoitellen puita, jotka toimivat maisemapuina muuten tasaisessa ja hoidetussa viljelymaisemassa.

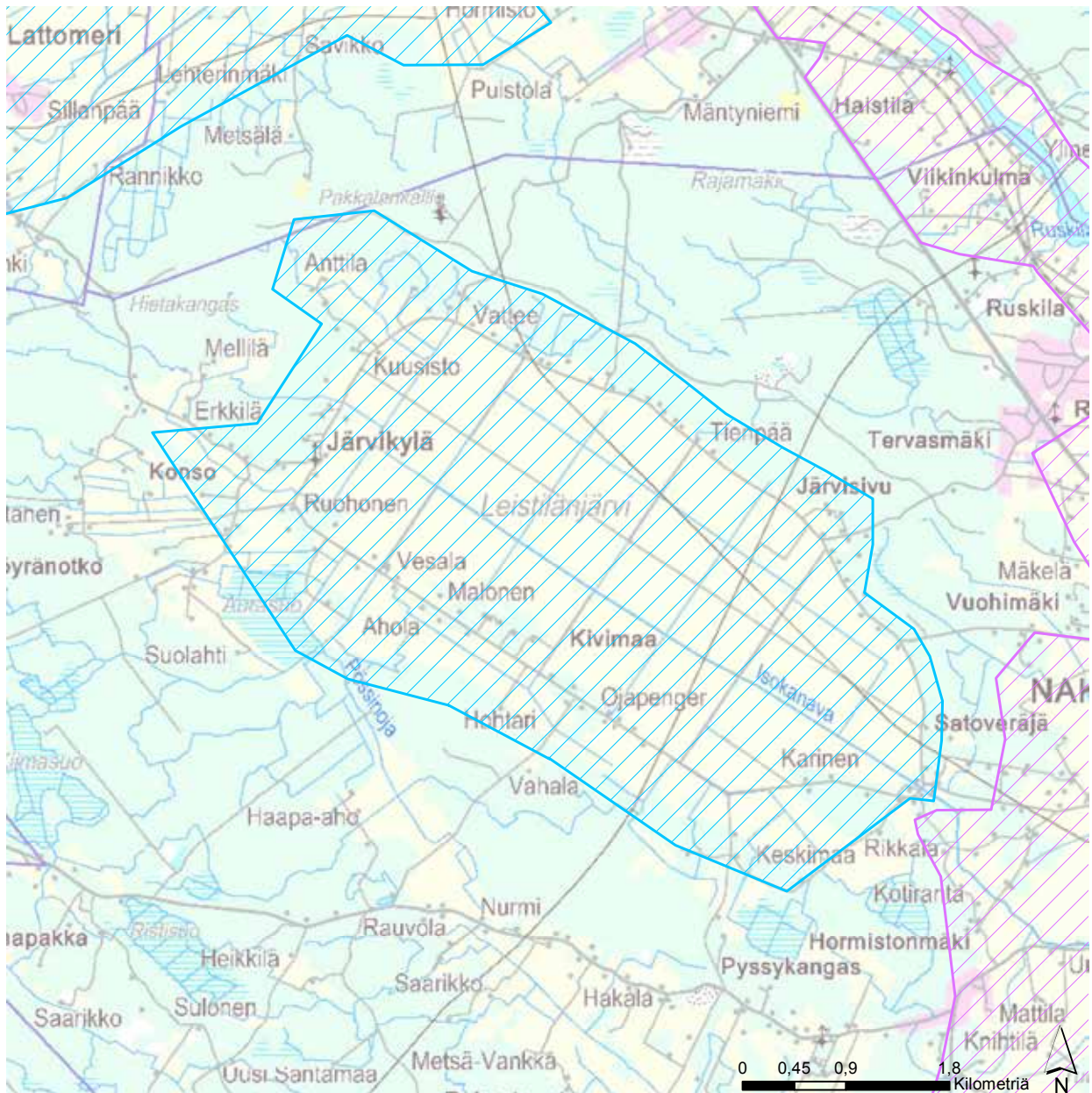
Arviointiteksti:

Leistilänjärven kulttuurimaisema edustaa järvenlaskun ja kuivatuksen tuloksena syntynyttä viljelymaisemaa sekä jälleenrakennuskauden asutusmaisemaa Ala-Satakuntalaisella viljelyseudulla.

Rajaus:

Leistilänjärven maisema-alue on yhtenäinen ja peltoalueen ympärillä olevat metsät antavat alueelle selkeän ja luonnollisen rajauksen. Maisema-alue on rajattu pohjoispuolella kulkemaan metsäisen selänteen harjalla. Eteläpuolella ja lännessä ja idässä raja seurailee alueen muotoa ottaen mukaan metsäisen suojavyöhykkeen.

Leistilänjärven kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Loimijoen ja tien yhteinen taival. Kuva: Jenny Alatalo

Loimijoen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Huittinen

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Alueen metsäkasvillisuus vaihtelee kallioiden karuista männiköistä reheviin pellonreunametsiin ja puronvarsi-lehtoihin. Loimijoen alajuoksulla maisema-alueen pohjoisosassa sijaitseva Vahokoski on koskien ja ranta-lehdon muodostama kokonaisuus, joka kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Katinhännän kylässä sijaitseva Korkeakallio-Pikkukallio on luokiteltu maiseman ja luonnon kannalta arvokkaaksi kallioalueeksi (ge2) Satakunnan maakuntakaavassa. Martinantti ja Vanhakosken lehto ovat yksityisten mailla olevia luonnonsuojelualueita. Loimijokilaaksossa on neljä aluetta, jotka ovat erityistuen piirissä sekä yhdeksän aluetta, jotka ovat LUMO-yleissuunnittelukohteita. Maisema-alueella on tavattu uhanalaisista lajeista muun muassa liito-oravaa sekä kalliokärpänsammalta ja kalliosinisiipeä.

Kulttuuripiirteet:

Loimijoenvarsi on ollut pitkään asuttu ja viljeltyä. Alueelta on löydetty myös merkkejä varhaisemmasta asutushistoriasta, muun muassa alueen eteläosassa tunnetaan useita kivikautisia asuinpaikkoja. Loimijoenvarressa on ollut 1560-luvun veroluettelon mukaan 18 kylää. Joen varressa oleva asutus on yleensä keskittynyt muuta maastoa hieman korkeammille kumpareille. Loimijoenvarren kulttuurimaisemassa on säilynyt monipuolista rakennusperintöä. Vanhat talouskeskukset sijaitsevat usein joenvarren tuntumassa kulkevan tien vieressä. Uudempi rakennuskanta sijaitsee kauempana joesta, metsäisillä saarekkeilla ja selännteillä. Loimijoen tuntumassa kulkeva tie mainitaan ensimmäisen kerran jo 1550-luvulla, mutta sen oletetaan olevan tätä vanhempi. Loiman kylän kohdalla on ollut silta jo vuonna 1585. Keskiajalta periytyvää tietä on kuljettu Turusta Ylä-Satakuntaan ja Hämeeseen.

Maisema-alueen pohjoispäässä sijaitseva Syväranta on harvinaisen vanhankantaisessa asussa säilynyt maatilatalouskeskus. Harmaa rakennusryhmä on merkittävä osa Loimijoen kulttuurimaisemaa. Vampulan puukirkko on rakennettu vuonna 1894. Kirkon lähistöllä sijaitsee aidattu pieni alue, jonka koh-

dalla on sijainnut Vampulan aikaisempien kirkkojen paikka sekä Loimijoen kotiseutumuseo. Vampulan kirkonkylänraitin varrella on paikoin säilynyt vanhaa asutusta. Muita yksittäisiä merkittäviä kohteita ovat 1800–1900-lukujen vaihteesta oleva Länsi-Suomen kansanopisto puistoineen, Vanhakosken ranta, Korkiakosken mylly, Vanhan Turuntien ylityspaikka, Yli-Jaakkolan ja Rytin rakennusryhmät. Vampulan kirkkoseudulla Heikkilän tila, Mäki-Paunun sukutilan rakennukset ja Kotajan Kylänpää. Matkusjoella pappilan päärakennuksen nykyinen ulkoasu on vuodelta 1900, Huhdan kylän vanha tyyppiirrosten mukainen kansakoulu on vuodelta 1918 ja uudempi koulutalo vuodelta 1932. Kukonharjan alueen keskusraitin muodostavat talot pihapiireineen ja muun muassa vanhan koulun rakennukset, joista toinen on 1800-luvun lopulta. Muita merkittäviä rakennusryhmiä alueella ovat Matintalon kokonaisuus, sekä Iso-Murron ja Vähä-Murron rakennusryhmät. Sallilankosken patolaite ja sen vieressä oleva saha edustavat Loimijoen teollista kulttuuriperintöä.

Maisemakuva:

Loimijokilaakso on Kokemäenjoen suurin sivujokilaakso. Maisema-alueen topografia laajoine yhtenäisine viljelytasankoineen on Ala-Satakunnan viljelyseudulle tyyppillistä. Alueella liikuttaessa aukeaa vaikuttavia näkymiä viljellylle yhtenäiselle tasangolle. Maisema-alue jatkuu Varsinais-Suomen puolella Alastarolle saakka.

Loimijokilaakson pohjoisosa, Loiman ja Korkeakosken kylien alueella, on metsäinen. Mutkittelevan ja koskisen osuuden jälkeen Loimijoki virtaa loivasti kiemurrellen laajojen viljeltyjen tasankojen keskellä. Loiman kylän eteläpuolella alkavat joenrantaviljelykset, jotka jatkuvat katkeamattomina Vampulan puolelle. Vampulan taajaman jälkeen maisema muuttuu laaksomaisemmaksi ja kapeammaksi. Tällä alueella peltoja rajaavien selänteiden reunat ovat jyrkkiä johtuen kallioisesta maaperästä. Loimijokeen liittyy maisema-alueen keskivaiheilla pienemmän Kourajoen melko laaja sivujokilaakson kokonaisuus. Loimijoen ranta-törmät ovat paikoin hoitamattomia. Loimijoen rannalla on erityistuella hoidettu perinnebiotooppialue.

Huhtaan kylä. Kuva: Jenny Alatalo

Maisema-alueella on tien- ja joenvarsiasiutusta, mikä tyypillistä Ala-Satakunnan viljelyseudulle. Kukonharjan alueella on säilynyt raittikylän rakenne. Laajojen peltojen poikki kulkee paikoin sähkölinjoja. Osa uusista suurista sikatilakokonaisuuksista sijaitsee maisemakuvallisesti näkyvillä paikoilla.

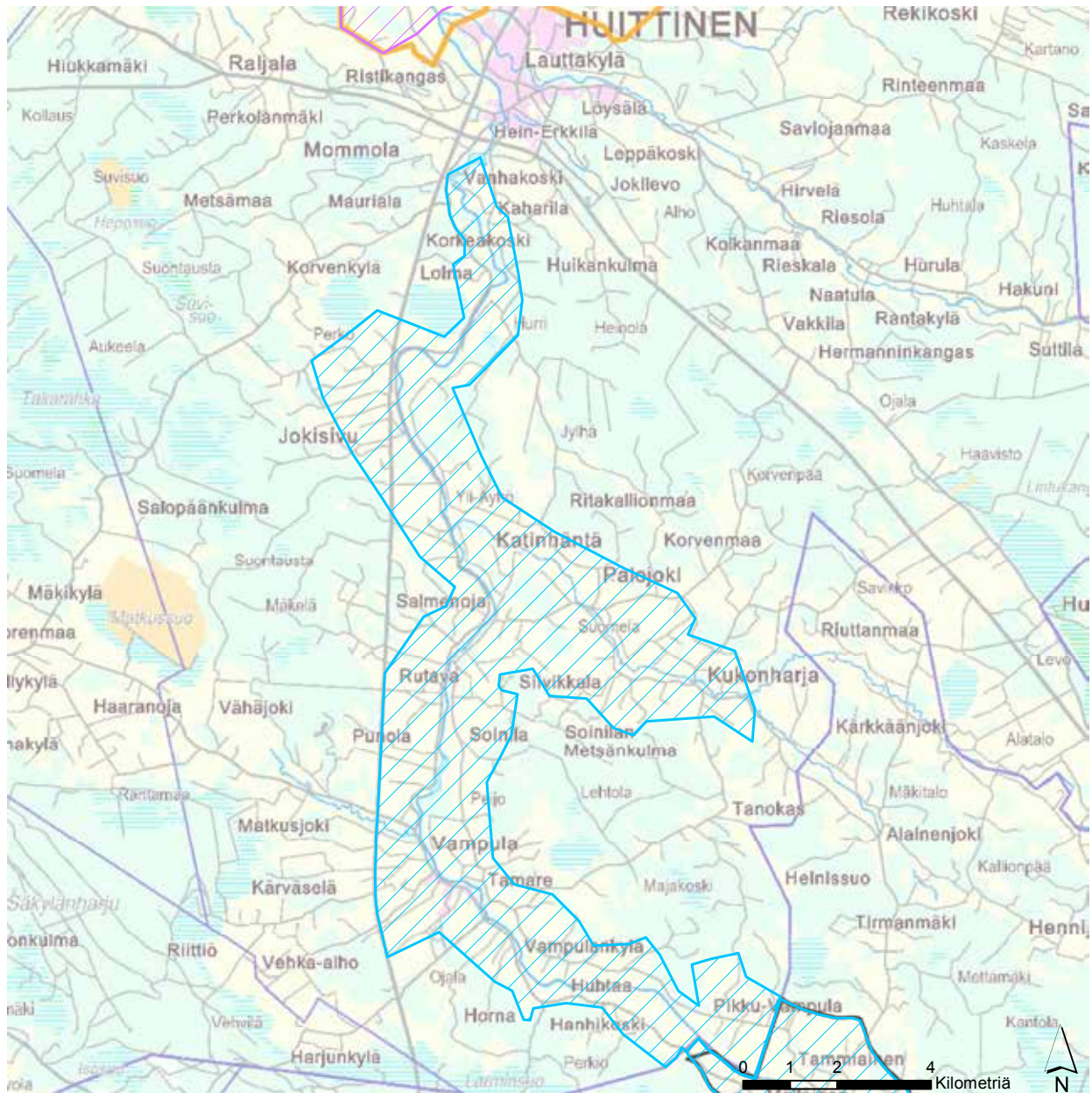
Arviointiteksti:

Loimijoen kulttuurimaisema-alueella on pitkä historia. Loimijoki sijaitsi kivikauden asutukselle edullisella alueella. Loimijoen varrella sijaitsevat Satakunnan mittakaavassa laajat yhtenäiset saviset peltotasangot. Alue on hyvin hoidettu ja elävä kokonaisuus, joka edustaa maisematyypiltään Ala-Satakunnan viljelyseutua parhaimmillaan. Alueella on säilynyt vanhaa rakennuskantaa ja kylärakenteita, jotka periytyvät paikoin keskiajalta lähtien.

Rajaus:

Loimijoen kulttuurimaisema alkaa Mommolankosken alueelta, jatkuen etelään ja kiertäen Loimansuon. Joki-sivun alueella länsiraja kulkee kauempana selännteellä ja saarekkeilla aina Rutavan kylään, jonka jälkeen raja seuraa Turuntietä Vampulan ohi. Vampulan jälkeen raja siirtyy seuraamaan joenvarren selännettä aina kunnan rajalle saakka. Idässä maisema-alueen raja seuraa selännteellä paikoin vuoden 1993 Museoviraston inventoinnin valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY1993) rajaa. Katinhännän kohdalla maisema-alue laajenee Kukonharjan kylään päättyen siellä kosteiden metsien muodostamaan kaapeikkoon. Loimijoen varressa raja seurailee selännettä ja saarekkeiden jonoa aina kunnan rajalle asti.

Loimijoen kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Panelian kulttuurimaisemaa. Kuva: Jenny Alatalo

Panelian kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Eura

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alueen pellot sijaitsevat savisilla ja hienojakoisten maalajien vallitsemilla alueilla. Alueen kallioperä on suurimmaksi osaksi hiekkakiveä. Alueen kasvillisuus on kuivaa kangasmetsää, jossa mänty on vallitseva puulaji. Alueen läheisyydessä on useita soita. Lounaisosassa olevat Kahalansuo ja Lammissuo ovat turvetuotantoalueita ja luoteessa sijaitseva Huhdansuon-Kakkerinsuon alue kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Eurajoen kunnan puolella sijaitseva Jakoniitun reunamoreniparvi on arvotettu luokkaan neljä valtakunnallisessa moreenimuodostumien inventoinneissa. Maiseman ja luonnon kannalta arvokkaiksi kallioalueiksi (ge2) Satakunnan maakuntakaavassa on luokiteltu Kahalansuon vieressä oleva Isovuori, Saarenmaan kylää vastapäätä oleva Röyskärinta-

Printun kallioalue sekä maisema-alueen eteläreunalla oleva Turajärvi-Sorkkisen kallioalue.

Kulttuuripiirteet:

Panelia edustaa Satakunnan vanhimman asutuksen ydinaluetta. Alue sijaitsi esihistoriallisella ajalla Eurajoen suualueella. Vanhimmat säilyneet asutuksen merkit ovat Kiukaisten kulttuurin (2000-1200 eaa.) ja sitä seuranneen pronssikauden ajalta. Tunnetuimpia näistä ovat Juholan neljän hautaröykkiön kokonaisuus, Suomen suurimpana hiidenkiukaana tunnettu Kuninkaanhauta, kahdesta erillisestä röykkiön ryhmästä koostuva Lammashaka sekä Ruohomäen hiidenkiukaat. 1560-luvulla Panelian kylässä oli 20 taloa, mikä teki siitä koko Ala-Satakunnan suurimman kylän. Kylän keskeiset toiminnot ja asuminen oli keskittynyt joen ja kosken ympärille. Panelian kylälle on ominaista tiivis liike- ja asuinrakentamisen keskusta. 1920-1930-luvulla keskustaan rakennettiin lukuisia liikerakennuksia sekä pienimuotoista tupa-asutusta. Vanhaan kyläkuvaan kuuluva rakennuskanta on 1900-luvun jälkipuoliskolla ja valitettavasti vielä 2000-luvullakin paljolti harventunut, mutta alueella on silti nähtävissä vielä perinteistä kyläkuva. Kirkon ja

liikerakennusten jäsentämä raitti kuuluu mittakaavaansa Satakunnan, ellei koko Suomen kauneimpiin. Maatilarakentamiseen liittyy tiiviisti kivirakentamisen perinne, mikä korostuu vielä 1900-luvun alun rakennuksissa, muun muassa kirkossa käytetyn Turajärven graniitin myötä. Vanhin asutus on keskittynyt rakentamiselle otollisille alueille, selännteille ja saarekkeisiin. Uudempi rakennuskanta on tiivistänyt vanhaa ja paikoin levinnyt keskustaajaman kohdalta selännteen ja pellon vaihtumisvyöhykkeelle sekä selännteen edessä olevien saarekkeiden väliin jääneille alueille.

Paneliankosken yli johtava kaksikaarinen kiviholvisilta on Satakunnan vanhimpia ja se valmistui vuonna 1832. Sillan vieressä sijaitsevan Maijalan talon suuri makasiinirakennus on muurattu luonnonkivistä ja se valmistui vuonna 1862. Kyläkeskuksen pohjoispuolella sijaitsevalla Pahvo-Mattilan tilalla on myös komea yli satavuotias kiviavetta. Kylän keskustassa on Paneliankosken rivimylly, josta osa on vuodelta 1852. Panelian rivimylly on ainoa Euroopassa säilynyt neljän myllyn rivimylly. Rakennusmestari Oskar Salosen suunnittelema graniittinen kirkko on valmistunut vuonna 1909, mutta sen torni sai lopullisen muotonsa vasta vuonna 1950. Kirkon vieressä oleva Panelian Osuusmeijeri valmistui vuonna 1908. Meijerin pinta-

materiaaleina on käytetty punagraniittia sekä tiiltä ja rappausta. Paneliankosken Voima Oy:n sähkövoimalaitoksen rapatut rakennukset valmistuivat vuonna 1921. Näitä rakennuksia on laajennettu myöhemmin.

Maisemakuva:

Maisema-alue on muodostunut Satakunnalle tyypillisesti maankohoamisen ja rannansiirtymisen myötä. Alueen maisemarakenteen keskeinen osa on polveilevalla selännteellä kosken partaalle tiiviisti rakennettu Panelian suurkylä. Selännteen reuna laskee paikoin melko jyrkästi laajalle viljelytasangolle, joka on entistä merenlahtea.

Panelian kylästä länteen avautuu Saarenmaan laaja suon kuivatuksen seurauksena syntynyt viljelysaukea. Maisemallisesti vaikuttavan viljelysaukean keskellä ovat Virkmäki ja Kydänmäki ovat suurimmat, muuta maastoa korkeammalla olevat asutut saarekkeet. Saarenmaa, Vähä-Saarenmaa, Kahala ja Kahalankulma ovat niemimäisiä selännteitä, jotka työntyvät muuten tasaiseen viljelyalueeseen. Maisema-alueen länsiosaa on topografialtaan tasaista ja laakeaa maisemaa, jonka reunassa virtaa kiemurrellen Eurajoki. Maisema-alueen koillisreunassa on Röyskärinta-Prin-

Näkymä Kuninkaanhaudan hiidenkiukaalle. Kuva: Jenny Alatalo

Näkymä Peltovaarantieltä. Kuva: Jenny Alatalo

tun kallioalue ja aivan alueen eteläosassa oleva Turajärvi-Sorkkisen kallioalue erottuu selvästi tasaisessa maisemassa.

Arviointiteksti:

Maisema-alue on edustava kokonaisuus Ala-Satakunnan viljelyseudun maakohoamisen ja kuivatustyön tuloksena syntyneestä viljelymaisemasta. Pitkä asutus- ja viljelyhistoria ovat alueen merkittäviä arvoja.

Rajaus:

Etelässä maisema-alueen raja kulkee kallioisen selänteen lakialueella. Idässä maisema-alueen raja seuraa rikkonaisemmaksi muuttuvan selänteen lakialuetta pohjoiseen. Kalliikulman kohdalla raja siirtyy laki-alueen itäpuolella ottaen mukaan lähellä olevat perin-nemaisema-alueet. Pohjoisessa Peltomaan kohdalla maisema-alue loppuu Peltomaantien pohjoispuolella oleviin saarekkeisiin. Panelian kylän keskustan kohdalla rajaus noudattaa valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY2009) rajausta. Lännessä raja noudattaa Museoviraston vuoden 1993 inventoinnin valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY1993) rajausta Kahalan-suon alueelle asti, minkä jälkeen maisema-alue jatkuu selännettä seuraillen etelään.

Panelian kulttuurimaisema

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Näkymä Vuojoen kartanolta. Kuva: Jenny Alatalo

Vuojoki - Linnamaa kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Eurajoki

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Laaksoa rajaavat metsäiset ja paikoin kallioiset selänteet. Eurajoki virtaa keskellä alavaa laaksoa laakson suuntaisesti. Alueen itäreunalla laakso on kapeimmillaan ja sen keskellä on kaksi kumpareta, joiden välistä Eurajoki kiemurtelee Suutalankosken kautta länteen. Laakson läntisen osan selänteet laskevat loivasti laaksoa kohti. Yksittäisenä alueena Kylämaan metsäinen kallioalue erottuu selkeästi muutoin alavasta maisemasta. Linnamaan kohdalla selänteen reuna on rikkonainen ja saarekkeinen. Alueen selänteiden pääpuulaji on mänty ja kosteimmilla paikoilla on kuusta ja lehtipuita. Joen varressa on paikoin kapeita rantalehtoja. Maisema-alueella olevat Krisan-

kulman kallio, Riutanaho, Auvinriutta ja Kylämaa ovat osoitettu Satakunnan maakuntakaavassa maiseman ja luonnon kannalta arvokkaina kallioalueina (ge2). Alueella on tavattu uhanalaisista kasveista muun muassa rantalitukkaa.

Kulttuuripiirteet:

Eurajoelta on löytynyt merkkejä ihmistoiminnasta rautakaudelta, mutta seutu oli ilmeisesti paremminkin euralaisten eränkätialuetta kuin asuttua aluetta. Yleistekin rannikon lähialue on ollut melko asumatonta ajanlaskumme ensimmäisellä vuosituhannella. Ensimmäisen kerran Eurajoki mainitaan kirjallisissa lähteissä vuonna 1344. Maisema-alueella oli 1560-luvun veroluettelon mukaan kolme kylää: Vuojoki (Vuohijoki), Linnamaa ja Auvi. Maatilana Vuojoen historia ulottuu ainakin 1500-luvulle. Nykyinen Vuojoen kartano lukeutuu empirekauden merkittävimpiin kartanoihin. Liinmaan linnoitus, myös Vreghdenborgch'in nimellä tunnettu, sijaitsi keskiajalla (1370-1420) Eurajoen ja Lapijoen välisellä Linnakarinn saarella, nykyisen Linnamaan kylän paikkeilla. Liinmaan linna-alueella on edelleen nähtävissä linnan paikka ja vallihaudat. Itse linnoitus on aikanaan ollut pikkusaarella, josta on ollut

hyvä valvoa molempien jokien suita. Maan kohottua vuosisatojen aikana noin viisi metriä sijaitsevat linnakkeen jäännökset nyt kokonaan kuivalla maalla, noin 400 metriä nykyisestä rannasta sisämaahan.

Maisema-alueella 1600-luvun loppupuolella pellot keskittyivät Vuojoen kartanon ympärille sekä suurimaksi osaksi Eurajoen länsipuolen peltoalueille. Niittyjä oli lähempänä joen suualueita. Linnamaan kylässä pellot olivat keskittyneet asutuksen ympärille, kumpareille ja rinteille. Pinta-alaltaan laajemmat niityt sijaitsivat Eurajoen läheisyydessä kylien välillä, meren rannalla sekä peltojen takana. 1800-luvun puolessa välissä maisema-alueen viljellyt peltoalueet olivat laajentuneet. Yhtenäinen viljelyalue yletti aina Eurajoen kirkolta Vuojoen länsipuolelle. Auvin ja Linnamaan kylien ympärillä peltoalat olivat myös kasvaneet. Peltojen takana ja ylempänä laakson rinteillä olevat alueet sekä Eurajoen suualue olivat todennäköisesti niittyinä. 1900-luvun alussa pellot olivat lähes nykyisen laajuiset. Ainoastaan joen suistomainen suualue oli kartan mukaan kosteaa niittyä.

Maisema-alueella asutus on harvaa. Auvin ja Linnamäen kylien rakennuskanta edustaa perinteistä talonpoikais- ja mäkitupa-asutusta. Alueen keskiosaa hallitsee hoidetun puiston ympäröimä Vuojoen kartano talousrakennuksineen. Vuojoen kartanon päärakennus siipirakennuksineen on yksi empirekauden vaikuttavimmista kartanorakennusten kokonaisuuksista

maassamme. Kartanoarkkitehtuuri on arkkitehti C.L. Engelin käsialaa. Kartanossa on kolmikerroksinen päärakennus sekä kaksi samaan linjaan rakennettua yksikerroksista siipirakennusta. Kartanolle johtaa nelinkertainen puukujanne. Päärakennuksen vieressä on alkuaan vaunuvajana ja tallina toiminut puinen, pilasterein jäsennelty rakennus. Päärakennusta ympäröivä puisto rajautuu jokeen, joka on alkujaan ollut kartanopuiston vesiaihe. Puiston reunassa on Engelin suunnittelema kasvihuone. Kartanorakennuksen pääakselissa, pitkän puukujan päässä on arkkitehti Charles Bassin ja P.J. Gylichin suunnitelmien mukaan rakennettu talousrakennuskompleksi Pistola. Pistolan vanha meijerikoulu on vuodelta 1834. Maisema-alueen itäosan asutus on nuorempaa. Asutus on keskittynyt selänteiden ja peltojen vaihtumisvyöhykkeelle, kumpareille ja jonkin verran tien sekä joen varteen. Alueen läpi on kulkenut keskiaikaisperäinen postitie, joka yhdisti aikanaan Turun ja Korsholman linnahallinnot.

Maisemakuva:

Maisema-alue on luode-kaakkosuuntainen laakso, joka on laaja, melko tasainen peltoalue Eurajoen varrella. Maisema-alue päättyy rannikon tuntumaan, joen suistoalueeseen. Rannikon asukkaille kalastus on aina ollut vähintäänkin sivuelinkeino. Alueen erikoisuutena on rapujen ja nahkiaisten (Eurajoen vaakuna-

Vuojoki-Linnamaa kulttuurimaisemaa. Kuva: Jenny Alatalo

eläinten) pyynti. Laakson keskellä virtaavan joen varsi on melko puustoinen, mikä estää yhtenäisten näkymien syntymisen laakson poikki. Laakson suuntaisesti avautuu paikoin erittäin pitkiä näkymiä. Pellot ovat aktiivisessa viljelyssä ja niiden reuna-alueet ovat hoidettuja. Tiheät kuusiaidat ympäröivät osaa peltoalueiden keskellä olevista tilakokonaisuuksista. Alueen poikki kulkee suuria voimalinjoja. Vuojoen kartanon rakennukset ovat sijoittuneet lähiympäristöään hieman korkeammalla olevalle metsäiselle mäelle.

Arviointiteksti:

Vuojoen kulttuurimaisema-alue edustaa Ala-Satakunnan viljelyseudun jokilaaksomaista viljelymaisemaa. Alueella on ollut varhaista asutusta ja Linnamaan alueella on ollut yksi Satakunnan muinaisista linnoista.

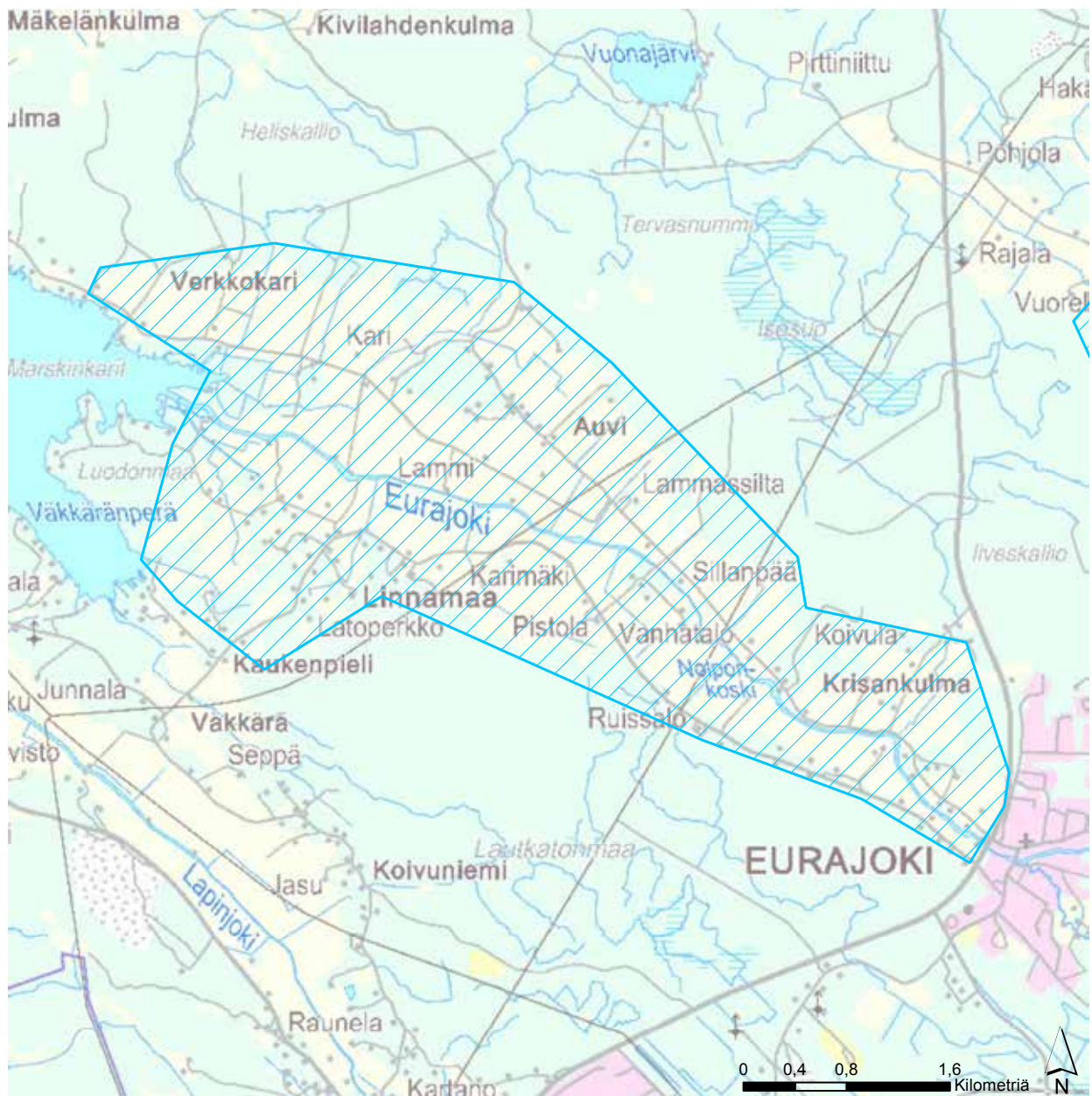
Rajaus:

Maisema-alue alkaa valtatie 8 länsipuolelta ja seurailee seläniteitä ja vuoden 1993 valtakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristön (RKY 1993) rajausta Linnamaan asti. Linnamaan alueella vanhaa rajausta on laajennettu Kaukionpielen suuntaan, josta maisema-alueeseen kuuluvat alueen pellot kokonaisuudessaan. Maisema-alueeseen kuuluu joen suualue ja sen läheisyydessä olevat pellot.

Vuojoen kartano. Kuva: Anna-Leena Seppälä

Vuojoki-Linnamaa kulttuurimaisema

 Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
 Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

 Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
 Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Laidunniittyä Mikolan kylästä. Kuva: Jenny Alatalo

Luvianlahden kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Luvia

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Kallioperältään maisema-alue sijoittuu suurimmaksi osaksi hiekkakivialueelle. Alueen maaperä on suurimmaksi osaksi mereen kerrostunutta savea. Savikko sijoittuu alueen keskelle ja sitä ympäröivät moreenista sekä sorasta, hiekasta ja karkeasta hiedasta koostuvat reuna-alueet. Alueen eteläisessä päässä on kaislale kalliomaata. Luvianlahden laakson molemmilla laidoilla on metsäiset selänteet. Maiseman reunavyöhykkeitä hallitsee mäntymetsä, jonka reunoilla kasvaa myös lehtipuita. Selänteiden pohjoispuoleinen alue on kapea ja tiiviisti asutettu, kun taas eteläpuolen selänteellä on harvempaa asutusta. Selänteiltä keskelle laaksoa laskevat rinteet ovat hieman jyrkemmät kuin keskellä tasankoa olevat rinteet.

Maisema-alueen peltojen keskellä on erikokoisia metsäisiä ja kivikkoisia saarekkeitä, joissa muun muassa kasvaa rannikkoseudulle tyypillistä katajaa. Alueen itäisessä osassa Peränkylä-Korvenkylän välisellä alueella maisema muuttuu pienipiirteiseksi ja alavan tasangon sijaan viljelymaisemat aukeavat metsäisten saarekkeiden välistä lahtimaisina näkyminä. Laajimmat ja yhtenäisimmät peltoalueet ovat maisema-alueen keskellä, jossa entinen merenlahti on noin kaksi kilometriä leveä.

Alueen pohjoisosassa on selvästi Satakunnan rannikkoseudun maisemalle tyypillisiä ominaisuuksia. Alue on muinainen kapea merenlahti, jonne on kerääntynyt ravinteikasta maata. Pohjoisosan pellot ovat pieniä ja kivikkoisia ja kokonaisuudessaan viljelymaisema on pienipiirteisempää kuin alueen keskiosan maisema. Selänteiden reunat ovat kivikkoisempia ja rikkonaisempia. Maisema-alueen tiestö seurailee useimmiten selänteiden reunoja.

Maisema-alueen eteläosassa sijaitsee valtakunnallisesti merkittävä perinnemaisema, Mikolan laitumet. Alue koostuu haka-, niitty- ja ketoalueesta ja sen arvoon ovat vaikuttaneet alueen monipuolisuus, koko, huomionarvoiset kasvilajit ja maisemalliset arvot. Maisema-alueella on myös kolme paikallisesti arvokasta perinnemaisema-aluetta, jotka ovat Luvian keskustan niityt, Luodonkylän niityt ja Uusi-Sepän niityt.

Kulttuuripiirteet:

Ajanlaskumme alussa Luvia oli vielä lähes kokonaan meren alla. Ainoastaan muutama saari pilkkotti merenlahden edustalla, mutta maankohoamisen myötä maata paljastui lisää. Myöhäiskeskiajalla pysyvä asutus saapui Luvian rannikolle pääasiassa Ruotsista. Tätä ennen ja vielä 1400-luvun jälkeenkin Luvia oli euralaisten talonpoikien nautinta-alueita. 1560-luvun veroluettelon mukaan maisema-alueella oli kahdeksan kylää: Mikola, Korpi, Löytty, Väipäre, Norrby, Hanninkylä, Sittlahti ja Sassila, joka oli lähimpänä merta. 1770-luvulla Luvian pellot olivat keskittyneet selänteen alarinteille silloisen ja nykyisenkin Luvian keskustaan menevän tien pohjoispuolelle kapeana soirona. Lahden keskiosa oli vesijättömaata, joka oli jaettu kylien kesken. 1800-luvun puolivälin aikaan maisema-alueen itäisin osa oli jo nykyisessä laajuudessa viljelty. Löytyn kylän kohdalla oli vielä laaja alue vesijättömaata ja niittyä. Hanninkylästä rannikolle päin Sassilanjuovan pohjoinen puoli oli viljelykäytössä ja eteläinen puoli niittynä. 1900-luvun alussa Sassilan juovan eteläinenkin puoli oli saatu kuivumaan, jolloin se voitiin ottaa viljelykäyttöön. Löytyn kylän kohdalla

laakson maa-alue oli edelleen vielä liian kosteaa viljelyyn. Luvianlahden kuivatus saatiin päätökseen vuonna 1954. Luvialaisille maanviljelyn lisäksi kalastus on ollut merkittävä elinkeino. Alueen läpi kulkee Pohjanlahden rantatie, joka on peräisin keskiajalta. Tie yhdisti toisiinsa Turun ja Korsholman linnahallinnot ja sitä kautta on kulkenut myös postiliikenne. Luvianlahden alueella rantatie kulki Mikolan ja Peränkylään kautta, josta se jatkui Hanninkylän kautta pohjoiseen.

Luvian maisema-alueen entisen merenlahden tuntumassa on säilynyt paljon rakennuskantaa 1800-luvulta alkaen. Vanhin rakennuskanta sijaitsee nauhamaisesti alueen reunoilla kiertävän tien varrella sekä suurimmilla saarekkeilla. Säilyneet kohteet edustavat niin kartanomaisia kuin perinteisiä talonpoikaisia rakennuksia ja talousrakennuksia sekä alemman luokan asuinrakennuksia, torppia ja mäkitupia. Hanninkylässä on perinteistä rakennuskantaa erityisesti Pullin, mutta myös Uusi-lankin, Vähä-Ruutin ja Mäki-Nissin tiloilla. Peränkylän talot Vanha-Esko, Uusi-Seppä ja Mäki-Esko sijaitsevat samalla kylämäellä. Mikolankylässä on vanhaa rakennuskantaa Evastin tilalla. Kylässä on säilynyt myös entisiä torppia ja mäkitupia. Sassilan tilan edustava rakennusryhmä on vuosisa-

Näkymä Mikolan kylästä Mikolanojalle. Kuva: Jenny Alatalo

dan vaihteesta. Niemenkylän kyläkeskuksessa on vanhoja rakennuksia Joopin, Lampon ja Elomaan tiloilla. Väipäreen vanha kylätontti muodostaa erittäin arvokkaan aluekokonaisuuden, joka muodostuu Ylipuosiin ja Iso-Sookarin osatalojen talouskeskuksista, Ylipuosiin kuuluvasta entisestä vesimyllystä sekä Suvanto-nimisestä kiinteistöstä, jonka päärakennus edustaa 1800-luvun tilattoman väen asumisololoja. Heinilän tilalle johtaa maantieltä pitkä koivukuja. Peränkylän entinen kansakoulu on rakennettu 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Luvialla on monen tilan ja pihan ympärillä kapeista, päästään viistetyistä, ripoista tehty aita, joka on maalattu punavalkoiseksi. Alueen rakennuskannassa on havaittavissa monia aikakerroksia. Tilat ja rakennukset sekä vanhat kylät muodostavat merkittäviä kokonaisuuksia.

Maisemakuva:

Luvianlahti on luode-kaakkosuuntainen laakso, joka on eteläosan leveimmältä kohdalta noin kaksi kilometriä leveä, pohjoisosa laaksosta on yli puolet kapeampi. Pituutta lahdella on vajaat kymmenen kilometriä. Laakson keskellä on kuivatusjuopioita ja -oimia, joiden kautta vedet laskevat mereen. Alueen molemmilla laidoilla on metsäiset selänteet, joista Luvian keskustan puoleinen selänne on kapea ja asutettu. Maisema-alueen peltojen keskellä on erikokoisia metsäisiä saarekkeita. Peränkylä on niemimäinen saareke, jonka eteläpuolella maisema muuttuu pienipiirteiseksi ja vaihtelevaksi. Myös Luvianlahden pohjoispäässä maisema on pienipiirteisempää ja vaihtelevampaa lähestyttäessä nykyistä rantaa. Laajimmat ja yhtenäisimmät peltoalueet ovat maisema-alueen keskellä, jossa entinen merenlahti muodostaa alavan ja laakean tasangon.

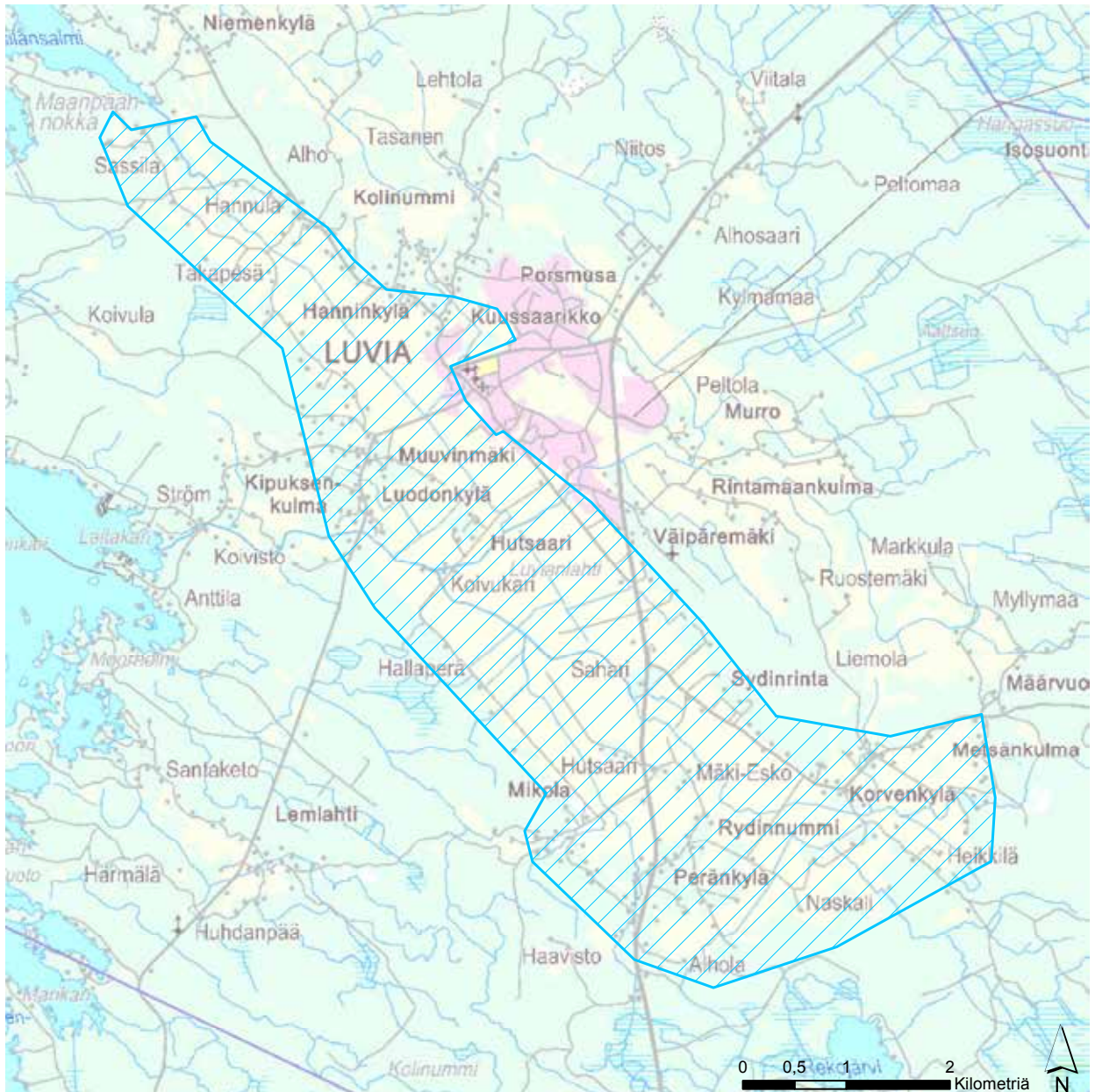
Arviointiteksti:

Luvianlahden kulttuurimaisema edustaa laajaa, kuivatuksen yhteydessä syntyneitä kulttuurimaisemia, jossa on piirteitä sekä Ala-Satakunnan viljelyseudun alavasta ja viljavasta maisemasta, että Satakunnan rannikkoseudun karusta ja pienipiirteisestä maisemasta.

Rajaus:

Maisema-alue alkaa pohjoisessa Sassilan kylästä, läheltä merenrantaa. Yhtenäistä laaksomaista viljelyaluetta rajaa kummallakin puolella luode-kaakkosuuntaiset selänteet. Mikolan kohdalla maisema-alueeseen kuuluu torppien ja mäkitupien kivikkoinen kokonaisuus. Etelässä maisema-alueen raja kulkee kallioisen selänteen reunan mukaisesti ottaen mukaan Korvenkylän pellot.

Luvianlahden kulttuurimaisema

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Tienäkymää Kodisjoen kulttuurimaisema-alueelta. Kuva: Jenny Alatalo

Kodisjoen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Rauma

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Kylän ja asutuksen ympärillä aukeavat viljely- ja peltoalueet. Rinteiltä alkavat pellot laskevat kohti Kodisjokea sekä muita suurimpia ojia kohden. Maisema on melko pienipiirteisiä ja näkymät rajattuja. Laajin avoin näkymä on Kivijärven peltoaukean kohdalla. Pelloilla kulkevien ojien ja Kodisjoen reunoilla kasvaa vaihtelevankorkuista pensas- ja puukasvillisuutta, minkä seurauksena avointa ja yhtenäistä näkymää alueen pelloille aukeaa melko harvoin. Kodisjoen kylän läpi virtaavaa Kodisjoki on melko pieni joki, mutta keväällä tulva-aikaan vesi saattaa nousta pelloille. Kodisjoen maisemalle tyypillistä ovat kalliopaljastumat, kivikot ja korkeuserot. Maisema-alueella viljelykäytös-

sä olevien alueiden keskellä esiintyy kalliopaljastumia ja kivikoita, joissa kasvaa puita, pensaita ja alueella tyypillistä katajaa. Tasaisin viljelyalue on Paltilanludan alueella. Tällä alueella ojien varret ovat pusikoituneita. Viljelyalueet ovat osin melko rikkonaisia, mutta ne seurailevat tiukasti maastonmuotoja ja vaihtumisvyöhykkeiden kautta muuttuvat metsiksi ja kallio-alueiksi.

Kodisjoen metsät ovat suurimmaksi osaksi mustikkatyypin tuoretta kangasmetsää. Lounaismaalle tyypilliset lehdot on raivattu aikoinaan viljelykäyttöön, minkä vuoksi niitä on enää vähän Kodisjoella. Lehtomaisia kankaitakin on melko vähän ja laajoilla kallioalueilla on monin paikoin kuivahkoja kalliomänniköitä. Maisema-alueelle sijoittuu perinne- ja kulttuurikasvillisuuden alueita, joista Kuusiston haka- ja laidunalue sekä Sahalankulman niittymaisema ovat hyviä esimerkkejä. Alueella olevilla perinnemaisemilla on tavattu perinnebiotooppien lajistoon kuuluvia muinaistulokkaita, viljelykarkulaisia ja kulttuurilajeja. Esimerkkejä Kodisjoen alueella havaituista uhanalaisista kasveista ovat ruiskattara ja pahaputki. Alueen perinnemaisema-alueet niittyineen ja katajineen luovat maisema-alueelle omaleimaisen ilmeen. Eri puolella Isonpuolen pelloilla on kauniita mäntyjä maisemapui-

na. Peltomaisemaa rikastuttavat kivikkoiset saarekkeet ja peltojen vaihettumisvyöhykkeet, joilla kasvaa katajaa ja muuta puustoa

Maisema-alueen eteläosassa sijaitseva Otajärvi kuuluu Natura 2000-verkostoon. Otajärvi on tärkeä vesilintujen pesimäalue. Otajärvellä on myös merkitystä lintujen sulkasato- ja ruokailualueena, muuttoaikaisena levähdyspaikkana sekä riistavetenä. Alueella on havaintoja muun muassa merikotkasta, räyskässtä, kuikasta, kalasääskestä ja metsosta. Otajärven kasvillisuuden erikoispiirteinä on sekä rehevien että karujen eliölajien esiintyminen samalla järvellä. Otajärven rannalla on neljä yksityisen maalla olevaa luonnonsuojelualuetta. Alueella on jääkauden muovaamia silokallioita. Neljä maisema-alueella olevista kallioista kuuluu maiseman ja luonnonarvojen kannalta arvokkaisiin kallioalueisiin (ge2) Satakunnan maakuntakaavassa.

Kulttuuripiirteet:

Kodisjoen kylämäisen asutuksen uskotaan syntyneen jo 1200-luvulla, mutta ensimmäiset merkinnät alueen taloista ovat vuodesta 1540, jolloin kylässä oli 10 veroa maksavaa taloa. Ensimmäinen varma tieto Kodisjoen asutuista paikoista on 1700-luvun lopulta, minkä perusteella voidaan olettaa asutuksen sijainneen samoilla paikoilla 1500-luvulta lähtien. Maiseman alkuperäinen rakenne on pysynyt suhteellisen vakaana, kylätontit ja avoin viljelymaisema ovat säilyneet. Asutus on keskittynyt liikenteelliseen solmukohtaan ja kylätontit sijaitsevat pääteiden risteyksissä. Osa 1700-luvulla olleista tielinjauksista on vielä olemassa ja käytössä, esimerkiksi Lapintie. Nykyinen, pohjoiseen Raumalle päin johtava tielinjaus on pysynyt lähes samana Kodisvuoren kohdalle asti. Kodisjoen kylämaisema säilyi suhteellisen alkuperäisenä 1900-luvun alkuun asti, jonka jälkeen kylärakenne tien vieressä väljeni, mutta torppien ja mäkitupien osalta pohjoisessa tiivistyi ja laajeni. Toisen maailmansodan jälkeen kylän painopiste siirtyi kirkon ja Raumantien läheisyyteen. Myöhemmin alue kaavoitettiin, jolloin peltotilkut ja mäkitupa-alue rakennettiin rivi- ja omakotitaloalueeksi. Kodisjoella oli 1900-luvun alussa vielä melko paljon kosteikkoja sekä niittyjä Kodisjoen varrella. Asutuksen lähellä olleet pellot sekä ylärinteiden kuivemmat alueet olivat viljelykäytössä, kuten 1700-luvun lopussakin.

Hiidenkiukaita ja kiviröykkiöitä tunnetaan Kodisjoen alueelta jopa 68 kappaletta. Laitilantien tuntumassa, Kodisjoen keskustan eteläpuolella on yksi Satakun-

nassa säilyneistä tuulimyllyistä. Mylly on rakennettu vuonna 1884. Laitilantien varressa sijaitsee Ristimäen hyvin säilynyt sotamiehen torppa. Parityyppinen päärakennus lienee 1800-luvun alkupuolelta. Pihaa rajaa toiselta sivulta talousrakennus ja kolmannelta Sjömanin torppa. Samalla mäellä on muitakin entisiä torppia ja käsityöläisten asuinrakennuksia. Seppä Isak Grundströmin torppa on alueelle tyypillinen käsityöläisasumus. Torppa on kunnostettu museokäyttöön ja sen suojissa on täydellinen kyläsuutarin verstaas. Pihassa on pajarakennus.

Maisemakuva:

Kodisjoen maisema-alue edustaa hyvin Etelä-Satakunnan kankareseutua, jossa kallioisuus, rannikkomaisuus ja pienipiirteisyys kuuluvat maisemakuvaan. Kodisjoen kylä sijaitsee pienipiirteisesti vaihtelevassa mäki- ja purolaaksomaisemassa. Mosaiikkimaisesti vaihtelevat pellot, metsät ja asutus myötäilevät rinteitä ja lakialueita. Maisemaa rytmittävät jyrkästi kohoavien kallioiden ja mäkien välissä olevat pellot ja niityt. Laajimmat yhtenäiset peltoalueet keskittyvät Kodisjoen varteen.

Alueella on ollut varhaista asutusta, josta on merkkinä useita muinaishautoja sekä vanha käräjäpaikka. Kodisjoki edustaa pienipiirteistä rannikkomaisesta kulttuurimaisemaa, missä asutus on keskittynyt alueen keskellä oleville teiden yhdistämille kallioisille kumpareille. Viljelykäytössä olevia peltoalueita ympäröivät melko jyrkästikin nousevat metsäiset kallioalueet. Pieni kyläkeskus on säilyttänyt perinteisen ilmeensä, vaikka ympäristöön sopimatonta uudisrakentamista on tapahtunut eri aikoina. Uudisrakentaminen sijoittuu paikoin maiseman kannalta keskeisille kohdille ja perinteisistä rakennuspaikoista poikkeaville alueille muuttaen vanhan kulttuurimaiseman luonnetta. Osa vanhoista rakennuksista on tyhjillään, mikä on uhkatekijä niiden säilymiselle. Asutuksen laitamilla on kauniita katajaa kasvavia alueita ja niittyjä, joilta on löytynyt pronssikautisia muinaisjäänöksiä.

Arviointiteksti:

Kodisjoen kulttuurimaisema on edustava kokonaisuus Etelä-Satakunnan kankareseudun karusta ja pienipiirteisestä maisemasta. Mosaiikkimaisuus ja vaihteleva maisemakuva ovat seudulle tyypillisiä piirteitä. Alueella on pitkä maanviljely- ja asutushistoria, sekä merkittäviä luonnonarvoja ja rakennusperintöä.

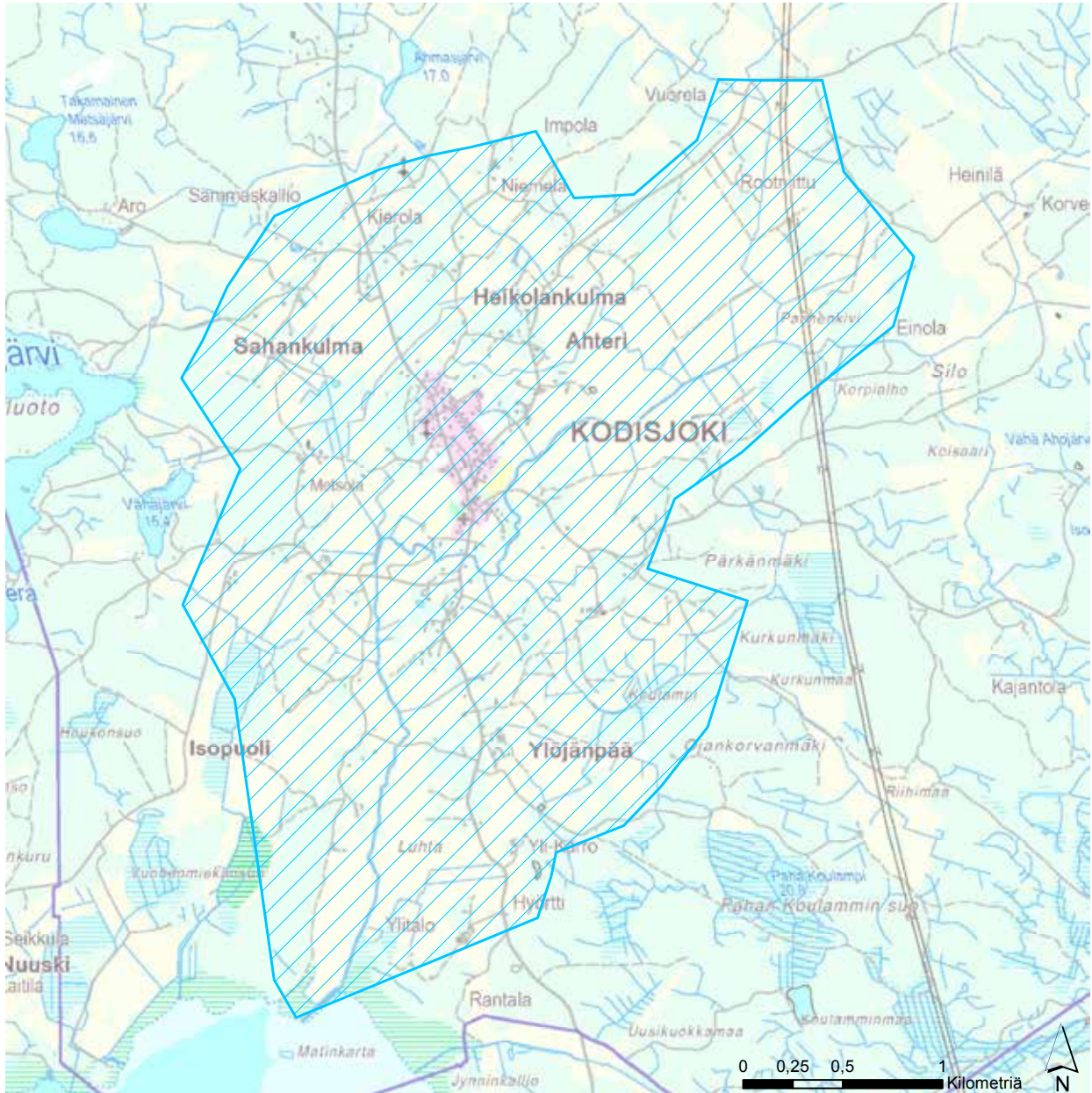
Rajaus:

Kodisjoen maisema-alueen raja kulkee pohjoisessa Lapintiessä, Rootniitun pohjoispuolella. Maisema-alueen raja kulkee etelään päin mentäessä kallion reuna-alueella. Etelässä alueen raja kulkee Otajärven rannassa, josta se nousee pohjoiseen päin Kertunmätän suoalueiden läpi. Lännessä raja kulkee Ihodontien ja Isovuoren länsipuolella kiertäen peltojen laidoilla olevat pienemmät metsäiset mäet. Alueen rajaus on lähes sama kuin Museoviraston vuoden 1993 valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön rajaus (RKY 1993).

Kodisjoen peltomaisemaa. Kuva: Jenny Alatalo

Kodisjoen kulttuurimaisema

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Maisemaa Kyynärjärvellä. Kuva: Jenny Alatalo

Karvianjokilaakson kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Kankaanpää, Honkajoki

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Karvianjokilaakso on muodostunut murroslaaksoista sekä kankaiden välissä kumpuilevista pienpiirteisistä, metsäisistä moreeniselänteistä. Alueella risteää kaksi murroslaaksoa eli kallioperän murtumalinjan muodostamaa laaksojaksoa. Murroslaaksot ovat alueen matalimpia kohtia ja yhdessä Hämeenkaan ja Pohjankankaan kanssa muodostavat alueen maisemarungon. Luoteis-kaakko-suuntainen pitkä murroslaakso kulkee alueen halki ja sen varrelle ovat syntyneet muun muassa Kyynärjärvi sekä Karvianjoki. Karvianjoki suuntaa murroslaaksojen risteyskohdassa pienempään, koillis-lounaisuuntaiseen murroslaaksoon, joka kulkee alueen länsipuolelta. Murroslaakso-

jen kallioperän syviin murtumiin on kertynyt paksulti hienojakoista maa-ainesta. Tämän johdosta laaksojen maaperä on viljavampaa kuin selänteiden moreenikerrosten päällä, joilla on suhteellisen ohuita ja pienialaisia savi- tai hiesukerroksia.

Karvianjokilaaksossa elää runsas linnusto, joista pääosa pesii joenvarressa. Muuttomatalla olevat linnut pysähtyvät lepäämään ja ruokailemaan Karvianjokilaakson alueen pelloille, metsäsaarekkeille ja reunavyöhykkeille. Linnuston kannalta arvokkain alue on Paattikosken ja Ala-Honkajoen välinen alue. Kyynärjärvi on valtakunnallisesti arvokas lintujärvi. Alueella pesii ja ruokailee useita uhanalaisia lintulajeja. Vahokosken ranta-alueella ja Paholuomassa on tavattu muun muassa uhanalaista liito-oravaa. Lähdevetisissä puhtaissa puroissa (latvapuroissa) elää muun muassa luontaista kantaa oleva tammukka eli purotaimen, jota on myös istutettu vesistöön. Uhanalaisen jokihelmisimpukan elinympäristö sijoittuu Rakkenukoskelle.

Kulttuuripiirteet:

Karvianjokilaakso asutettiin jo esihistoriallisella ajalla. Alueelta tunnetaan monia kivikautisia asuinpaikkoja.

Erätalouden aikana alue toimi ikaalislaisten eränautinta-alueena. Kynärjärven talo on perustettu 1620-luvulla ja se on ensimmäinen talo, josta on tietoa. Honkajoella oleva Kodesjoensuun tila on perustettu vuonna 1693. Jo 1700-luvulta on tietoa maisema-alueella Ala-Honkajoella olleesta pysyvästä asutuksesta. Karvianjokilaakson asutuksen tiivistyessä elinkeinot muuttuivat. 1700-luvun lopulla jokilaakson alueella ollut asutus sai elantonsa karja- ja metsätalouden tuotteiden myynnistä. Suomen sodan jälkeen Karvianjoella oli tärkeä merkitys tervan valmistuksessa ja puutavaran uitossa Merikarvialle ja Poriin. Kautankäyntiä helpotti 1830-luvulla rakennettu tie Kankaanpäästä Noormarkkuun. Myyntitalouden lisäksi jokilaakson alueella oli omavaraistaloutta. Agraarisuus oli alueelle leimaa-antava piirre aina 1950-luvulle asti. Alueella rakennettiin sahoja ja myllyjä vilkkaasti 1800-luvun lopulta 1900-luvulle asti. Tukinuitto päättyi Karvianjoessa 1950-luvulla. Kynäsjärven kuivatus alkoi 1800-luvun lopussa ja se vaikutti vielä 1900-luvun puolivälissä järven lähialueisiin. Syntyneillä vesijättömailla harjoitettiin maanviljelyä.

Historiallinen, jo 1800-luvun puolivälistä alkaen käytössä ollut, tiestö on edelleen osittain alkuperäisillä sijoillaan. Vanha Pohjanmaantie ja Karvianjoen länsi-

rannan Koukuntie ovat pääosin alkuperäisillä paikoillaan. 1800-luvun lopulla pohjoiseen vievä pääliikenneväylä siirtyi joen itäpuolelle ja Honkajoen keskusta sai suoran tieyhteyden Karviaan. Peltoala on moninkertaistunut 1800-luvun puolivälistä 1926-luvulle tultaessa. Joen varressa oli vielä 1850-luvulla runsaasti niittyjä, mutta 1920-luvulla niiden määrä oli vähentynyt peltojen laajentuessa lähelle joen rantoja. Peltoja raivattiin, mikä muutti Karvianjoen varren maisemaa huomattavasti avoimemmaksi vielä 1970-luvullakin. Vanha rakennuskanta sijaitsee historiallisten teiden varsilla sekä peltojen ja metsien reunavyöhykkeillä.

Honkajoen kyläkuva hallitsee vanha puukirkko, joka on rakennettu vuosien 1804-1810 välisenä aikana. Jokirannassa sijaitsee Lankosken vanha talonpoikaistila, jonka pitkä päärakennus on vuodelta 1770 ja museokäytössä oleva mylly vuodelta 1878. Tilan lähelle siirretty vanha lainamakasiini on vuodelta 1852. Pappilankylän yhdistyskäytössä oleva pappilarakennus on rakennettu vuonna 1899. Lankoskella joen varressa on säilynyt käyttökuntoisena 1800-luvun alussa rakennettu myllyrakennus. Myllykokonaisuuteen kuuluvat pato ja myllyjuopa ovat myös säilyneet. Honkajoen kirkonkylän puinen jugendtyylinen koulu on rakennettu vuonna 1919. Pukanluoman yli

Näkymä Kankaanpäähän. Kuva: Jenny Alatalo

johtava yksikaarinen kivisilta on vuodelta 1898. Vatajankosken Sähkö on perustettu vuonna 1926 ja samalta ajalta ovat kosken varrella oleva sementtinen voimalaitos, mylly sekä voimalaitoksen hoitajan asunto. Nykyinen voimalaitos on vuodelta 1951. Vatajankylän kokonaisuuteen kuuluu myös vuodelta 1947 oleva vanha koulu. Vanhaa rakennuskantaa on säilynyt myös Laurin ja Honkasalon tiloilla.

Maisemakuva:

Karvianjokilaakso on muodostunut murroslaaksoista sekä kankaiden välissä kumpuilevista pienpiirteisistä, metsäisistä moreeniselänleistä. Karvianjokea ei paikoitellen näy maisemassa, koska joki kiemurtelee välillä lehtomaisen puuston keskellä. Useissa kohdissa joki virtaa laakson keskellä usean metrin syvyisen uoman pohjalla. Virratessaan muun maaston kanssa samalla tasolla joki on voimakkaasti läsnä maisemassa. Peltomaisemat sijaitsevat joen läheisyydessä ja valtaosa pelloista laskee jokea kohti. Valtaosa laajimmista ja yhtenäisimmistä peltoalueista sijaitsee murroslaaksoissa. Karvianjokilaaksoon liittyvät Kodisjoen ja Pikkujoen tasaiset peltolakeudet eroavat muuten kumpuilevasta ja vaihtelevasta joenvarren viljelymaisemasta.

Alueelle tyypillistä ovat kuivat hiekkakankaat, laajat suoalueet, paikoin laakeat ja toisaalta jylhät seudut. Laaksoa rajaavat metsäiset, hajanaiset ja soistuneet selänneet. Etelän kumpuilevat jokeen laskevat viljelyrinteet, pohjoisen paikoin tasaiset, alavat ja laajat sivujokilaaksot tuovat maisemakuvaan vaihtelua. Karut havupuita kasvavat selänneet vaihtuvat laakson keskellä mutkittelevan joen lehtomaisiin metsiköihin. Seutu on hyvin metsäistä ja metsätalouteen liittyvät elinkeinot ovatkin seudulla tärkeässä asemassa. Koska savikoita on vähän, niitä on ainoastaan joidenkin pienehköjen jokien varsilla, eivät olosuhteet ole yhtä suotuisat maanviljelylle kuin muualla Satakunnassa.

Karvianjokilaakso edustaa Pohjois-Satakunnan hyvin säilynyttä joenvarren kulttuurimaisemaa. Paikoin talonpoikaisarkkitehtuuria edustavaa rakennuskantaa on säilynyt runsaasti, kuten Patokoski-Lahdenperän alueella. Keskimäärin vanhaa rakennuskantaa on säilynyt tasaisesti koko jokilaakson alueella. Asutus on keskittynyt peltojen ylärinteille teiden varsille sekä

harjanteille. Alavimmilla alueilla asutusta on metsäisissä saarekkeissa tai joenvarressa.

Arviointiteksti:

Alue edustaa Pohjois-Satakuntalaista joenvarren kulttuurimaisemaa, jossa yhtenäisimmät peltoalueet sijoittuvat Karvianjoen varteen syntyneille savikoille kapeahkona ketjuna. Alueella on säilynyt rakennusperintöä, joka on sijoittunut maisemaseudulle tyypillisesti joenvarren tuntumassa olevien teiden varteen. Alueella harjoitetaan maanviljelyn lisäksi karjataloutta ja metsätaloutta.

Rajaus:

Karvianjokilaakson maisema-alueeseen kuuluu etelässä Hapuan kylän kumpuileva viljelylaakso, joka liittyy Kynärjärven vesijättömaisemaan viljelylaaksoon. Maisema-alueen raja jatkuu laakson muotoja noudattaen pohjoiseen, ottaen mukaan viljelysten reuna-vyöhykkeitä. Vatajakosken ja Kuivakankaan välisellä alueella maisema-alue on kapea ja se käsittää lähinnä joen ja sen varrella olevia peltoja. Kuivakankaan jälkeen aukenevat tasaiset laajat joenvarren viljelyalueet, jotka kaareutuvat joen mukaan, kiertäen turvetuotantoalueena olevan Marjasuon. Karvianjokeen laskevan Kodesjoen varrella olevat Honginnevan peltoalueet liittyvät myös maisema-alueeseen. Katkon kylän alueella maisema-alueen keskellä ovat Kallionmäki ja Heiskanmäki. Jyllinkosken kohdalla alue jatkuu pohjoiseen Lauhalaan ja aina kunnan rajalle saakka. Idässä maisema-alue päättyy Vahokoskeen. Karvianjokeen laskevan Pikkujoen pellot sekä Pukarajärven lehtomaiset metsät kuuluvat maisema-alueeseen.

Karviaanjokilaakson kulttuurimaisema

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Jokimaisemaa Palokoskentieltä. Kuva Jenny Alatalo

Jämijärven kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Jämijärvi

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alue sijaitsee valtakunnallisesti merkittävän Hämeenkan-kaan harjumuodostuman reuna-alueella ja alue kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Hämeenkan-gas sijoittuu alueen etelä- ja länsipuolelle, jolloin Jämijärvi jää muodostuman pohjoispuolella olevaan mutkaan. Soininharju, joka sijaitsee noin kahden kilometrin päässä Jämijärvestä, on 185,4 metriä merenpinnan yläpuolella ja 85 metriä Jämijärven vedenpin-taa korkeammalla. Soininharju, ja sen jatke Niiniharju (180 mpy) ovatkin korkeimmat kohdat Hämeenkan-kaalla Jämijärven alueella. Muuten Hämeenkan-gas on vain keskimäärin 10-20 metriä ympäristöään kor-

keampi. Harjun molemmilla rinteillä on lukuisia pieniä kirkasvetisiä lähteitä, joista merkittävin on Niiniharjun vierellä sijaitseva Uhrilähde. Harjun ja järven välissä on laajoja suoalueita, joita on myös ajan saatossa kuivatettu ja raivattu pelloiksi. Alueella on useita luon-nonsuojelualueita kuten Kylmänmyllynlähde, Uhriläh-de ja Mielahden lähde. Pitkälahti ja Mertiönjärvi ovat maakunnallisesti merkittäviä lintujärviä.

Kulttuuripiirteet:

Pysyvä kyläasutus asettui noin 1300-luvulla ensin Jä-mijärven itäpuolelle, josta se 1700-luvun puolivälin jäl-keen laajeni koko järven ympärille. Asutus keskittyi sille otollisiin paikkoihin, eli järven rannalle, jossa oli mah-dollisuus harjoittaa maanviljelyä ja kalastusta. Alueelle tyypillisesti talot sijaitsivat metsien ja peltojen laidoilla lähiympäristöään hieman korkeammille paikoille tai jär-ven rannan tuntumassa. Jämijärvellä on säilynyt jonkin verran 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun talonpoi-kaisarkkitehtuuria edustavia rakennuksia.

Jämijärven keskustan rantamaisemassa on arkkitehti G. Th. Chiewitzin suunnittelema sveitsiläistyylinen kirkko, joka valmistui vuonna 1860. Kirkkomaise-maan liittyy pappila, pappilan aitta ja museona toimiva

pitäjän lainamakasiini, joka on rakennettu vuonna 1856. Pappilan päärakennuksen runko on vuodelta 1856 ja kirkon kanssa samaa koristeellista sveitsiläistyiliä edustava ulkovuoraus on uusittu vuonna 1863. Kirkon läheisyydessä olevaa Peijarin 1800-luvun rakennusryhmää leimaa rikasilmeinen uusrenessanssikoristelu. Peijarin entinen kansakoulu on vuodelta 1887 ja myös se on tyyliltään uusrenessanssia. Kaupilan kylän vanhat talonpoikaiset rakennusryhmät sijoittuvat kauniisti Jämijärven rannalle. Jämijärven luoteisosassa Palokosken, Majalahden ja Palolahden maisemakokonaisuuden pellot laskeutuvat Jämijärveä kohden ja muodostavat kauniin ja avoimen kulttuurimaiseman. Järven kaakkoisosassa Pitkälähden maisemakuvalle on luonteenomaista kumpuileva maasto, missä tie mutkittelee avoimessa kulttuurimaisemassa. Kontin uudisraivaajien asuttama saarimainen muodostelma yhdistyy mantereeseen kahdella kapealla kannaksella. Kontissa olevat tilukset sijoittuvat harvakseltaan alueen ympäri kiertävän tien varteen. Alueen viljelykset laskevat loivasti järveä kohti muodostaen omaleimaisen kulttuurimaisemakokonaisuuden. Kontin talon aitan oletetaan olevan 1500-luvulta, ”mantereen” puolella oleva koulu on valmistunut

vuonna 1917 ja Vihun jugendtyylinen kansakoulu on rakennettu vuonna 1913.

Maisemakuva:

Jämijärven maisema-alue jakaantuu kolmeen toisistaan poikkeavaan alueeseen. Eteläisin osa on Hämeenkaan harjumuodostelman reuna-alueita, jossa kangasmetsä kohoaa jylhästi luoden maisemalle erämaisen piirteitä. Maisema-alueen kaakkoisosassa on parhaiten havaittavissa harjumaista maisemarakennetta. Maisema-alueen keskiosan sydämenä on Jämijärvi rantoineen ja saarineen. Järven savisilla ja rehevillä rannoilla polveilevat aaltoilevasti peltoalueet, joiden lomassa karuimmilla kohdilla on metsäsäarekkeitä ja suoalueita. Jämijärven keskellä olevista saarista osaa viljellään, mikä on Satakunnassa harvinaista. Jämijärven keskiosan maisema on vaihtelevaa ja pienipiirteistä. Maisema-alueen laajan pohjoisosan ominaisinta maisemaa ovat lukuisat pienet kalliot, joiden välissä on runsaasti pieniä puroja ja jokia. Pohjoisosan pellot ovat tasaisia ja eroavat selvästi Jämijärven ympärillä olevasta kumpuilevasta viljelymaisemasta. Jämijärvi sijoittuu Suomenselän

Näkymä joelle. Kuva: Jenny Alatalo

maisemamaakuntaan. Maisema-alue sijoittuu kahden maisemamaakunnan, Suomenselän ja Lounaismaan, vaihettumisvyöhykkeelle, minkä takia alueen maisemassa on huomattavissa kummankin maisemamaakunnan piirteitä.

Jämijärven ympärillä olevat kumpuilevat ja pienipiirteiset pellot luovat mielenkiintoisen ja vaihtelevan maisemakuvan alueelle. Parhaimmillaan alueen maisema on Kontin, Pyydönniemen, Kierikankylän ja Kauppilankylän ympäristöissä. Peltojen, vesistön ja rakennetun kulttuuriympäristön luoma vaihteleva maisema eroaa muusta satakuntalaisesta viljelymaisemasta pienipiirteisyydellään. Etelässä ja lännessä näkyvä Hämeen kangas rajaa voimakkaasti maisemahorisonttia. Maanviljelylle edulliset savikot sijoittuvat järven ympärille. Järven rannassa vaihtelevat mosaiikkimaisesti peltojen ja metsäsaarekkeiden muodostama kulttuurimaisema. Asutus on melko harvaa ja se on keskittynyt suurimmaksi osaksi vesistön läheisyyteen. Jämijärvi on edustava kokonaisuus, jossa Suomenselälle tyypillisiä piirteitä ovat pohjois- eteläsuuntaiset harjujaksot sekä suhteellisen suuri soiden määrä. Korkeussuhteiltaan alue on vaihtelevaa ja kumpuilevaa.

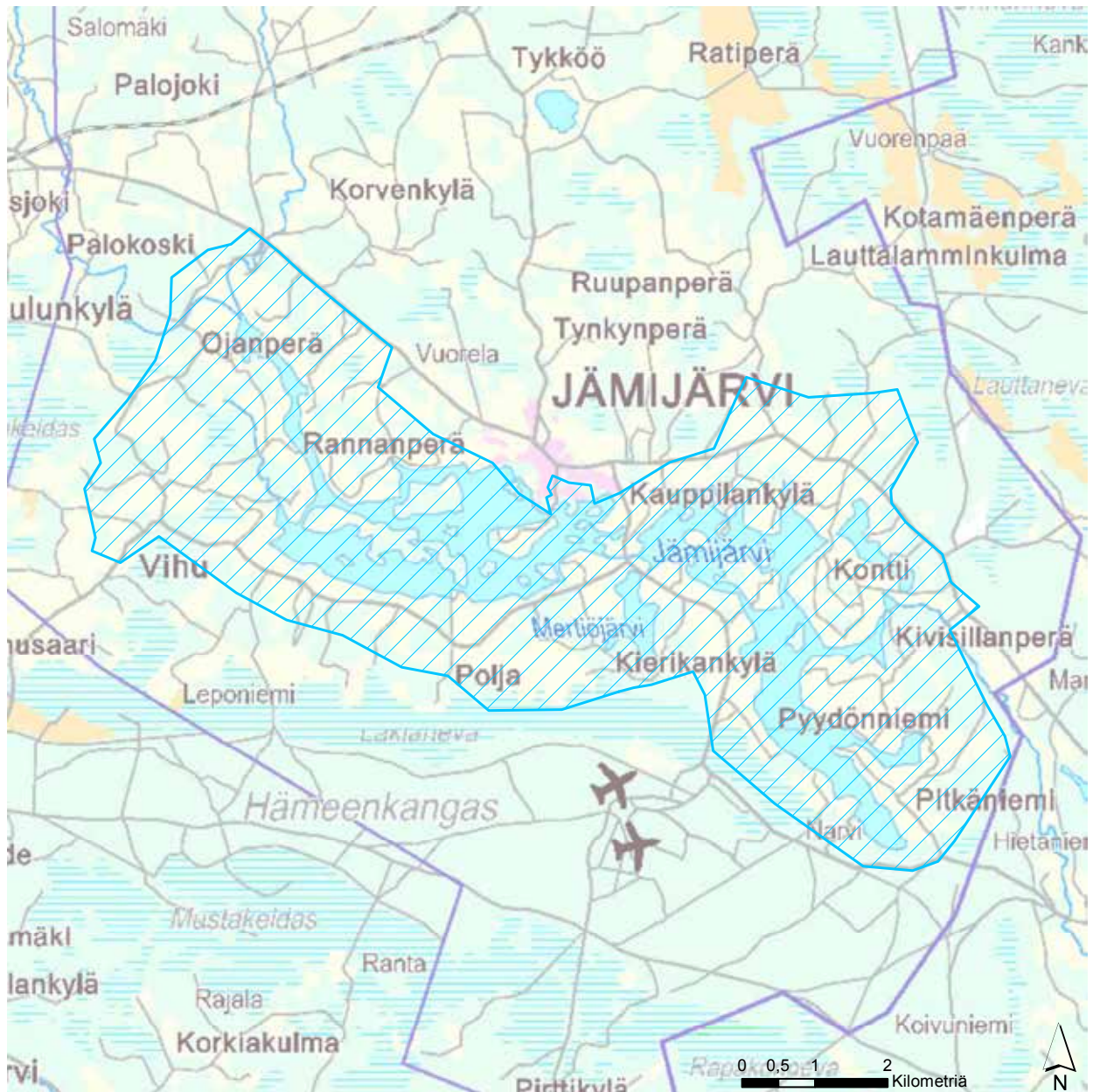
Arviointiteksti:

Jämijärven kulttuurimaisema edustaa Suomenselän ja Lounaismaan karua vedenjakajaseutua, missä maisemaa hallitsee Hämeen kankaan harjumuodostuma. Maisema-alueen pellot ja asutus ovat sijoittuneet alueen keskellä olevan Jämijärven keskustaajaman tuntumaan. Viljelymaisema on alueelle tyypillisesti kumpuilevaa ja vaihtelevaa. Peltoalueet ovat melko pieniä ja muodostavat metsäisten saarekkeiden kanssa mosaiikkimaisen maisemakuvan. Alueella on säilynyt jonkun verran perinteistä rakennuskantaa. Paikoin uudet suuret karjatalousrakennukset perinteisten pihapiirien yhteydessä näkyvät maisemakuvassa häiriötekijöinä.

Rajaus:

Jämijärven maisema-alueen raja kulkee etelässä Hämeen kankaan melko rikkonaista metsän reunaa pitkin. Lännessä alueeseen kuuluvat Palolahteen laskevien oijen luode-kaakko suunnassa olevat laaksot metsäisine saarekkeineen. Pohjoisessa Jämijärven keskusta-alueeseen kuuluu lähinnä Jämijärven kirkon ympäristö. Idässä alueen raja kulkee soistuneen metsäharjanteen mukaisesti.

Jämijärven kulttuurimaisema

Uusi maisema-aluearajausehdotus
(valtakunnallisesti arvokas)

Uusi maisema-aluearajausehdotus
(maakunnallisesti arvokas)

Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas;
valtioneuvoston periaatepäätös 1995)

Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas;
Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
© SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Karttokeskus Oy, lupa L4659
© Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Näkymä Karvianjärvelle. Kuva: Jenny Alatalo

Karvian kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Karvia

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alueen maaperää hallitsevat hienojakoiset hieta- ja hieskerrostumat. Kirkkojärven pohjoispäässä on turvekerrostumia ja Karvianjärven länsirannalla on jonkin verran moreenia. Kirkkojärven länsipuoliseen alueeseen kuuluu pieni osa Pohjankankaan harjua, joka alkaa Kankaanpään Niinisalon alueelta. Alueen keskeisimmät vesistöt ovat Karvianjoki, Kirkkojärvi, Karvianjärvi ja Säkijoki. Kauhajoen pikkujärvistä alkunsa saava Karvianjoki on 110 kilometriä pitkä ja laskee kolmena haarana Selkämereen Merikarvialla, Ahlaisissa ja Porissa. Joen vesi on runsasravinteista humusvettä, joka muuttuu ruskeammaksi ja hieman happamammaksi suoalueilta jokeen laskevien vesien vuoksi. Karvianjoen vesistöä voidaan pitää Pohjois-Satakunnan tärkeimpänä vesistönä ja alueel-

lisena luonnonvarana. Suurin osa alueen metsistä on tuoreita mustikkatyyppin mänty-, kuusi- tai lehtipuukangasmetsiä. Korkeammilla kohdilla kasvillisuus muuttuu karummaksi, kuivahkon puolukkatyyppin tai kuivan kanervatyyppin mäntykankaiksi. Kirkkojärven etelärannoilla on lehtipuulehtoja. Karvian luoma (Nummijoki) kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Peltoalueilla on tavattu muun muassa ruisrääkkä, peltosirkku sekä ruskosuohaukka. Kirkkojärven lounaispäädyssä on tehty havaintoja muun muassa liito-oravasta. Karvianjoen vesistö on harvalukuisen euroopanmajavan pääesiintymisalue. Karvianjoessa esiintyy myös purotaimenta.

Kulttuuripiirteet:

Ikaalislaisten, karkkulaisten ja hämeenkyröläisten eränkäyntiretket suuntautuivat melko pitkään asuttamattomalle Karvian alueelle. Ensimmäinen varma tieto alueen asutuksesta saadaan 1552-vuoden veroluettelosta, johon oli merkitty yksi veroja maksanut talo. Karvia sijaitti Kyrönkankaan suuren kesätien varrella ja 1630-luvulla alueelle perustettiin Kyrön Skanssi -niminen linnake sotilaskarkureiden kiinnisaamiseksi. Tuolloin alueen muu asutus koostui hajallaan olevista uudisasukkaista. 1600-luvun puoli-

välissä sotilaiden lähdettyä, Skanssista tuli maatila. Karvian väkiluku alkoi lisääntyä vasta isonvihan aikaan. Vuoden 1734 maakirjoissa mainitaan Karvias- sa olleen jo 11 taloa. Vuodelta 1740 olevasta, Karvian kirkonkylän aluetta kuvaavasta maakirjakartasta voi päätellä, että parhaiten viljelyyn sopivat alueet olivat jo tuolloin viljelykäytössä. Järvien ja viljeltyjen alueiden väliin jääneet alueet toimivat laitumina ja niittyinä. Kyrönkankaantie on yksi Suomen keskiaikaisista pääteistä ja ainoa kesäaikaan kuljettavissa ollut reitti Satakunnasta ja Hämeestä Pohjanmaalle. Ensimmäisen kerran Kyrönkankaantie mainitaan suvitienä vuonna 1459 ja Jaakko Teitin vuonna 1556 laatimassa selvityksessä raivattuna tienä. Tietä parannettiin ja levennettiin 1600-luvulla ja 1770-luvulle asti se oli vilkkaiten liikenneöity tie Pohjanmaalta Etelä-Suomeen.

Vanhaa talonpoikaisarkkitehtuuria edustavaa rakennuskantaa on Kirkkojärven maisemaa rajaavilla molemmilla selän-teillä sekä Ämmälän kylässä. Alueen vanha rakennuskanta on paikoin huonokuntoista ja vaarassa tuhoutua kokonaan. Yksittäisistä ta-

loista on huomattava Pihlajan päärakennus 1700-luvulta sekä Peltoniemen autio rakennusryhmä, joka on huonokuntoinen. Ämmälän kylässä on säilynyt myös Ojanperän hyväkuntoinen, harakkamallinen tuulimylly. Läheisessä metsässä on vanhoja tervahaudan pohjia. Sarvelan kylässä sijaitsee toimintansa lopettanut mylly, joka on rakennettu vuonna 1903. Vanhaa talonpoikaista rakennuskantaa on myös Karvianjoen itäpuolella Koivuluoman, Mustasillan ja Vähätalon tiloilla sekä maantien toisella puolella sijaitsevalla Rintamäen tilalla, jossa on myös vanha tervahaudan pohja. Kirkkojärven länsirannalla sijaitsevan Ahon tilan rakennukset ovat vanhoja. Päärakennus ja valtaosa talousrakennuksista ovat 1800-luvulta ja aitta 1700-luvulta. Sarvelan kylässä Karvianjoen ylittävä yksikaarinen kivisilta rakennettiin vuonna 1885. Sarvelan kylässä muuta vanhaa talonpoikaista rakennuskantaa edustavat Niskaniemi ja Mäki-Niskalan talonpoikaistilat. Saran kylässä oleva harakkatuulimylly on rakennettu vuonna 1850.

Maisemaa Ämmälän kylästä. Kuva: Jenny Alatalo

Maisemakuva:

Karvian kulttuurimaisema-alueen ydin on Kirkkojärven ympärillä oleva kulttuurimaisema sekä Kirkko- ja Karvianjärven välinen, loivasti keskelle laaksoa laskeva melko laaja yhtenäinen viljelyalue. Alue jatkuu melko kapeana Karvianjärven länsilaidalla, jossa rakennukset ovat sijoittuneet selänteelle ja alempana selänteellä kulkevan tien väliin jäävälle alueelle. Karvianjärven jälkeen, maisema-alueen pohjoisosassa, tie siirtyy selänteeltä kulkemaan keskellä lähes tasankomais- ta laaksoa. Tien molemmilla puolilla on tasaisin välimatkoin maatilakeskuksia pihapiireineen. Näkymät alueen poikki ovat laajoja. Alueen maisemassa on säilynyt karjatilojen yhteydessä myös laitumia. Monille taloille ja tiloille johtavien teiden varsille on istutettu koivukuja.

Karvian kulttuurimaisema edustaa Suomenselälle tyypillistä viljelyseutua, jossa karussa ympäristössä pellot ovat keskittyneet vesistön tuntumaan. Alavat metsäiset alueet ovat usein soistuneet. Alueen pohjoisosassa peltojen metsittäminen on uhka avoimelle maisemakuvalle. Paikoin laajaakin laaksoa rajaavat selänteet ovat liikkumisen sekä asumisen aluetta. Pel- lot laskevat loivasti laakson pohjalla olevaa, melko rehevöitynyttä vesistöä kohti. Selänteiden takana olevia suoalueita on ajan saatossa kuivatettu ja raivattu pel- loiksi. Selänteeltä aukeaa paikoitellen näkymiä pelto- jen ja järven yli vastapuolen viljelymaisemille. Ämmä- län kylän läheisessä metsässä ja Rintamäen tilalla on vanhojen tervahautojen pohjia muistona varhaisesta metsien hyödyntämisestä.

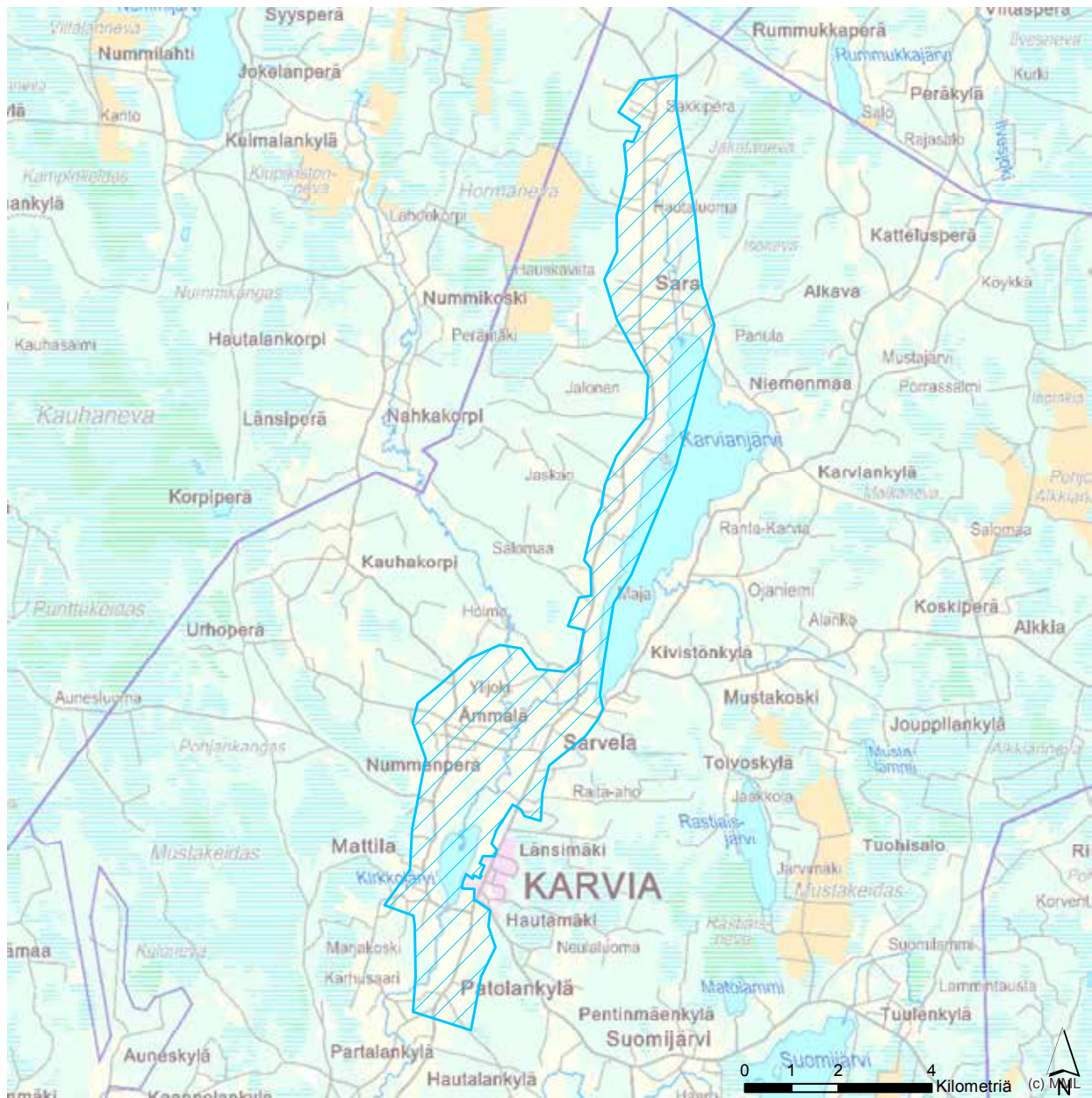
Arviointiteksti:

Alue kuuluu Karvianjoen vesistön jatkumoon ja se edustaa hyvin Suomenselän maisema- aluetta Sa- takunnassa. Vesistön varren viljavimmille alueille si- joittuvat peltomaisemat muodostavat elävän ja har- monisen kokonaisuuden, jossa on säilynyt paikoin runsaasti talonpoikaisarkkitehtuuria. Alueella on suh- teessa paljon karjaa, mikä näkyy maisemassa mm. laitumina. Viljelykset ovat sijoittuneet järvien ympärille oleville savikoille, joita muuten rajaavat soistuneet se- länteet. Karvian alueella on nykyisin paljon turvetuo- tanta.

Rajaus:

Etelässä maisema-alue alkaa Patolankylästä, jossa muuten melko yhtenäinen jokilaakso lähes katkeaa soisen metsäalueen kohdalla. Alueen länsi- ja itäreu- nat seuraavat selänteiden rinnettä, jättäen Karvian asutustaajaman maisema-alueen ulkopuolelle. Sarve- lan kylän jälkeen maisema-alue siirtyy Karvianjärven länsipuolelle seuraillen moreeniselännettä pohjoiseen päin. Karvianjärven pohjoispäässä maisema-alue kat- taa koko Säkkipöytälaakson, jota metsäiset selänteet rajaavat kummaltakin puolelta.

Karvian kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alue-eräjäusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alue-eräjäusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

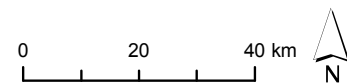
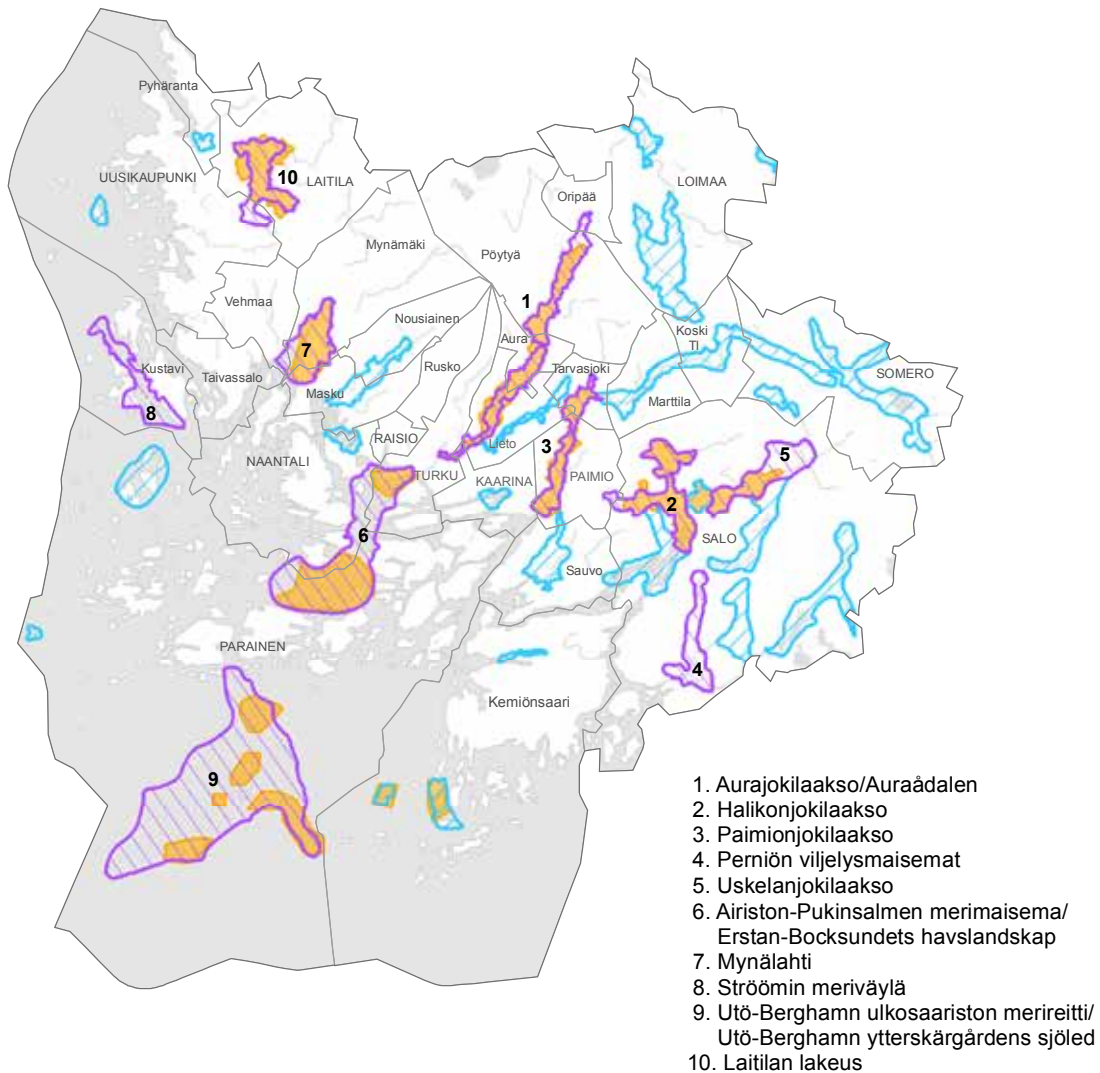
- Maisema-alue-eräjäusehdotus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alue-eräjäusehdotus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Ehdotukset Varsinais-Suomen valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi

- Uusi maisema-alerajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alerajaus ehdotus (maakunnallisesti arvokas)
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995
- Järvi, joki

© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/13
© SYKE, Varsinais-Suomen ELY-keskus

Liedon Vanhalinna Hämeen Härkätieltä. Kuva: Marie Nyman

Aurajokilaakso

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Aurajokilaakso; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Turku, Kaarina, Lieto, Aura, Pöytyä, Oripää

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Koillisesta lounaaseen virtaava Aurajoki paisuu matkallaan vajaan metrin levyisestä purosta yli kymmenen metriä leveäksi joeksi. Aurajokea jaksottavat useat sivujoet ja koskipaikat. Jokilaaksoon on kerrostunut paksultti hienoja maalajeja, kun taas ympäröivät kallioselänteet on meri aikoinaan huuhtonut paljaksi tai ne ovat vain ohuen maakerroksen peittämiä. Joki on uurtanut yläjuoksulla jopa kymmenen metriä syvän uoman paksuihin savikerrokseen. Historiallisen ajan alussa jokisuisto ja sisämaahan työntyvä merenlahti kohtasivat Nautelankosken tietämällä.

Jokilaaksoa reunustavista moreeni- ja kallioselänteistä korkeimmat kohoavat 50 metriä peltomaan yläpuolelle. Kallioselänteillä on kuivia mäntyvaltaisia

kankaita, ja viljavat savikot on raivattu pelloiksi. Joki-rannan kasvillisuus on luontaisesti lehtomainen, mutta lehtoja on jäljellä vain jyrkimmillä joentöyräillä ja koskien ympäristöissä, muun muassa Nautelassa ja alueen pohjoisosassa Pöyliöjoen laaksossa. Etenkin lajirikkaiden jokivarsilehtojensa takia arvokas Nautelankoski kuuluu Natura-verkostoon. Aurajoen rantaa on useissa paikoissa metsitetty kuusilla ja koivuilla. Alueet erottuvat maisemassa yksipuolisella puulajistolla.

Kasvillisuudessa näkyy ihmisen pitkäaikainen toiminta ja tunnuspiirteinä ovat myös vanhat pihapiirit ja puutarhat, joita leimaavat korkeat jalot lehtipuut, ja jokilaakson keskiosassa erityisesti pihateiden kujanteet. Laidunalueet ovat melko pienialaisia. Avoimessa maisemassa maisemapuut toimivat luonnon maa-merkkeinä, näistä tunnetuin lienee yksinäinen mänty Pöytyän ja Oripään rajalla Varkaantien varrella.

Kulttuuripiirteet:

Aurajokilaaksosta on löytynyt merkkejä ihmistoiminnasta kivikauden lopusta saakka (noin 1800/1300 e.Kr). Alueen muinaisjäännökset ovat osoittaneet, että Aurajokilaakso on ollut yhtäjaksoisesti asuttu ainakin

Näkymä Aurajokilaaksoon Oripään taajamasta.
Kuva: Marie Nyman

rautakaudelta saakka. Asutus on seurannut merenrantaa sen siirtyessä jääkauden jälkeisen maankohoamisen seurauksena, vaikkakin hyvät asuinpaikat ovat olleet asuttuina vuosisadasta toiseen. Liedon Ristipellon varhaiskristilliseksi hautausmaaksi tulkittu kalmisto on ajoitettu varhaiskeskiajan ja rautakauden taitteeseen ja sijaitsee Liedon Sauvalan laajan rautakautisen muinaisjäännösryhmän vieressä. Myös Ravattulan Ristimäessä on sijainnut varhaiskeskiaikainen kirkko. Maisemaa hallitseva muinaisjäännöskohde Aurajoen ja Hämeen Härkätien välissä on Liedon Vanhalinnan linnavuori, joka on toiminut jo esihistoriallisella ajalla hallinnollisena ja puolustuksellisenä keskuksena, ja jonka yhteydessä on muinaisia asuinpaikkoja. Vanhalinnan juurella on keskiaikainen piispankartano. Koroistenniemellä oli aikoinaan varhainen kauppapaikka, jossa on toiminut paikalle 1200-luvulla siirretty piispanistuin sekä piispankirkko ja -kartano. Maan noustessa kaupankäynti ja asutus, niin kuin myös piispanistuin ja tuomiokirkko, siirtyivät lähemmäs merta nykyisen Turun paikalle.

Asutus on levinnyt nauhamaisesti jokivarren viljelysten reunavyöhykkeille ja mäille, aina Oripäähän

saakka. Yhtäjaksoisesti jo rautakaudelta asti asutetut Kuralan ja Halisten kylämäet ovat näyttäviä kokonaisuuksia Aurajokilaakson eteläosissa. Asutus tukeutuu myös vanhojen, mutkittlevien teiden varteen, joilla on tärkeä asema Aurajokilaakson kulttuurimaisemassa. Maisema-alueen eteläosassa historiallinen Hämeen Härkätie seuraa Aurajokea, ja niin ikään jokivartta myötäillen kulkee koko alueen halki historiallinen Varkaantie. Hämeen Härkätien varhaiskeskiaikainen tielinjaus on säilynyt paikoin. Maisema-alueella edustavimmillaan tie on Liedon Vanhalinnan kohdalla, ennen kuin tie alkaa seurata Savijoen vartta. Varkaantie kulkee Turusta Oripäähän vanhimpien asuinalueiden ja kylien halki. Aurassa tie ohittaa joen vastarannalla sijaitsevan 1700-luvun kylärakennetta ja rakennuskantaa edustavan Laukkaniityn kylän ja Pöytyällä Pöytyän puisen ristikirjon vanhoine hautausmaineen ja pappiloineen. Maisema-alueella on paljon suuria 1700 - 1800-luvuilta peräisin olevia talonpoikaistiloja ja perinteisiä pihapiirejä. Myös kyläkirkot ovat tärkeitä maamerkkejä avoimessa laaksossa. Oripäässä, missä Varkaantie yhtyy Huovintiehen, sijaitsee maisema-alueen monipuolista kartanokulttuuria edustava, vanhalle kylätontille vuonna 1838 muodostettu Pihlavan kartano. Kartanon kaksi päärakennusta, 1700-luvun aittarivi ja koivukujanne muodostavat merkittävän kokonaisuuden.

Maatalouden käytössä ollut ala on pysynyt lähes vakiintuneena 1900-luvun alusta lähtien. Viljelyksen ohella, varhainen teollisuus 1800- ja 1900-luvuilla on muovannut Aurajokilaakson kulttuurimaisemaa. Koskipaikoilla on ollut muun muassa sahatoimintaa, tilketehdas, paperitehdas sekä kaikissa koskissa myllytoimintaa. Vuonna 1876 rakennettu Turku-Toijala - rautatie vaikutti alueen kulkureitteihin ja Auran asemseudulle kehittyi teollisuustaaajama.

Vanhaa tiestöä huomomin kulttuurimaisemaan istuvat uudet valtatie risteysalueineen. Alueen rakentamispaineet ovat aiheuttaneet pelloille sijoittuvaa uudisrakentamista etenkin jokilaakson eteläosissa Turusta Liedon kirkon seudulle, Auran kirkonkylän ja aseman tienoilla sekä Pöytyän Riihikoskella ja kirkonkylässä. Paikoin on muodostunut lähiötöyppisiä alueita.

Aurajoen ranta on etenkin Turun keskusta-alueetta lähestyttäessä aktiivisessa virkistyskäytössä. Aurajoen rantapolku kulkee Turun Multavierusta Halisiin saakka. Aurajoki on suosittu melontareitti Koskelankosken alasuvannosta Saaristomeren melontareitille saakka. Halistenkosken vieressä on Aurajoen opetuskeskus, Myllärintalo, johon liittyy myös kanoottivuokraamo ja melontalaituri. Halistenkoskelta pääsee tutustumaan Virnamäen perinnemaisemaan ja

Halisten kylämiljööseen seuraamalla viitoitettua polkua. Liedon Vanhalinnan ympäristöön on viitoitettu kaksi polkureittiä, arkeologiapolku ja historiapolku. Vanhalinnan huipulle on rakennettu portaat ja sen laella on komea näköalapaikka. Nautelankosken (eli Kukkarkosken) luontopolku kulkee molemmin puolin Aurajokea, yhdistäen sekä luonnon- että kulttuuriympäristön arvoja. Muita koskien yhteydessä sijaitsevia luontopolkuja ovat Hypöistenkosken luontopolku Auran taajaman vieressä sekä Riihikoskelta alkaen luontopolku Pöytyän taajaman läheisyydessä. Pöytyässä Kärilänmäen luontopolku nousee vuoren laelle ja näköalatornille, josta avautuu näkymä Aurajokilaaksoon.

Maisemakuva:

Aurajokilaakson kulttuurimaisema ulottuu aivan Turun kaupunkialueen reunoilta Oripään kirkonkylän eteläpuolelle asti. Jokilaaksoa hallitsee pääuoman ympärille levittäytyvä avoin peltomaisema, jota rajaavat karut metsäselänteet. Hyvin säilyneet vanhat pihapiirit vanhoine rakennuksineen, perinteiset kylämiljööt ja pari kartanoa luonnehtivat rakennettua ympäristöä. Kauniita näkymiä yli laakson avautuu metsänreunaa myötäileviltä teiltä ja mäenrinteiltä. Idässä kallioselänteet rajaavat jokilaaksoa selkeästi, kun taas länsipuolella

reuna on rikkonaisempi, pienten moreenikumpujen ja peltokaistaleiden vuorottelua.

Etelässä pienpiirteisintä ja vaihtelevinta laaksojaksoa Turusta Lietoon rajaavat saarekemaiset selänteet. Leveänä virtaava Aurajoki hallitsee maisemakuvaa kapeassa jokilaaksossa. Joen rannoilla kapeat rinnepellot työntyvät kaupungin ytimeen saakka ja reunametsän yläpuolella näkyvät kerrostalot. Maisemakuvaa luonnehtivat myös vanhat kylämäet. Liedossa avautuu kaikkein laajin ja tasaisin viljelysmasema, jossa syvälle uurtunutta jokikäytävää on paikoin vaikea havaita. Laaja viljelty savitasanko umpeutuu Nautelankoskella ja Liedosta Auraan laakso kapeenee. Kylät muodostavat omaleimaisen rypäsmäisen rakenteen mutkittelevan Varkaantien varteen. Jyrkkärinteinen joki kiemurtelee selänteiden välissä kapeassa peltolaaksossa ja alueelle leimaa-antavia ovat kosket. Aurasta Pöytyään maisema on vaihteleva, sillä aluetta jaksottavat Aurajokeen liittyvät sivujoet. Loivassa kumpuilevassa peltomaisemassa asutus sijoittuu viehättävästi nauhakyliin. Avoin maisematila on kapea ja selvärajainen. Pohjoisessa, Aurajoen alkulähteillä, jokiuoma on kapea ja mutkittelee voimakkaasti muhkeiden rantaniittyjen läpi. Useasta kohtaa joen ylittävät pienet sillat ja joenrantaan vievät tiet luovat pienmuotoisen maiseman. Varkaantie seuraa

Koskelankoski. Kuva: Marie Nyman

Näkymä Kärilänmäen näköalatornista. Kuva: Marie Nyman

jokea laakson pohjalla ja jakso on parhaiten säilyttänyt vanhan Varkaantien luonteen. Varkaanvuoren ja Kärilänmäen korkeat kalliot rajaavat maisematilaa ja tarjoavat näkymiä pohjoiseen jokilaaksoon. Oripään kylätieltä avautuu kauniita näkymiä perinteisen rakennuskannan lomasta.

Taajamat vaikuttavat voimakkaasti maisemakuvaan ja etenkin jokilaakson alajuoksulla on useita maisemakuvaa rikkovia teollisuus- ja varastoalueita. Lisäksi maisemakuvaa häiritsevät paikoittain alueen poikki kulkevat valtatie ja rautatie.

Arviointiteksti:

Aurajokilaakso edustaa lounaiselle viljelyseudulle tyyppistä viljavaa jokilaakson vanhaa ja vaurasta kulttuurimaisemaa. Alueella on poikkeuksellista historiallista kerrostuneisuutta ja vanhat asuinpaikat ovat olleet käytössä vuosisadasta toiseen. Varhaiskeskiaikaiset jäänteet muinaislinnoista sekä kauppa- ja kirkkopaikoista, rautakaudelta yhtäjaksoisesti asutut kylämäet sekä kartanot ja talonpoikaisasutukset muodostavat ainutlaatuisen ja monipuolisen kokonaisuuden Aurajokilaaksossa. Taajamat vaikuttavat voimakkaasti maisemakuvaan, etenkin jokilaakson alajuoksulla.

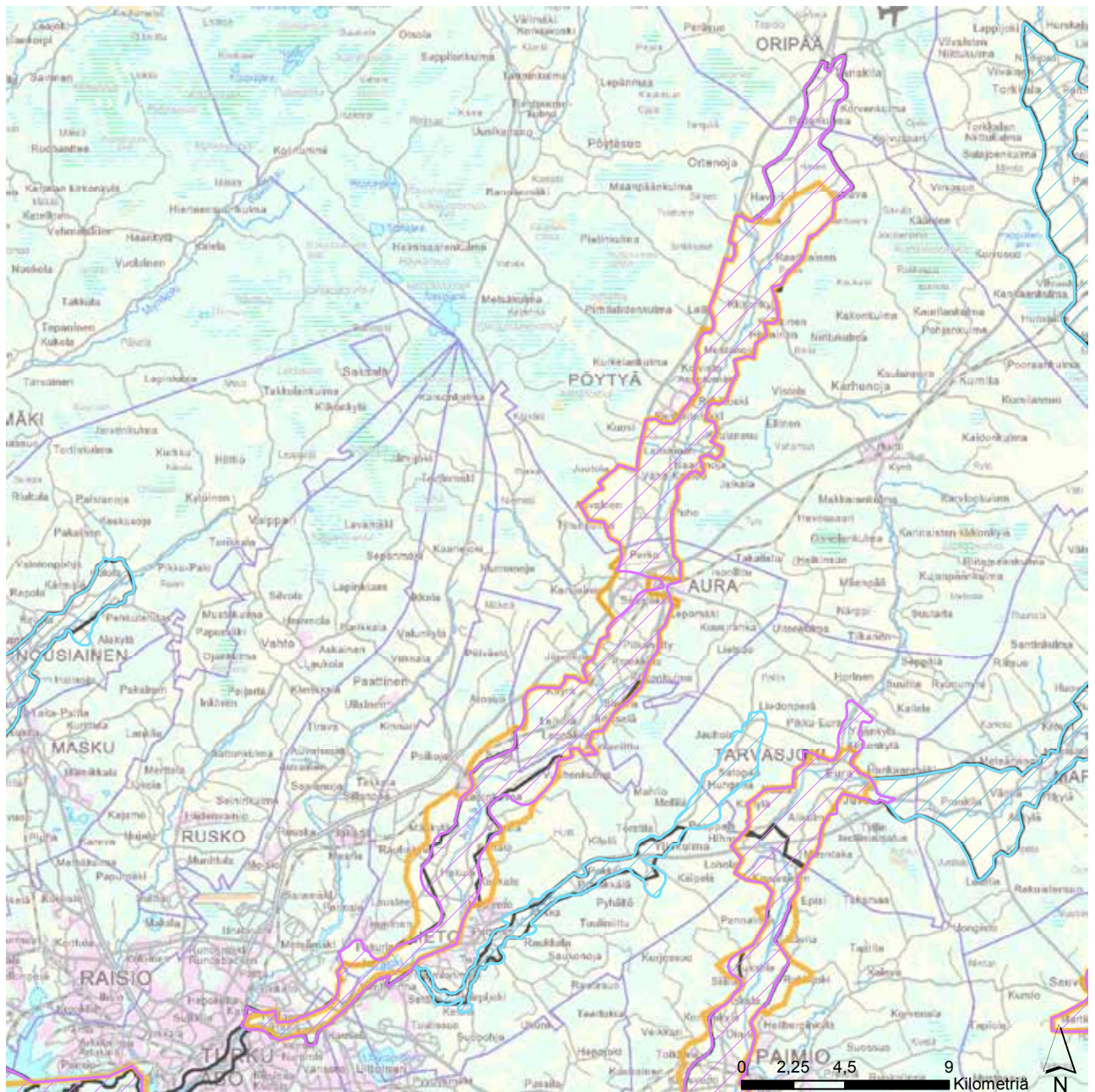
Rajaus:

Aurajoen maisema-alue rajautuu etelässä Turun rautatiesillalle. Valtakunnallista maisema-aluetta ehdotetaan laajennettavan pohjoiseen Oripään kirkonkylälle asti, niin että maisema-alue rajaus käsittää koko päälaakson joen yläjuoksulta saakka.

Alajuoksulla maisema-aluetta laajennetaan hie-man Vähäjokilaaksoon, myös Kuralan kylämäki sekä Sauvalan ja Ristipellon muinaisjäännöskokonaisuudet otetaan mukaan maisema-alue rajaukseen. Maisema-aluetta laajennetaan Pakurlassa, Vanhalta Tampereentieltä avautuvan edustavan näkymän vuoksi. Alajuoksulla rajataan pois osa Liedon aseman ja Hakulan länsipuolisista pelloista, jotka jäävät selänteiden ja asutuksen taakse, eivätkä hahmotu osana Aurajokilaakson maisemaa. Myös Auran länsipuolen selänteiden taakse jäävät peltoalueet rajataan pois, sillä alueella sijaitsee muun muassa Kuovin teollisuusalue sekä valtatie 9:n ja kantatie 41:n risteysalue huoltoasemineen. Sen sijaan maisema-alueeseen sisällytetään historiallista teollisuustaajamaa sekä Aurajoen osuus Auran asemanseudulla, joka on jäänyt aikaisemman maisema-alue rajauksen ulkopuolelle. Pihlavan kartanon kulttuurimaisema liitetään maisema-alueeseen.

Päivitetty rajausehdotus vastaa pääpiirteissään Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä 2008 ja Turun kaupunkiseudun maakuntakaavan selvityksissä 2002 osoitettuja tarkennuksia, lukuun ottamatta rajausta Auran taajaman ja Pakurlan kohdalla. Kyseiset alueet on nostettu esiin myös Aurajokilaakson maisemanhoitosuunnitelmassa (Saaristo, 2005) ja päivitysinventointien perusteella vanhaa rajausta ehdotetaan muutettavan niiltä osin.

Aurajokilaakso

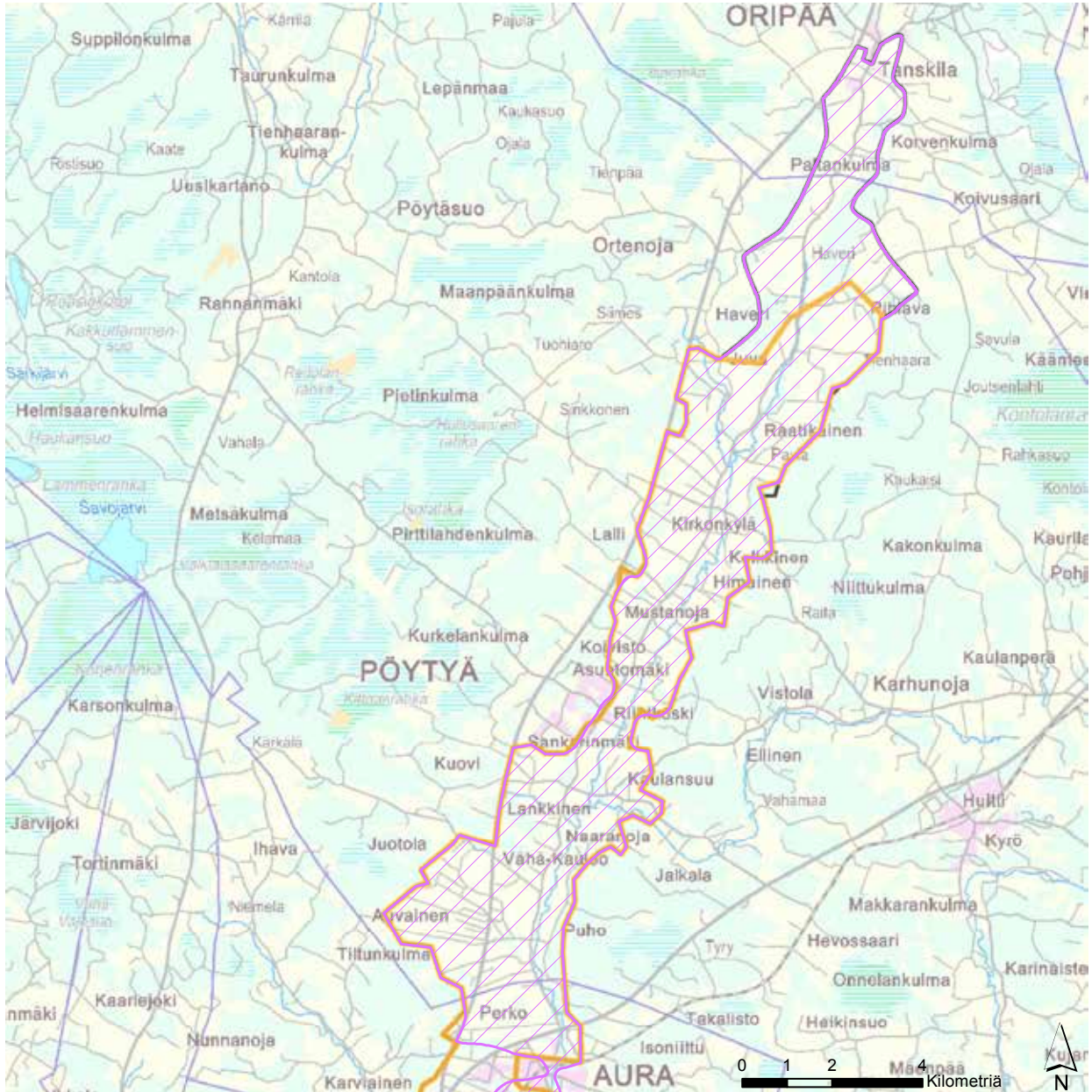

	Uusi maisema-aluearjausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)		Maisema-aluearjau (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
	Uusi maisema-aluearjausehdotus (maakunnallisesti arvokas)		Maisema-aluearjau (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Aurajokilaakso (pohjoisosa)

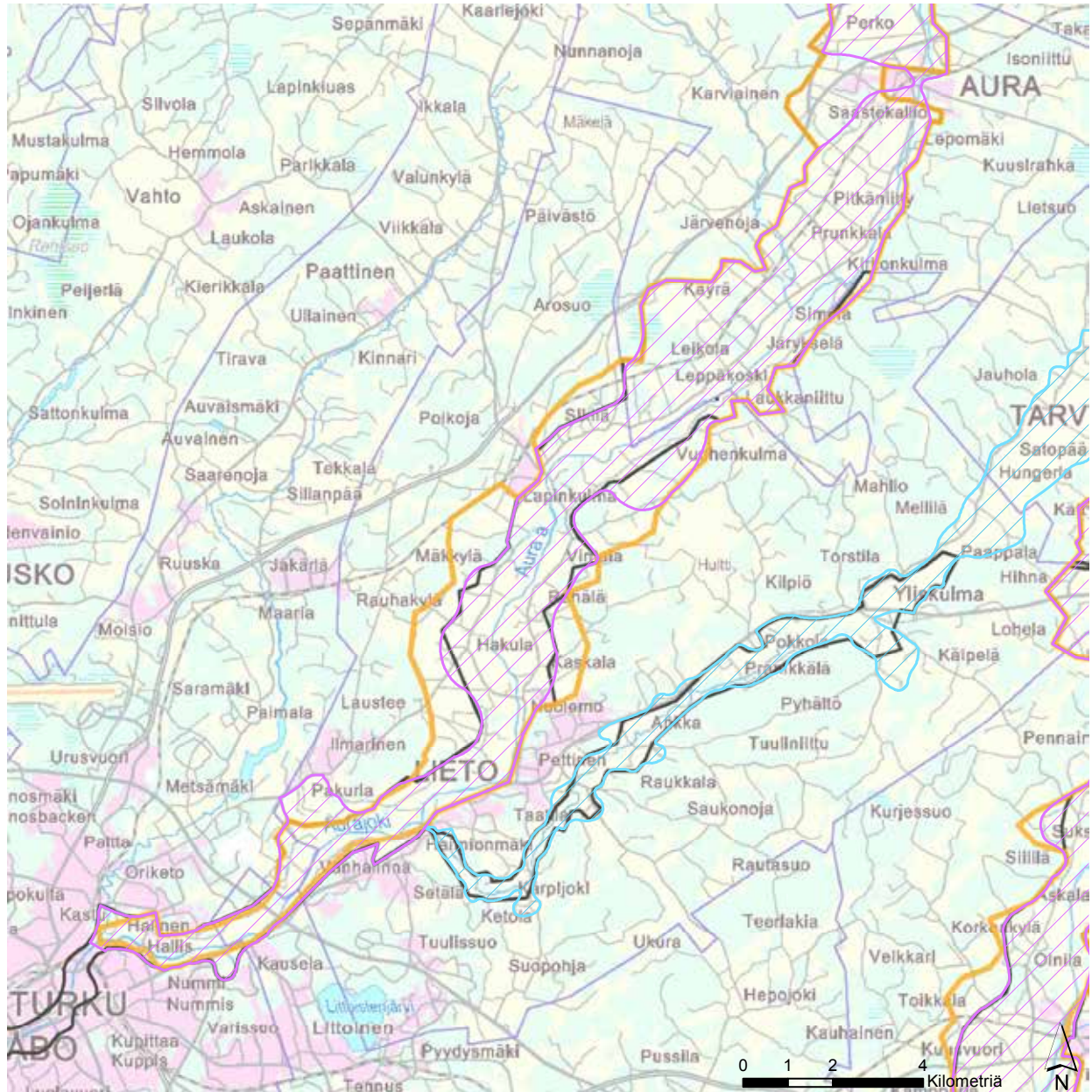
- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttateskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Aurajokilaakso (eteläosa)

Uusi maisema-alueajausehdotus
(valtakunnallisesti arvokas)

Uusi maisema-alueajausehdotus
(maakunnallisesti arvokas)

Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas;
valtioneuvoston periaatepäätös 1995)

Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas;
Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
© SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Karttokeskus Oy, lupa L4659
© Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Auraå vid Kuuskoski. Bild: Marie Nyman

Auraådalen

Landskapsområdets tidigare namn och värdeklassificering: Auraådalen (fi: Aurajokilaakso); nationellt värdefull

Kommun: Åbo, S:t Karins, Lundo, Aura, Pöytis, Oripää

Värdeklassificering: Nationellt värdefull

Naturens särdrag:

Aura å, som flyter från nordost mot sydväst, expanderar under vägen från en knappt meter bred bäck till en över tio meter bred å. Aura å är uppdelad av flera tillflöden och forsställen. Tjocka avlagringar av fina jordarter täcker ådalen, medan omgivande bergsryggar en gång tiden har sköljts kala av havet eller täcks endast av ett tunt jordtäckte. I övre loppet har ån gröpt en till och med tio meter djup fåra i de tjocka lertäckena. I början av den historiska tiden möttes åns delta och den mot inlandet trängande havsviken i trakterna av Nautelankoski - fors.

De högsta av morän- och bergsryggarna, som avgränsar ådalen, höjs 50 meter över åkermarken. Bergsryggarna täcks av torra talldominerade moar och de bördiga lermarkerna har röjts till åkrar. Åstrandens växlighet är naturligt lundartad, men lundar finns endast kvar på de brantaste åbrinkarna och i forsarnas omgivning, bland annat i Nautela och i norr, i Pöyliö ådalen. Nautelankoski -området, värdefullt på grund av åstrandens artrika lundar, tillhör Natura-nätverket. På flera ställen längs med Auraådalen har stranden planterats med gran och björk. Områdena urskiljs i landskapet på grund av den ensidiga sammansättningen av träarter.

Växtligheten uppvisar tecken på en långvarig mänsklig verksamhet och särdrag är även de gamla gårdsområdena och trädgårdarna, som kännetecknas av höga ädla lövträd, samt gårdsvägarnas alléer, speciellt i ådalens mellersta delar. Betesmarkerna är rätt så små till arealen. I det öppna landskapet fungerar landskapsträden som naturens landmärken. Den kändaste av dessa torde vara den ensamman tallen invid Tjuvvägen på Pöytis och Oripääs kommungräns.

Kulturella särdrag:

I Auraådalens har man funnit tecken på mänsklig verksamhet ända från stenålderns slut (ca 1800/1300 f.Kr). Områdets fornlämningar har påvisat att Auraådalens varit fortlöpande bosatt i alla fall sedan järnåldern. Bosättningen har följt strandlinjen, då den flyttat i och med landhöjningen efter istiden, fastän bra boplatser har varit bosatta från ett århundrade till nästa. Ristipelto i Lundo, som tolkats som en fornkristen begravningsplats, har tidsbestämts till övergången av järnåldern och tidig medeltid och ligger i närheten av Sauvalas utbredda fornlämningsgrupp från järnåldern. Det har funnits en tidig medeltida kyrka också i Ristimäki i Ravattula. En landskapsmässigt dominerande fornlämning mellan Aura å och Tavastländska Oxvägen är Vanhalinna fornborg i Lundo. Fornborgen har fungerat redan under förhistoriska tider som ett centrum för administration och försvar och i samband med den finns det forna boplatser. Vid foten av Vanhalinna finns en medeltida biskopsherrgård. På Koroinäset låg en gång i tiden en tidig handelsplats, var biskopssätet, flyttad dit på 1200-talet, samt biskopskyrkan och –herrgården verksam. I och med landhöjningen flyttades handeln och bosättningen, så som även biskopssätet och domkyrkan, närmare havet till nuvarande Åbo.

Bosättningen har spridits bandlikt längs med odlingarnas randzoner och backar vid åstranden, ända till Oripää. Kurala och Halis bybackar, som varit fortlöpande bosatta sedan järnåldern, är representativa helheter i Auraådalens sydliga delar. Bosättningen stödjer sig även längs med de gamla, slingrande vägarna, som har en betydande roll i Auraådalens kulturlandskap. I landskapsområdets södra delar följer den Tavastländska Oxvägen Aura å och likväl längs med Aura å går historiska Tjuvvägen genom hela området. Tavastländska Oxvägens väglinjering från tidiga medeltiden har ställvis bevarats. På landskapsområdet är vägen som mest representativ vid Vanhalinna i Lundo, innan vägen börjar följa ån Savijoki. Tjuvvägen går från Åbo till Oripää genom de äldsta bosättningsområdena och byarna. I Aura passerar vägen på motsatta åstranden belägna Laukkaniitty by, som representerar 1700-talets bystruktur och byggnadsbestånd, och i Pöytis korskyrkan i trä med den gamla begravningsplatsen och prästgården. Det finns många stora allmogegårdar och traditionella gårdsrum från 1700-1800-talen på landskapsområdet. Också bykyrkorna är viktiga landmärken i den öppna dalen. I Oripää, där Tjuvvägen förenas med Knektvägen (Hu-

Gummifabrikens rödtegelbyggnad och den gamla läderfabrikens gulrappade byggnad vid Aura stationsområde. Bild: Marie Nyman

vintie), ligger Pihlava herrgård, som representerar landskapsområdets mångsidiga herrgårdskultur och är bildad på en gammal bytomt år 1838. Herrgårdens två huvudbyggnader, rad med bodar från 1700-talet samt björkallén utgör en betydande helhet.

Den yta, som utnyttjas i jordbruk, har hållits stabil sedan 1900-talets början. Vid sidan om odling, har även tidig industri på 1800- och 1900-talen format Auraådalens kulturlandskap. Vid forsställen har det funnits bland annat sågverksamhet, en tättningsfabrik, en pappersfabrik samt i alla forsar kvarnverksamhet. Åbo-Toijala järnvägen, som byggdes år 1876, påverkade området rutter och vid Aura stationsområde utvecklades en industritätort.

De nya riksvägarna med korsningsområdena sitter sämre i kulturlandskapet än det gamla vägnätet. Byggetrycket på området har orsakat nybygge på åkrarna, speciellt i ådalens sydliga delar från Åbo till Lundo kyrkas omgivning, i närheten av Aura kyrkby och stationsområde samt i Riihikoski och i kyrkbyn i Pöytis. Ställvis har det bildats förortslignande områden.

Auraådalens strand är i aktivt rekreativt bruk, speciellt då man närmar sig Åbo centrumområdet. Aura ås strandstråt går från Multavieru i Åbo ända till Halis. Aura å är en populär paddlingsrutt från lugnvattnet nedanför Koskelankoski-fors till Skärgårdshavets paddlingsrutt. In vid Halisforsen finns Aura ås informationscentral, Myllärintalo, i samband med vilket det även finns kanotuthyrning och en paddlingsbrygga. Vid Halisforsen kan man längs med en markerad stig bekanta sig med vårdbiotoper på Virnamäki och Halis bymiljö. I Vanhalinna området i Lundo finns det två markerade stigar, arkeologistigen och historiestigen. Till toppen av Vanhalinna har man byggt trappor och på krönet finns en ståtlig utsiktsp plats. Nautelankoski – forsens, eller Kukkarikoski – forsens, naturstig följer Aura ås båda stränder, och förenar både naturvärden och kulturmiljöns värden. Andra naturstigar i samband med forsar är Hypöistenkoski - forsens naturstig invid Aura tätort samt naturstigen som börjar från Riihikoski - forsens i närheten av Pöytis tätort. I Pöytis stiger Kärilänmäki naturstig till backens krön och utsiktstornet, varifrån det öppnas en vy över Auraå dalen.

Landskapsbild:

Auraådalens kulturlandskap sträcker sig från Åbo stadsområdets utkant ända till sydsidan av Oripää kyrkby. Å dalen domineras av det öppna åkerlandskapet som breder ut sig kring huvudfåran och avgränsas av karga skogsryggar. De välbevarade gamla gårdsrummen med de gamla byggnaderna, traditionella bymiljöerna samt ett par herrgårdar karaktäriserar den byggda miljön. Vackra vyer över dalen öppnas från vägarna som följer skogsbrynet samt från backslutningarna. I öst avgränsas dalen tydligt av bergsryggar, medan västra sidan är mera fragmenterad, en växling av moränkullar och åkerremisor.

I söder avgränsas den mest småskaliga och omväxlande dalsträckan från Åbo till Lundo av öliknande ryggar. Den brett flytande Aura ån dominerar landskapsbilden i den smala å dalen. De smala åkerslutningarna på åstränderna tränger sig ända in i stadskärnan och ovanför den avgränsande skogen syns höghusen. Landskapsbilden karaktäriseras även av de gamla bybackarna. I Lundo öppnas det vidaste och jämnaste odlingslandskapet, där ån ställvis är svår att upptäcka i sin djupa fåra. Den vida odlingslätten smalnar av vid Nautelakoski - forsens och från Lundo till Aura blir å dalen smalare. Byarna bildar en egenartad gruppvis samlad struktur invid den slingrande Tjuvvägen. Ån med sina branta slutningar meandrar

mellan ryggarna i den smala åker dalen och utmärkande för området är forsarna. Från Aura till Pöytis är landskapet omväxlande, eftersom området indelas av bifloderna som ansluter sig till Aura å. Bosättningen placerar sig vackert i bandbyar i det flackt kuperade åkerlandskapet. Det öppna landskapsrummet är smalt och klart avgränsat. I norr, vid Aura ås källa, är åfåran smal och meandrar kraftigt genom präktiga strandängar. Ett småskaligt landskap bildas då de små broarna tar sig över ån på flera ställen och vägarna för till åstranden. Tjuvvägen följer ån i dalens botten och sträckan har bäst bevarat den gamla Tjuvvägens karaktär. Varkaanvuoris och Kärilänmäkis höga berg avgränsar landskapsrummet och bjuder på utsikter över den norra å dalen. Från Oripääs byväg öppnas vackra vyer mellan det traditionella byggnadsbeståndet.

Tätorterna har påverkat landskapsbilden kraftigt och speciellt i å dalens nedre lopp finns flera industri- och lagerområden som bryter mot landskapsbilden. Dessutom störs landskapsbilden ställvis av riksvägar och järnvägen, som korsar området.

Bedömningstext:

Auraå dalen representerar ett för den sydvästra odlingsregionen typiskt, gammalt och rikt kulturlandskap i en bördig å dal. Området har ett exceptionellt historiskt tidsdjup och de gamla boplatserna har varit i bruk från ett århundrade till nästa. Lämningarna efter fornborgar och handels- och kyrkplatser från tidig medeltid, bybackarna, som varit fortlöpande bosatta sedan järnåldern samt herrgårdarna och allmogebbyggen bildar en säregen och mångsidig helhet i Auraå dalen. Tätorterna påverkar kraftigt landskapsbilden, speciellt i å dalens nedre lopp.

Avgränsning:

Auraådalens landskapsområde avgränsas i söder till Åbo järnvägsbro. Det nationellt värdefulla landskapsområdet föreslås fortsätta ända till Oripää kyrkby, så att landskapsområdesavgränsningen innefattar hela huvudfåran ända från åns övre lopp.

I nedre loppet utvidgas landskapsområdet en aning i Patis å dalen (Vähäjoki), och även Kurala bybacke samt Sauvala och Ristipelto fornlämningshelheter tas med i landskapsområdets avgränsning. Landskapsområdet utvidgas i Pakurla, på grund av de representativa vyer som öppnas från Gamla Tammerforsvägen. I det nedre loppet, lämnas en del av åkrarna väster om Lundo station och Hakula utanför det nationellt värde-

fulla landskapsområdet, eftersom åkrarna blir bakom skogsryggar och bosättningsområden och inte gestaltas som en del av Auraådalens landskap. Även åkerområdena bakom ryggarna väster om Aura lämnas utanför, eftersom bland annat Kuovi industriområde och korsningsområdet av riksväg 9 och stamväg 41 med servicestation, finns på området. Till landskapsområdet läggs däremot till en del av Aura stationsområdes historiska industritätort samt Auraåsträckan, som tidigare lämnats utanför avgränsningen för landskapsområdet. Pihlava herrgårds kulturlandskap läggs till området.

Det uppdaterade avgränsningsförslaget motsvarar i huvuddrag de preciserade avgränsningar som anvisas i Egentliga Finlands kulturlandskapsutredning 2008 och i utredningarna i samband med Åboregionens landskapsplan 2002, med undantag av avgränsningen vid Aura tätort och Pakurla. I fråga varande områden lyftes fram även i Auraådalens landskapsvårdplan (Saaristo, 2005) och på basen av de uppdaterade inventeringarna föreslås den gamla avgränsningen ändras i de avseenden.

Får vid Vanhalinna i Lundo. Bild: Marie Nyman

Halikonjoen mutkittelevaa uomaa Vaskiossa. Kuva: Marie Nyman

Halikonjokilaakso

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Uskelan- ja Halikonjoen laaksot; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Salo, Paimio

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Halikonjoki virtaa mutkitellen syvässä uomassa muuten loivapiirteisten peltoalueiden halki. Halikonjoen alajuoksu on muodostunut lohkovajoamaan, muodostaen näin vuonomaisen, kalliojyrkänteiden rajaaman tasapohjaisen laakson. Halikonjokilaakson ohella myös ympäröivä seutu on vahvasti kallioperän pienempien murresten tai ruhjeiden rikkomaa.

Irtaimista maalajeista koostuva moreenipeite on yleinen alueen pohjoisosassa, mutta jokilaaksossa on kevyempiä kerrostumia aina Märynummen vaiheille saakka. Sieltä etelään jokilaakson alarinteitä peittävät muinaisen merenpohjan paksut savikerrostumat. Halikonjoen savimailla on paikoin luonnon monimuo-

toisuuden kannalta arvokkaita hiekkaisia ja paahteisia rinteitä. Myös kasvillisuudessa korostuu Halikon pohjoisosien ylänköalueen ja eteläosan ero. Havumetsät ovat luonteenomaisia ensin mainitulle alueelle, kun taas eteläosassa kasvaa sekametsää ja huomio kiinnittyy jaloihin lehtipuulajeihin.

Maisemaan tuovat vaihtelua puroalueiden rehevät lehdot. Ennen liittymistään Halikonjokeen, pienilmastoltaan kosteat, pienet purot ovat uurtaneet rotkomaisemia, joissa pienet maanvyörymät ovat tavallisia. Joki ja puronotkojen rinteitä on hyödynnetty niittynä hyvin pitkään, mutta notkojen tuoreet ja kuivat niityt ovat nykyisin pääsääntöisesti kasvaneet umpeen. Vaskionjoen varrella Päivärinteen laidun on arvokasta pienruohoniittyä ja maanvyörymät näkyvät rinteessä terrassimaisina tasoina. Päivärinteen laidun on Natura-alue.

Laaja ja yhtenäinen lehtoalue Vuorelanmäellä muodostaa jyrkillä rinnelehdolla, arvokkaalla kallionaluskasvillisuudellaan ja puronvarsilehdolla monimuotoisen Natura-alueen. Alue kuuluu myös lehtojensuojeluohjelmaan. Vaisakon ja Viurilanlahden Natura-alueet ovat lehtokokonaisuuksineen ja rehevine aluskasvillisuuksineen sekä linnustollisesti arvokkaine rantaniittyineen ja ruovikkoineen erittäin arvokas kokonaisuus. Viurilanlahti kuuluu lintuvesien-

suojeluohjelmaan. Rehevässä Halikonlahdessa on laajoja suistomaita, joiden mosaiikkimaisissa ruovi-koissa viihtyvät muutto- ja pesimälinnut.

Kulttuuripiirteet:

Alueella on tavattu runsaasti muinaislöytöjä. Rikalan Linnamäki on näyttävä rautakautinen muinaislinna, joka sijaitsee keskeisellä paikalla Halikonjoen länsipuolella, 900 - 1100-luvuilla kukoistaneen Rikalan muinaisen kauppapaikan kupeella, Halikonlahden silloisessa pohjukassa. Luoteessa sijaitsee Kihistenmäki ja koillisessa Kirkkomäki, jotka kumpikin ovat merkittäviä rautakautisia löytöpaikkoja. Halikonlahden ympäristössä sijaitsevat muun muassa Viitakruunun ja Tampaltankruunun kookkaat pronssikautiset hautaröykkiöt.

Halikon kirkko sijaitsee keskiaikaisella kirkonpaikalla Halikonjoen itäpuolella, muodostaen maisemallisen kokonaisuuden Rikalanmäen ja Kihistenmäen kanssa. Halikon harmaakivikirkko on peräisin vuodelta 1440, mutta se on aikojen kuluessa kokenut monia muutoksia. Halikonjoen rannassa on ollut keskiajalla markkinapaikka. Kirkonmäki sijoittuu keskiaikaisen Suuren Rantatien ja Halikonjoen risteyskohtaan. Turku ja Viipuria yhdistänyt Suuri Rantatie kulkee maisema-alueella Pitkäportaanlaaksoa seuraten, Trömperin kestikievarin kautta, kohti Halikon kirkkoa. Suuren Rantatien taival Pitkäportaan savijokilaakson ja kallioselänteen reunavyöhykkeellä on esimerkinomainen alueen vanhojen teiden sijoittumiselle. Halikonjoen ylittää vuonna 1866 valmistunut puusilta, Halikon silta, joka on yksi tiehallinnon museosilloista.

Viurilan, Vuorentaan ja Joensuun kartanot sijaitsevat Halikonlahden rannassa. Vuorentaan päärakennus on osittain 1600-luvulta, Joensuun vanhimmat osat 1790-luvulta ja Viurilan 1810-luvulta. Kartanoita yhdistävä tiestö noudattelee suurelta osin vanhoja kirkko- ja tilusteitä. Joensuun kartanosta, jonka maineikas Horn-suku omisti keskiajalta lähtien noin neljänsadan vuoden ajan, johtaa yli kaksi kilometriä pitkä suora koivukuja Halikon kirkolle. Perinteistä kartanoympäristöä on muuttanut golfkenttä Viurilan ja valtatie välissä.

Vielä 200 vuotta sitten lähes kaikki jokien ja purojen rinteet olivat niittyinä, sillä jyrkät ja vieremäherkät rinteet eivät ole soveltuneet viljelymaaksi. Niittyjä on ollut runsaasti myös tasaisella maalla, joka nykyisin on peltona. Muutos maankäytössä tapahtui 1860-luvun nälkävuosien jälkeen, kun niittyjä raivattiin runsaasti pelloksi ja samalla peltojen heinätuotanto lisääntyi.

1950-luvulle tultaessa peltoala oli saavuttanut Halikonjoen varsissa lähes maksimikokonsa, ja tämän jälkeen ainoastaan hankalimmat paikat ovat jääneet viljelemättä.

Perinteinen lounaissuomalainen maaseutuasuutus on alueella hyvin säilynyt. Rakennukset sijaitsevat pääasiassa metsäselänteiden ja -saarekkeiden reunoilla. Puuistutukset suojaavat pelloille rakennettuja taloja. Maisema-alueen länsiosassa Hajalan kylä edustaa hyvin säilynyttä tiivistä tienvarsiasutusta.

Taajamien ympäristössä rakentaminen ei ole yhtä harkiten sijoitettua. Omakotiorakentaminen on levinnyt erityisesti Märlyn ja Vaskion taajamiin. Halikonlahden rannalle on rakennettu jätevedenpuhdistamo. Uudet tielinjaukset, kuten Valtatie 110 ja Helsinki-Turku -moottoritie kulkevat huomattavan suoralinjaisesti ja usein myös kohtisuorasti kallioerän murreksiin ja jokilaaksoihin nähden.

Halikonlahti oli jo 1800-luvulla tunnettu lintupaikka, tosin metsästyksen kannalta. Nykypäivänä Halikonlahti on lintuharrastajien suosima tarkkailupaikka ja lahden ympäristön monenlaisia kosteikkoja kiertää lintupolku ja alueella sijaitsee kaksi lintutornia. Läheisyydessä on myös toinen luontopolku, Vuohensaaressa luontopolku. Viurilanlahden länsirannalla sijaitsee golfkenttä, kanoottien laskupaikka sekä mökki ja grillauspaikka. Rikalanmäellä on muinaispolku ja alueella toimii kahvila ja työpajoja. Halikonjoen rannassa Halikon kirkonkylässä kulkee kävelyreitti, Pappilankierto. Viitakruunun muinaispolku sijaitsee säännöllisesti hoidetulla pronssikautisella hautaröykkiöalueella.

Maisemakuva:

Maisema-alue ulottuu Halikonlahdelta ja Halikon taajaman vierestä luoteeseen Halikonjokilaaksoa sekä sivujokien laaksoja pitkin Vaskioon ja Pitkäportaalle.

Halikonjoki on uurtanut savimaahan mutkittävän, paikoin hyvinkin syvän uomansa. Maisema-alueella paikoin toisiinsa nähden kohtisuorasti syntyneet muroslijnjat kohtaavat tai haarautuvat, muodostaen monimuotoisen maiseman. Murroslaaksoihin syntyneitä maisematiloja ja näiden savikoihin syntyneitä vuosisataisia kulttuurimaisemia ovat Halikonjokilaakson ohella muun muassa Pitkänportaanjoen ja Vainionjoen laaksot. Loivia peltoalueita reunustavat metsäiset, jopa 90 metriä merenpinnan yläpuolelle kohoavat mäet. Esimerkiksi Viitakruunun ja Tampaltankruunun lakialueilta, pronssikautisten hautaröykkiöiden lomasista, avautuu näkymä Halikonlahdelle. Avoin jokilaakso levittäytyy myös Halikon kirkkomäen länsipuolella.

Pitkäportaanlaaksossa näkymät ovat pitkiä. Kuva: Marie Nyman

Kulttuurimaisemaa leimaavat kartanomiljööt ja myös perinteinen, hyvin säilynyt talonpoikaisasutus on maisemalle tyypillistä. Halikonlahden merkittävä kartanokeskittymä on ainutlaatuinen koko valtakunnassa. Kartanot ovat jaloja lehtipuita kasvavien puistojen ja laajojen viljelymaiden ympäröimiä. Halikonjoen ja sen sivujoen laaksoissa erityisen näyttäviä ovat kumpuilevien jokirinteiden laidunnusalueet. Karjanpito on kuitenkin vähentynyt, mikä näkyy myös perinnekasvillisuuden umpeenkasvuna. Vanhat paikallistiet ovat yhdistäneet jokilaaksojen varsilla sijainneita maatiloja, kyliä ja suurempia paikkakuntia toisiinsa, ja ne myötäilevät murroslinjojen ja jokilaaksojen verkostoa. Myös rannikon suuntaiset tielinjaukset, kuten Suuri Rantatie, hyödyntävät maastonmuodoiltaan soveliaita murroslinjoja, kuten muun muassa Pitkäportaan kohdalla on nähtävillä. Jokilaakson kohtisuorasti halkaisee muutama uudempi tielinjaus, kuten Valtatie 110 ja Helsinki-Turku -moottoritie.

Arviointiteksti:

Maisema-alue edustaa lounaisen viljelyseudun ydinalueita, jolle tyypillisiä ovat vauraat maatilat, kirkot ja vanhat kartanot. Halikonlahdessa on ainutlaatuinen ja tiivis kartanokeskittymä. Perinteinen maaseutuasutus on hyvin säilynyttä. Murroslaaksoihin syntynyt Halikonjoki sivu-uomineen muodostaa monimuotoisen maiseman. Maisema on voimakasmuotoista, jokitormien perinnemaisemat kauniisti kumpuilevia ja rehevät puronvarsien lehdot luonnoltaan arvokkaita. Useat arvokkaista niittyalueista ovat karjanpidon vähennyttä kasvamassa umpeen. Alueen eheyttä vaurioittavat jokilaakson ylittävät suuret tiet.

Rajaus:

Maisema-aluerajausta supistetaan Halikon- ja Uskelanjokilaakson välisellä savikkotasanteella, Salon ja Halikon rajamailla, Salaisissa. Tästä johtuen Uskelan- ja Halikonjoen laaksot muodostavat kaksi erillistä valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, jotka myös luonteeltaan eroavat toisistaan. Salaisten

alue rajautuu omaksi kokonaisuudekseen, jota halkoo myös moottoritie. Salon seudun kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2004 on esitetty että Uskelan- ja Halikonjoen laaksojen maisema-alueajasta voisi sopia ”Halikonjokilaakson ja Uskelanjokilaakson välisellä savikkotasanteella Salon ja Halikon rajamailla Salaisissa”, jossa ”maisema on tasaista, entistä takaniittyä ja asutus lähinnä 1900-luvulla syntyynyttä.” Alue sisältyy päivitysinventointien perusteella maakunnallisesti arvokkaaseen, Salaisien maisema-alueeseen.

Maisema-aluetta laajennetaan Pitkäportaan avaraa kulttuurimaisemaa pitkin Paimion puolelle. Moottoritien

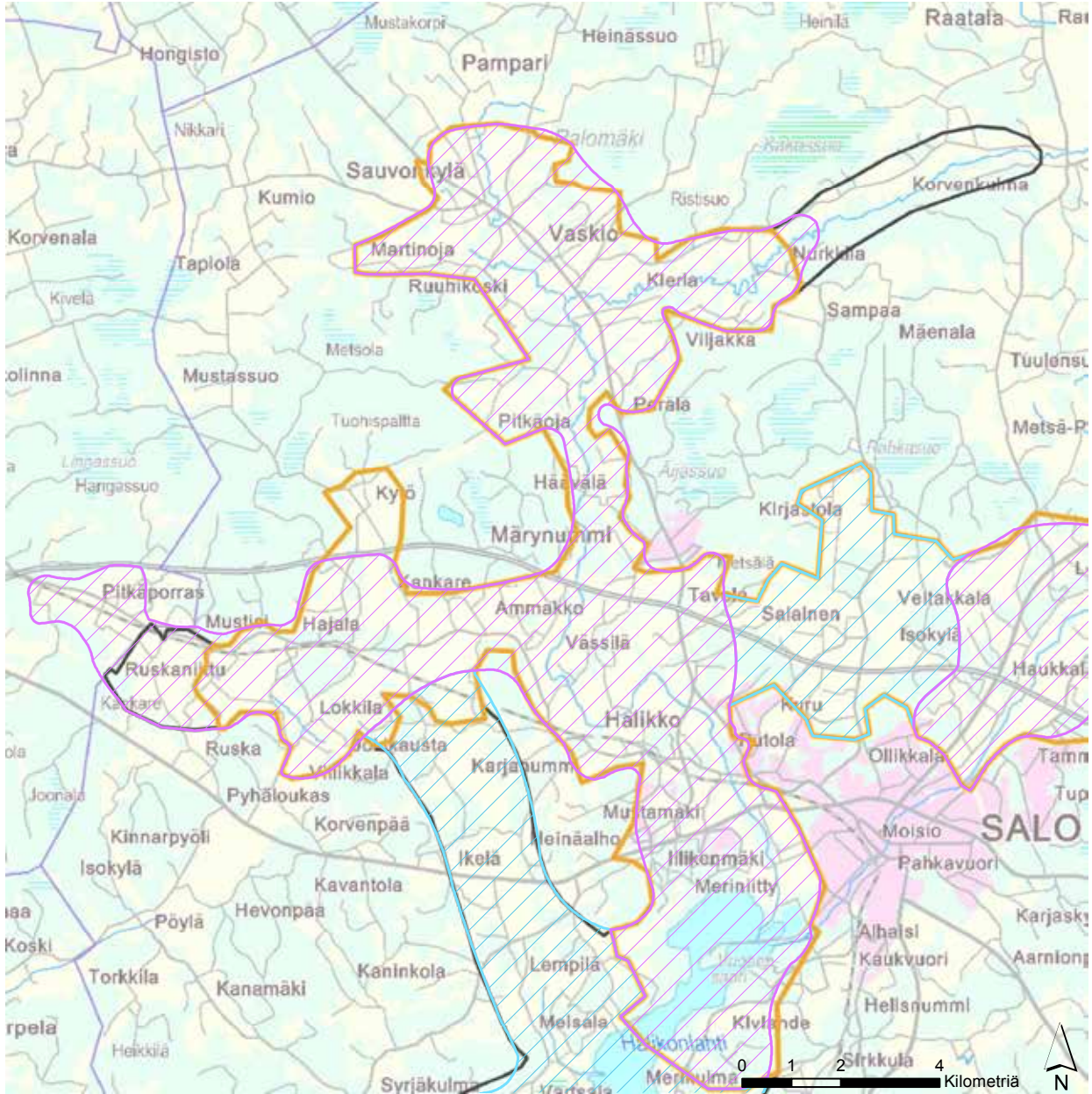
pohjoispuolelle rajautuva pienehkö viljelysalue Kytössä rajataan pois maisema-aluekokonaisuudesta.

Päivitysinventointien yhteydessä tutkittiin myös maisema-alueen mahdollista laajentamista Purilanjokilaaksoon (muut nimet Immalan- tai Lempilänjokilaakso). Inventointien perusteella Purilanjokilaakso muodostaa kuitenkin oman kokonaisuutensa. Alue säilyy maakunnallisesti arvokkaana (katso Lempilänjokilaakson ja Halikonlahden maisema). Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet Halikonjokilaakso, Uskelanjokilaakso ja Perniön viljelysmaisemat edustavat hyvin Salon seudun rikasta kulttuurihistoriaa ja monipuolisia luonnonarvoja.

Halikon kirkkomäeltä avautuva näkymä. Kuva: Marie Nyman

Halikonjokilaakso

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Näkymä Sukselantieltä Paimionjokilaaksoon. Kuva: Marie Nyman

Paimionjokilaakso

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Paimionjokilaakso; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Paimio, Tarvasjoki, Lieto, Kaarina

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Paimionjoen laaksossa entiseen merenpohjaan kerrostuneet savikot on kauttaaltaan raivattu viljelykseen. Alueen kallioperä on pääasiassa graniittia. Nakolinnan ja Paimion kirkonkylän eteläpuolella jokilaakso on avara ja tasankomainen ja joki virtaa matalassa ja leveässä uomassa. Nakolinnan eteläpuoleinen osa oli vielä ajanlaskun alussa merenlahtea. Pohjoisempänä jokivirta on kovertanut uoman syvälle saviseen maaperään ja maisema on pienpiirteistä. Metsien rajaama jokilaakso on kapea ja maisema vaihteleva. Pohjoisessa Paimionjokeen yhtyvässä Tarvasjoen laaksossa maisema muuttuu taas tasankomaiseksi, rajautuen selkeästi laaksoa reunustaviin selänteisiin. Paimionjo-

kea säännöstellään Juvan, Juntolan ja Askalan sähkövoimalaitosten padoilla.

Jokilaakson selänteet ja savikolta kohoavat kalliosaarekkeet ovat yläosiltaan karuiksi huuhtoutuneita mäntykankaita, mutta rinteiden rehevät alaosat ovat tuoreen kuusikon peittämiä. Lehtoja on jäljellä vain jokitörmissä, esimerkiksi Juntolan voimalan alapuolella. Jyrkkärinteisillä jokitörmillä on paikoin katajikkoisia laidunketoja, joista edustavimmat sijaitsevat Askalassa ja Episissä. Paimionlahden rannoilla on ruovikoita ja laajoja, umpeutuvia rantaniittyjä. Paimionlahti on luonnoltaan ja linnustoltaan arvokas, alue on muun muassa kansainvälisesti arvokasta lintualuetta (IBA-alue) ja osa Natura-verkoston. Myös Paimionjoen pääosin jyrkkärinteinen jokinotko Paimion taajaman alueella on otettu osaksi Natura-verkoston. Natura-alue ulottuu Oinilasta Juntolan voimala-alueelle saakka.

Kulttuuripiirteet:

Alueelta on löydetty jäänteitä esihistoriallisesta asutuksesta. Nakolinna Paimionjoen länsipuolella, on yksi Varsinais-Suomen komeimmista muinaislinnoista. Rautakauteen ajoitetun linnavuoren laella on vanhan kivivallin jäännöksiä. Maisemassa erottuu hyvin myös

Askalan voimalaitos. Kuva: Marie Nyman

monumentaalinen Rekottilan linnavuori. Paimionlahden ympäristössä suurin osa muinaisjäännöksistä on pronssi- ja rautakautisia hautaröykkiöitä. Penimäen näyttävät pronssikautiset hautaröykkiöt ovat hyvin saavutettavissa.

Pysyvä asutus vakiintui alueella 1300-luvulla, jolloin maatalouden ohella harjoitettiin vilkasta merenkulkua ja laivanrakennusta. Paimionjoen länsirannalla, Röpälän kylässä sijaitsevan vanhan kirkonpaikan löydöt osoittavat vanhan puukirkon olleen käytössä ainakin 1300-luvulta saakka ja hautausmaa oli käytössä vielä 1700-luvulla, uuden Vistan kirkon vuoden 1689 vihkimisen jälkeen. Perinteisen talonpoikaisasutuksen

sijoittumisesta voidaan havaita, kuinka vanhat kantatilat asettuivat jokivarsille helpommin raivattaville alueille ja myöhäisempi asutus jäi kauemmaksi joesta kantatilojen takamaille. Maataloudesta riippumaton väestö on asettunut pääteiden varsille. Yleensä talot on rakennettu metsän ja pellon reunavyöhykkeeseen. Yksittäisetkin maatilat peltoalueen keskellä ovat kalliosaarekkeiden reunassa tai rakennusryhmät on ympäröity puustutuksin.

Maisema-alueen pohjoispuolta leimaavat lounaiselle viljelyseudulle tyypilliset ryhmäkylät. Rukkijoenkylä ja Kruuvaisten kylä ovat edustavia esimerkkejä ryhmäkylistä, jotka sijaitsevat viehättävästi kiemurtelevien teiden varsilla. Harjanteella Paimionjoen ja Tarvasjoen risteyksessä sijaitseva Tarvasjoen puukirkko on kustavialaisen ajan arkkitehtuurin tuote. Alueen pohjoisosassa, Tarvasjoen läpi Paimionjoen vartta seurailleen, kulkee historiallinen Hämeen härkätie.

Vanha kartanokulttuuri leimaa Paimion kirkonkylän eteläpuolista aluetta. Wikbergin kartano, joka mainitaan jo 1400-luvulla, sijaitsee joen länsipuolella mäenrinteessä. Kylätieltä johtaa vaahterakuja vuonna 1767 valmistuneelle päärakennukselle ja muut rakennukset sijaitsevat tien varressa. Kartanolta avautuu näköala yli viljelysten ja Paimionlahden. Kartanon mailla sijaitseva Lars Sonckin suunnittelema Pyhän Jaakobin kappeli vuodelta 1928 on tärkeä osa valtatieltä 110 avautuvaa kulttuurimaisemaa. Kartanon rakennuskanta, puisto ja viljelykset muodostavat huomattavan kulttuurimaiseman Paimionjoen suussa. Myös Paimionlahden itärannalla sijaitsevan Meltolan kartanon historia ulottuu 1400-luvulle. Meltolan päärakennus ja talousrakennukset ovat yhdessä ryhmässä pienen puistikon ympäröimänä. Historiallinen Kuninkaantie, eli Suuri rantatie, kulkee jokilaakson eteläosissa.

Paimionjokilaakson avoin kulttuurimaisema on pääpiirteissään muodostunut jo ennen isojakoa, mutta peltoala on kasvanut 1700- ja 1800-lukujen vaihteen jälkeen siten, että tuolloiset haka- ja niittymaat on otettu viljelykäyttöön lukuun ottamatta joki- ja purovarsien jyrkkiä töyräitä. Vielä 1700-luvun lopulla Nakolinnan eteläpuolinen jokilaakso muodosti laajan rantaniittyalueen, joka otettiin seuraavan vuosisadan kuluessa viljelykäyttöön.

Maatalous on edelleen alueella tärkein elinkeino. Monilla tiloilla on siirrytty karjattomaan maatalouteen, minkä takia jokitöyräiden katajikkoiset laidunniityt ovat kasvamassa umpeen. Peltoviljelyn ohella puutarhahoito on yleistä. Paimionjoen kosket ovat luoneet edellytykset varhaiselle teollisuudelle. Aiemmin vesivoimaa hyödynsivät myllyt, nykyään joessa on kolme

Näkymä Tarvasjoen kohdalla. Kuva: Marie Nyman

voimalaitosta. Jokilaakson poikki kulkee Turku-Helsinki moottoritie ja valtatie 10 ja 110.

Maisema-alueen halki kulkevat historialliset tiet, Suuri rantatie ja Hämeen härkätie, ovat kokonaisuudessaan merkittäviä matkailureittejä. Melonta ja veneily ovat lisänneet joen virkistyskäyttöä, mutta joessa sijaitsevat kosket ja padot vaativat reitin suunnittelua. Esimerkiksi Juntolan voimalaitoksen ja Askalan voimalaitoksen välisellä alueella ei ole esteitä. Juntolan läheltä löytyy Peimarin Ladun ja Polun hoitama jokilaavu. Paimionjoen ja Tarvasjoen yhteyteen on perustettu Tarvasjoen luontopolku. Vuonna 2010 perustettu Paimionjoki-yhdistys pyrkii osaltaan kehittämään joen virkistyskäyttöä.

Maisemakuva:

Maisema-alueen keskeisimmät elementit ovat Paimionjokea ympäröivät laajat yhtenäiset viljelymaisemat ja perinteinen asutus. Jokilaakson viljelykset rajautuvat jyrkästi kohoaviin metsäselänteisiin. Paimion

kirkon luoteispuolella sijaitsevan vuoren, Nakolinnan, laelta avautuu laaja näköala.

Pohjoisosille leimaa-antavia ovat ryhmäkylät, joista etenkin Rukkijoki on hyvin säilynyt ja vanhalta kylätieltä avautuu kauniita näkymiä vanhan rakennuskannan lomasta. Edustavien ryhmäkylä ohella, etenkin välillä Episi-Askala ja Rihilä-Siikilä, joentörmät ovat voimakasmuotoisia ja joenvarren katajakedot laidunnettuja. Askalan voimalaitoksella pääsee lähelle jokea ja alueella yhdistyvät monipuolisesti luonnon ja kulttuurihistorian arvot. Voimalaitosalueet ovat maisemallisesti merkittäviä, sillä niillä pääsee lähelle jokea, ja vanhat, vielä toimivat voimalaitokset ovat näkemisen arvoisia jo itsessään.

Paimionlahden ympäristö on myös eheä kokonaisuus. Paimionlahti pilkottaa paikoitellen peltoaukeita pitkin, vanhoilta teiltä nähtynä. Aluetta luonnehtivat komeat kartanot, joiden ympäristöissä pellot ovat laajoja ja tasankomaisia. Esimerkiksi Wiksbergin kartanolle kuuluvalla Pyhän Jaakobin kappelilta avautuu laaja näkymä Paimionlahdelle.

Paimionjoki Juntolan voimalaitoksella. Kuva: Marie Nyman

Vanhat tiet kulkevat jokilaaksossa ja selänteiden reunoja myötäileviltä teiltä avautuu kauniita näkymiä Paimionjokilaaksoon. Vanhan tiestön säilymiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Suurimmat maisemahäiriöt ovat muutamat harkitsemattomasti sijoitetut uudet rakennukset taajamien reunoilla ja alueen poikki kulkevat suuret tiet.

Arviointiteksti:

Paimionjokilaakson viljelymaisema on maamme vanhimpia kulttuurimaisemia ja edustaa lounaisen viljelyseudun jokilaakson viljelymaisemaa kartanoineen ja ryhmäkylineen. Etenkin maisema-alueen keskivaiheilla, Rukkijoella ja Askalassa, sekä Paimionlahden ympäristössä vanhat kylät, kyläteineen ja rakennuksineen, ovat hyvin säilyneitä. Monipuolisen alueen kulttuuriarvoihin yhdistyvät myös luonnonarvot. Alue on elinvoimaista maaseutua ja jokitörmien laidunniityt vaikuttavat jopa lisääntyneen sitten viime inventoinnin, mikä onkin maisema-alueen arvojen säilymisen kannalta olennaista. Maisema-alueen eheyttä haittaavat hieman alueen halki kulkevat suuret tiet.

Rajaus:

Paimionjokilaakson maisema-alue ulottuu Paimionlahdella Paimionjokea pitkin Tarvasjoen kirkonkylälle ja Euraan saakka, jatkuen Tarvasjoen jokilaaksoa pitkin Salontielle asti. Rajaus noudattaa suurilta osin Turun kaupunkiseudun maakuntakaavan selvityksien yhteydessä tehtyjä rajaustarkennuksia. Päivitysinventointien maastokäyntien perusteella rajausta on kuitenkin laajennettu Tarvasjoen kulttuurimaisemiin, sisällyttäen osan RKY-kohteista poistuneesta Paimionjoen-Tarvasjoen kulttuurimaisema-alueesta (RKY1993). Myös Paimionlahden itäpuolisia peltoja sekä Sukselan peltoja on sisällytetty laajemmin kuin kaavaselvitysten rajauksien tarkennuksissa on tehty.

Maastokäynnillä inventoitiin myös Paimionjoen sivuhaaran, Vähäjokilaakson, avoimia kulttuurimaisemia. Inventoinneissa kuitenkin todettiin, että kyseiset alueet eivät yllä valtakunnalliselle tasolle, ja että Paimion taajama katkaisee Paimionjoen kulttuurimaisemien jatkuvuuden Vähäjokilaaksoon. Aluetta voisi tutkia paikallisesti arvokkaana.

Paimionjokilaakso

Uusi maisema-alueajajausehdotus
(valtakunnallisesti arvokas)

Uusi maisema-alueajajausehdotus
(maakunnallisesti arvokas)

Maisema-alueajajaus (valtakunnallisesti arvokas;
valtioneuvoston periaatepäätös 1995)

Maisema-alueajajaus (maakunnallisesti arvokas;
Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
© SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Karttokeskus Oy, lupa L4659
© Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Latokartanon hevoslaitumet. Kuva: Marie Nyman

Perniön viljelysmaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: Perniönjokilaakson ja Latokartanon kulttuurimaisema; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Salo

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alueen pohjoisosassa, savilaakson keskellä virtaava Perniönjoki kerää vetensä 1800 – luvulla kuivatun Alasjärven pelto-ojista ja Muurlanjoesta eli Karhujoesta. Pohjankylässä joki on jo runsasvetinen ja virtaa kalliokynnyksen yli koskena. Paikalla on aikanaan ollut mylly. Pohjankylän eteläosassa on kuivattu Pohjanjärvi, joka palautuu kevättulvien ja runsaiden sateiden yhteydessä. Lupajan kohdilla Perniönjokeen yhtyy sivuhaara Asteljoki. Perniönjoki virtaa alueen eteläosissa matalassa ja suorassa uomassa, erottuen maisemasta lähinnä joenvarsille kiinnitettyjen veneiden johdosta. Alueen eteläosissa Perniönjoki yhdistyy

Kiskonjokeen. Kiskonjoessa sijaitsevan Latokartanonkosken pudotuskorkeus on 17 metriä ja kosken yhteydessä on kuninkaankartanon ajoista lähtien harjoitettu teollista toimintaa.

Selännemetsät ovat havupuuvaltaisia kankaita, joissa yleisin puulaji on mänty. Paahteisilla mäki-alueilla esiintyy kallioketoja. Alueella on runsaasti luonoltaan arvokkaita kohteita, esimerkiksi Kiskonjoen vesistö on Natura-alueita. Kiskonjoessa sijaitsee Varsinais-Suomen komeimpiin koskiin lukeutuva Latokartanonkoski, joka on maisemallisesti näyttävä. Luonoltaan arvokkaimmat alueet Latokartanonkosken ympäristössä ovat rantojen lehtomaiset ja kulttuurivaikutteiset metsät sekä tulvien huuhtomat tervalepikot.

Maisema-alueen pohjoisosissa kallioperä on pääosin graniittia. Laaksot ja selänneet vuorottelevat yhtä laajoina. Topografia on vaihtelevaa ja rinteet rajaavat avointa tilaa selkeästi. Maisema-alueella tai sen rajoilla on monta arvokasta kallioaluetta, etenkin Pohjankylän peltolaakson ympäristössä massiiviset, avokallioiset jyrkänteet ovat maisemalle leimaa-antavia. Etelässä alue rajautuu jyrkkään ja selväpiirteiseen Uudenmaan maakunnan selännemetsäalueeseen.

Kulttuuripiirteet:

Perniönjokea on jo vuosisatoja käytetty kauppareittinä sisämaahan siirryttäessä. Alueella on pronssi- ja rautakautisia muinaisjäännöksiä. Esimerkiksi Yliskylän kappelin hautausmaalta on löytynyt rautakautinen polttokenttäkalmisto ja runsaasti esineitä ja nykyisen Asteljoen yhtymäkohdassa, Lupajan alueella, on pronssikaudelle ajoittuvia hautaröykkiöitä, mutta alue on erityisen tunnettu rautakautisista kalmistoista ja uhrikuppikivistä.

Keskiajalla asutus laajeni entisestään ja maisemaan nousivat kirkon ja kruunun vallasta kertovat kirkot. Perniön kirkko ja kirkonkylä muodostuivat historiallisen tien ja Perniönjoen risteykseen. Alueen kylärakenteeseen ovat vaikuttaneet kartanolaitokset ja historiallinen tieyhteys, Kuninkaantie eli Suuri Rantatie. Kuninkaankartanoilla oli hallinnollinen ja liikenteen kehittämiseen liittyvä rooli, sillä ne sijaitsivat teiden varsilla toimien virkamiesten ja muiden matkalaisten levähdyspaikkoina. Useat Perniön vanhoista kylistä ovat syntyneet kartanoiden yhteyteen. Suuri Rantatie kulki Turusta Viipuriin Perniön kautta, kuninkaankartanon koillispuolelta aina 1630-luvulle asti. Tie on ollut olemassa jo 1300-luvulta lähtien, niin kuin myös suurin osa Perniön nykyisistä kylistä. Perinteisesti rakentaminen on sijoittunut kumpareille sekä selänteiden rinnealueille.

Perniönjokilaakso kuuluu Suomen kartanolaitoksen ydinalueeseen. Alueen vanhoja rälssitiloja ovat muun muassa Melkkilä, Paarskylä, Yliskylän kartano ja Pohjankartano. Melkkilän eli Yli-Melkkilän kartano oli merkittävä 1500-luvulla ja se oli pitäjän huomattavimpia maanomistajia vielä 1880-luvun alussa. Tilat ovat vuosisatoja viljelyksessä olleiden peltojen ympäröimiä. Latokartanon laajan kulttuurimaiseman juuret ovat keskiajalta. Alueen todennäköisesti ensimmäinen kuninkaankartano, jo vuonna 1347 ensimmäistä kertaa kirjallisissa lähteissä mainittu Pyhäjoen eli Helgån kuninkaankartano, sijaitsi Kiskonjoen muodostamassa mutkassa Nääsinnokassa Vanhankartanon alueella. Nykyään alueella on peltoa. Toinen kuninkaankartano, Perniön eli Näsen kuninkaankartano perustettiin Perniön- ja Kiskonjoen yhtymäkohdassa olevalle Muntolannokalle vuonna 1556. Kartanokeskus siirrettiin nykyiselle Latokartanon paikalle 1690-luvulla ja entinen kuninkaankartanon paikka autioitui. Muntolannokan pitkänomaisella mäenkumpareella on nähtävissä kuninkaankartanon rakennusten jäännöksiä. Kumpareen pohjoispuolella Perniönjoen rannalla on sijannut markkinapaikka.

Yliskylän viljasiilo näkyy kauas maisemassa. Kuva: Marie Nyman

Alueen rikkaaseen kulttuurihistoriaan on vaikuttanut Perniönjoen ja Kiskonjoen valjastaminen teolliseen käyttöön. Keskiajalla teollistumisen alkamisen myötä maisemaan ilmestyivät ruukit, vasarapajat ja myllyt. Ruukit toivat alueelle varakasta väestöä, jotka sijoittivat varojaan seudun maatiloihin. Latokartanonkoskella oli mahdollisesti kruunumylly jo 1300 - 1400-luvuilla, jonka jälkeen koskessa on sijannut useita tullimyllyjä ja vesisaha. Keskiaikaisen Pohjankartanon alue on myös alueen varhainen teollisuuskeskittymä; alueella on kaksi koskea Pohjankoski ja Hamarinkoski, joissa on sijannut myllyjä ja rautatakomo. Pohjankoskessa toimi myöhemmin saha ja sähkövoimalaitos. Nykypäivänä koskissa on jäljellä vain joitain vanhoja rakenteita ja perustuksia.

Latokartanonkoski ja koskessa sijaitseva myllynraunio ovat luonnoltaan ja maisemaltaan merkittäviä nähtävyyksiä.
Kuva: Marie Nyman

Rautatien valmistuminen vuonna 1899 muutti alueen maisemaa. Paarskylän asemanseudun ympärille kasvoi pienmuotoinen kaupan keskittymä. Maatalouselinkeinoista ja kaupasta kertovaa asemanseutua leimaa viehättävä kaupparaitti. Pohjois-eteläsuuntaisesti maisema-alueita halkaisee Tammissaarentie, johon yhdistyvä Heikkiläntie rakennettiin vuonna 1961 vanhan kylätien oikaisuna.

Latokartanonkoski on ainutlaatuinen luontokohde. Perniönjoen Pohjankosken ja Kiskonjoen Latokartanonkosken välillä on 23 kilometriä pitkä kanoottireitti, joka on parhaimmillaan veden ollessa korkeimmillaan keväällä ja syksyllä. Latokartanon koskella reitti yhtyy Kiskonjoen kanoottireittiin. Lupajan alueella kulkee muinaispolku ja Lupajan Karpinmäen rökkiöiltä avautuu näkymä Perniönjoen ja Asteljoen laaksoon.

Maisemakuva:

Maisema ja kulttuuriympäristö muodostavat edustavan ja monipuolisen kokonaisuuden, joka on vahvasti yhteydessä alueen luontoon. Maisema on kumpuilevaa ja vaihtelevaa, suhteellisen korkeat selänteet rajaavat selkeästi maisematilaa. Jokilaakso eroaa siitä

länteen sijoittuvista jyrkkärantaisista jokilaaksoista siten, että joen rannat ovat matalat ja maa nousee rannasta hitaasti kohoten laajalle alueelle. Kirkonkylän lähiympäristössä laakso laajenee väljäksi viljelyaukeaksi, jota hallitsevat vauraat talonpoikaistalot, kartanot ja muhkean moreenimäen eteläpään rakennettu Perniön emäkirkko. Latokartanon komea rakennusryhmä hallitsee laajaa peltoaluetta Perniönjoen- ja Kiskonjoen välisellä alueella.

Alue on pääpiirteissään säilynyt eheänä ja alue on elinvoimaista maaseutua, lukuun ottamatta joitain kyläalueita kuten esimerkiksi Perniön asemanseutu, missä monet rakennukset seisovat tyhjillään. Maisemallisesti merkittäviä ovat 1970-luvulla valmistunut Yliskylän viljasiilo sekä Perniön asemanseudulla sijaitsevat, 1927 - 1928 valmistunut osuuskaupan viljavarasto ja paikallinen viljavarasto- ja myllyrakennus. Vanhat korkeat viljavarastot erottuvat kauas avoimessa maisemassa ja toimivat maamerkkeinä. Latokartanonkoski ja Pohjankylän koski ovat mielenkiintoisia ympäristöjä, niin luonnoltaan kuin teolliselta kulttuurihistorialtaan.

Alueella on suhteellisen vähän maisemaan sopimatonta rakentamista ja rakenteita; Perniön taajaman

viereisellä pellolla maisemakuvaa rikkoo kerrostalo-alue sekä Tammisaarentie ja keskustan kiertoliittymät toimitiloihin.

Arviointiteksti:

Perniön viljelysmaisemat muodostavat lounaista viljelyseutua edustavan, erittäin monipuolisen kokonaisuuden. Alueen rikasta kulttuuriperintöä kuvastavat useat kartanot ja kirkot sekä runsaat muinaisjään-
nösloydöt ja arvokkaat perinnemaisemat. Kulttuurihistoriallisen erityispiirteensä antavat alueella ainakin 1300-luvulta asti sijanneet, Latokartanoa edeltäneet kuninkaankartanot. Alueen joki- ja koskiympäristöt ovat myös luonnoltaan arvokkaita. Vanha rakennuskanta on hyvin säilynyttä ja alue on elinvoimaista maaseutua. Alue on säilynyt suhteellisen hyvin, vaikka taaja-asutus ja päätie ovatkin muokanneet lähiympäristöään.

Rajaus:

Maisema-alue seuraa Perniönjoen ja Kiskonjoen vesistöä. Perniön viljelysmaisemien alue rajautuu pohjoisessa Pohjankylän laajaa viljelysaukeaa rajaavaan metsäiseen selänteeseen, jatkuen Pohjankylästä Yliskylään, Perniön asemalle, kirkonkylään ja edelleen etelään Latokartanon aavalle peltoaukealle.

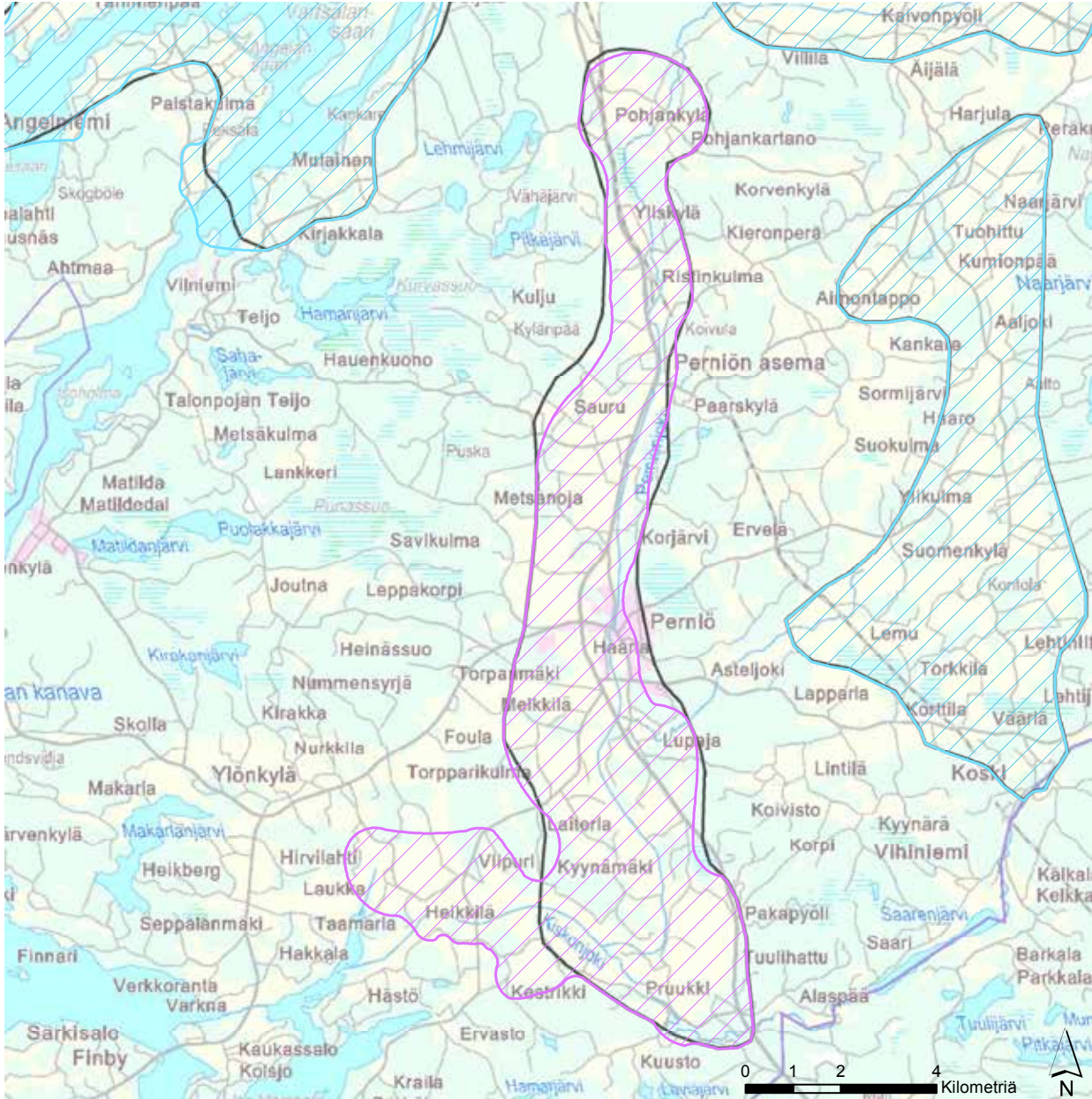
Rajaus seuraa pääosin maakunnallisissa inventoinneissa todettuja rajauksia. Maakunnallisen inventoinnin rajausta on päivitysinventoinneissa laajennettu länteen, Laukkaan ja Heikkilän kylän peltoalueille. Alueet nousivat esille paikkatietopohjaisissa analyyseissä niin muinaisjään-
nösten, perinnemaisemien kuin peltojen historiallisen jatkuvuuden osalta. Maastokäynnillä todettiin että alueet ovat maisemakuvataan vaihtelevia ja monipuolisia, liittyen Perniönjoen varren viljelysmaisemiin.

Päivitysinventoinneissa tutkittiin myös Kiskonjoen laajempaa mukaan ottamista maisema-alue-
rajauksiin, mutta maastoinventoinneissa todettiin joenvarren olevan melko metsäinen ja että kulttuuriarvoiltaan arvokkaimmat kokonaisuudet sisältyvät jo Perniön viljelysmaisemaan, Kiskon-Kiikalan kulttuurimaisemaan sekä Koski-Muurla-Romsilan kulttuurimaisemaan.

Näkymä Heikkiläntieltä. Kuva: Marie Nyman

Perniön viljelysmaisemat

- Uusi maisema-alueajajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Uskelan Isokylän emäkirkon kellotapuli ja hautausmaa seisovat vielä vanhan kirkon paikalla. Kuva: Anna-Leena Seppälä

Uskelanjokilaakso

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Uskelan- ja Halikonjoen laaksot; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Salo

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Muinaisen merenpohjan paksut savikerrostumat peittävät laajoja alueita. Lounais-koillisuuntaisessa kallioperän murroslinjassa virtaava Uskelanjoki on uurtanut muutoin loivasti kumpuilevaan laaksoon syvät uomat. Uskelanjoen yläjuoksulla uoman syvyys on peräti 20 - 30 metriä. Uskelanjokeen liittyy muun muassa Kurajoki Perttelissä. Uskelanjoki saa alkunsa Rekijoen, Terttilänjoen ja Hitolanjoen yhtymäkohdasta, missä latvajoet haarautuvat eri suuntiin.

Moreenipeitteiset, kuivia mäntykankaita kasvavat mäet kohoavat jyrkkinä suoraan viljelymaista. Kallio-perä on pääosin graniittia ja savikot on tarkoin raivattu pelloiksi. Peltojen ja karujen metsäisten mäkien hal-

litsemaan maisemaan tuovat vaihtelua lehdot ja jokivarsien perinnebiotoopit. Maisemiltaan upeilla jyrkillä jokirinteillä on hienoa niittykasvillisuutta, esimerkiksi Rekijokilaakson, Kuivakosken ja Ylijoen lautumien rinneeniityillä, jotka ovat Natura-alueita.

Jokien ja purojen jyrkät töyräät sekä hieta- ja hiesu-pitoiset maalajit ovat erittäin herkkiä eroosiolle, mikä lisää alueen luonnon monimuotoisuutta. Uskelanjoen törmän suurimmat sortumat ovat vieneet hehtaareittain rantapeltoja ja 1800-luvun alussa Uskelan emäkirkon.

Kulttuuripiirteet:

Runsaat esihistorialliset löydöt osoittavat muinaista vaurautta ja vilkasta kaupankäyntiä. Alueen asutuksen syntyyn ovat vahvasti vaikuttaneet jokien luomat mahdollisuudet kulkuväylinä ja siten myös kaupankäynnille. Maisemallisesti merkittävä rautakautinen muinaislinna, Veitakkalan linnamäki, sijaitsee Uskelanjoen länsipuolella, Isokylän merkittävän muinaisjäännösryhmän pohjoispuolella. Isonkylän muinaisjäännösalueella sijaitsee rautakaudelle ajoittuvat kalmistot ja asuinpaikka.

Näkymä Hiidentieltä. Kuva: Anna-Leena Seppälä

Uskela on maamme vanhimpia kirkollisesti järjestäytyneitä alueita. Uskelanjoen partaalla, Isonkylän kalmiston lähellä, sijaitsi emäkirkko ilmeisesti jo ennen 1300-lukua. Uskelan vanha emäkirkko sijaitsi Uskelanjoen ja pienen Asolanojan yhtymiskohdan pohjoispuolella. Vuonna 1827, maanvyörymän seurauksena, Uskelan emäkirkko vajosi osittain jokeen, mutta paikalla on säilynyt vuonna 1749 rakennettu kellotapuli vanhan Hiidentien varrella. Pertteli sai kappelinoikeudet 1400-luvun alussa ja Perttelissä lienee ollut puukirkko jo 1300-luvulla. Nykyinen, Pyhälle Bartolomeukselle nimetty kivikirkko on 1400-luvulta, mutta harmaakivinen asehuone on vuodelta 1750 ja kookas sakaristo suurimmaksi osaksi 1820-luvulta. Kirkko sijoittuu Kaivolon kylään. Kaivola oli vanha kauppa- ja myöhemmin Uskelanjoen suun vetäytyessä markkinapaikka siirtyi Saloon.

Maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas Hiidentie on johtanut Salosta Perttelin kirkon kautta Somerolle keskiajalla, mahdollisesti jo rautakaudella. Vanhojen, isojaon aikaisten karttojen perusteella Hiidentie on kulkenut melko tarkkaan samalla paikalla ainakin kaksisataa vuotta. Tien varrella on Veitakkalan kartano, jonka puinen päärakennus ja talousra-

kennukset muodostavat yhdeltä sivulta avoimen pihapiirin. Tien varrella on myös katajikkoisia laitumia ja joentöyräällä laajalti ketoa. Keskiaikainen Inkeren kartano on Perttelin vanhimpia säilyneitä maatiloja. Tilan karja laidunaa Uskelanjoen rannan luonnonlaitumilla. Inkeren kartanon nykyinen päärakennus on vuodelta 1800. Uskelanjokilaaksossa on säilynyt vanhoja myllyjä, kuten esimerkiksi Kaukolan mylly ja Yyrön mylly Vintilässä.

Perinteinen lounaissuomalainen maaseutuasutus on alueella hyvin säilynyt. Rakennukset ovat pääasiassa metsäselänteiden ja -saarekkeiden reunoilla. Puustutukset suojaavat pelloille rakennettuja taloja. Maanviljelyn edellytykset ovat jokilaaksossa hyvät. Joillakin tiloilla on erikoistuttu tiettyihin viljelykasveihin, ja puutarhanhoito ja hedelmätarhat ovat yleisiä. Karjanpito on vähentynyt, mikä näkyy myös perinnekasvillisuuden umpeenkasvuna.

Taajamien ympäristössä, esimerkiksi Perttelissä ja Salon kaupungin liepeillä, rakentaminen ei ole yhtä harkiten sijoitettua. Turku-Helsinki -moottoritie ylittää Uskelanjokilaakson Isokylän pohjoispuolella.

Uskelanjokilaaksolla on virkistysarvoa ulkoilu-, melonta- ja patikointialueena. Veitakkalan linnamäkeä ja Salon Isonkylän rautakautista kalmistoaluetta kiertävät polut.

Maisemakuva:

Maisema-alue ulottuu taajamasta koilliseen Uskelanjokilaakson latva-alueille saakka. Syvälle maaperään kaivautuneet jokiuomat halkovat loivasti kumpuilevia laajoja viljelyksiä. Peltoalueita reunustavat, metsäiset, jopa 90 metriä merenpinnan yläpuolelle kohoavat mäet. Esimerkiksi Veitakkalan muinaislinnan laelta avautuu näkymä yli koko Uskelanjoen viljelysalueen.

Kulttuurimaisemalle leimaa-antavat ovat laajat peltoaukiot, laaksoja halkovat saveen uurtuneet joet jyrkkine rinteineen ja rotkoineen sekä laakson rinteille miltei nauhamaisiksi rakentuneet vauraat talonpoikaiskylät. Hiidentie hakeutuu kumpuilevassa peltomaisemassa Perttelistä Saloon. Maisemallisesti näyttäville paikoille sijoittuvat kirkot ovat alueelle ominaisia. Maisema-alueen ulkopuolella sijaitseva Uskelan kirkko kohoaa Salon kaupunkirakenteen yläpuolelle ja näkyy avarassa jokilaaksossa kauas Salon taajamaa lähestyttäessä.

Taajamien liepeillä uudet omakoti- ja kerrostalot, liikerakennukset ja teollisuushallit häiritsevät muutoin hyvin säilynyttä kokonaisuutta. Helsinki-Turku -moottoritien linjaus kulkee huomattavan suoralinjaisesti ja

kohtisuorasti kallioperän murreksiin ja Uskelanjokilaaksoon nähden.

Arviointiteksti:

Maisema-alue edustaa lounaisen viljelyseudun ydinalueita. Vanhat asuin- ja hautapaikat, kirkot, vauraat maatilat ja kartanot sekä maaston muotoja noudatteleva vanha tiestö ovat kulttuurimaiseman arvokkaita piirteitä. Perinteinen maaseutuasutus on hyvin säilynyttä. Laaja, avara maisema luo kauniin ja hallitun kokonaisuuden, jossa näkymät ovat pitkiä. Jokitörmän laidunniityt ovat maisemallisesti kauniita ja luonnoltaan arvokkaita. Kulttuurimaiseman eheyttä vaurioittavat hieman jokilaakson ylittävä Turku-Helsinki -moottoritie sekä Salon kaupungin taajama.

Rajaus:

Maisema-alueajasta supistetaan Halikon- ja Uskelanjokilaakson välisellä savikkotasanteella, Salon ja Halikon rajamailla, Salaisissa. Tästä johtuen Uske-

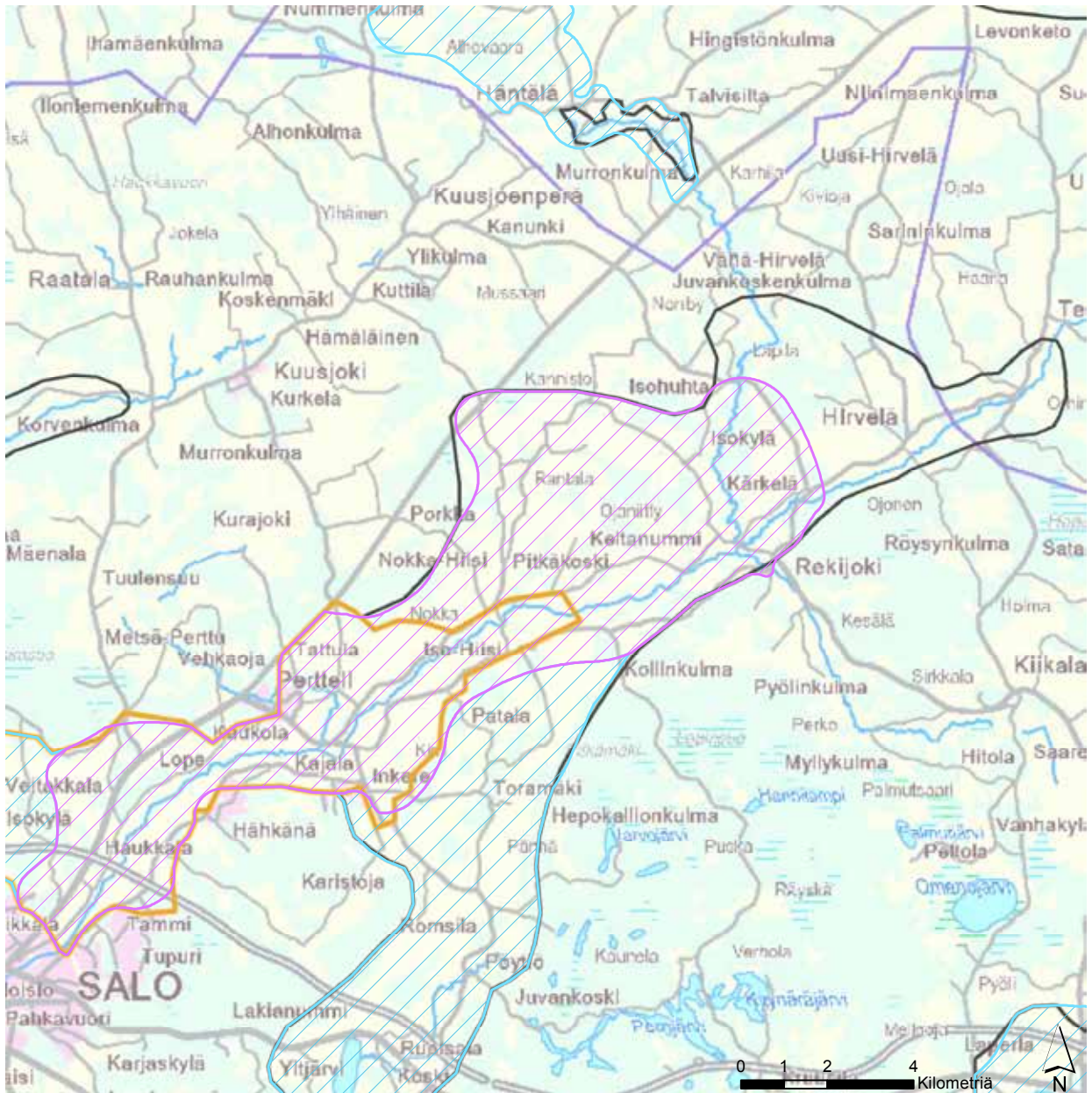
lan- ja Halikonjoen laaksot muodostavat kaksi erillistä valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita, jotka myös luonteeltaan eroavat toisistaan. Salaisten alue rajautuu omaksi kokonaisuudekseen, jota halkoo myös moottoritie. Salon seudun kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2004 on esitetty, että Uskelan- ja Halikonjoen laaksojen maisema-alueajasta voisi su-pistaa ”Halikonjokilaakson ja Uskelanjokilaakson vä-lisellä savikkotasanteella Salon ja Halikon rajamailla Salaisissa”, jossa ”maisema on tasaista, entistä taka-niittyä ja asutus lähinnä 1900-luvulla syntyynyttä.” Alue sisältyy päivitysinventointien perusteella maakunnallisesti arvokkaaseen, Salaisten maisema-alueeseen.

Maisema-alueetta ehdotetaan laajennettavan Pertelin kirkonkylän pohjoispuolella Rekijoelle saakka, sisältämään Uskelanjoen yläjuoksun kokonaisuudes-saan, aina latvajokiin saakka. Maisemakuva jatkuu alueella monimuotoisena ja jokilaakso syvine sivu-uomineen leimaa maisemaa. Yläjuoksun valtakunnallisesti arvokkaaksi ehdotettu laajennusalue on hieman maakunnallisen selvityksen ehdotusta suppeampi.

Uskelanjoen yläjuoksua. Kuva: Marie Nyman

Uskelanjokilaakso

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Loistokarilla sijaitseva loistovartijan talo on kapean väyläosuuden keskeinen maamerkki. Kuva: Marie Nyman

Airiston - Pukinsalmen merimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Ruissalo - Hirvensalo; valtakunnallisesti arvokas sekä Airisto - Seili; valtakunnallinen maisemanähtävyys

Kunta: Turku, Naantali, Parainen

Arvoluokka: valtakunnallinen maisemanähtävyys

Luonnonpiirteet:

Airiston selkä on syntynyt kallioperän hautamaiseen vajoamaan. Kallioperä on suurilta osin mikrokliinigraniittia sekä kiillegneissia, paikoin esiintyy myös granodioriittia. Seilin saaren lähistöllä on kvartsi- ja maasälpägneissia. Rannikon korkeimmat kohdat ovat huuhtoutuneita silokallioita. Alueen saaret ovat muodostuneet toisiinsa kiinni kasvaneista luodoista ja tasaisissa painanteissa on viljavaa entistä merenpohjaa. Rantakerrostumia voi löytää esimerkiksi Kuvasta ja Kallanpäästä. Maisemarakenne on pienpiirteistä ja selvästi suuntautunutta.

Alueelle tyypillistä on luonnonmaisemien vaihtuminen äärimmäisyyksistä toiseen: vehmaista, upeasti kukkivista lehdoista karuihin kalliokkoihin. Metsäisillä alueilla kasvaa pääsääntöisesti mäntyä, joka kallioisilla saarilla on vanhaa ja tuulen pieksämää. Rehevissä paikoissa esiintyy myös tuoreita kuusikoita ja lehtimetsää. Jalopuumetsiköt ja pähkinäpensaslehdot kuuluvat alueen arvokkaihin luontotyypeihin. Ruissalon, Lapilan ja Seilin saaret erottuvat muista saarista rehevillä, puistomaisilla ympäristöillään. Ruissalon saarella on Suomen oloissa ainutlaatuisen laajat tammimetsät, joiden yhteispinta-ala on lähes 100 hehtaaria.

Alue on luonnoltaan ja linnustoltaan arvokasta. Ruissalon lehdot, Aasla - Kramppi ja Seilin saaristo kuuluvat Natura-ohjelmaan. Seilin saariston alue edustaa topografialtaan vaihtelevaa, jylhää sisäsaaristoluntoa. Alueen tarjoamissa monipuolisissa elinympäristöissä esiintyy monia harvinaisia kasveja ja eliölajeja. Aasla - Krampin Natura-alueeseen kuuluu komeita kallioita, lehtoja, rehevä lintuvesi ja pieni järvi. Ruissalon lehdot ovat asutuksen, viljelmien ja muun maankäytön vuoksi pirstoutuneet, mutta alueella tavataan erityyppisiä lehtoja, muun muassa kosteita sarniaisvaltaisia lehtoja, tuoreita ja reheviä jalopuumetsiä sekä myös kuivia, aluskasvillisuudeltaan vaatimatto-

Purjeveneitä Airistolla. Kuva: Marie Nyman

mia rinnelehtoja. Ruissalo on myös kansainvälisesti arvokas lintualue (IBA-alue). Ruissalon suurista siirtolohkareista tunnetuin on Kukkarokivi, joka sijaitsee Ruissalon ja Iso-Kaskisen saaren välisellä merialueella, ulottuen 17 metriä vedenpinnan yläpuolelle.

Kulttuuripiirteet:

Alueella on rikas ja monipuolinen kulttuurihistoria, jota kuvaavat puolustusvarustukset, meriväylien kulttuuriperintö, sairaalalaitoksen historia, huvila-asutus, kartanot sekä vauraat maatilat. Airiston vanhaa laivaväylää pitkin Varsinais-Suomen rannikolle on suuntautunut useita valloitus- ja hävitysretkiä. Alueella on useita Krimin sodan aikaisia puolustusvarustuksia sekä Ison- ja Pikkuvihan aikaisia kiviuneja, niin kutsuttuja ryssänuuneja.

Seili on tunnettu historiastaan niin spitaalisten sairaalana kuin naisten mielisairaalana. Seilin Fogdebyn kylä on ollut olemassa viimeistään 1500-luvulla, mahdollisesti jo keskiajalla. Seilin saaren historia on

osa maamme sairaanhoitolaitoksen vaiheita. Vuosina 1619 - 1785 siellä toimi Suomen ensimmäinen leprasairaala ja vuosina 1755 - 1962 valtion mielisairaala. Seiliin tuodut mielisairaajat asuivat pääsaarella ja spitaalisten vaatimattomat asumukset sijaitsivat nykyään Seiliin kiinni kuroutuneelle niemellä. Seilin sairaalan puinen ristikirkko, jonka lähellä spitaalisten asunnot sijaitsivat, on rakennettu vuonna 1733. Sen vieressä on vanha hautausmaa, jossa lähes kaikki haudat on merkitty yksinkertaisilla valkoisilla puuristeillä. Useassa vaiheessa rakennetun sairaalan päärakennuksen, 1840-50 lukujen vaihteessa valmistuneen keskiosan on suunnitellut P.J. Gylich, samoin ilmeisesti länsisiiven. Rakennuksia yhdistävät korkeat siipiosat on rakennettu Jac. Ahrenbergin 1887 laatimin suunnitelmin. Paikalla on todennäköisesti ollut hospitaaliin kuuluneita rakennuksia hospitaalin perustamisesta vuodesta 1619 lähtien. Nykyään sairaalan rakennusryhmään kuuluu kaiken kaikkiaan viitisenkymmentä rakennusta. Seilin rakennuksissa toimii nykyään Saaristomeren tutkimusasema. Seilin kaltaiset kivirakennukset ovat harvinaisia saaristossa. Haverössä ja alueen muilla lähisaarilla on saaristolle tyypillisiä pienmuotoisia viljelytiloja. Rakentamattomana säilynyttä Ominaisten saarta on aikoinaan käytetty hautapaikkana vainajille, joita Rymättylän, Nauvon ja mahdollisesti myös Korppoon kirkot eivät suostuneet hautaamaan siunattuun maahan.

Ruissalon lähisaaret, Lapila, Luonnonmaa, Hirvensalo ja Satava, saivat asutuksensa viimeistään keskiajan kuluessa. Lapilan rokokootyylinen kartano, rakennettu C.F. Schröderin piirustusten mukaan vuonna 1763, käsittää päärakennuksen ohella 1700-luvulla istutetun puiston sekä asuin- ja talousrakennuksia 1700 - 1900-luvuilta. Ruissalo säilyi asumattomana 1500-luvun puoliväliin saakka, jolloin saarelle perustettiin kruununkartano. Kartanon lisäksi Ruissalossa oli 1700-luvun puoliväliin tultaessa vain viisi torppaa. Vuonna 1845 Ruissalo siirtyi Turun kaupungille, minkä jälkeen saari jaettiin palstoihin ja huviloiden rakentaminen alkoi. Ruissalossa ja Hirvensalossa huvilat antavat kuvan suomalaisesta huvilakulttuurista 1850-luvulta nykyaikaan. Ruissalon kartanon kulttuurimaisema muodostaa maisema-alueella poikkeavan kokonaisuuden, rantaan rajautuvine, laajoine peltoineen sekä lukuisine rakennuksineen.

Ruissaloon vuonna 1852 rakennettu siltayhteys ei heti sivuttanut höyrylaivaliikennettä. Myös Luonnonmaalle sekä Hirvensaloon ja Satavaan on siltayhteydet. Turusta Erikvallan niemenkärkeen asti pääsee siltoja pitkin. Siltojen rakentamisen jälkeen pientalo-

Seilin entisiä sairaalarakennuksia. Kuva: Marie Nyman

rakentaminen ja myös taajamamainen rakentaminen on yleistynyt kaikilla saarilla. Rakentamiselle keskeiset paikat ovat sijainneet rannoilla, Turkuun johtavan väylän varrella.

Alueen perinteisiä elinkeinoja ovat merenkulku, maanviljely ja karjatalous. Merkittävä osa kulttuuriperinnöstä ja tärkeä osa maisemaa ovat luotsitoimintaan liittyvät rakennukset ja rakenteet. Pikisaaren luoteisrannalla asutuksen keskellä sijaitsee Turun historiallinen luotsiasema vuodelta 1905 sekä meren äärellä sijaitseva vanhempi luotsivartiotupa vuodelta 1876. Molempien alkuperäistä tehtävää on vaikea tunnistaa, vaikkakin rakennukset ovat ulkoasultaan säilyneet hyvin. Luotsirakennukset muodostavat harvinaisen esimerkin kaupunkiluotsiasemasta. Kauppakarin, toiselta nimeltään Loistokarin, luodolle 1880-luvulla rakennettu loistonvartijan talo sijaitsee Turkuun johtavan väylän varrella. Kulttuuriympäristönä saari on ainutlaatuinen ja rakennus on säilynyt erittäin hyvin historiallisessa asussaan. Orhisaaren 1900-luvulla useaan otteeseen muutettu loisto sijaitsee avoimella kallioniemellä Airiston selän eteläpäässä ja on huomattava maamerkki. Insinööri Pettersson vuodelta 1909 on suunnittelijansa mukaan nimetty loisto Turun väylän varrella Nauvon pohjoispuolella. Kohteeseen

liittyy runsaasti tapakulttuuria. Näiden lisäksi myös esimerkiksi Rautakarin tornipooki sekä Rajakarin loisto ovat maisemallisesti merkittäviä rakenteita. Maanviljely ja karjatalous ovat paikoin pitäneet ranta-alueita avoimina. Suurin osa maisemallisesti tärkeistä pelloista ja niityistä sijaitsevat Ruissalossa, Luonnonmaalla, Lapilan ja Seilin saarilla. Paikoin viljely ja karjatalous ovat kuitenkin loppuneet ja alueet ovat kasvamassa umpeen.

Airiston selkä ja Ruissalon saari ovat seudun tunnetuimpia maisemanähtävyyksiä. Ruissalossa on muun muassa kasvitieteellinen puutarha, golfkenttä, Turun Pursiseurien satama, Ruissalo Camping-leirintäalue, ravintola, kylpylä ja hotelli. Ruissalossa on opastuskeskus, jonka yhteydessä toimii ensisijaisesti ala-astekoululaisille suunnattu Tammenterhon luontokoulu. Saaronniemessä sijaitsee leirintäalueen ohella myös kaupungin tärkein uima-alue ja ympärivuotinen ulkoilu- ja virkistysalue. Vuosittainen rockfestivaali Ruisrock on järjestetty Ruissalossa vuodesta 1970 lähtien. Muita vuosittaisia tapahtumia ovat Ruissalokuksut sekä Paavo Nurmi-maraton. Ruissalossa on luontopolkuverkostoa yhteensä noin 20 kilometriä ja luontopolkuihin liittyy kaksi lintutornia ja yksi lintulava. Risteilylaivat ja muu laivaliikenne Turun satamaan

kulkee Pukinsalmen väylää pitkin Iso - Pukin pohjoispuolelta. Kesäisin päivittäiset vesibussivuorot kulkevat Aurajoelta Ruissaloon ja Ruissalon ohi saaristoon. Seilin saaren vierasvenesatamaan pääsee omalla veneellä ja saarelle on myös laivayhteyksiä niin Turusta, Rymättylästä kuin Paraisilta.

Maisemakuva:

Maisema-alue yltää Aurajoen vaikutuspiiristä, sisäsaariston ja rannikkovyöhykkeen tuntumasta Airiston ulapalle, ja sieltä eteenpäin Seilin saarelle ja Ominaisen aukolle saakka. Maisema vaihtelee Ruissalon ja sisäsaariston kapeista salmista, Airiston ja Ominaisen aukkojen laajoihin merellisiin maisemiin.

Maiseman kokee parhaiten mereltä päin, mutta Ruissalossa ja myös muilla saarilla ja rannikkoalueella avautuu paikoin pitkiä näkymiä merelle kapeita peltoaukeita pitkin. Alue alkaa Ruissalon ja Hirvensalon välisenä kapeana salmena, jota pitkin myös risteilyalukset kulkevat. Salmen maisemakuvassa Ruissalon, Iso-Pukin, Pikku-Pukin sekä Hirvensalon näytävä huvila-asutus laitureineen ja uimahuoneineen ovat alueelle leimaa-antavia. Avarammassa merimaisemassa merimerkit ja muut luostitoimintaan liittyvät rakenteet nousevat tärkeiksi. Keskellä merialuetta sijaitsee loistonvartijan mökki Kauppakarin / Loistokarin pienellä luodolla. Loisto on kapean väyläosuiden keskeisin maamerkki. Ominaisen aukon ja Seilin saaristo on maisemallisesti hyvin näyttävää. Leimaa-antavia ovat korkeat, jyrkkärantaiset kalliosaaret.

Monet rantaviivasta esiin pistävät niemet ovat maisemallisesti arvokkaita. Niiltä sekä rantamaiseman korkeilta mäenkupeilta avautuu kauniita näkymiä, esimerkiksi Kirkkolaiturin viereiseltä mäki-alueelta, Seilin saaren itäpuolelta, avautuu laaja näkymä Ominaisen aukolle. Kaasivuori on Turun eteläisen saariston korkein kohta, jonka huipulta avautuvat huikemat näköalat saariston yli. Myös Kalvinkallion iäkässtä männikköä kasvavalta laelta avautuvat erinomaiset näkymät saaristoon.

Ranta-alue on vetovoimaista asutus- ja loma-asutusalueutta. Esimerkiksi Hirvensalon ranta on tiiviisti rakennettu, vaikeuttaen ranta-alueiden yleistä virkistyskäyttöä. Ruissalon saarella itäosan telakka-alueen ja länsipään hotelliin ja leirintäalueen voi katsoa olevan ristiriidassa saaren perinteisen maisemakuvan kanssa. Maakuntakaavassa on yhteysvaraus Nauvon ja mantereiden välillä, jolla saattaa olla laaja-alaiset vaikutukset saaristomaisemalle. Maisema-alueella um-

peen kasvavat ja jo umpeutuneet entiset pellot ja laidunmaat ovat haaste tulevaisuudessa.

Maisema-alueen ulkopuolelle jäävällä Turun linnalla on ollut merkittävä vaikutus maisema-alueen kehitykselle ja linna näkyy myös väylälle.

Alueen maisemakuvaan vaikuttavat myös maisema-alueen ulkopuolelle jäävät Turun satama, Pansion öljysatama ja junalauttasatama, Pernon telakka sekä Naantalin jalostamo- ja voimalaitosalueet, sillä alueisiin liittyvät korkeat rakenteet näkyvät avoimessa maisemassa ja melu kantautuu kauas merialueella.

Arviointiteksti:

Ruissalo sekä Airiston selkä Turusta länteen johtavan laivareitin varrella ovat lounaisrannikon ja Saaristomeren seudun tunnetuimpia maisemanähtävyyksiä. Maisemanähtävyyden arvo perustuu monipuoliseen rannikon ja saariston luontoon, historialliseen laivaväylään sekä sen varren vanhaan huvilakulttuuriin, vauraisiin maatiloihin ja sairaanhoitolaitoksen historiaan. Kapeat salmet ja avarat selät tarjoavat vesillä liikkujalle toinen toistaan kauniimpia näkymiä. Alue on sekä luontosuhteiltaan että kulttuurihistoriallisesti luettavissa maamme arvokkaimpien alueiden joukkoon. Tulevaisuuden haasteena voi pitää yhä tiiviimmin rakennettua rantavyöhykettä sekä umpeen kasvavia ja jo umpeutuneita entisiä peltoja ja laidunmaita.

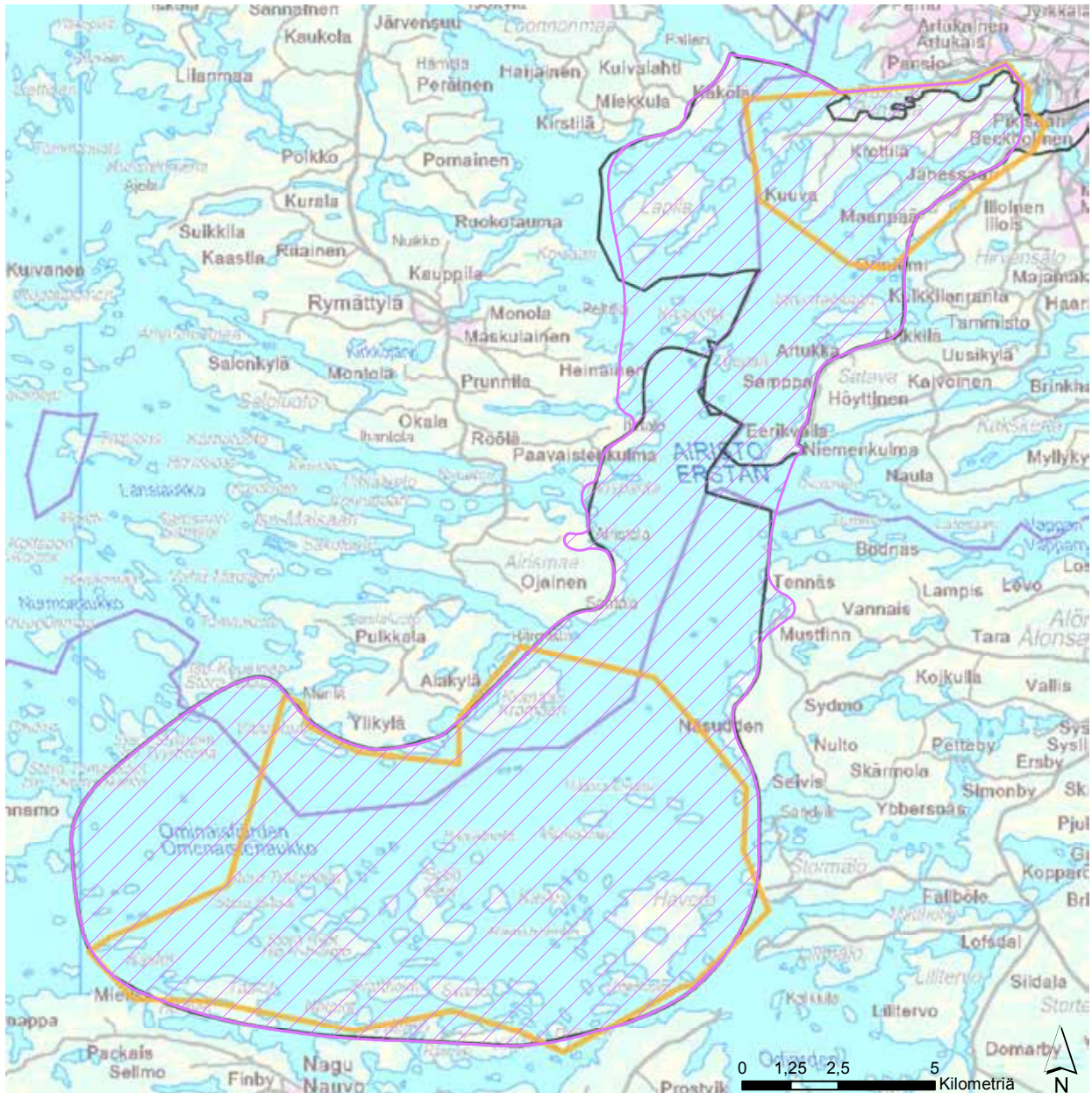
Rajaus:

Alue alkaa Ruissalosta ja sisäsaaristosta, jatkuen Airiston ulapalle ja sieltä Seilin saarelle ja Ominaisenaukalle saakka.

Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2008 Airisto – Seilin aluetta on esitetty laajennettavaksi Airistolla pohjoiseen Vepsän saarelle sekä Ominaisen aukolle maisematilan rajojen mukaan. Turun seudun maakuntakaavan selvityksen perusteella Ruissalo - Hirvensalon maisema-alueeseen on esitetty lisättäväksi muun muassa Lapilan saari. Maakunnallisten selvityksien perusteella myös valtakunnallisesti arvokkaiden Ruissalo - Hirvensalon maisema-alueen ja Airisto - Seilin maisemanähtävyyden välinen alue on maisemallisesti arvokas ja selvityksissä osoitetut rajaukset ovat olleet päivitysinventointien lähtökohtana.

Päivitysinventointien perusteella alueet ehdotetaan yhdistettäväksi yhdeksi kokonaisuudeksi, Airiston - Pukinsalmen merimaisema, ja aikaisempien selvityksien rajaama maisemakokonaisuus säilyy samanaikaisena, pieniä tarkennuksia lukuun ottamatta (Airistolan pellot, Mustfinnin lahti, kaavatekniset aukot).

Airiston-Pukinsalmen merimaisema

- Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Utsikt över Ominaisfjärden. Bild: Marie Nyman

Erstan - Bocksundets havslandskap

Landskapsområdets tidigare namn och värdeklass: Runsala-Hirvensalo (fi: Ruissalo-Hivensalo); nationellt värdefull och Erstan-Själö (fi: Airisto-Seili); nationellt värdefull landskapssevärdhet

Kommun: Åbo, Nådendal, Pargas

Värdeklass: Nationellt värdefull landskapssevärdhet

Naturens särdrag:

Erstan har bildats i en gravsänka i berggrunden. Berggrunden är till stora delar mikroklinggranit samt glimmergnejs, ställvis finns även granodiorit. I närheten av Själö finns kvarts-fältspatgnejs. Kustens högsta delar är sköljda rundhällar. Öarna i området har bildats av skär som vuxit samman och i de jämna sänkorna är jorden bördig, tidigare havsbotten. Strandavlagringar kan man hitta till exempel i Kuuva och Kallanpää. Landskapsstrukturen är småskalig och tydligt riktad.

Typiskt för området är naturlandskapens växling från en ytterlighet till en annan; från frodiga, vackert blommande lundar till karga klippor. På skogsbevuxna områden växer huvudsakligen tallskog, som på de bergiga öarna är gammal och vindpinad. På frodiga platser växer även granskog och lövskog. Ädellövskogar och hassellundar är områdets värdefulla naturtyper. Runsala, Lapila och Själö avviker från de andra öarna med sina lummiga, parklika miljöer. På Runsala finns vidsträckta ekskogar, som i finska förhållanden är utan like, med en sammanlagd areal på nästan 100 hektar.

Området är värdefullt till naturen och fågellivet. Runsalas lundar, Asla-Krampen och Själös skärgård tillhör Natura-programmet. Själö skärgårdsområde representerar till topografin varierande, storslagen innerskärgårdsnatur. I de mångsidiga livsmiljöer, som området erbjuder, förekommer många ovanliga växter och djur. Till Asla-Krampens Natura-område hör ståtliga klippor, lundar, frodigt fågelvatten och en lite sjö. Runsalas lundar splittras av bosättning, odlingar och annan markanvändning, men på området förekommer även olika typer lundar, bland annat fuktiga, ormbunksdominerade lundar, friska och frodiga ädelträdsskogar samt även torra, till undervegetationen

anspråkslösa lundbackar. Runsala är ett nationellt värdefullt fågelområde (IBA-område). Kändast av Runsalas många stora flyttblock är Kukkarokivi, som ligger i havsområdet mellan Runsala och Iso-Kaskinen, och höjer sig 17 meter ovanför havsytan.

Kulturella särdrag:

Området har en rik och mångsidig kulturhistoria, som kan utläsas i försvarsbefästningarna, sjöledens kulturarv, sjukvårdsinrättningens historia, villabebyggelsen, herrgårdarna och de rika lantgårdarna. Flera erövrings- och förintelsetåg har riktats mot Egenliga Finlands kust längs Erstans gamla sjöled. På området finns flera batterier från Krimkriget och stenugnar, så kallade ryssugnar, från Lilla och Stora ofreden.

Själö är känd för sin historia så väl som sjukhus för spetälskesjuka och som sinnessjukhus för kvinnor. Fogdeby på Själö har funnits senast från och med 1500-talet, möjligtvis redan under medeltiden. Själös historia är en del av vårt lands sjukvårdsinrättningskedan. Under åren 1619 - 1785 var Finlands första spetälskesjukhus verksam på Själö och under åren 1755-1962 statens sinnessjukhus. De mentalt sjuka som hämtades till Själö bodde på huvudön, medan de spetälskas anspråkslösa boningar låg på en nu mera förenad udde på Själö. Sjukhusets korskyrka i trä, i närheten av vilken de spetälske bodde, är byggd år 1733. Bredvid kyrkan finns det en begravningsplats, där så gott som varje grav är utmärkt med enkla vita träkors. Sjukhusets huvudbyggnad är ett resultat av flera byggnadsskeden. Mittdelen är byggd kring decennieskiftet 1850, enligt ritningar uppgjorda av P.J. Gylich och detsamma gäller veterligen även den västra flygeln. Flyglarna som är högre än de övriga byggnadsdelarna och som sammanbinder byggnaderna, baserar sig på Jac. Ahrenbergs ritningar från år 1887. Det har antagligen funnits byggnader tillhörande hospitalet på samma plats sedan 1619 fram till 1800-talets början. Nuförtiden omfattar sjukhusets byggnadsgrupp allt som allt ett femtiotal byggnader. Skärgårdshavets forskningsstation verkar idag i Själös byggnader. Stenbyggnader i likhet med Själös är osedvanliga i skärgården. På Haverö och de andra närbelägna öarna finns det för skärgården typiska småskaliga lantgårdar. Ominsholmen, som bevarats obebyggd, har en gång i tiden använts som begravningsplats för avlidna, som Rimito, Nagu och kanske även Korpo kyrkor inte gick med på att begrava i vigd jord.

Själö kyrka och begravningsplats. Bild: Marie Nyman

De till Runsala närbelägna öarna Lapila, Luonnonmaa, Hirvensalo och Satava, fick sin bosättning senast under medeltiden. Lapolis herrgård i rokokostil, byggd enligt C.F. Schröders ritningar år 1763, omfattar förutom huvudbyggnaden en park anlagd på 1700-talet och bostads- och ekonomibyggnader från 1700-1900-talen. Runsala förblev obebodd fram till mitten av 1500-talet, då kungsgården grundades på ön. Förutom kungsgården fanns det i mitten av 1700-talet fem torp på Runsala. År 1845 övergick Runsala till Åbo stad, varefter ön delades i lotter och byggandet av villorna påbörjades. Villorna på Runsala och Hirvensalo ger en bild av finsk villakultur från 1850-talet till nutid. Runsala herrgårds kulturlandskap bildar en avvikande helhet, med de utbredda, till havet angränsande åkrarna och de många byggnaderna.

Broförbindelsen, som byggdes till Runsala år 1852, åsidosatte inte genast ångbåtstrafiken. Det finns även broförbindelser till Luonnonmaa samt till Hirvensalo och Satava. Från Åbo kommer man via broar ända till Erikvalla udden. Efter byggandet av broarna har småhusbyggandet och även byggande typiskt för tätorter

blivit vanligt på alla av dessa öar. De centrala platserna för byggandet har legat på kusten, längs med sjöleden till Åbo.

Områdets traditionella näringar är sjöfart, lantbruk och boskapsskötsel. En betydande del av kulturarvet och en viktig del av landskapet är byggnaderna och strukturerna förknippade till lotsverksamheten. På Beckholmens nordvästliga strand, mitt ibland bosättningen, ligger Åbos gamla lotsplats från 1905 samt in vid havet en äldre lotsvaktstuga från 1876. Bådas ursprungliga uppgift är svår att känna igen, fastän byggnaderna till sitt yttre bevarats väl. Lotsbyggnaderna bildar ett säregt exempel på en stadslotsplats. En annan kulturhistoriskt värdefull byggnad är båkvakterns hus byggd på 1880-talet på Kauppakari/Loistokari-skäret invid sjöleden till Åbo. Skäret är unikt som kulturmiljö och byggnaden har behållit sitt historiska utseende väl. Orhisaari båken, som har genomgått flera förändringar under 1900-talet, ligger på en öppen klippudde i Erstans södra ända och är ett betydande landmärke. Ingenjör Petterson från 1909 är en båk, namngiven efter sin planerare, norr om Nagu invid sjöleden till Åbo. Riktigt med seder är förknippade med båken. Förutom dessa är även till exempel tornbåken på Rautakari samt båken på Rajakari betydande strukturer i landskapet. Jordbruk och boskapsskötsel har ställvis hållit strandområden öppna. Största delen av de i landskapet viktiga öppna åkrarna och ängarna finns på Runsala, Luonnonmaa, Lapila och Sjalö. Ställvis har odlingen och boskapsskötseln avtagit och områdena håller på att växa igen.

Erstan och Runsala är områdets kändaste landskapssevärdheter. På Runsala finns bland annat en botanisk trädgård, en golfbana, föreningen Turun Pursiseuras hamn, Runsala campingområde, restaurang, spa och hotell. På Runsala finns ett informationscenter, i samband med vilken Tammenterho naturskola, huvudsakligen riktad till lågstadielever, verkar. På Saaro udde finns det förutom en campingplats, även stadens viktigaste simplats och ett friluftss- och rekreationsområde som brukas året om. Årliga rockfestivalen Ruisrock har arrangerats på Runsala sedan år 1970. Andra årliga evenemang är Runsalaloppet samt Paavo Nurmi-maraton. Naturstignätverket på Runsala är sammanlagt ungefär 20 kilometer och i samband med naturstigarna finns det två fågeltorn och ett fågel-flak. Kryssningsfartygen och annan båttrafik kommer till Åbo hamn längs med Bocksundets farled, norr om Iso-Pukki. Under sommaren åker de dagliga sjöbuss-turerna från Aura å till Runsala och förbi Runsala till skärgården. Till gästhamnen på Sjalö kommer man

med egen båt och det finns även båtförbindelser från så väl Åbo, Rimito som Pargas.

Landskapsbild:

Landskapsområdet sträcker sig från Auraådalens influensområde, från innerskärgårdens och kustzonens känning till Erstans fjärd, och vidare till Sjalö och Ominaisfjärden. Landskapet växlar från Runsalas och innerskärgårdens trånga sund till Erstan och Ominaisfjärdens vida havslandskap.

Landskapet upplevs bäst till havs, men från Runsala och även från andra öar och kustområden öppnas ställvis långa havsutsikter längs med smala öppna åkrar. Landskapsområdet börjar som ett smalt sund mellan Runsala och Hirvensalo, längs med vilken även kryssningsfartygen reser. Kännetecknande i sundets landskapsbild är den vackra villabebyggelsen med tillhörande bryggor och badhus på Runsala, Iso-Pukki, Pikku-Pukki och Hirvensalo. I det mera vida havslandskapet är sjömärkena och andra strukturer förknippade med lotsverksamheten viktiga. I mitten av ett havsområde ligger lotsvaktens stuga på det lilla skäret, Kauppakari / Loistokari. Båken är den trånga farledsdelens centrala landmärke. Ominaisfjärdens och Sjalö skärgård är landskapsmässigt mycket ståtlig. Kännetecknande är de höga bergholmarna med branta stränder.

Många av uddarna som sticker ut från strandlinjen är värdefulla i landskapet. Från dem, samt från strandlandskapets högsta kullar, öppnas vackra vyer, till exempel från kullen invid Kyrkobryggan på Sjalös östra sida, öppnas en vidsträckt vy över Ominaisfjärden. Kasberget är den högsta punkten i Åbos södra skärgård, från toppen av vilken en andäktig vy öppnas över skärgården. Även från Kalvbergets krön, som är bevuxen av gammal tallskog, öppnas utmärkta vyer över skärgården.

Strandområdet är attraktivt som bostads- och semesterbostadsområde. Till exempel Hirvensalo stranden är tätt bebyggd, vilket försvårar strandens allmänna rekreationsbruk. Varvsområdet på Runsala östra del och hotellet och campingplatsen på västra delen kan anses stå i konflikt med öns traditionella landskapsbild. I landskapsplanen finns en reservation för en förbindelse mellan Nagu och fastlandet, vilket kan medföra vittomfattande konsekvenser för skärgårdslandskapet. Före detta åkrar och betesmarker, som växer igen och redan är igenväxta, är en utmaning i framtiden.

Villan Pikku-Pukki. Bild: Marie Nyman

Åbo slott, som syns till Bocksundets farled, har haft ett stort inflytande på utvecklingen av landskapet på landskapsområdet även om det ligger utanför områdets avgränsning.

Områdets landskapsbild påverkas även av Åbo hamn, Pansio oljehamn och tåg färjhamn, Perno varv samt Nådendals raffinaderi- och kraftverksområde, som ligger utanför landskapsområdets gränser. De höga strukturerna på områdena syns i det öppna landskapet och bullret når långt på havsområdet.

Bedömningstext:

Runsala samt Erstan vid den västliga farleden från Åbo är sydvästkustens och Skärgårdshavets kändaste landskapssevärdheter. Landskapssevärdhetens värde baserar sig på den mångsidiga kust- och skärgårdsnaturen, den historiska farleden samt villakulturen, de välmående lantgårdarna och sjukvårdsinrättningens historia längs med farleden. De trånga sunden och öppna fjärdarna bjuder den ena vackra vyn efter den andra åt den som rör sig till havs. Området räknas både till naturförhållandena och kulturhistoriskt sett till vårt lands mest värdefulla områden. Framtida utmaningar är den allt tätare byggda strandzonen samt de igenväxande och redan igenväxta före detta åkrarna och betesmarkerna.

Avgränsning:

Området börjar från Runsala och innerskärgården, fortsätter till Erstans fjärd och därifrån till Sjalö och ända till Ominaisfjärden.

I Egentliga Finlands kulturlandskapsutredning år 2008 har man framfört att Erstan-Sjalö landskapssevärdhet skall utvidgas norröver på Erstan till ön Vepsä samt till Ominaisfjärden enligt landskapsrummets gränser. I utredningen för Åboregionens landskapsplan 2002 har man framfört att Runsala - Hirvensalo landskapsområde utvidgas att innefatta bland annat ön Lapila. På basen av utredningarna är även området mellan nationellt värdefulla Runsala-Hirvensalo landskapsområde och Erstan-Sjalös landskapssevärdhet ett värdefullt landskap och gränserna angivna i utredningarna har varit en utgångspunkt i den uppdaterade och kompletterade inventeringen.

I den uppdaterade och kompletterade inventeringen föreslås att områdena sammanslås till en helhet, Erstan-Bocksundets havslandskap, och att landskapshelheten avgränsad i de tidigare utredningarna fortbestår som sådan, med undantag av några små preciseringar (Aristola åkrar, Mustfinnsviken, plantekniska mellanrum).

Näkymä Sillankarin tarkkailukalliolta. Kuva: Kaisa Äijö

Mynälahti

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Mynämäenlahti; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Masku, Mynämäki

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Mynälähdän perukka, Saarenaukko, on kallioperän murtumalinjojen yhtymäkohdassa. Ympäröivän tasanon gneissikallioperää kovempi graniitti kohoaa tasanon pinnasta 15 - 20 metriä korkeina pyöreälakisina kumpareina. Maaperältään alue on savea ja hiesua. Alueen maisemarakenteelle tyypillistä on mosaiikkimaisuus ja maiseman perusrungon muodostaa pienten selänteiden ja laaksojen vuorottelu. Usein jyrkät rinteet ovat huuhtoutuneet paljaksi. Maisema-alueen halki virtaavat Mynäjoki ja Laajoki laskevat Mietoistenlahteen. Koillis-lounaissauntaiset jokilaaksot eivät taasisilla viljelyalueilla juuri erotu ympäristöstään.

Karut mäntykankaat peittävät kallioisia mäenkumpareita, mutta Mynälähdän rannoilla on myös tuoreita

kuusivaltaisia kankaita. Suojaisilla kasvupaikoilla on edellytykset vaateliaankin kasvillisuuden esiintymiselle. Saaren kartanon pohjoispuolella on tammimetsää. Mynäjoen ja Laajoen suistoalueet ovat voimakkaasti ruovikoituneita ja suistoalueilla on myös laajoja rantaniittyjä.

Maisema-alueella olevia Natura-alueita ovat Vakka - Suomen kedot ja Mietoistenlahti. Vakka-Suomen kedot muodostuvat kymmenkunnasta hyvin pienialaisesta ketolaikusta, joista osa sijaitsee Mynälähdän maisema-alueella. Mietoistenlahti on kasvillisuudeltaan monipuolinen alue, laajalle levinneestä ruovikosta ja laidunnuksen aiemmasta vähäisyydestä huolimatta. Natura-alueen arvokkaimpiin alueisiin kuuluu Kääpän puoliavoin perinnebiotooppi Laajoen suistossa. Laajoen suistossa on tällä hetkellä laidunnuksen piirissä Kääpän alue sekä Vasikkarin-Silakkarin alueen rantaniityt. Mynäjoen suistossa laidunnusta on joen molemmilla rannoilla. Mynälähdän itärannalla sijaitseva Vasikkahaka on pinnanmuodoiltaan vaihtelevaa hakamaata. Linnustollisesti alueen merkitys on erittäin suuri ja Mynälähdän perukka on kansainvälisesti arvokas lintuvesialue (IBA-alue). Linnustolliset arvot ovat myös sidoksissa avoimiin rantavyöhykkeisiin ja laidunmaihin.

Kulttuuripiirteet:

Maisema-alueella on muuhun Varsinais-Suomeen nähden suhteellisen vähän muinaisjäänöksiä. Esihistoriallisella ajalla alue oli suurimmaksi osaa merenpinnan alla ja vielä 400 jKr. alue oli kokonaan saaristoa. Mäkiset alueet kuten Ilmsaari, Kuustonmaa, Kaulakon alue ja Lauttanpäänmäki pistivät esiin saarina. Viimeisinä merenpinnan yläpuolelle ovat nousseet Laajoen suisto ja Mynäjoen laakso, jotka nykyään ovat viljavaa peltoaluetta.

Asutus levisi Mynämäen suunnalta merestä paljastuneille viljaville alueille. Yksinäistalojen ja pienten kylien suuri osuus asutuksesta selittyy sillä, että merestä nousseet maa-alueet asutettiin aikanaan nopeasti sisämaasta käsin. Laajoen alajuoksulla, Hietämäen, Pyheen ja Valaskallion kylien alueilla, on sijainnut keskiajalla vilkas kauppapaikka, jonka tuntuun perustettiin 1700-luvulla lakkautettu Hietämäen kappeli. Vanhat asuinpaikat, kuten vanhimmat kiinteät asumukset ja raittikylät, sijoittuvat pienille kallioelänteille ja niiden rinteille. Kyläteiden varsilla on hyvin säilynyttä talonpoikaisasutusta. Nykyisin uusi rakentaminen keskittyy taajamaseuduille, Askaisten ja Mietoisten lähistöön, sekä loma-asutuksen muodossa lahden rannoille.

Maisema-alueella on kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kartanoita, jotka puutarhoineen ovat olennainen osa lahden maisemakuvaa. Monet historiallisen ajan muinaisjäänöksistä liittyvät keskiaikaiseen kartanokulttuuriin. Saaren kartanon juuret ulottuvat aina 1200-luvulle asti. Saaren virkatalo, entinen kartano, sekä Louhisaaren kartano ja Askaisten kirkko ovat valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Saaren kartano on yksi harvoista säilyneistä kuninkaankartanoista ja pihasommitelma perustuu yhä 1600-luvulla kehittyneeseen muotoon. Rakennusta ympäröi puisto, joka on saanut muotonsa 1700-luvun puolivälissä. Nykyisen, vuonna 1777 valmistuneen päärakennuksen suunnitteli C.F. Schröder, jonka suunnitelmaan vaikuttivat Carl Hårlemanin 1752 tekemät mallipiirustukset. Louhisaaren kartano on harvoja kartanolinnoja, joka on peräisin isovihaa edeltävältä ajalta. Louhisaaren kartanokokonaisuuden antoi rakennuttaja Herman Fleming 1600-luvun puolivälissä. Flemingien jälkeen Louhisaari joutui Mannerheim-suvulle. Kartanon puisto, joka laajenee puistometsänä läheiseen Myllykallion metsikköön ja Tempelinmäelle, on peruspiirteiltään 1700-luvun lopulta. Louhisaaren kartano muodostaa ainutlaatuisen kokonaisuuden Askaisten kirkon kanssa; kartanoa ja

Näkymä Kivivuorentieltä. Kuva: Marie Nyman

kirkkoa yhdistää aksiaalinen koivukuja. Alueen muita kartanoita ovat Lehtisen kartano ja Kaskisten kartano. Lehtisen kartanon uusrenessanssityylinen, 1850-luvulla valmistunut päärakennus sijaitsee peltoalueen keskellä kohoavalla mäellä, kuusirivistön ja jalojen lehtipuiden suojaamana. Kaskisten kartanoon johtaa näyttävä hopeapajukuja, mutta piensaha ja muu pienteollisuus heikentävät kartanon miljöötä.

Viljelymaat on raivattu varsin myöhään; isojakoaikaisia peltoja ja niittyjä löytyy vain maisema-alueen koillispuolelta, Vähä-Raveanmäen ja Tammiston kylien ympäristöstä, sekä kaakosta, Askaisten kirkonkylän ja Louhisaaren ympäristöstä. Peltoja raivattiin huomattavasti 1800-luvun jälkipuoliskolla ja vielä 1900-luvun alussa. Maanviljely näkyy vielä leimallisena maisemakuvassa. Mynälahti on ollut ammattikalastajille tärkeä. Pienteollisuutta sijoittuu kantatien 192 varteen.

Kylien välisten tieyhteyksien pääverkosto oli ilmeisesti olemassa jo 1600-luvulla. Myös joet toimivat tärkeinä kulkureitteinä jo keskiajalla. Mynäjoen ylityspaikkoja ovat olleet Leinakkalan ja Tuokilan sillat. Laajoen Lauttanpään silta rakennettiin 1800-luvun

Rannassa sijaitseva Louhisaaren kartanon tuulimylly näkyy kauas. Kuva: Kaisa Äijö

lopulla. Lauttaanpään ja Turun välillä toimi höyrylaivaliikenne, joka lopetettiin Turku-Uusikaupunki rautatien valmistumisen jälkeen. Maisemaa halkovat 1900-luvun alkupuolella rakennetut liikenneväylät, Turku-Uusikaupunki -rautatie sekä Valtatie 8.

Mynälahti on suosittu lintujentarkkailukohde ja luontoretkeilykohde, erityisesti lintujen kevätmuuton aikaan. Virkistys on ohjattu Sillankarin, Vasikkahaan ja Kuustonlahden alueille. Tarkkailupaikkoina alueella on kaksi lintutornia Vasikkahaassa, yksi Kuustonlahdessa ja Sillankarin tarkkailukallio. Vasikkahaan lintutorneille johtaa luontopolku. Laajoen kanoottireitti Laajoen kylältä Pyheensillalle ja Laajoen suistolle on suosittu melontakohde. Alueen vanhat kartanot, Louhisaari ja Saaren kartano, ovat matkailunähtävyyksiä. Saaren kartano toimii residenssinä taiteilijoille ja tutkijoille. Saaren kartanon vanhaan renkitupaan on perustettu luontotupa.

Maisemakuva:

Mynälahti on pitkälle sisämaahan ylettyvä merenlahti. Mynälahden maisema-alue rajautuu koillisessa ja pohjoisessa rapakiviylänköön ja itäkaakossa Lemun ylänköön. Alue edustaa hyvin maankohomaisranni-

kon ominaispiirteitä ja jokisuistoja ympäröivät pellot ja niitä rajaavat saarekemaiset metsäselänteet luovat edelleen merellistä vaikutelmaa. Maskun puolella viljelysmaisema muuttuu pienpiirteisemmäksi peltotilkujen ja kallioisten mäkien mosaiikiksi. Mutkittilevät ja tasaiset laaksot tarjoavat paikoin pitkiä näkymiä. Askaisten kirkko näkyy etenkin kirkon lounaispuolisia pelloja pitkin kauas.

Kartanot ja maatalot ovat näkyvällä paikalla maisemassa metsäsaarekkeiden ja reunaselänteiden rinteillä. Louhisaarenlahden rannassa sijaitseva, Louhisaaren kartanoon liittyvä tuulimylly on tärkeä osa lahden maisemaa. Puistojen jalot lehtipuut ja pellonreunojen laidunkedot korostavat kulttuurimaiseman vehmautta. Myös perinteiset talonpoikaistalojen pihapiirit muodostavat kauniita kokonaisuuksia.

Maisemakuvaan on vaikuttanut ranta-alueiden ruovikoituminen, joka kiihtyi rantaniittyjen laidunnuksen vähennyttyä 60- ja 70-lukujen jälkeen. Ruovikoitumisesta on edesauttanut myös muun muassa vesistön rehevöityminen, maankohoaminen sekä ruoppausmassojen läjitys veteen. Jokien suistomaille ajautunut liete on myös edistänyt merenrannan vetäytymistä.

Näkymä Askaisten kirkolle mutkittelevia peltoja pitkin. Kuva: Kaisa Äijö

Arviointiteksti:

Mynälahti omaa sekä lounaisen viljelyseudun että lounaisrannikon ja Saaristomeren seudun piirteitä. Mynälahti edustaa hyvin myöhäisempää merenpohjasavikolle tai kuivuneeseen järvenpohjaan raivattua tasaista viljelymaisemaa. Alueen kulttuurihistorialliset arvot liittyvät alueen kartanoihin ja hyvin säilyneeseen talonpoikaisasutukseen. Mynälahti on myös luonto-arvoiltaan, etenkin linnustoltaan, arvokasta aluetta. Maisema-alue poikkeaa Varsinais-Suomen muista, pääosin puhdasta jokilaakso- tai saaristomaisemaa edustavista maisema-alueista. Alueen erityispiirteinä ovat laajat rantaniityt. Rantaniittyjen ruovikoituminen on kiihtynyt laidunnuksen vähennyttyä.

Rajaus:

Ympäristöministeriön MAPIO – työryhmän laatiman inventointiohjeen mukaan maisema-alueiden rajauksissa pyritään noudattamaan maisemarakenteen näkyvissä olevia luontevia rajoja sekä hahmottamaan yhtenäisiä aluekokonaisuuksia. Keskellä vesialuetta kulkevaa, Mynälahden valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajausta ehdotetaan muutettavan

niin, että rajaus luontevasti tukeutuu vastarantaan. Rajaus seuraa pääasiassa puustoista rantaviivaa. Poikkeuksena on muun muassa rajaukseen sisällytetty Pyhärannan tilan hieno maisema- ja perinnetilaisuus. Rajaus perustuu visuaalisesti hahmotettavaan eheään maisemakuvaan. Avointa maisematilaa rajaavien reunavyöhykkeiden mukanoito rajaukseen on oleellista, sillä juuri ne nousevat merkittävään rooliin alueen hoidon ja maankäytön suunnittelussa.

Maastokäynnillä tutkittiin myös Nuhjalan kartanon liittymistä alueeseen, mutta todettiin kartanon olevan enemmän osa Vehmassalmen maisemaa kuin Mynälahden.

Mynälahti

- Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Näkymä Ströömin väylälle. Kuva: Anni Järviotalo

Ströömin meriväylä

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Ströömi; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Kustavi

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys

Luonnonpiirteet:

Voimakaslinjainen ja -virtainen Ströömi on muodostunut kallioperän murroslinjaan ja maisemarakenne on voimakkaasti luoteis-kaakkoissuuntautunutta. Kallioperä on rapakivigraniittia, mikä luo myös maisemalle ominaisluonteensa. Rapakivi on herkemmin rapautuvaa ja alueella on runsaasti siirtolohkareita. Viikatmaan eteläkärjessä sijaitseva siirtolohkare näkyy erityisen hyvin meriväylälle. Rannat ovat paikoin korkeita kalliojyrkänteitä, osin taas loivempia silokallioita. Rikkonaiset kallioselänteet tekevät topografiasta vaihtelevan. Maaperä muodostuu vaihtelevista kallio-
paljastumista, osin kallioita peittää alle metrin paksuinen moreenikerrostuma. Kallio-
paljastumien välisiin

kapeisiin laaksoihin ja painaumiin on kertynyt pääosin hienojakoista savea, joissa sijaitsevat alueen pellot ja niityt.

Kasvillisuus vaihtelee mäntyvaltaisesta kangasmetsästä alavampien maiden rehevämpiin lehtimetsiin. Ströömi on osa Selkämeren kansallispuistoa. Langstetin Natura-alue edustaa välisaaristoa. Alueeseen sisältyy rakentamattomia pieniä, lähes puuttomia saaria ja luotoja, jotka ovat myös merkittäviä linnuston pesimäpaikkoja. Maisema-alueeseen kuuluu pieni osa Seksmiilarin saariston Natura-alueita. Seksmiilarin saaristo on edustava näyte eteläisen Selkämeren luonnosta ja alue on linnustoltaan arvokas. Katanpään Natura-alue on pieneltä osin päällekkäinen Seksmiilarin saariston Natura-alueen kanssa. Alueella yhdistyvät monipuolinen kasvillisuus, linnusto ja maisema. Alueen monet lahdet ja merenrantaniityt ovat hyviä lintujen levähdys- ja ruokailupaikkoja. Maisema-alueella sijaitsee Jeremiaan luolat, joka on osa Kustavin vuorien Natura-alueita. Jeremiaan luolat on suurista irtokivistä muodostunut louhikko.

Katanpään mukulakivistä rakennettu tykkitie. Kuva: Kirsti Virkki

Kulttuuripiirteet:

Ströömi on ollut tunnettu laivaväylä ainakin jo 1200-luvulta saakka ja väylän ympärille on syntynyt monimuotoinen ja rikas kulttuurihistoria. Suuri Postitie kulki Suomen puolella Kustavin Etelä-Vartsalan kylän satamasta kauniisti maastoon sovitettuna kohti Taivassaloa ja sieltä yhteensä 110 kilometrin matkan Turkuun Vehmaan, Mynämäen, Maskun ja Raision keskiaikaisten kirkkojen kautta. Vartsalan kaksoiskylä oli muinaisen merenkulun solmukohta. Pyhän Johanneksen historiallinen kappeli on aikoinaan sijannut silloisen merenlahden suojasatamassa Vartsalassa. Nykypäivänä vain kirkon peruskivet ovat näkyvissä ja aluetta ympäröi lautakatteinen hirsiaita.

Kustavin kirkonkylä sijoittui kapean salmen ja rikkonaisten selänteiden solmukohtaan. Kustavin kirkko on 1700-luvulla rakennettu lounaissuomalainen pitkä-

kirkko, jonka läheisyydessä sijaitsee pappila sekä kirkon ja pappilan väliltä kulkeva Suuri Postitie. Kirkon ja pappilan eteläpuolella on vanha viljelysaukea. Kustavin kirkon lähiympäristössä sekä Etelä-Vartsalan kylässä on runsaasti arvokasta rakennuskantaa, muun muassa huviloita ja kantataloja vanhoilla paikoillaan. Nykyään Vartsalaan kulkee lossi Kustavista.

Lypyrtin kylä Ströömin varrella ja lähistölle 1800-luvun lopulla sijoitettu luotsiasema ovat merkittävä kokonaisuus. Luotsivartiotupa on maamme parhaiten säilyneitä esimerkkejä 1800-luvun lopun luotsiasemasta. Vartiotupa sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla ja on keskeinen osa Ströömin kulttuuriympäristöä. Laupusten luotsiasema, eli Heponiemi, Ströömin eteläpäässä, korvasi Lypertön luotsivartiotuvan vuonna 1958 ja on yhtälailla Ströömin tärkeitä maamerkkejä. Merenrantaan sijoittunut Sarvilinnan huvila on arkkitehti Lars Sonkin suunnittelema, edustava 1920-luvun alun huvila näyttävine tornineen. Katanpään linnake on Venäjän Suomenlahdelle rakentaman Pietari Suuren merilinnoitusketjun pohjoisin osa. Suurilta osin hyvin säilyneet parikymmentä sotilasrakennusta muodostavat Lypyrtin saaren Katanpään niemekkeelle yhtenäisen puurakennusten ympäristön. Saari on kivivallin suojaama ja kivivallien sisäpuolella on kivetty tie. Alueella on kaksi betonoitua tykkipatteria bunkkereineen ja niille johtava mukulakivistä rakennettu tykkitie.

Perinteisesti asumukset ovat sijanneet saarten suojaisimmissa sisäosissa. Kylien toiminta on läheisesti liittynyt Ströömiin ja sen antamiin mahdollisuuksiin kalastuksen ja merenkulun parissa. Kalastuksen ohella perinteisiä elinkeinoja on ollut muun muassa pienimuotoinen maanviljely, luotsitoiminta ja laivanrakennustoiminta.

Alue on osa Selkämeren kansallispuistoa ja matkailuala on nykyään tärkeä elinkeino alueella. Maisema-alueella kulkevat osiot Saariston rengastiestä ja Suuresta Postitiestä ovat matkailureittejä. Useat Ströömin paikat liittyvät kirjailija Volter Kilven tuotantoon.

Maisemakuva:

Ströömin murroslinja luo hienon ja selkeästi rajatun maisematilan. Maisematilasta rikkaan ja vaihtelevan tekevät useat lahdenpoukammat ja salmet. Kyläympäristöt ja viljelymaisema ovat pienipiirteisiä. Kalastuksella on ollut ja on edelleen suuri merkitys elinkeinona. Ströömin maisemassa monet kalankasvatusaltaat ovat maisemassa näkyviä merkkejä elinkeinon merkittävydestä. Saarten muut perinteiset elinkeinot ovat

Lars Sonckin suunnittelema Sarvilinna (Villa Hornborg) on Lypyrin salmen ja Seksmiilarin tärkeä maamerkki.
Kuva: Kirsti Virkki

hiljalleen kuihtumassa. Laajimmat peltoalueet sijaitsevat Vartsalan kaksoiskylien ympäristössä. Ströömin pohjoisosa on maisemallisesti vaihtelevampi ja herkempi kuin eteläosa.

Maiseman kokee parhaiten mereltä, sillä ranta on melko tiiviisti rakennettu ja pienpiirteiset pellot eivät juuri tarjoa pitkiä merinäkyelmiä. Pleikiläntiellä liikkujalle avautuu muutamassa kohdassa kauniita merinäkyelmiä. Etelä-Vartsalan Kaalviikin rannan läheisyydessä, jossa on sijannut vanha postilaituri, kohoaa komea kallioharjanne, jolta aukeavat upeat näköalat Vanhan Postitien maisemiin. Kapean meriväylän tärkeitä maamerkkejä ovat Lypyrin ja Laupusen Heponiemen luotsiasemat sekä Sarvilinnan huvila. Sisäosissa vanhat kantatallot ovat myös edelleen maiseman hierarkkisia kohteita, kun taas Ströömin rannoilla on paljon loma-asutusta.

Arviointiteksti:

Ströömi edustaa lounaisrannikon ja Saaristomeren seutua ja välisaariston vyöhykettä. Ströömin maisemallinen arvo perustuu murroslinjan luomaan hienoon ja selkeästi rajautuvaan maisematilaan sekä vanhaan ja monipuoliseen asutus- ja kulttuurihistoriaan. Kan-

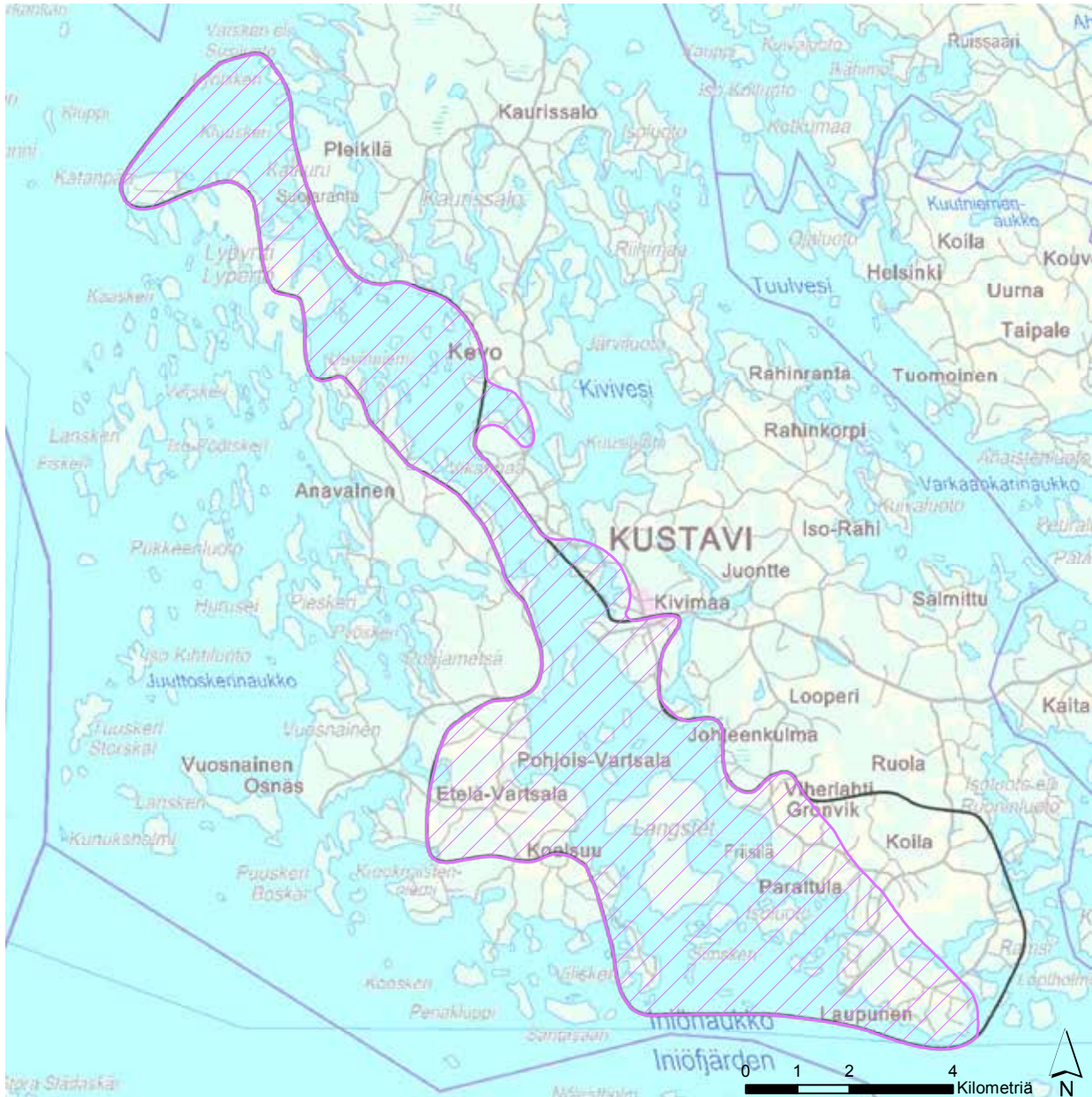
tatilat, torpat ja niihin kytkeytyvä kulttuurihistoria ovat saumattomasti yhteydessä Ströömin luomiin mahdollisuuksiin kalastuksen ja merenkäynnin parissa. Alueen arvokkaat kulttuuriympäristöt ovat alueen tunnetuimpia nähtävyyksiä, kuten Lypyrin kylä ja luotsiasema, Vanha Postitie Vartsalassa sekä Katanpään linnake. Ströömillä ollut suuri merkitys merenkululle ja alue on elinvoimaista saaristoa, vaikka elinkeinot ovat osin muuttuneet.

Rajaus:

Maisema-alue koostuu Kustavin mantereen ja edustan saarien välisestä kapeasta salmesta ja siihen liittyvistä ranta-alueista. Maisema-alue on rajattu Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2008.

Päivitysinventointityön yhteydessä maisema-alueen rajaukseen tehtiin tarkennuksia alueen kaakkoispäässä, rajaten pois Koilan ja Parattulan kylien alueita, jotka arvokkaasta rakennuskannasta huolimatta, eivät maisemallisesti olleet kovin edustavia alueita eivätkä hahmottuneet meriväylälle. Maisema-alueen rajaukseen tehtiin hienoisia laajennuksia Vikatmaan pohjois- ja eteläpäissä, Pleikiläntieltä avautuvien edustavien näkymien vuoksi.

Ströomin meriväylä

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Berghamnin kulttuurimaisemaa. Kuva: Natalia Räikkönen

Utö - Berghamn ulkosaariston merireitti

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Saaristomeren kulttuurimaisemat; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Parainen

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Saaret ovat osa Gullkronan vajoamaa, jota murtumalinjat rajaavat idässä ja pohjoisessa. Kolmannen Salpausselän reunamuodostuma kulkee alueen halki ja nousee veden yläpuolelle somerikkosaarina. Jääkausien aikana kalliot ovat hioutuneet sileiksi ja jääkauden jälkeinen maankohoaminen paljastaa merestä vähitellen uusia luotoja ja kareja.

Maisemarakenne on pienipiirteinen ja vaihteleva. Saaristossa, etenkin väli- ja ulkosaaristossa, ei voida puhua selkeistä selännteistä ja niiden välisistä laaksoista. Laaksot ovat käytännössä veden valtaamina ja

merenpinnan yläpuolella on kallioselännteitä. Saariston pellot ovat pieniä ja rikkonaisia ja sijoittuvat kallioiden välissä oleville savialueille. Saariston maisemarakenne itä-länsisuuntautuneisuus on paikoin selkeästi näkyvissä.

Saarien eri osat voivat poiketa paljon toisistaan; karu männikkö tai rantakivikko voi nopeasti vaihtua rehevään lehtoon. Kallioisten, osin moreenipeitteisten saarten laki on usein paljasta, sileää kalliota, jonka alapuolella metsät levittäytyvät. Kallio- ja lohkareikkorannat ovat yleisimpiä, kun taas hiekka- ja somerikkorannat harvinaisia. Rantaniittyjä on eniten välisaaristovyöhykkeellä mutta myös ulkosaariston suojaisilla rannoilla.

Salpausselkiin kuuluvat Jurmon ja Sandholmin-Lökhölmän saaret muodostuvat lähes kokonaan meren lajittelemista, irtaimista maalajeista. Profiililtaan tasaisina, pääosin puuttomien nummien ja katajake-tojen peittäminä, ne eroavat selvästi muista kallioikkoi-sista ja metsäisistä saariryhmistä. Varsinkin Jurmon saaresta luonnonvoimat ja saaristolaisten harjoittama karjatalous ovat muovanneet kasvipeitteeltään ja geomorfologialtaan harvinaislaatuiseen kohteen. Jurmossa on laajalti kanervanummea, jota hoidetaan laiduntamalla ja aika ajoin katajikko raivaamalla ja

Fagerholmin ja Lohmin saaret maisema-alueen pohjoispäässä. Oikealla näkyy Lohmin luotsiasema vuodelta 1895.
Kuva: Marie Nyman

kulottamalla. Sandholmin ja Lökholmin saarilla on kaliosydän ja niillä kasvaa mäntymetsiä.

Salpausselkään kuuluvia saaria sekä Nötön ja Berghamnin saariryhmää lukuun ottamatta lehtimetsät, tavallisimmin merelliset koivumetsät, ovat valitsevia. Nötö ja Berghamnin pohjoisosat ovat mäntymetsien valta-alueita. Kuusikoita on hyvin vähän. Kalkkivaikutteisilla paikoilla on lehtoja ja runsasruohoisia katajaketoja, jotka ovat osa alueen kauneinta luonnonympäristöä. Esimerkiksi Berghamnin seudulla on pähkinä- ja saarnilehtoja ja Nötön Mjoössä pähkinälehtoa. Perinteinen karjatalous on jättänyt jälkensä saariston luontoon. Saarilla on katajikkoisia nummia tai ketoja, hedelmällisimmillä alueilla lehdesniittyjä ja laidunhakoja.

Maisema-alue sijaitsee Saaristomeren kansallispuiston alueella ja osa saarista kuuluu kansallispuistoon. Saaristomeren Natura-alue muodostuu luonnonsuojelullisesti arvokkaista, erillisistä saarista tai saariryhmistä sekä vesialueista. Arvokasta alueella on suuri lajien ja luontotyyppien rikkaus ja monimuotoisuus, johtuen maiseman rikkonaisuudesta ja pienipiirteisyydestä. Saaristomeren merkittävä lintujen pesimä- ja muuttoalueena. Korppoon-Nauvon eteläisen saariston kansainvälisesti arvokas lintualue (IBA) sijoittuu osittain maisema-alueelle. Lohm-Kulm-Ängön Natura-alue täydentää Saaristomeren kansallispuistoa välisaariston luontotyyppien osalta. Alue on

linnustollisesti arvokasta ja Kulmin saarella sijaitsee arvokas lehto.

Kulttuuripiirteet:

Alue sai viimeistään keskiajalla kiinteän asutuksen ja uudisasukkaat, suurilta osin Ruotsista, asettuivat laivaväylien varrelle. Jo paljon ennen kiinteän asutuksen syntyä tärkeät meritiet ovat johdatelleet viikinkejä ja myöhemmin hansakauppiaita idän kaupparetkille. Esihistoriallisesta toiminnasta todistavat alueelta löydetty pronssikautiset ja rautakautiset hautaröykkiöt. Mielenkiintoisia jäänteitä vanhasta asutuksesta ovat jatulin-tarhat ja Jurmon kivikehät, niin kutsutut munkinkehät, sekä Björkön kivikompassi. Utön ja Korpoströmin välisen historiallisen meriväylän varrella on useita hylkyjä, joista tunnetuin lienee 1700-luvulla haaksirikkoutuneen St. Mikaelin purjealuksen hylky Borstön lähellä.

Asutus oli alkuaikoina keskittynyt suurille saarille tiiviisiin kyläyhteisöihin. Ensimmäiset kirjalliset tiedot ulkosaariston asuttamisesta ovat 1300-luvulta ja vuonna 1540 olemassa olleita kyliä alueella olivat ainakin Aspön, Björkön, Jurmon, Berghamnin, Lökholmin, Kopparholmin, Stenskarin ja Trunsön kylät. Saaristo oli silloin suhteellisen tiheästi asuttu ja Nötö oli yksi suurimmista kylästä nykyisen Lounais-Suomen alueella. Nötö oli ulkosaariston kyläkeskus ja saarella on sijainnut kappeli ainakin vuodesta 1657 lähtien.

Vuonna 1664 rakennettu kappeli sijoittui Kopperholmille. Nykyinen puinen pitkäkirkko rakennettiin Nötön pääsaarelle vuonna 1757. Keskiaikaisia kappeleita on sijannut myös Aspössä ja Björkössä, sekä mahdollisesti myös Jurmossa. Aspön nykyinen, vuonna 1956 rakennettu kappeli on järjestyksessään saaren viides. Jurmon nykyinen kappeli on rakennettu vuonna 1846. Vanhimmat säilyneet rakennukset maisema-alueella ovat 1700-luvulta.

Suojaisilla satamapaikoilla oli asutuksen sijoittumisen suhteen korostunut merkitys. Aspö on mainittu 1300-luvun tanskalaisessa itineraariossa yhtenä saariston välietappina keskiaikaisella itä-länsi-kauppareitillä. Sen ajan merenkäynti vaati lähellä toisiaan sijaitsevia suojaisia ankkuripaikkoja, joissa voitiin odottaa suotuisaa tuulta. Laivojen kehittymisen myötä, Kustaa Vaasan hallintokauden lopulla, avomereltä satamakaupunkeihin johtavat väylät tulivat tärkeiksi, jolloin Utön merkitys Saaristomeren porttina kasvoi. Utöstä Turkuun johtava väylä on ollut viitoitettuna kivikummeilla ainakin jo vuonna 1560. Luotsilaitos alkoi kehittyä 1600-luvulla ja kirjallisten tietojen mukaan tuolloin Utöstä, Jurmosta ja Korpoströmistä saattoi saada luotsin. Korpoströmässä Lohmin Killingholm on merkittävä väylähistoriallinen risteyspaikka, jossa on sijainnut jo 1600-luvulla luotsipaikka. Suomen ensimmäinen majakka rakennettiin vuonna 1753 Utön saarelle. Majakka tuhoutui Suomen sodassa 1808 - 09, mutta

majakanvartijan asunto on säilynyt. Utön nykyaikaan säilynyt harmaakivitornimajakka on vuodelta 1814. Erikoisuutena on 1840-luvulla perustettu majakkakirkko. Useat saaren taloista ovat venäläisten sotilaiden ensimmäisen maailmansodan aikana rakentamia. Sotilaiden läsnäolo saarella on myös myöhemmin antanut leimansa saaren arkkitehtuurille. 1800-luvulla saariston asukasluku taas kasvoi ja asukasluku saavutti huippunsa 1900-luvun alkuvuosina. Maaliikenne alkoi kuitenkin syrjäyttää vesiliikennettä ja muuttoliike kiihtyi toisen maailmansodan jälkeen. 1970-luvulle tultaessa saaristossa oli enää muutama vireä kyläyhteisö ja toimeentulon vaikeus ja etäisyydet palveluihin laskevat väkilukua nykypäivänä.

Saariston kylään kuuluvat asuin- ja talousrakennusten ohella satamat laitureineen ja aallonmurtajineen, peltotilkut kiviaitoinen sekä ympäröivät lehdesniityt ja laitumet. Saaristossa ei ole suurta eroa yhden, muuttaman asumuksen ja kylän välillä. Esimerkiksi Nötö edustaa monitaloista saaristokylää, Kråkskär taas aikoinaan yhden perheen asuttamaa saarta. Useat saariston talot ovat autoituneet tai ne ovat siirtyneet huvilakäyttöön. Saariston maisema on vahvasti kalastuksen, karjatalouden ja merenkulun muovaama. Kalastus on perinteisesti ollut tärkein elinkeino. Ennen kaukaisilla, kala-apajien äärelle rakennetuilla kalastusmajoilla oli suuri merkitys kalastajien tilapäisinä asumuksina. Kalastuksen ohella on harjoitettu pienimuotoista viljelyä

Utön majakka kohoaa tiiviin kylärakenteen yllä. Kuva: Anna-Leena Seppälä

ja karjataloutta. Nötön saarella sijaitsee alueen suurimpia viljelysmaita. Pelloista valtaosa on nykyään viljelemättöminä. Omaleimaista maisemakuvaa ovat luoneet pientenkin notkelmien laiduntaminen, niityt ja lehdesten teko. Keskiajalta 1900-luvun alkuun saakka kalastusta ja karjanpitoa täydensivät metsästys ja merenkulku. Saarissa näkee usein linnustusta varten kivistä rakennettuja väijymisrakenteita niin kutsuttuja paahuksia. Tärkeimpien laivaväylien varsille rakennettiin keskiajalta lähtien navigointia helpottavia merimerkkejä ja luotsipaikkoja, jotka ovat saariston maiseman näkyvimpiä elementtejä. Kulttuurihistoriallisesti merkittäviä ovat muun muassa maisemaa hallitsevalla näköalapaikalla sijaitseva Lohmin luotsiasema vuodelta 1895, Lill-Gråharun ja Ingölskärin pienet tunnusmajakat 1800-luvulta sekä Vidskärin poikkeuksellisen suuren kivitummin raunio. Näiden lisäksi Fagerholmin vanha merivartioasema muodostaa parivaljakon yhdessä Lohmin luotsiaseman kanssa maisema-alueen pohjoisosassa.

Saariston elämä ja elinkeinot ovat viimeisen vuosisadan aikana muuttuneet ratkaisevasti, mikä on

uhka perinnemaisemien ja vanhojen kulttuuriympäristöjen säilymiselle. Saariston asukasluku laskee jatkuvasti palvelutarjonnan ja työpaikkojen vähenyessä, samalla kuin kesäasukkaiden määrä kasvaa. Tämä tarkoittaa sitä, että elinkeinon muovaamat kulttuuriympäristöt jäävät vaille jatkuvaa käyttöä, samalla kuin loma-asutus muuttaa perinteisiä elämisen ja työnteon leimaamia ympäristöjä. Alue on matkailullisesti erittäin vetovoimainen, ja myöhemmin aikoina matkailulinkeino on noussut tärkeäksi. Matkailun kannalta toimivat lossi- ja laivayhteydet ovat tärkeitä. Vetovoimatekijöihin lukeutuu muun muassa Saaristomeren kansallispuisto ja maisema-alueella on useita kansallispuiston retkikohteita sekä niihin liittyviä retkisatamia, luontotupia sekä luonto- ja kulttuuripolkuja.

Maisemakuva:

Maisema-alueella liikutaan vehreämmästä välisaaristosta, Korpoströmin Lohmin ja Fagerholmin saarien kapeiden salmien ja jyrkkien kalliorantojen väliltä, ulkosaariston keskeisten kyläsaarien ohi avoimelle ulapalle, jota yksittäiset, puuttomat luodot ja karikat luonnehtivat ja jossa maisemakuvassa keskeisiä ovat merellä navigointia helpottavat rakenteet. Meriväylyhykkeessä sijaitsee tasaisten, puuttomien nummien peittämä Jurmon saari ja saariston uloimpana etapina Utön majakka- ja luotsikylä. Utön majakan erottaa hyvällä säällä Jurmon saarelta, jopa 12 kilometrin etäisyydeltä.

Ulkosaariston suurimmat saaret ovat jo metsäisiä ja saariston maisemakuva on usein labyrinttimäinen. Suurten saarten ryhmissä on jo sisäsaariston vehmautta, kun taas ulappavesien eristämät saaret muistuttavat selvästi ulkosaaristoa. Löckholmin, Bergamnin, Aspön ja Björköns saariryhmät edustavat ulkosaaristotyyppiä. Ulkosaariston kyläkeskuksena toiminut, Nötön seutu on välisaaristoa, jossa on haavoittavissa sekä ulko- että sisäsaariston piirteitä.

Tiheät kylät ja yksittäiset asumusryhmät punaisine rakennuksineen ovat erottamaton osa saaristomaisemaa. Useilla saarilla on omat tunnuskuvaansa; Aspön maisemakuvaa hallitsee meren äärelle valkoinen kappeli ja Utössä jyhkeä majakkatorni valvoo tiiviisti ryhmiteltyjä taloja. Osa kylistä on säilynyt kauniina kokonaisuuksina ilman erityisiä maisemavaurioita, mutta useassa kylässä vanha rakennuskanta on ränsistymässä. Saaristolaiset ovat joutuneet sopeutumaan ankariin luonnonoloihin, mutta toisaalta heidän harjoittamansa luontoistalous on laajalti muovannut saa-

ristoluontoa. Tämä ihmisen ja luonnon vuorovaikutus näkyy selvästi maisemassa.

Ulkosaariston saarille tyypillisiä ovat tähystyskalliot, joilta saarelaiset ovat kautta aikojen tarkkailleet ympäristöään. Lähivesillä kulkevat veneet, mahdolliset haaksirikot, naapurisaarien pystyttämät merkit ja hylkeet eivät jääneet huomaamatta. Björkön tähystyskalliolta näkee, toimittajan ja pakinoitsijan Benedict Zilliacuksen sanoja lainaten, ”Aspön luotojen monimutkaiset ääriviivat ja Nötön, Långholmin ja Bodön metsäiset saaret koillisessa, Trunsön matala maa ja selkeästi näkyvissä olevat talot, kaukainen Borstö, Jurmon ikuisuudenmittainen rauhallinen linja hiekkasärkämästä toiseen ja tuhannet kivet ja karit avoimen Itämeren puolella, lounaassa Utön tukeva torni”. Muita tähystyspaikkoja ovat muun muassa Jurmon Högberget ja Aspön Storberget.

Arviointiteksti:

Maisema-alue edustaa moninaisine ympäristöineen lounaisrannikon ja Saaristomeren seutua. Maiseman arvo perustuu historialliseen merireittiin ja sen varren keskiaikaisperäisiin kyläsaariin, kalastukseen ja karjatalouteen liittyviin saariin ja luotoihin sekä merenkulun liittyvään kulttuuriperintöön. Maisema-alueella

kaunis luonto yhdistyy perinteiseen saaristolaisasutukseen ja luontaistalouden sekä merenkulun muovaamaan maisemaan ainutlaatuisella tavalla. Alueen uhkatekijöitä on perinteisten elinkeinojen loppuminen saaristosta poismuuton seurauksena, jolloin ihmistoinnin jäljet vähitellen heikkenevät.

Rajaus:

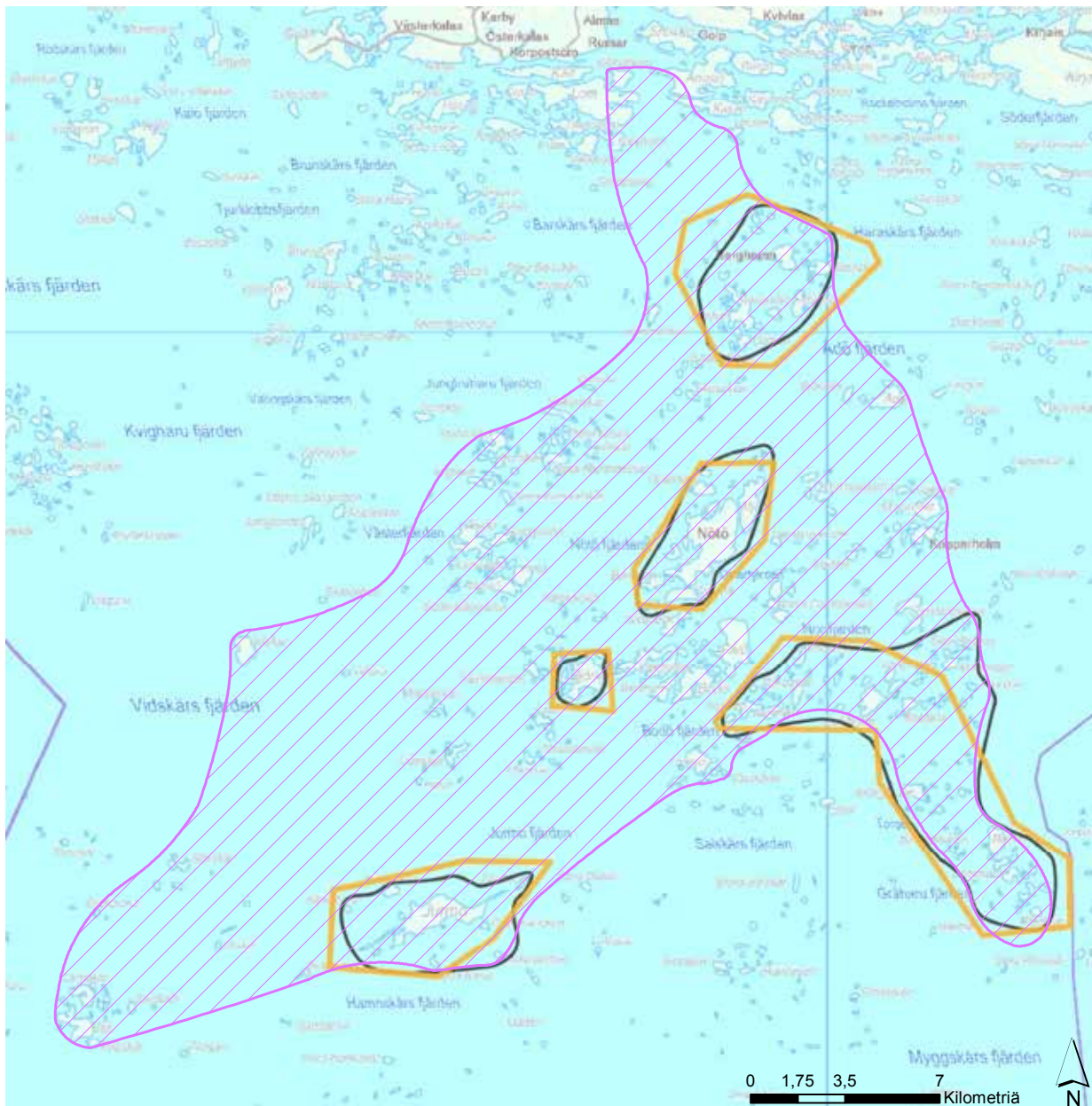
Maisema-alue-ehdotus muodostaa kokonaisuuden, jossa on edustettuna mahdollisimman monipuolisesti saariston kyläsaaria ja alueen perinteisiin elinkeinoihin liittyviä erityispiirteitä. Maisema-alue-eräus on hyvin laaja, mutta koostuu suurilta osin vesialueesta.

Maisema-alue-eräus ylettyy Lohmin ja Fagerholmin saarten välisestä kapeasta salmesta aina Utöhön, merireitin uloimpaan etappiin, saakka. Alue-eräukseen sisältyy myös muun muassa Berghamnin, Nötön, Aspön, Björkön, Borstön sekä Jurmon kyläsaaret. Muun muassa Utö ja Aspö lisättiin laajennettuun maisema-alue-eräusehdotukseen. Vuoden 1995 maisema-alue-eräukseen kuuluneet Tunnamn-Äspskär ja Högsåra jäävät valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alue-eräuksen ulkopuolelle. Katso maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet Tunnamn ja Högsåra.

Nötön Kallvikin rakennuksia. Kuva: Kirsti Virkki

Utö-Berghamn ulkosaariston merireitti

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Odlingslandskap på Nötö. Bild: Kirsti Virkki

Utö - Berghamn ytterskärgårdens sjöled

Landskapsområdets tidigare namn och värdeklass: Skärgårdshavets kulturlandskap (fi: Saaristomeren kulttuurimaisemat); nationellt värdefull

Kommun: Pargas

Värdeklass: Nationellt värdefull

Naturens särdrag:

Öarna är en del av Gullkrona sättning, som avgränsas i öster och i norr av brottlinjer. Den tredje Salpausselkä åsens randbildning korsar området och höjs ovanför havsytan som grus- eller sandöar. Under istiderna har bergen slipats släta och landhöjningen efter istiden exponerar så småningom nya skär och grynnor ur havet.

Landskapsstrukturen är småskalig och varierande. I skärgården, speciellt i mellan- och ytterskärgården, kan man inte tala om tydliga bergsryggar och mellanliggande dalar. Dalarna är praktiken täckta av vatten

och ovanför havsytan ligger bergsryggarna. Skärgårdens åkrar är små och fragmentariska, och är belägna på lerområden mellan klipporna. I skärgårdens landskapsstruktur kan man ställvis tydligt se en öst-västlig riktning.

Öarnas olika delar kan vara mycket olika; en karg tallskog eller en stenig strand kan snabbt övergå till en frodig lund. Klippiga, delvis moräntäckta öars krön är ofta kala, släta berg med skogar som breder ut sig under dem. Klipp- och blockstränder är vanligast, medan sand- och grusstränder är ovanliga. Strandängar finns mest i mellanskärgårdszonen, men även på ytterskärgårdens skyddade stränder.

Jurmo och Sandholm-Lökholm, vilka hör till Salpausselkä åsen, består nästan helt och hållet av lösa jordarter, som sorterats av havet. Som till sin profil jämna, täckta av huvudsakligen trädlösa hedar och enängar, skiljer sig dessa öar tydligt från de andra, bergiga och skogsbevuxna ögrupperna. Naturkrafterna och skärgårdsbornas boskapsskötsel har format särskilt Jurmo till ett till växtligheten och geomorfologin säreget mål. Den vidsträckta ljungheden på Jurmo sköts genom bete och tidvis röjning och svedjning av enar. Sandholm och Lökholm har en kärna av berg och på öarna växer det även tallskog.

Vindmöllan på Jurmo. Bild: Marie Nyman

Förutom de öar som hör till Salpausselkä åsen samt Nötö och Berghamn, är lövskogar, vanligtvis maritima björkskogar, vanligast. Nötös och Berghamns norra delar domineras av tallskog. Det finns mycket lite gran-skog. På platser med kalkpåverkan förekommer det lundar och gräsbevuxna enängar, som hör till områdets vackraste naturmiljöer. Till exempel i Berghamn området finns det hassel- och asklundar och på Mjoö invid Nötö hassellundar. Den traditionella boskapsskötseln har lämnat sitt spår i skärgårdens natur. På öarna finns enbevuxna hedar och ängsmarker, samt på de bördigaste områdena lövängar och betesmarker.

Landskapsområdet ligger inom Skärgårdshavets nationalparksområde och en del av öarna hör till nationalparken. Skärgårdshavets Natura-område består av till naturskyddsvärdena betydande, enskilda öar eller ögrupper samt vattenområden. Den stora rikedom och mångfalden av arter och naturtyper, vilket beror på områdets fragmentariska karaktär och småskalighet, är värdefullt på området. Skärgårdshavet är en betydande häcknings- och flyttplats för fåglar. Det nationellt värdefulla fågelområdet (IBA), Korpo – Nagu södra skärgård, finns delvis inom landskapsområdet. Lohm-Kulm-Ängö Natura-område kompletterar Skärgårdshavets nationalpark för mellanskärgårdens naturtyper del. Området är värdefullt till fågellivet och på Kulm finns en värdefull lund.

Kulturella drag:

Området fick sin fasta bosättning senast under medeltiden och nybyggarna, huvudsakligen från Sverige, bosatte sig längs med farlederna. Redan långt innan den fasta bosättningens uppkomst har de viktiga sjölederna styrt vikingarna och senare hanseaterna på östliga handelsfärder. Fynden av gravrösen från bronsåldern och järnåldern på området vittnar om förhistorisk verksamhet. Intressanta spår av den gamla bosättningen är jungfrudanserna och Jurmos stensättningar, de så kallade munkringarna, samt Björkö's stenkompas. Längs med den historiska sjöleden mellan Utö och Korpoström finns flera vrak, var av den kändaste torde vara vraket av segelfartyget St. Mikael, som förliste på 1700 talet nära Borstö.

Den tidiga bosättningen samlades på de stora öarna i täta bygemenskaper. De första skriftliga uppgifterna om skärgårdens bosättning är från 1300-talet och år 1540 var existerande byar på området i alla fall Aspö, Björkö, Jurmo, Berghamn, Lökholm, Kopparholm, Stenskar ja Trunsö. Skärgården var på den tiden förhållandevis tätt bosatt och Nötö var en av de största byarna på nuvarande sydvästra Finlands område. Nötö var ytterskärgårdens bycentrum och ön har haft ett kapell i alla fall från och med år 1657. Det kapell som byggdes 1664 fanns på Kopparholm. Den nuvarande långhuskyrkan i trä byggdes år 1757 på Nötös huvudö. Även på Aspö och Björkö, samt möjligtvis även på Jurmo, har det funnits medeltida kapell. Aspös nuvarande kapell från 1956 är i ordningen öns femte. Jurmos nuvarande kapell är byggd år 1846. De äldsta bevarade byggnaderna på området är från 1700-talet.

De skyddade havsvikarna har haft en framhävd betydelse för lokaliseringen av bosättningen. I ett danskt itinerarium från 1300-talet omnämns Aspö som en mellanetapp på den medeltida öst-västliga handelsfarleden. De dåtida sjögången krävde skyddade förankringsplatser belägna nära varandra, där man kunde vänta på gynnsamma vindförhållanden. I och med att fartygen utvecklades, under slutet av Gustav Vasas regim, blev farlederna som ledde från öppna havet till hamnstäderna viktiga, varvid Utös betydelse som Skärgårdshavets port förstärktes. Farleden från Utö till Åbo har varit utmärkt med stenkumlen i alla fall redan år 1560. Lotsväsendet började utvecklas under 1600-talet och enligt skriftliga källor kunde man få lots från Utö, Jurmo och Korpoström. Lohms Killingholm invid Korpoström är en betydande farledshistorisk korsningsplats, där det funnits en lotsplats redan på 1600-talet. Finlands första fyr byggdes år 1753 på Utö. Fyren förstördes i Finska kriget 1808-09, men fyrvaktens bostad finns kvar. Utö fyren i gråsten, som bevarats till idag, är från år 1814. Fyrkyrkan, grundad på 1840-talet, är en säregenhet. Många av byggnaderna på ön är byggda av ryska soldater under första världskriget. Soldaternas närvaro på ön har även senare karaktäriserat öns arkitektur. På 1800-talet växte skärgårdens invånarantal och invånarantalet nådde sin topp under 1900-talets första år. Landstrafiken började dock ersätta vattenstrafiken och migrationen tilltog efter andra världskriget. På 1970-talet fanns det endast ett par livliga bygemenskaper och uppehållets besvärlighet samt avstånden till service sänker invånarantalet idag.

Till en skärgårdsby hör förutom bostads- och ekonomibyggnaderna, även hamnarna med bryggor och vågbrytare, åkerlapparna med stenvägg samt omgivande lövängar och betesmarker. I skärgården är det ingen stor skillnad mellan ett boställe, några boställen och en by. Till exempel Nötö representerar en skärgårdsby med många hus, Kråkskär å sin sida en ö, som en gång i tiden bosattes av endast en familj. Flera av skärgårdens hus har ödelagts eller tagits i villabruk. Skärgårdens landskap är starkt präglad av fiske, boskapsskötsel och sjöfart. Fiske har traditionellt varit den viktigaste näringen. Fiskestugorna, som förr i tiden byggdes invid avlägsna fiskevatten, har haft en stor betydelse som fiskarnas tillfälliga boställen. Förutom fiske har man utövat småskalig odling och boskapsskötsel. På Nötö låg områdets största odlingsmarker. Största delen av åkrarna är idag obrukade. Betesbruk, ängsbruk och lövskärningen av de minsta sänkorna har skapat en säregen landskapsbild. Från

Det vita kapellet är belägen på en synlig plats på Aspö.
Bild: Kirsti Virkki

medeltiden fram till 1900-talets början supplerades fisket och boskapsskötseln av jakt och sjöfart. Stensättningar, så kallade vettaskoror, byggda för lurpass vid fågeljakten kan ofta ses på öarna. De synligaste elementen i skärgårdens landskap är sjömärkena och lotsplatserna, som byggdes längs med de viktigaste sjölederna från medeltiden framåt för att underlätta navigeringen till sjöss. Kulturhistoriskt betydande är bland annat Lohms lotsplats från 1895, byggd på en dominerande utsiktsplats i landskapet, de små fyrarna från 1800-talet på Lill-Gråharu och Ingolskär samt

ruinen av den ovanligt stora stenkummeln på Vidskär. Förutom dessa, bildar även Fagerholms gamla sjöbevakningsstation ett par tillsammans med Lohms lotsplats i landskapsområdet norra delar.

Skärgårdslivet och näringarna har under det gångna århundradet förändrats avsevärt, vilket är ett hot för fortbeståndet av värdbiotoper och gamla kulturmiljöer. Skärgårdens invånarantal sjunker ständigt i och med minskning av serviceutbudet och arbetsplatser, samtidigt som sommargästernas antal ökar. Detta betyder att kulturmiljöer formade av de traditionella näringarna blir obrukade, samtidigt som semesterbosättningen förändrar de miljöer som präglats av traditionellt liv och arbete. Området är mycket attraktivt för turism och turismen har under senare tiden blivit en viktig näring. För turismen är fungerande färj- och båtförbindelser viktiga. Till attraktionerna hör bland annat Skärgårdshavets nationalpark och inom landskapsområdet finns flera av nationalparkens utflyktsmål, samt tillhörande utflyktshamnar, naturstugor och natur- och kulturstigar.

Landskapsbild:

På landskapsområdet rör man sig från den mera grönskande mellanskärgården, längs med de smala sunden och de branta och bergiga stränderna mellan Korpoströms öar, Lohm och Fagerholm, förbi de centrala byarna i ytterskärgården till de öppna fjärdarna, som karaktäriseras av de enstaka, kala skären och

grunden och där navigationsstrukturerna är centrala i landskapsbilden. I havszonen ligger Jurmo, täckt av jämna, trädlösa hedar, samt Utös fyr- och lotsby, skärgårdens yttersta etapp. Utö fyr kan under goda väderförhållanden urskiljas från Jurmo, på över 12 kilometers avstånd.

Ytterskärgårdens största öar är skogsbevuxna och skärgårdens landskapsbild är ofta labyrintaktig. I de stora ögrupperna återfinns redan innerskärgårdens lummighet, medan öar omgivna av fjärdar klart påminner om ytterskärgård. Öarna Löholm, Berghamn, Aspö och Björkö representerar ytterskärgården. Nötö området, som fungerat som ytterskärgårdens bycentrum, är mellanskärgård, där man kan urskilja drag av både ytter- och innerskärgård.

Tätbyggda byar och enskilda hemman med sina röda byggnader är en oskiljaktig del av skärgårdslandskapet. Flera av öarna har sina egna symboler. I Aspös landskapsbild dominerar det vita kappellet invid havet och på Utö härskar det massiva fyrtornet över de tätt grupperade byggnaderna. En del av byarna har bevarats som vackra helheter utan särskilda skador i landskapsbilden, men i många byar håller det gamla byggnadsbeståndet på att förfalla. Skärgårdsborna har varit tvungna att anpassa sig till stränga naturförhållanden, men å andra sidan har den naturhushållning de utövat format skärgårdsnaturen i stor utsträckning. Denna samverkan mellan människan och naturen syns tydligt i landskapet.

Navigeringen underlättas av sjömärken, som är synliga landmärken i det öppna havslandskapet. Bild: Marie Nyman

Typiska för ytterskärgården är utkiksbergen, varifrån öborna har iakttagit sin omgivning genom tiderna. Båtar i vattenområdet, möjliga skeppsbrott, grannöarnas signaler och sälar gick inte obemärkta. Från Björkö's utkiksberg ser man, för att låna journalisten och kåsören Benedict Zilliacus ord, «det invecklade mönstret av Aspös skär och Nötös, Långholms och Bodös skogskonturer i den nordliga sektorn, Trunsös låga land med väl synliga hus, Borstö i fjärran, Jurmos evighetslånga lugna linje från sandrev till sandrev, de tusende gaddarna och brotten ute mot öppna Östersjön, Utös bastanta torn i sydväst». Andra utkiksplatser är bland annat Jurmo Högberget och Aspö Storberget.

Bedömningstext:

Landskapsområdet representerar med sina mångfaldiga miljöer sydvästkustens och Skärgårdshavets region. Landskapets värde grundar sig på den historiska sjöleden och de medeltida byholmarna utmed den, de öar och skär som utnyttjats vid fiske och boskapskötsel samt kulturarvet förknippat med sjöfart. Inom landskapsområdet förenas den vackra naturen med traditionell skärgårdsbosättning och naturhushållning samt med landskapet som formats av sjöfarten på ett enastående vis. Till områdets hotbilder hör upphörandet av de traditionella näringarna som följd av bortflytningen från skärgården, varvid de synliga spåren av mänskliga verksamheten så småningom avtar.

Avgränsning:

Landskapsområdesförslaget bildar en helhet, som representerar på ett så mångsidigt sätt som möjligt skärgårdens byholmar och särdragen förknippade med områdets traditionella näringar. Landskapsområdesavgränsningen är mycket vidsträckt, men består till stora delar av vattenområden.

Landskapsområdet sträcker sig från det trånga sundet mellan Lohm och Fagerholm ända till Utö, sjöledens yttersta etapp. Inom områdesavgränsningen ligger bland annat Berghamn, Nötö, Aspö, Björkö, Borstö samt Jurmo byholmar. Bland annat Utö och Aspö tillkommer inom den föreslagna utvidgningen av landskapsområdet. Tunnhamn-Åspeskär och Högsåra, som låg inom avgränsningen från 1995, blir utanför avgränsningen av det nationellt värdefulla landskapsområdet. Se regionellt värdefulla landskapsområden, Tunnhamn och Högsåra.

Betande kor på Aspö. Bild: Kirsti Virkki

Vidilän kylä Koukkelantieltä kuvattuna. Kuva: Kirsti Virkki

Laitilan lakeus

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Untamala-Kodjala; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Laitila, Uusikaupunki

Arvoluokka: valtakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maiseman ominaisluonne syntyy niin kutsutusta Laitilan rapakivestä. Rapakivi on herkemmin rapautuva ja kallioperästä irronneet suuret lohkareet leimaavat sekä metsiä että viljelyalueita. Keskeinen osa kulttuurimaisemaa on alueelle poikkeuksellisen laaja, Laitilan lakeudeksikin kutsuttu peltoaukea, jonka halki kulkee pitkittäisharjukso. Kaakkois-luoteissuuntainen Laitilanharju on monin paikoin kärsinyt soranotosta, erityisesti maisema-alueen keskiosista harju on hyvin repaleinen, osittain katkonainenkin. Parhaiten säilyneet harjun osat löytyvät palasina Untamalan ja Palttilan kylien alueilta sekä aivan maisema-alueen lounaisreunalta. Alueen maaperä koostuu savi- sekä turve ja liejunkerrostumista, jotka muistuttavat Valko-

järven kuivatetusta järvenpohjasta. Alueella on useita muita viljelyalan lisäämistä varten kuivatettuja järviä ja soita. Peltolakeudet rajautuvat kivisiin ja karuihin kallioselänteisiin tai kumpareisiin. Alueen poikki virtaavat Sirppujoki ja sen lukuisat sivuhaarat ja ojat. Sirppujoen suurimpia sivuhaaroja on Härinänjoki, joka yhtyy Sirppujokeen Kulmastenmäen pohjoispuolella ja virtaa Kodjalan, Vidilän ja Koukkelan kylien eteläpuolella.

Maisema-alueen reuna-alueet muodostuvat pääosin kuivista ja kallioisista mäntykankaista. Peltomaisemille tyypillisiä ovat pienet mäntyä ja katajaa kasvavat kallioiset saarekkeet. Alueella on useita pieniä soita. Pienmuotoisilla diabaasi-esiintymillä tavataan lajistoltaan monipuolisia diabaasilehtoja. Alueella on säilynyt muutamia laajoja pähkinäpensaslehtoja lähes luonnontilaisina. Perinnemaisemia on runsaasti, ja useat niistä ovat tyypiltään ketoja tai kallioketoja. Näistä edustavimpia ovat Palttilan ja Untamalan kedot. Alueella erikoiskasvien viljely ja siipikarjan pito on hyvin yleistä, kun taas laiduntavia eläimiä on yhä harvemmillä tilalla, jolloin arvokkaiden perinnemaisemien uhkana on umpeen kasvaminen.

Untamalan Natura-alue koostuu useasta pienehköstä keto-, niitty- ja lehtoalueesta, jotka muodostavat niin kasvistollisesti kuin maisemallisesti ja kulttuurihis-

toriallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Kohteet sijaitsevat Untamalanharjulla ja Untamalan kylän alueella, Utavuoren haka-alueella Salon kylässä sekä Vasikkaan niittyalueella.

Kulttuuripiirteet:

Nykyistä laajaa laaksoaukeaa halkova pitkittäisharjujakso on ollut maakunnan varhaisimpia asuinpaikkoja, joka kausiluonteisesti asutettiin jo noin 6000 vuotta sitten ja jolla asutus on jatkunut katkeamattomana kivikaudelta nykypäivään saakka. Pronssikauden väestöstä tunnetaan etupäässä vain haudat, mutta sekä kivikaudelta että rautakaudelta tunnetaan Suomen oloissa poikkeuksellisen runsaasti kohteita. Kohteiden monimuotoisuus on huomattavaa ja kertoo vilkkaista yhteyksistä muun muassa Pohjanlahden länsipuolelle. Yhteyksien vilkastumien koko Itämeren piirissä näky etenkin vanhemmalla roomalaisella rautakaudella (0-200 JKr.). Tuolta ajalta ovat peräisin muun muassa Vakka-Suomelle ominaiset Untamalan -tyypin kumpuhaudat ja Soukaisten Savimäeltä löydetty niin kutsuttu tarhahauta. Sirppujoki on jääne Laitilan ja Kalannin alueen vanhimman kyläasutuksen kannalta oleellisesta merenlahdesta, joka yhdisti entisen Valkojärven mereen. Sirppujoki on aina viime vuosisatoihin asti toiminut tärkeänä kulkuväylänä.

Valkojärven ympäristössä runsas perinnebiotooppi-lajisto kertoo ihmisen ja luonnon pitkäaikaisesta, jo rautakauden alussa alkaneesta, vuorovaikutuksesta. Laitilan alueella ihmisen maisemaa muokkaava vaikutus on ollut voimakkaimmillaan 1700-luvulta eteenpäin, jolloin myös alueen monet järvenkuivatushankkeet on toteutettu. Isojakokarttojen aikaan suuri osa Laitilan nykyisistä peltoalueista oli Valkojärven vedenpinnan alla tai hyödynnettiin niittynä. Isojakoajoista lähtien jatkuvasti peltoviljelyksessä olevia alueita löytyy vanhojen kylien lähiympäristöstä, muun muassa Soukaisten, Untamalan, Palttilan, Salon, Kodjalan, Koukkelan, Hallun, Kallelan sekä Varhelan alueilta. Nykypäivänä niittyalueiden sijaan alavilla mailla sijaitsevat pellot ja pienet rippeet niityistä ja hakamaista sijoittuvat nykyisten kylien liepeille. Vuonna 1961 käyttöön otetun valtatie 8:n suoraviivainen linjaus jakaa Laitilan lakeuden kahtia. Valkojärven pehmeän maaperän ylittäminen oli yksi tierakennusprojektin suurimmista haasteista.

Maisema-alueella sijaitsee useita kyliä, joissa vanhat kyläraitit ovat säilyneet lähes alkuperäisessä asussaan jo vuosisatojen ajan. Tunnetuin näistä on Laitilanharjulla sijaitseva Untamalan kylä, joka on

Tienäkymä Valkon kylästä. Kuva: Marie Nyman

Suomen pisimpiä jäljellä olevia raittikyliä. Kylän pituus on kokonaisuudessaan kolme kilometriä. Untamalan kylällä on ollut keskeinen asema koko Laitilan historiassa ja keskiajan lopulle asti Untamala oli nykyisen Laitilan tärkein keskus. Laitilan maisemalle ja koko Ala-Satakunnan viljelyseudulle tyypillisiä ovat vauraat talonpoikaistalot, joista edustava esimerkki on Kauppilan umpipiha Koukkelassa, jonka 1700 - 1800-luvun hirsiset asuin- ja ulkorakennukset rajaavat neliömäistä pihaa. Kallelan kylä kuuluu Kalannin vanhan ydinalueen rautakaudelta asti asuttuihin suuriin, monitaloiseen kyliin, joissa on säilynyt perinteinen 1800-luvun talonpoikaistrakennusten muodostama raittinäkymä. Olennainen osa alueen kyläympäristöjä ovat myös kiviaidat, joissa on hyödynnetty alueen rapakivisestä kallioperästä irronneita kivilohkareita. Raittikylien kulttuurihistoriaa täydentävät Untamalan ja Soukaisten kylissä sijaitsevat puukirkot. Untamalan kirkon paikalla on sijainnut useita palaneita kirkkoja ennen nykyistä vuonna 1785 rakennettua puukirkkoa. Soukaisten kylän Perttelin kirkko on muodostanut keskiajalla oman seurakuntansa ja ollut Laitilan kappelina ainakin

Lampaista Untamalan kylässä. Taustalla valtatie 8 ja Laitilan kaupungin keskusta. Kuva: Kirsti Virkki

vuodesta 1544 lähtien. Kirkko on Suomen ensimmäisiä kyläkirkkoja. Seutu on myös nimistöhistoriallisesti mielenkiintoista. Unto Salon mukaan Laitilan monen kylännimen taustalla on kantaskandinaavinen henkilönimi ja johtimena on paikkaa, taloa, merkitsevä suomalaisperäinen -la tai -lä.

Untamalan raittikylä sekä Kauppilan umpipiha ovat kulttuurinähtävyyksiä. Untamalan Sarkin talonpoikais-talossa toimii museo ja kylästä alkaa Untamalan katajamäellä kiertävä kulttuuri- ja luontopolku. Kauppilan umpipiha Koukkelan kylässä toimii museona. Sirppujoessa melotaan ja siinä järjestetään Sirppujokilasku, melonta Nansion sillalta Kalannin ruukille.

Maisemakuva:

Maisema-alue muodostuu loivasti kumpuilevasta Laitilan lakeudeksi kutsutusta Laitilan kirkonkylän länsi- ja pohjoispuolelle levittäytyvästä peltoaukeasta. Lakeus on pääosin entistä Valkojärven pohjaa ja muodostaa lähiympäristöstään poikkeavan laajan ja suurpiirteisen viljelysmaiseman. Maisema-alueen pohjoisosissa ja eteläosissa maisema on pienimuotoisempaa, pienpiirteisten kalliokumpareiden pirstomaa.

Koko maisema-alueella kivisyys ja suuret siirtolohkaareet ovat leimaa-antava piirre.

Eri aikakausien kerroksellisuus on nähtävissä suhteellisen kattavana läpileikkauksena kivikaudelta nykypäivään. Ryhmä- ja raittikylien perinteinen talonpoikaisasutus on alueella säilynyt huomattavan eheänä ja yhtenäisenä. Vanhat hirsiset rakennukset sekä perinteiset riuku- ja kiviaidat lisäävät maaseutumaiseman arvoa ja kerroksellisuutta. Viehättäviltä ja mutkaisilta kyläteiltä avautuu kauniita näkymiä ympäröivään viljelysmaisemaan.

Valkojärven tasaista peltoaukeaa halkoo suoraviivaisesti valtatie 8 ja itälaidassa maisema-alue rajautuu Laitilan taajamaan. Alueelle kohdistuu jonkin verran maankäytöllisiä paineita, mikä on aiheuttanut pelto-alueille sijoittuvaa uudisrakentamista.

Arviointiteksti:

Laitilan lakeuden maisema-alue edustaa Ala-Satakunnan viljelyseutua. Maiseman arvo perustuu monimuotoiseen maaseutumaisemaan ja pitkään asutus- ja kulttuurihistoriaan. Lisäarvoa tuovat eheät, perinteistä talonpoikaiskulttuuria edustavat ryhmä- ja

raittikylät sekä viehättävät laidunniityt ja perinnemaisemat. Laitilan lakeuden poikkeuksellisen laaja peltoaukea eroaa lähialueen muista, pienipiirteisimmistä laaksoista. Alue on elinvoimaista maaseutua. Laajan viljelyaukean ylittää valtatie ja maisema-alue rajautuu Laitilan taajamaan.

Rajaus:

Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä (2008) on esitetty, että rajaus säilyy ennallaan. Päivitysinventoinnin perusteella rajausta on kuitenkin paikoitellen tarpeen tarkistaa. Päivityksissä rajauksissa on pyritty rajaamaan Laitilan lakeuden ydinaluetta maiseman luontevien rajojen mukaan. Päivitysinventointien perusteella ehdotetaan rajattavaksi pois omina kokonaisuuksina hahmottuvat, vähemmän edustavat peltoalueet. Alueen länsilaidalla, Hanke-ransuon-Isorahkan laaja suoalue on metsäinen ja sen taakse jäävät pienet peltoalueet jäävät erilleen Laitilan lakeudesta. Itälaidalla Malvonjoen varren peltoalueet jäävät Laitilan taajaman sekä pienten metsäisten selänteiden taakse. Alueen maisemakuvaan on vaikuttanut taajaman laidan pienteollisuus ja hallirakentaminen. Myös Kiveinen-Viikainen jää metsäselänteiden taakse. Kaikilla poisrajattaviksi esitetyillä alueilla on muuhun alueeseen verrattuna vähän muinaisjäännöksiä ja arvokasta rakennuskantaa.

Rajausta esitetään laajennettavaksi Uudenkaupungin puolella, Hallun, Kallelan ja Varhelan kyliin. Laajennusehdotus on perusteltu, koska alueen maisema ja kulttuuriperintökohteet Laitilan ja vanhan Kalannin alueella ovat samaa kokonaisuutta. Alueen pellot ovat pienipiirteisiä, mutta ainakin isojaon ajoista jatkuvasti viljelyksessä olleita. Alueella on myös runsaasti muinaisjäännöksiä ja vanhaa rakennuskantaa. Alue on osittain kuulunut RKY-1993 rajaukseen, jota on supistettu vuonna 2009 päivityksissä rajauksissa.

Rajausten tarkistamisen tarve on noussut esiin etenkin Laitilan taajaman reuna-alueilla. Uusi rajausehdotus seuraa taajaman kohdalla pääasiassa Sirp-pujokea ja taajamaluonteisia alueita ei sisälly maisema-alueen rajausehdotukseen. Laitilan keskustan kohdalla Wirvoitusjuoman tehtaan alueet eivät kuulu maisema-alerajaukseen. Sahan ja pappilan kohdalla olevaa rajausta supistetaan. Pappilan viereinen pieni peltoalue on jo asemakaavoitettu rivitaloille ja pappila ei näy enää maisemassa. Kaukolan kohdalla perinnemaisema ja kartano sisällytetään rajaukseen. Maatila nykyaikaisine kanalarakennuksineen säilyy maisema-alerajauksen sisäpuolella. Kanalarakennuksia ei ole

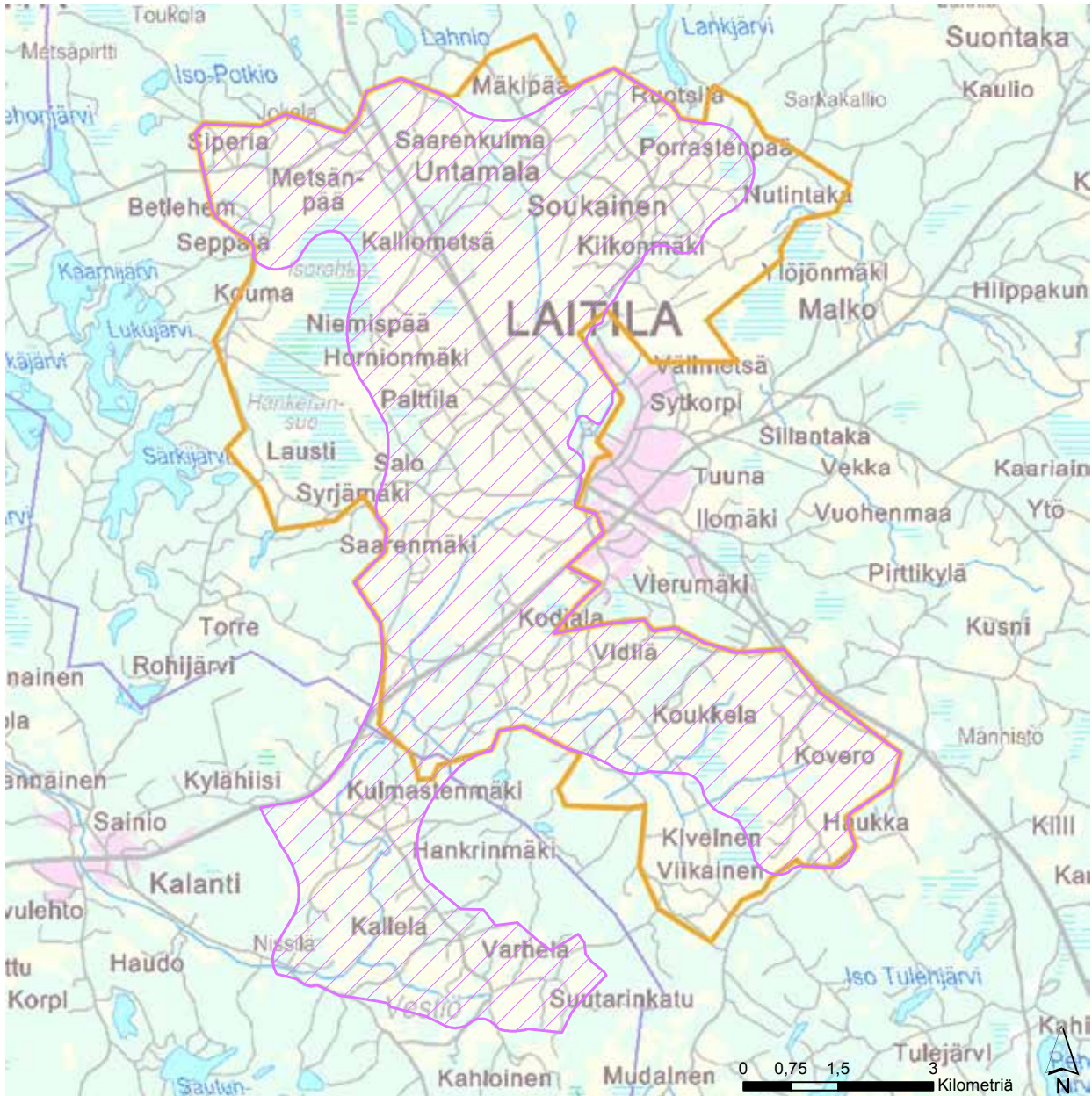

Untamalan kylän kirkko. Kuva: Kirsti Virkki

nähty perusteltuna rajata pois maisema-alueelta, sillä rakennukset eivät merkittävästi heikennä maisema-alueen arvoja.

Suontaan ja Paton kylien aluetta on kyselyssä ehdotettu lisättäväksi maisema-alueeseen, mutta alueen erottaa nykyisestä alueesta laaja yhtenäinen metsäkaistale. Tätä aluetta voitaisiin tutkia omana paikallisesti arvokkaana kokonaisuutena.

Laitilan lakeus

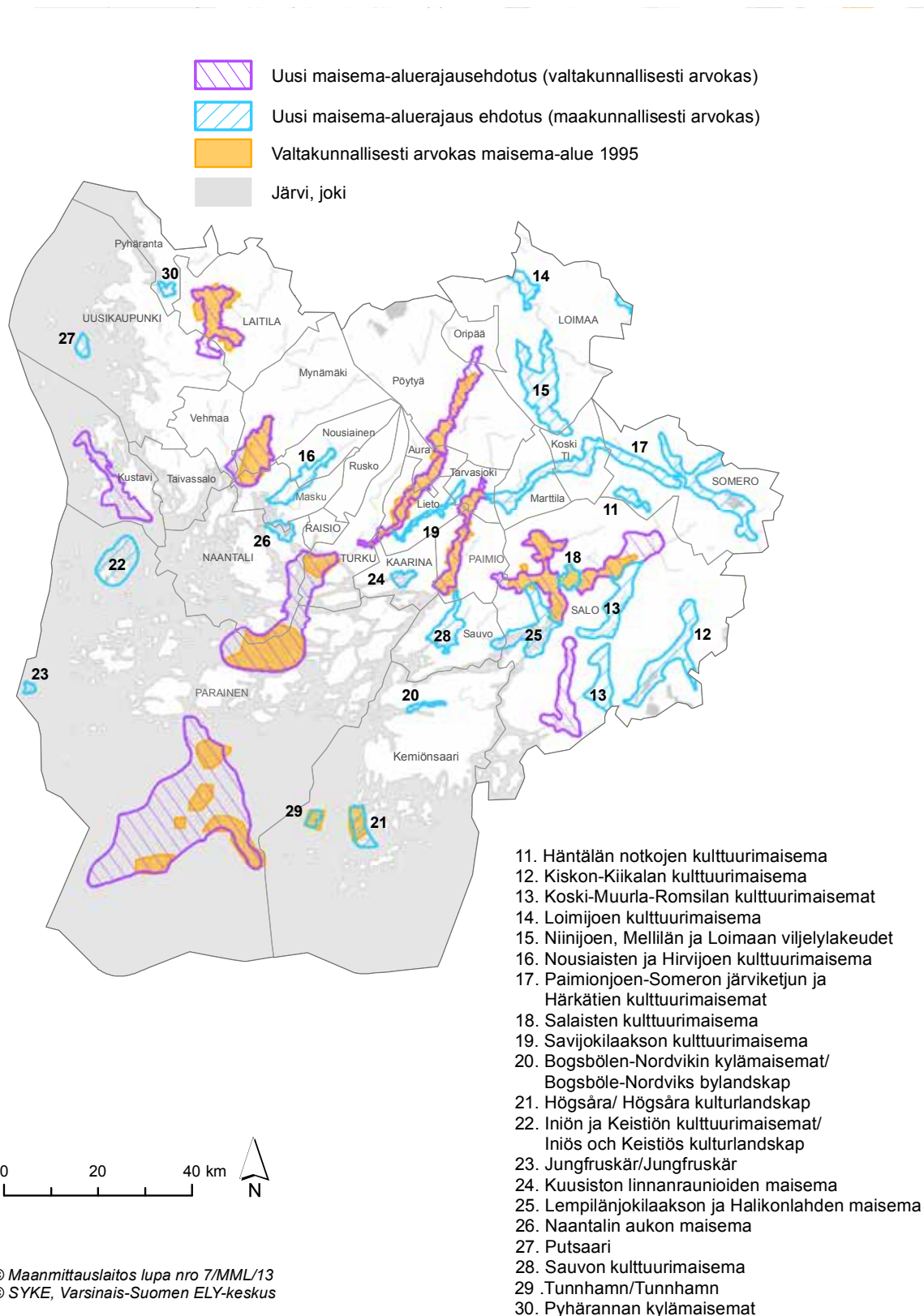
- Uusi maisema-alueajajäsehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajäsehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajäse (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajäse (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Ehdotukset Varsinais-Suomen maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi

Näkymä Häntälän notkoille. Kuva: Kirsti Virkki

Häntälän notkojen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: Häntälän notkojen kulttuurimaisema; maakunnallisesti arvokas.

Kunta: Somero

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alueen ydinalueen muodostaa Uskelanjoen sivuhaaran, Rekijoen latvahaarojen uurtamat Häntälän notkot. Rekijoenlaakson laajan ja maisemaa hallitsevan, monihaaraisen rotkolaakson muodostuminen on tapahtunut veden kuluttamana hyvin pitkän ajan kuluessa. Häntälän kohdalla Rekijoen ja sen sivujoen uomien korkeuserot ovat suurimmillaan yli 20 metriä ja penkereet jopa 25 - 30 % kaltevia. Paksuimmillaan Häntälän kohdalla on mitattu 77 metriä savea.

Geomorfologian ohella Rekijokilaakson notkot ovat arvokkaita kasvillisuudeltaan ja eläimistöltään. Eliöil-

le vallitsee notkoissa omanlaisensa pienilmasto, joka osaltaan vaikuttaa siellä tavattavien eliöiden elinmahdollisuuksiin, niin kasvien kuin eläintenkin osalta. Erikoinen luonnonympäristö on muodostunut jyrkkien rinteiden, eroosioprosessien ja pitkään jatkuneen laidunnuksen yhteisvaikutuksesta. Luonnonaltaan arvokkaat avoimet niityt, puoliavoimet laidunrinteet, hakametsiköt ja lehtomaiset metsälaitumet ovat ihmisen vaikutuksesta syntyneitä ja niiden arvojen säilyminen edellyttää laidunkäytön jatkumista.

Kulttuuripiirteet:

Maisema-alue ei ole kulttuuripiirteiltään lounaisen viljelyseudun kaikkein vaurainta aluetta, mutta laidunnuksen avulla avoimena pysynyt notkomaisema on vaikuttava ja notkomaisema on tehnyt paikan tunnetuksi koko maakunnassa. Valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema Rekijokilaakso on Varsinais-Suomen laajimpia.

Alueella sijaitsee neljä kylää; Häntälä, Talvisilta, Kerkola ja Syvänoja. Yksinäistalosta muodostunutta Syvänojaa lukuun ottamatta, muut kylät mainitaan asiakirjoissa ensimmäistä kertaa 1400-luvulla. Kyliä ympäröivät pellot ovat suurimmilta osin olleet vilje-

lyksessä ainakin isojaon ajoista lähtien. Alueen kulttuurihistoriallisia arvoja korostaa lisäksi paikoin perinteisenä säilynyt rakennuskanta. Häntälän kylätaajama sijaitsee mäen etelärinteellä maisemallisesti näkyvällä paikalla, alkuperäisellä kylätontilla.

Maisemakuva:

Häntälän notkojen kulttuurimaisema muodostaa omaleimaisen kokonaisuuden, jonka erityispiirteenä on Reki-joen savikkotasankoihin uurtama syvä, jyrkkärinteinen ja polveileva jokilaakso. Jyrkät jokitörmät ovat paikoin olleet vaikeasti hyödynnettävissä, lähinnä laidunnukseen sopivia, ja notkojen laidunnus on muovannut niistä avoimia rinneniittyjä. Monessa kohdassa notkot kuitenkin erottuvat avoimessa maisemassa lähinnä puustonsa vuoksi.

Tärkeän osan maisema-aluetta muodostavat myös tasaiselle maalle syntyneet pellot sekä alueen kyläympäristöt ja kyläraitit. Monihaarainen jokilaakso on osaltaan vaikuttanut kylärakenteeseen. Syvänojan jälkeen tie sukeltaa syvän jokilaakson pohjalle. Notkoihin sukeltavat tiet ja notkojen ylittämistä varten rakennetut sillat ovat teillä liikkujalle elämyksellisiä kohtia. Häntälän kylän kohdilla notkoja kiertäviltä luontopoluilta avautuu vaikuttavia laidunnettujen niittyjen ja hakamaiden sekä seka- ja havumetsien sävyttämiä näkymiä.

Arviointiteksti:

Laaja-alaisen laidunnuksen muovaamat Häntälän notkot muodostavat omaleimaisen kokonaisuuden, vaikka maisema-alue ei ole kulttuuripiirteiltään lounaisen viljelyseudun kaikkein vaurainta aluetta. Häntälän notkot ovat maisemanähtävyys, jossa luonto, luonnonarvot ja luonnon monimuotoisuus korostuvat. Maiseman ja maankäytön jatkuvuus on nähtävissä ja alue on elinvoimaista maaseutua. Alueen kylät ovat säilyttäneet hyvin perinteisen ilmeensä. Uhkana on notkojen laiduntamisen loppuminen tai vähentyminen.

Häntälän kylä sijaitsee näkyvällä paikalla maisemassa. Kuva: Kirsti Virkki

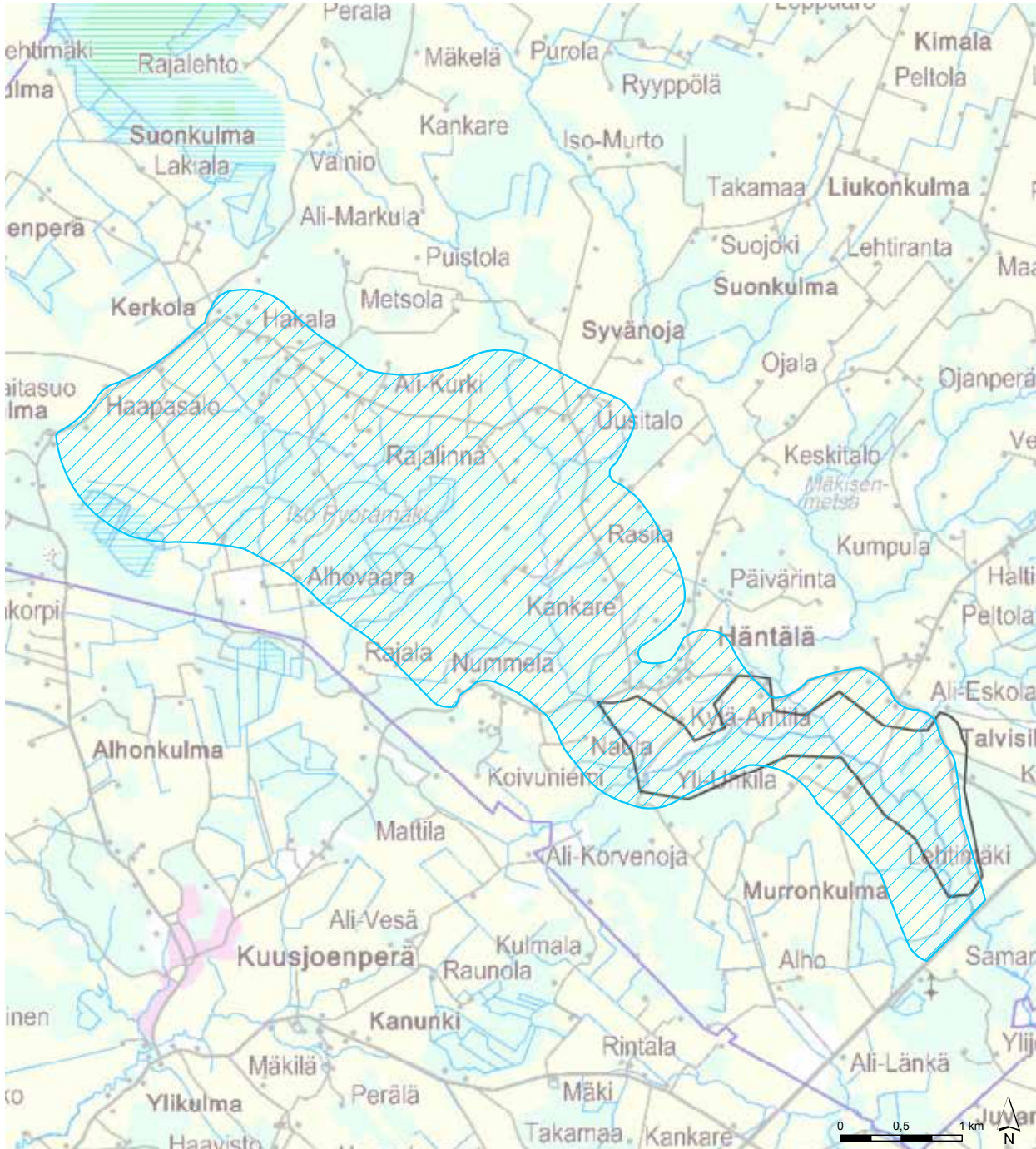

Maisemapuu Tuorlantien alussa. Kuva: Marie Nyman

Rajaus:

Maisema-alueen ydinalueena ovat laidunniittyinä säilyneet jyrkät notkot. Maakuntakaavan maisema-alue-rajasta on päivitysinventointien perusteella ehdotettu laajennettavaksi. Uudessa rajausehdotuksessa on pyritty rajaamaan maisematilaa luonnollisesti, metsäisiin reunoihin saakka, ja muutamissa kohdissa tielinjauksen mukaan. Maisema-alue rajautuu idässä Salontiehen ja lännessä Kerkolantiehen. Rajausta on laajennettu kattamaan Häntälän, Talvisillan, Syvänojan ja Kerkolan kylät sekä kylien ja notkojen väliset, ainakin isojakoajoilta viljelyksessä olleet, avoimet peltoalueet.

Häntälän notkojen kulttuurimaisema

Uusi maisema-alueajajähdotus (valtakunnallisesti arvokas)	Maisema-alueajajähdotus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
Uusi maisema-alueajajähdotus (maakunnallisesti arvokas)	Maisema-alueajajähdotus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa no 7/MML/12
 © Karttatekniikka Oy, lupa L4659
 © Maanmittauslaitos
 © Varsinais-Suomen maakuntamuseo
 Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 27.8.2014

Näkymä Aneriojärvelle. Kuva: Marie Nyman

Kiskon - Kiikalan kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Kiskon – Kiikalan kulttuurimaisema; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Salo

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Kiskon-Kiikalan kulttuurimaisema-alue seuraa pohjois-etelä - suuntaista Kiskon Kirkkojärven - Kurkelanjoen - Aneriojärven murroslaakson muodostamaa järvi-jokiketjua. Etelässä päälaaksosta haarautuu Kärkelänjoen sivulaakso kaakkoon. Kapeammassa sivulaaksossa on järviylängöltä laskevan Kärkelänkosken partaalla Kärkelän ruukki. Järvet ovat luonnostaan reheviä ja matalia läpivirtausjärviä. Useat niistä ovat linnustoltaan arvokkaita. Kiskonjoki, Lemulanrinne sekä Anerionjärvi ovat Natura-alueita.

Kallioperä on granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia, mutta osin myös kiilleliusketta ja kiillegneissia. Maaperä koostuu vaihtelevasti moreenista, kallioista, savesta ja hiesusta. Kallioperän kalkkipitoisuuden vuoksi alueella on paljon lehtoja ja kallioketoja. Metsät ovat pääasiassa tuoreita kuusimetsiä.

Kulttuuripiirteet:

Alueen poikkeuksellisen pitkästä asutushistoriasta on runsaasti merkkejä. Alueen kivikautiset asuinpaikat sijaitsivat järvien rannoilla, missä pyyntielinkeinojen harjoittamiseen oli sopivia paikkoja.

Perinteinen talonpoikaisasutus 1800 - 1900-luvulta muodostaa tiiviitä yhdyskuntia järvien rannoilla tai varhaisen teollisuuden yhteyteen. Kiskon ja Suomusjärven vakituinen asutus syntyi ilmeisesti 1300-luvulta lähtien. Kiskon nykyiselle kirkonpaikalle rakennettiin kappelikirkko 1300-luvulla. Kiskon kirkonkylä on säilyttänyt pääpiirteissään perinteisen 1900-luvun alkupuolen asunsa ja sen sijainti Kirkkojärven rannalla on maisemallisesti edustava. Järvenrannan pellot yhdistävät sen Haapaniemen kulttuurimaisemaan. Haapaniemessä sijaitsee 1500-luvulla rakennetun kartanollinnan raunio. Kirkkojärven pohjukassa sijaitsevan

Aijalan tuotantorakennukset näkyvät kauas. Kuva: Marie Nyman

Mommolan kartanon rakennukset tiiviisti rakennetussa pihapiirissä ovat säilyneet poikkeuksellisen hyvin 1700-luvun ja 1800-luvun alun asussa. Suomusjärven pitäjään kuuluneissa, Aneriojärven alueen kylissä, Laperlassa ja Häntälässä, on säilynyt tiivis kylärakenne uus- ja isojaon jälkeenkin ja kylät kuvastavat vaurasta viljelysseudun talonpoikaista rakentamista 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta.

Alueen voimakasvirtaisten vesistöjen mahdollistamat ruukinyhteisöt muodostuivat 1700- ja 1800-luvuilla Kiskon kallioselänleillä sijaitsevien rauta- ja kuparikaivosten, muun muassa Orijärven ja Aijalan, läheisyyteen. Kärkelän kupariruukin toiminta alkoi 1766 läheisen Orijärven kuparin jalostamiseksi. Kärkelään muodostuneesta tiiviistä ruukkiyhdyksennasta on säilynyt poikkeuksellisen runsaasti 1800-luvun työväen asuinrakennuksia. Orijärven kaivostoiminta tehostui ja oli laajimmillaan 1820-luvulla, kunnes väheni jälleen 1840-luvulta alkaen. Sulatus Kärkelässä loppui 1882, jonka jälkeen Kärkelästä tuli Fiskarsin ruukin ulkokartano, jossa harjoitettiin maanviljelystä ja kar-

janhoitoa. 1900-luvun alussa kaivostoiminta aloitettiin uudelleen ja Kärkelään rakennettiin voimalaitos vuonna 1911. Voimalaitoksen toiminta ei ollut kuitenkaan tarpeeksi tehokasta kaivostoimintaan ja siksi kaivostoiminta lopetettiin muutaman vuoden jälkeen, vuonna 1925. Kärkelässä viljellään vielä nykypäivänä. Aijalan kuparikaivos oli toiminnassa 1948–1961, ja korkeat tuotantorakennukset näkyvät kauas maisemassa.

Alue on liikenteellisesti keskeinen paikka. Alueen halki on kulkenut Turun ja Helsingin välistä liikennettä, samoin kuin rannikolta pohjoiseen kulkenutta väkeä. Laakson itä-länsisuuntaisesti ylittävät 1930-luvulla rakennettu Valtatie 1 ja vaiheittain 1956 - 2009 välisenä aikana rakennettu Turku-Helsinki moottoritie. Tiet ovat vaikuttaneet niin Kiskon kirkonkylän kuin Suomusjärven kehitykseen.

Vesistöissä on paljon melontareittejä ja virkistyskylästä suosittua alueen isoilla järvillä. Aneriojärven ympäristön viljelymaiden halki kulkee luonto-kulttuuripolku, jonka varrella on lintutorni ja lintujentarkkailukatos. Polulta pääsee poikkeamaan myös 10 metrin korkuiselle rajapaikkana ja tarinapaikkana toimineelle siirtolohkareelle, Hermolanvahalle.

Maisemakuva:

Maisema-alue koostuu runsasjärvisestä ja maisemaltaan vaihtelevasta Kiskon - Kiikalan viljelysmaisemasta. Päälaakson laajemmat osat vaihtelevat Kiskon Kirkkojärven kumpuilevista maisemista Aneriojärven loivamuotoiseen tasankoon ja Kiikalan harjun taustatasanteeseen. Maisemakuva on edustava vaihtelevien maastonmuotojen, jyrkänteiden ja lehtometsien ansiosta. Mielenkiintoisen erityispiirteen alueelle antavat lukuisat vanhat kaivos- ja ruukkiympäristöt. Maisemakuvaan on vaikuttanut alueen pohjoisosissa kulkeva Valtatie 1 ja moottoritie. Aneriojärven maisema on tästä huolimatta säilynyt maisemakuvaltaan suhteellisen eheänä.

Arviointiteksti:

Maisematyyppi edustaa lounaiselle viljelyseudulle harvinaisempaa pienimuotoista, vesistöjen rytmittämää laaksomaisemaa. Maisema-alue muodostaa vesistöjä seurailevan yhtenäisen, mutta erityyppisistä kokonaisuuksista muodostuvan alueen, jossa monipuolinen luonto on synnyttänyt vaihtelevaa ja ominta-keista kulttuurimaisemaa. Ruukit ja vanhat kaivokset rikastavat perinteistä maanviljelysmaisemaa. Alue on säilynyt hyvin.

Rajaus:

Maisema-aluerajaus perustuu pääpiirteissään Salon seudun maakunnallisten maisema-alueiden selvitykseen vuodelta 2004. Maisema-aluerajaus alkaa Turku-Helsinki moottoritien pohjoispuolelta, Yltäkylästä, jossa rajausta on päivitysinventoinneissa hieman tarkennettu maisematilan luonnollisten rajojen mukaan. Maisema-alue seuraa järvi-jokiketjua Aneriojärveltä Aneriojokilaaksoa pitkin Kurkelanjärvelle, Kurkelanjoen ja Kärkelänjoen yhtymäkohdalle, jossa alue haarautuu kahteen suuntaa. Kärkelänjokilaaksoa maisema-aluerajaus seuraa Kärkelän kylään, Jylyn kylään

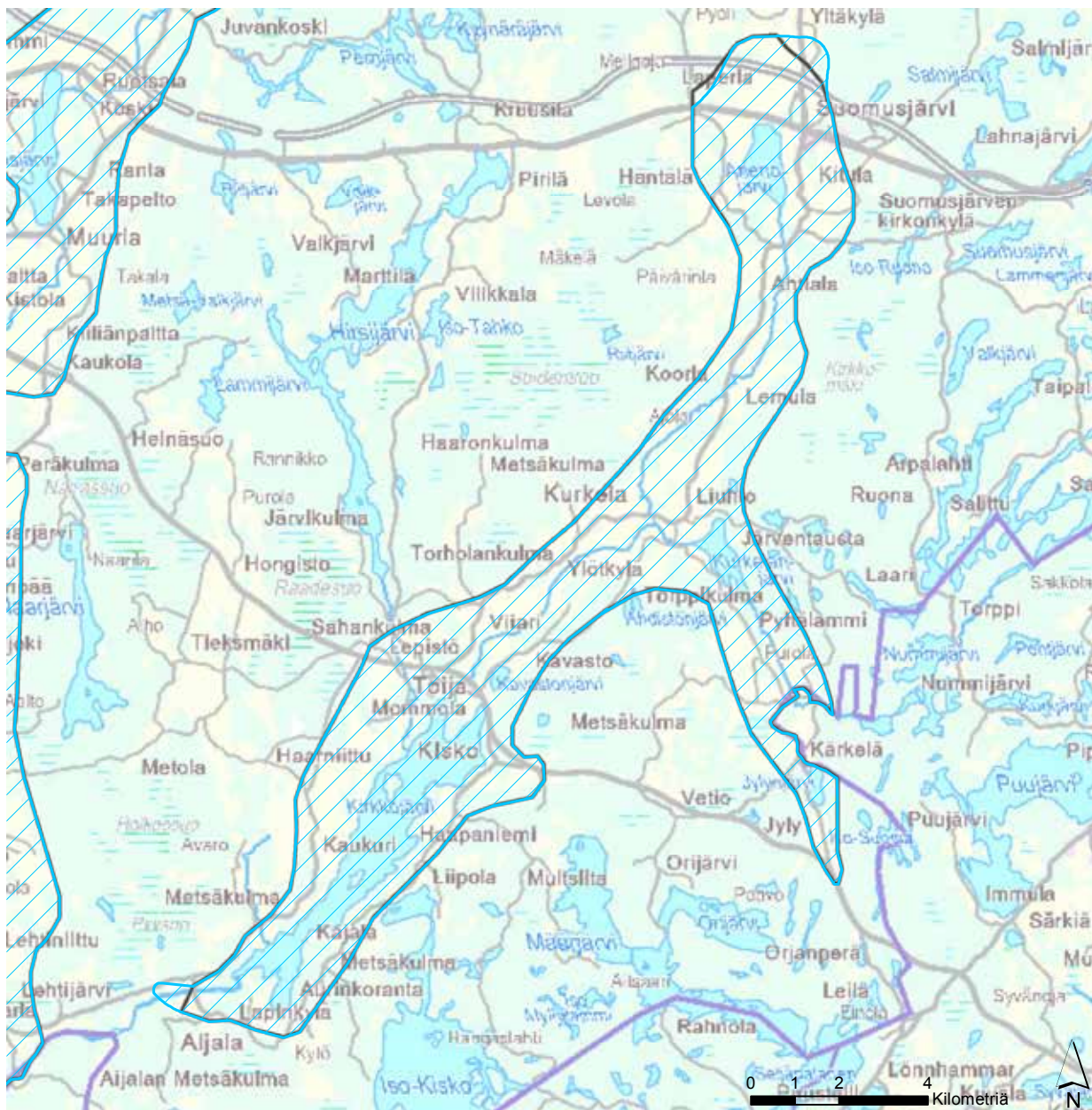
ja Jylynjärvellä saakka rajautuen maakuntarajaan, vaikkakin luontainen maisematila vielä jatkuu. Kurkelanjokilaaksoa maisema-aluerajaus seuraa Kiskon Kirkkojärvelle saakka, missä maisema-alueen eteläpäättä laajennetaan päivitysinventointien perusteella hieman Kiskonjoenvartta pitkin.

Päivitysinventoinneissa tutkittiin myös Kiskonjoen laajempaa mukaan ottamista maisema-aluerajauksiin, mutta maastoinventoinneissa todettiin joenvarren olevan melko metsäistä ja että kulttuuriarvoiltaan arvokkaimmat kokonaisuudet sisältyvät jo Perniön viljelysmaisemaan, Kiskon-Kiikalan kulttuurimaisemaan sekä Koski-Muurla-Romsilan kulttuurimaisemaan.

Maisemaa Mäntymäeltä. Kuva: Marie Nyman

Kiskon-Kiikalan kulttuurimaisema

 Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
 Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

 Maisema-alueajajus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
 Maisema-alueajajus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Lampaita laiduntamassa. Kuva: Marie Nyman

Koski – Muurla – Romsilan kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Koski-Muurla-Romsila; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Salo

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alue rajautuu Kiskon - Vihdin järvisedun ylänköalueeseen. Maisema-alueen eteläosissa, Varsinais-Suomen ja Uudenmaan maakuntien rajalla, virtaa Kiskonjoki. Muurlan taajaman länsipuolella sijaitseva Ylisjärvi on rehevä ja ruovikoituvaa savi- ja hietamaiden järvi. Eteläisempi Alasjärvi on 1800-luvulla kuivattu viljelymaaksi. Maisema-alueen pohjoisemmalla osa-alueella, viljelysmaakson halki hakeutuu pieni Muurlanjoki, tai Karhujoki. Muurlanjokeen laskee muutama pienempi joki, muun muassa Fiulmaakarinen myllyn vierestä kulkeva Myllyoja.

Maisema-alueen kallioperä on mikroliinigraniittia ja kallio- ja moreeniselänteet nousevat jyrkkinä viljellyistä savi- ja hiesumaista. Osa reunan selänteistä ovat erityisen selkeäpiirteisiä, niin kutsuttuja vastasiivun drumliineja. Niiden maaperä on moreenia, jolla kasvaa tuuhea metsä. Näillä alueilla maisemaa kehystää monin paikoin korkea metsän peittämä kehys muualla tyypillisten kallioiden sijaan. Salpausselkien harjukso kulkee lounas-koillisuuntaisesti alueen pohjoisosassa.

Kulttuuripiirteet:

Kivikautiset asuinpaikat ja pronssikautiset röykkiöt ovat alueella erityisen runsaslukuiset. Muurlan Linnamäki on laaja jyrkkärinteinen vuori, joka todennäköisesti on toiminut puolustuspaikkana esi- tai varhaishistoriallisena aikana.

Alueella on paljon tiiviisti rakennettuja ryhmäkyliä pitkänomaisille mäenrumpareille ryhmiteltyinä. Maisema-alueen pohjoisosissa Ruotsalan kylä on säilyttänyt sarkajaon aikaisen rakenteensa ja rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta. Kylämäkeä ympäröivä viljelyskelpoinen maa on saatu laajasti hyötykäyttöön jo keskiajalla. Myös alueen

Kosken kartanon ruukkirakennukset Kiskonjoen varrella.
Kuva: Natalia Räikkönen

muut kylämäet, kuten Kistola ja Kaukola, ympärillä avautuvine peltoineen ovat maisemallisesti hienoja kokonaisuuksia, joissa on säilynyt perinteistä rakennuskantaa ja kylärakennetta. Kistolana, Pukkilan, Heinäkarin sekä Vähä-Pullolan vanhojen maalaistalojen hyvin säilyneet komeat kivinavetat ovat alueen erityispiirre. Muurlan Kosken kylän maamerkki Ylisjärven lähellä on Kosken eli Eriksbergin kartano. Eriksbergin kartanon päärakennus on rakennettu vuonna 1902 ja muodostaa hyvin säilyneen kokonaisuuden vanhoine asuin- ja talusrakennuksineen. Useat alueen kylistä ovat olleet olemassa jo 1200-luvulla.

Maanviljelyn ja karjatalouden ohella maisemaa on muokannut varhainen teollinen toiminta. Selännealueiden järviin patoutunut vesi on hyödynnetty jo varhain rakentamalla koskien yhteyteen varhaista teollisuutta. Kosken ruukki on 1600-luvulla perustettu suurvalta-ajan rautaruukki. Kosken ruukin alue sijaitsee viljelysten ympäröimänä Kiskonjoen varrella ja jakautuu ruukinkartanon ja talusrakennusten alueeseen sekä tuotantorakennusten alueeseen. Kartanon pihapiirissä on 1780-luvulla Antskogin ruukilta siirretty kirkko. Kosken ruukin tärkeimmät tuotantorakennukset Kiskonjoen varrella ovat pääosin hävinneet. Kaksi erikoista metallin jalostukseen liittyvää rakennusta on säilynyt. Joen itärannalla lähellä siltaa on kaksi toisiinsa kiinni rakennettua, slagitiilestä holvattua hiiliuunia. Tärkeä osa Kosken ruukinaluetta ovat myös jokirannan laajat laidunmaat.

Alueella sijaitsevia retkikohteita ovat muun muassa Muurlan kotiseutuyhdistyksen kunnostama Fiul-

maakarin eli Pyöräntekijän mylly vuodelta 1897, Vilho Hurmeen ateljeekoti ja kotiseutumuseo Honkala. Muurlanmäellä on toiminut laskettelukeskus. Nykyään korkea ja jyrkkä mäki on talvisin suosittu pulkkamäki ja myös hieno näköalapaikka.

Maisemakuva:

Jyrkkään ja selväpiirteiseen järviylängön metsäselänteeseen rajautuva alue on vanhaa ja kauniisti kumpuilevaa kulttuurimaisemaa, jota korostavat komeat tilakeskukset. Etelässä alue rajautuu Uudenmaan maakunnan selännemetsiin. Maakuntien rajalla kulkee Kiskonjoki, jonka tasoeroa hyödyntävät Kosken vanha ruukki ja myöhemmin sähkölaitos. Torkkilassa ja Ylikulmalla alue on leveimmillään. Aaljoella ja Tuohitussa se kapenee selkeäksi laaksoksi, jota Tuohitussa rajaavat Kolmas Salpausselkä ja Naarjärven PreCrag-moreeni eli vastasivun drumliini. Muurlan Kistolasta alue jatkuu länteen entisen, pelloksi kuivatetun Alasjärven tasaisena laaksona.

Maisema-alue on suurimmilta osin laajaa ja tasaita laaksoa, joka loivasti nousee sitä voimakkaasti rajaavia selänneitä kohti. Korkeilta mäiltä avautuu laajoja näkymiä, kuten Muurlanmäeltä ja Muurlan Linnamäeltä. Alueen suuria hankkeita 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa oli Alasjärven kuivattaminen. Entistä järveä ympäröivät edelleen tiet, jotka kulkevat samoilla paikoilla kuin 1800-luvun alussa ja teiltä voi maisemasta edelleen hyvin nähdä, missä järven rannat ovat sijainneet. Kuivatun Alasjärven erikoisuus on, että siellä sijaitsevia peltoja ei ole tarvinnut salaojittaa. Laakson reunoilla on vanhoja maatioja.

Arviointiteksti:

Alueen kartanot ja ruukit, sekä hyvin säilynyt, tyypillisesti kylämäille sijoittunut talonpoikainen rakennuskanta sekä runsaat muinaisjäännöslöydöt edustavat vaurasta ja kerroksellista lounaista viljelyseutua. Vie-reisen selänneen ja viljellyn laakson välinen korkea tasoero korostaa sekä metsän jylhyttä että avoimen laakson kulttuurimaisemaa. Maisemarakenteen ja maaperän monipuolisuus (moreenimäet, Salpausselkä, järviylänkö vesistöineen, kosket) kuvastuvat alueen maisemassa ja rakennetussa kulttuuriympäristössä. Alue on säilynyt yhtenäisenä ja maaseutumaisena.

Ruotsalan viljelysmaisemaa. Kuva: Marie Nyman

Rajaus:

Maisema-alueen rajaus seuraa Salon seudun maakunnallisten maisema-alueiden selvityksessä vuonna 2004 todettuja rajauksia. Maisema-alue muodostuu kahdesta osa-alueesta. Maisema-alue rajautuu Romsilan pohjoispuolella valtakunnallisesti arvokkaaseen Uskelanjokilaakson maisema-alueeseen. Alueita erottaa selkeä selännealue. Romsilasta maisema-alueen ensimmäinen osa-alue jatkuu etelään moottoritien toiselle puolelle, Ruotsalaan, Muurlan ja Ylisjärven ohi Kaukolaan sekä hieman Muurlanjokea, eli Karhunjokea, seuraten länteen. Toinen osa-alue ulottuu Tuohitusta peltolaaksoa pitkin aina Kosken kartanolle, rajautuen Kiskonjokeen ja maakuntarajaan.

Päivitysinventoinneissa tutkittiin myös Kiskonjoen laajempaa mukaan ottamista maisema-alerajauksiin, mutta maastoinventoinneissa todettiin joenvarren olevan melko metsäistä ja että kulttuuriarvoiltaan arvokkaimmat kokonaisuudet sisältyvät jo Perniön viljelysmaisemaan, Kiskon-Kiikalan kulttuurimaisemaan sekä Koski-Muurla-Romsilan kulttuurimaisemaan.

Maisema-alerajausehdotuksista saadussa palautteessa ehdotettiin Muurlan kulttuurimaiseman

liittämistä Perniön viljelysmaisema-alueeseen, jota on päivitysinventointien perusteella ehdotettu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Muurlan kulttuurimaisemalla tarkoitettiin aluetta Muurlan Ylisjärven pohjoispuolelta Muurlanjoen laaksoa pitkin Perniön viljelysmaisemaa kohden jatkuvaa aluetta. Maisema-alueet sijaitsevat noin puolentoista kilometrin etäisyydellä toisistaan.

Päivitysinventointien yhteydessä ei ole nähty perusteltuna nostaa maakunnallisesti arvokas Koski-Muurla-Romsilan maisema-alue valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden joukkoon. Koski-Muurla-Romsilan maisema-alue edustaa Lounaismaan maisemamaakunnassa lounaista viljelyseutua. Lähialueella sijaitsee kolme valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotettua maisema-aluetta (Uskelanjokilaakso, Halikonjokilaakso sekä Perniön viljelysmaisemat), jotka edustavat lounaista viljelyseutua. Maisema-alueiden rajaukset seuraavat laajojen Alasjärven ja Pohjankylän peltoaukeiden ja ympäröivien voimakaspiirteisten selänteiden muodostamaa selkeää maisematilaa. Päivitysinventoinneissa ei ole nähty perusteltuna muuttaa maakunnallisessa inventoinnissa todettuja rajauksia näiltä osin.

Koski-Muurla-Romsilan kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajajousehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajousehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajous (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajous (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa no 7/MML/12
 © Karttateskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Loimijoki Alastarossa. Kuva: Marie Nyman

Loimijoen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: Loimijoen kulttuurimaisema; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Loimaa, jatkuu Satakunnan maakuntarajan yli Huittisiin

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Loimijoki on Kokemäenjoen suurin sivujoki, joka kulkee laajojen viljelyalueiden läpi laakeahkossa savilaaksossa. Maaston alimmat osat ovat Loimijoen savikkoiset rantamaat. Savikoilta kohoavat moreenialueet koostuvat kallioisista mäistä ja selänneistä, joissa pohjamoreeni täyttää ja tasoittaa kalliohuippujen välisiä painanteita. Kallioperä on granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia, ja alueella esiintyy kapeina juovina myös mafista metavulkaniittia. Loimijoki virtaa kallioperän ruhjeiden muodostamassa painanteessa ja selvärajaista laaksoa reunustavat karut ja kallioiset männiköt. Alueella on todennäköisesti ollut ennen matala järvi.

Kulttuuripiirteet:

Alueelta on tehty kivikautisia muinaisjäänöslöytöjä. Loimijoen sivujoen, Hanhijoen varrelta, Mälläisten Körrinpellolta on löytynyt seudulle erityisen runsaslöytöinen kivikautinen asuinpaikka. Alueen runsaslöytöisyyden selittänee jokilaaksossa aiemmin ollut järvi. Vakiintuneen käsityksen mukaan nykyinen, pysyvä asutus syntyi kuitenkin varhaiskeskiajalla.

Loimaan seudun maisema on vakaata, keskiajalta periytyvää viljelysmaisemaa. Pääelinkeinona peltoviljely syrjäytti kaskenpolton jo keskiajalla, joskin kaskia raivattiin vielä 1700-luvun lopulle asti. Isojaon aikaisen karttojen perusteella etenkin maisema-alueen pohjoisosissa, Satakunnan maakuntarajan tuntumassa, Loimijoen rannat olivat pääasiassa niittykäytössä, muutoin peltoala on tuolta ajalta lähtien säilynyt suurin piirtein muuttumattomana. Vanhimmat pellot olivat pieniä jokivarteen raivattuja tilkkuja ja nykyiset suuret peltoaukeat ovat syntyneet vuosisatoja kestäneen raivaustyön jälkeen.

Alueen vanhin asutus on hakeutunut Loimijoen tarjoaman vesireitin varrelle. Alastaro liitettiin Loimaan kirkkopitäjään viimeistään 1400-luvulla ja Alastarosta tuli kappeliseurakunta jo 1600-luvulla. Alastarolla si-

Vuolteen pato Loimijoessa. Kuva: Marie Nyman

jaitsi mahdollisesti kaksi aikaisempaa kirkkoa, 1300- ja 1400- luvuilla, mutta tämä jää pelkän perimätiedon varaan. Kirkkojen paikoiksi on arvailtu sekä Niinijoen-suun kylää että Mälläisten Körrinmäkeä. Loimijoen-varren kulttuurimaisemassa on säilynyt monipuolista rakennusperintöä. Hyvin säilyneet, vanhat talouskeskukset sijaitsevat usein tien varrella joen läheisyydessä ja kauempana metsäisillä saarekkeilla ja selänteillä. Rakennuskannaltaan perinteisinä säilyneet Tammiaisten, Mälläisten ja Vännilän kylät edustavat maisemallisesti merkittäviä, tiiviisti rakennettuja kyliä.

Maisemakuva:

Maisematila vaihtelee laajoista viljelyaukeista kapeampiin, selvärajaisiin laaksotiloihin, kuten Alastaron ja Vampulan välisellä jokiosuudella. Maisema-alueella jokilaakso on melko tasainen, paikoin loivasti kumpuilevaa viljelysmaata. Loimijoki virtaa laakson keskellä leveänä vesipintana. Joen varret ovat lähes paljaat ja viljelykset ulottuvat hyvin lähelle rantaa. Jokilaakson luonne muuttuu Vuolteen voimalan jälkeen kadottaen hallitun maiseman luonteen ja intensiteetin. Viljelykset levittäytyvät laajalle savialangolle.

Alueen viljelyselinkeino on elinvoimainen. Karjanhoito on kuitenkin vähentynyt, minkä vuoksi vanhat laidunmaat ovat pusikoitumassa. Tilakeskukset levittyvät varsin tasaisesti joen yläpuolisille rinteille ja kukkuloille. Perinteisen rakennuskannan lomasta avautuu kauniita näkymiä tasaiseen jokilaaksoon. Lounaassa selänteen reunalta kulkevalta tieltä on erityisen kauniit näkymät yli jokilaakson. Loimijoen maisemista voi nauttia myös joen melontareittiä seuraten. Vuolteen pato on merkittävä rakenne maisemassa ja Loimijoen rannalla Alastaron maamerkinä toimii 1940-luvulla rakennettu Alastaron vehnämylly, joka on Loimaan seudun kookkaimpia.

Arviointiteksti:

Jokilaakso edustaa lounaisen viljelyseudun maisemaa, jossa on säilynyt vanhaa rakennuskantaa ja kylärakennetta. Loimijoen maisemallinen arvo perustuu talonpoikaiseen rakennuskantaan ja vakiintuneeseen viljelymaisemaan sekä hallittuun, selkeästi hahmotettavaan avaraan maisematilaan. Loimijokilaakson maisematyyppi poikkeaa avoimuutensa vuoksi rannikkovyöhykkeen repaleisemmista jokilaaksomaisemista.

Rajaus:

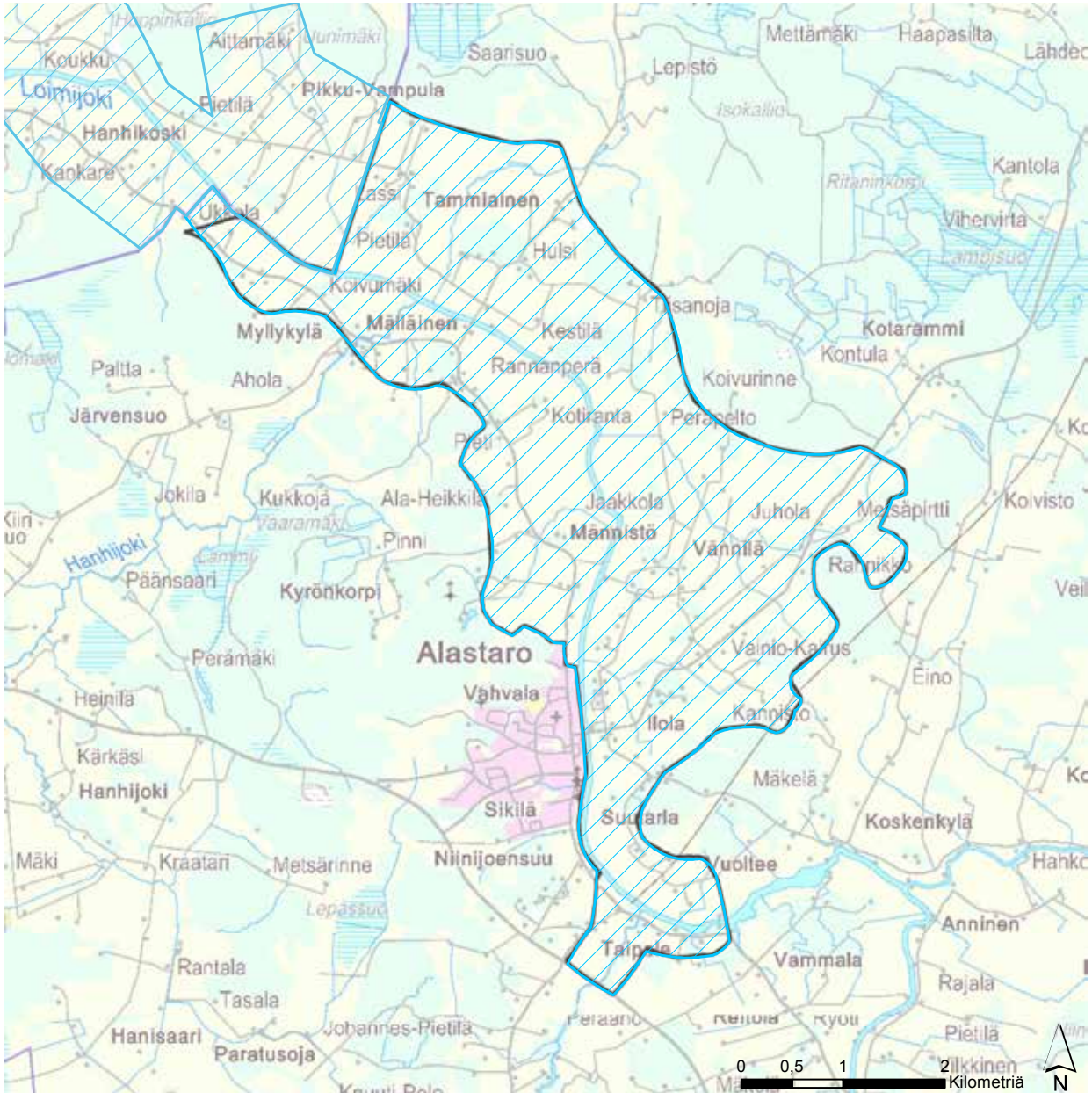
Loimijoen maakunnallinen maisema-alue keskittyy Alastaron taajaman pohjoispuoliseen selväpiirteiseen jokilaaksoon. Lounaassa alue rajautuu selännevyöhykkeen reunaa myötäilevään tiehen, koillisessa paikoin jyrkkiin kallio- ja moreeniselänteisiin. Etelässä rajaus jatkuu Vuolteen voimalalle asti ottaen mukaan Niinijoen risteysalueen. Rajaus vastaa Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2008 todettuja rajauksissa. Maisema-alue jatkuu yhtenäisenä maakuntarajan yli Satakunnan puolelle.

Päivitysinventoinnin yhteydessä harkittiin maisema-alueen laajentamista eteläpäässä, Kojonjoelle ja sen vartha pitkin. Maastokäynnillä kuitenkin todettiin, että jokivarsi muuttaa luonnettaan siirryttäessä Loimaan taajaman suuntaan. Maisema laajentuu tasankomaiseksi, rajautumattomaksi peltomaisemaksi, kadottaen hallitun maiseman luonteen ja intensiteetin.

Näkymä Tammiiaisista. Kuva: Marie Nyman

Loimijoen kulttuurimaisemat

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttakeräys Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Tasaisessa maisemassa Mellilän kirkon torni näkyy kauas. Kuva: Marie Nyman

Niinijoen, Mellilän ja Loimaan viljelylakeudet

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Niinijoen, Mellilän ja Loimaan viljelylakeudet; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Loimaa, Koski TI

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Niinijoki ja sen useat sivuojat mutkittelevat viljelyalueiden läpi kapeina nauhoina. Niinijoki on maisemarakenteen selkäranka. Maisema-alueen pohjoispäässä leveämmän Loimijoen mutka rajaa maisema-alueita. Alue on vakaata maanviljelyaluetta. Nykyiset laajat pellot ovat vuosisataisen raivaustyön tulosta. Raivaus pelloiksi on supistanut metsäalat suhteellisen vähäisiksi.

Alueen kallioperä on granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia. Maaperä on savea ja hiesua, joita pirstovat muutamat moreenikumpareet. Metsät ovat pääasiassa tuoreita kankaita, joiden valtapuuna on

kuusi. Etelässä ja lännessä maisema-alue rajautuu harjujaksoon, jolla kasvaa kuivia männiköitä. Joenvarrella on niittyjä ja lehtipuustoa. Paikoin Niinijoen varsi on kuusettunut.

Kulttuuripiirteet:

Koko Loimaan seutu on kuulunut asutettujen alueiden, Varsinais-Suomen rannikon ja Hämeen järviolueen, väliseen erämaahan. Alue on tärkeä osa Varsinais-Suomen myöhäisempää asutuserostumaa. Alueen pysyvä asuttaminen on tapahtunut aikaisintaan 1200- ja 1300-lukujen taitteesta lähtien. Pääasiallinen uudisraivauskausi ajoittuu 1300- ja 1400-luvuille, jolloin vanhin asutus asetui jokien ja niitä seurailevien teiden varteen. Ensimmäiset pellot on raivattu aurinkoisilta, viettäviltä jokivarsiniityiltä.

Historialtaan keskiajalta periytyvällä Loimaan seurakunnalla on useita kirkkorakennuksia. Loimijoen länsirannalla, niin kutsutun Vanhankirkon alueella, on ollut kirkollista toimintaa 1400-luvulta aina 1830-luvulle asti. Alueen viimeisin kirkko rakennettiin vuonna 1751, niin kuin myös nykypäivään säilynyt hautausmaata ympäröinyt hirsinen aita. Kirkon ja hautausmaan käydessä ahtaaksi 1830-luvulla, uu-

Krekilän mylly Kuivakoskella. Kuva: Marie Nyman

deksi kirkonpaikaksi valittiin nykyisen Kanta-Loimaan kirkonpaikka, Loimijoen itärannalla. Vanhankirkon seinähirsä käytettiin Alastarolle rakennetussa kirkossa. Kanta-Loimaan näyttävän kivikirkon nykyasu on Josef Stenbäckin suunnittelema korjauksesta 1880 - 1890-luvun taitteesta. Viimeistään 1500 - 1600-luvulta lähtien samalla paikalla sijannut Loimaan pappila kirkkoa vastapäätä on vuodelta 1926 ja kaksikerroksinen makasiinirakennus kirkon lähellä toimii nykyään museona. Alue sisältää merkittäviä kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia arvoja.

Yleensä seutua voidaan luonnehtia talonpoikaiseksi, sillä seudulla ei ollut lainkaan niin kutsuttua vanhaa rälssiä. Rakennuskanta vaihtelee pienistä tilakeskuksesta suurempiin, vauraampiin talonpoikaistaloihin.

Rakennuskanta ja pihapiirit ovat edelleen pääosin hyväkuntoisia. Asutus keskittyi kauan tiiviisti joenvarren ryhmäkyläin, mutta isojaon jälkeen kyläasutus alkoi hajota ja uudet talouskeskukset levittäytyivät teiden varsille. Haja-asutus levisi koko alueelle 1900-luvun kuluessa.

Niinijokivartta seuraten on kuljettu Alastarolta etelään. Niinijokilaaksoa seuraava tie johtaa aina Koskelle asti ja tie on ollut käytössä viimeistään 1700-luvulla. Tie yhtyy maisema-alueen ulkopuolella myöhäiskeskiaikaiseen Huovintiehen. Maisema-alueen pohjoisosassa on siirrytty Vanhankirkontietä pitkin Loimijoen varteen. Kun Turku-Toijala rata valmistui vuonna 1876, Mellilän kylään rakennettiin rautatieasema. Asemanseudun taajama alkoi kehittyä maantien ja rautatien risteyskseen.

Vanhankirkontien varrella sijaitsee Suomen maatalousmuseo Sarka. Krekilän kylässä Kuivakoskella sijaitsee vesimylly ja raamisaha. Nykyään alueella toimii kesäteatteri ja aluetta kiertää luontopolku. Myös Alpo Jaakolan ateljeepuisto valtatie 9:n läheisyydessä on matkailunähtävyys.

Maisemakuva:

Maiseman arvo perustuu laajoihin, avariin viljelyla-keuksiin alueellisen kulttuurimaiseman ilmentäjänä. Selänteet ovat hajanaisia ja matalahkoja, mäkien laet ovat paljaaksi huuhtoutunutta kalliota. Metsänreuna kulkee peltoaukeiden takana matalana nauhana. Varsinais-Suomen rannikkovyöhykkeelle tyypillisiä metsäsaarekkeitä ei myöskään ole. Maisemalle on tyypillistä sen rajautumattomuus ja tasaisuus. Loimijoki mutkittelee maisema-alueen pohjoisosissa leveänä pintana loivien viljelysmaiden halki. Niinijoki ja muutama oja erottuvat maisemassa vain paikoin syvinä ja jyrkkäreunaisina, luoden erittäin kauniita jokitormaidien pienmaisemia.

Asutus sijaitsee vaatimattomilla kumpareilla tai savikolla. Lisäksi viljelysalueiden keskellä on muutaman puun verhoamia pieniä, yksittäisiä tilakeskuksia. Kanta-Loimaan kirkontornilla on merkittävä asema tasaisessa viljelysmaisemassa ja näkyy kauas esimerkiksi Kanta - Loimaantietä pitkin lähestyttäessä. Edustavia näkymiä avautuu kirkon, Loimijoen sekä perinteisen rakennuskannan muodostamaan eheään viljelysmaisemaan. Vanhankirkon alue sijaitsee maisemassa merkittävällä paikalla Loimijoenmutkan ja teiden risteyskohdassa. Loimaa-seura on kunnostanut hautausmaata kiertävän vanhan hirsiaidan. Mellilän taajaman itä- ja eteläpuolella levittäytyvät suuret tasaiset

viljelyaukeat, joista keskeisimpiä ovat Isoperän ja Vähäperän alueet. Tasaisessa ja avoimessa viljelysmaisemassa Mellilän kirkonkylän kirkko näkyy maamerkinä moneen suuntaan. Pappisissa mielenkiintoisen maiseman muodostavat joen ylittävät kivisilta ja joenvarren pienmaisema. Karhulassa on säilynyt perinteinen talonpoikainen kylämiljö ja Krekilässä on vanha mylly luonnonkauniilla paikalla.

Arviointiteksti:

Lounaista viljelyseutua edustava maisema-alue muodostuu avarasta, suurimittaisesta ja yhtenäisestä viljelylakeudesta. Vanhat tiet, paikoin mielenkiintoinen jokimaisema sekä vanhat ryhmäkylät tuovat lisäarvoa maisema-alueelle. Vanhankirkon ja Kanta-Loimaan kirkon alueilla on merkittäviä kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Alue edustaa myös takamaa-asutusta, johon asutus on levittäytynyt myöhään ja peltoalaa on laajennettu suurista suoalueista raivamalla. Vanhankirkontien varrella, maisema-aluearvauksen sisällä sijaitsee Karsolan teollisuusalue.

Rajaus:

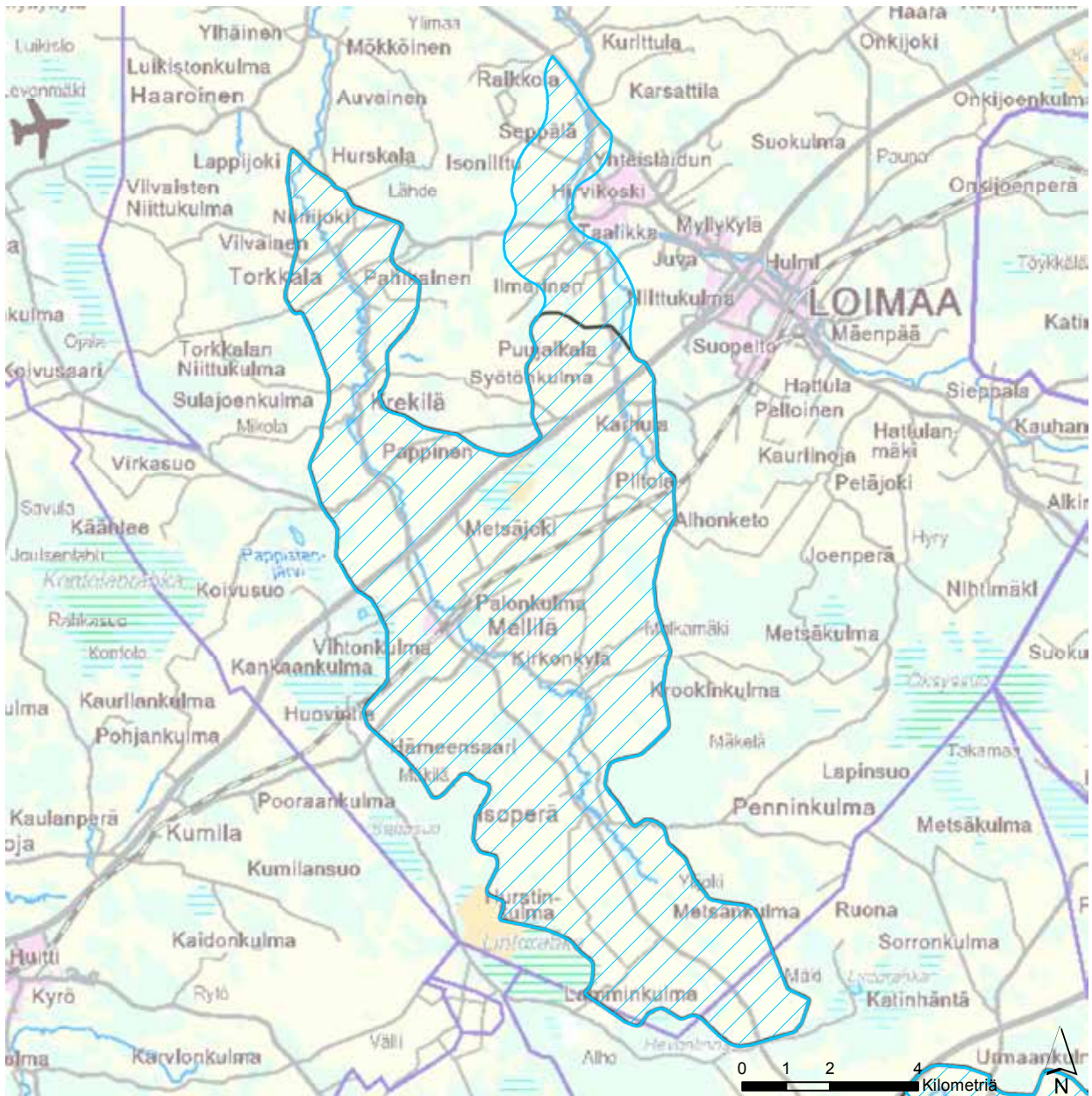
Maakunnallisesti arvokas maisema-alue käsittää Niinijoen varren Hurskalan, Torkkalan, Pahikaisten, Krekilän ja Pappisten kylät sekä Mellilän laajat viljelyalueet Hevonlinnan harjuvyöhykkeelle saakka. Laaja viljelysaukea jatkuu yhtenäisenä Karhulan kylälle saakka käsittäen 9-tien molemmat puolet lähellä Loimaan taajamaa. Lounaassa alue rajautuu yhtenäiseen harjuselänteeseen. Mellilän taajama ja kirkonkylä kuuluvat alueeseen.

Varsinais-Suomen ELY - keskuksen kyselyssä vuonna 2012 sekä maisema-alue ehdotuksien palautteissa vuonna 2013 esiin nousivat Klokkan, Vanhankirkon ja Kanta-Loimaan alueet. Saadun palautteen perusteella rajauksia arvioitiin uudestaan ja alueita päädyttiin ehdottamaan liitettäväksi maakunnallisesti arvokkaaseen Niinijoen, Mellilän ja Loimaan viljelylakeuksien maisema-alueeseen. Maisema-alueita esitetään laajennettavan pohjoiseen Vanhankirkontien molemminpuolisia peltoalueita pitkin Loimijoelle ja Vanhankirkon alueelle, ottaen mukaan joen sekä peltoalueet maisematilan luonteville reunavyöhykkeille saakka. Maisema-alue jatkuu Vakkatielle saakka, sisältäen Kanta-Loimaan kirkon ympäristön.

Niinijoki Sulajoentien sillalta. Kuva: Marie Nyman

Niinijoen, Mellilän ja Loimaan viljelylakeudet

- Uusi maisema-alueajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/29.4.2014

Nousiaisten kirkko. Kuva: Marie Nyman

Nousiaisten ja Hirvijoen kulttuurimaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Nousiaisten ja Hirvijoen kulttuurimaisemat; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Nousiainen, Masku

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Hirvijoki virtaa Nousiaisten savisten viljelymaiden halki, laskien mereen Askaistenlahden koillisosassa. Hirvijokeen yhtyy pieniä sivuhaaroja, joista suurin on Maskunjoki. Kylien sijoittumiseen ovat vaikuttaneet myös pienemmät joet, Paistanoja ja Fatijoki. Tyypiltään Hirvijoki kuuluu savimaiden jokiin. Hirvijoen leveys vaihtelee viidestä metristä kymmeneen metriin. Askaistenlahti on etenkin sisäosiltaan matala, pehmeäpohjainen ja voimakkaasti ruovikoitunut merenlahti, joka on yhteydessä Saaristomereen kapeiden salmien välityksellä.

Alueen kallioperä on kiilleliusketta ja kiillegneissia, ja se kuuluu granuliittialueeseen. Maaperä on kallioinen ja savi- ja hiesumaat on jo varhain tarkasti raijattu pelloiksi. Metsät sijoittuvat kalliomäkimaastoon, jossa alarinteet ja notkelmat ovat pääosin havupuustoisia. Lakialueilla on niukahkosti puustoa. Rannikon läheisyydessä tavataan myös lehtoalueita, joilla kasvaa tammea, saarnea ja muita jaloja lehtipuita. Sokkeloinen ja ruovikoitunut merenlahti on luonnoltaan ja linnustoltaan monipuolinen. Lahdella on runsaasti virkistysarvoja ja lahden luontoa sekä maisemaa voitarkkailla Kaidanpään lintutornista ja sen yhteydessä olevalta opastetulta luontopolulta. Santamalan kylässä on Emovahaksi kutsuttu siirtolohkare, jota pidetään Varsinais-Suomen suurimpana. Se toimii luonnon maamerkinä.

Kulttuuripiirteet:

Maankohoamisen myötä Nousiaisten kuivuneita savikoita otettiin viljelykäyttöön ja tämän myötä ensimmäiset merkit kiinteästä asutuksesta ovat syntyneet. Alueen rautakautisella asutuksella on yhteys keskiajan asutukseen. Rautakautteen ajoitettuja löytöpaikkoja on runsaasti alueilla, joilla keskiajan alussa

Tienäkymää Alakylän Rauvolasta. Kuva: Marie Nyman

sijaitti monitaloisia kyliä. Esimerkiksi Nummen kylän, nykyisen Nousiaisten keskustan, asutuksen varhaisvaiheet ulottuvat rautakaudelle saakka. Kivikautiset asuinpaikkalöydöt sijaitsevat muinaisen merenlahden rantojen tuntumassa, esimerkiksi Paistanojan ja Hirvijoen nykyisessä yhtymäkohdassa. Alueen vanhimmat pellot, asutuksen ympärillä olevat rintapellot, on raivattu keskiajalla. Isojakokartoista voidaan todeta peltoalan olevan lähes yhtenevä nykyisen peltoalan kanssa. Alajuoksu on ennen maankohoamista ollut lähinnä merenpohjakosteikkoja ja niittyä. Maiseman muuttumisen kannalta olennaista on ollut laiduntavan karjan väheneminen. Ruovikoituminen ja rehevöityminen ovat voimakkaasti muuttaneet maisemaa lahden ympäristössä.

Maisema-alueella on paljon perinteisen rakenteensa hyvin säilyttäneitä ryhmä- ja rivikyliä, joissa kantatilat sijaitsevat vanhoilla paikoillaan. Keskiajan alkupuolella Hirvijokilaakso oli jakaantuneena kahteen

kirkkopitäjään, Nousiaisiin ja Santamalaan tai Santamalaan. Jälkimmäiseen kuuluivat kylät Sontamalaan merelle ja vanhaan Nousiaisiin kuuluivat kylät Topoisista ja Koljalasta itään. Nousiaisten Topoisiin kehittyi 1100 - 1200-luvulla Suomen ensimmäinen hiippakuntakeskus. Nousiaisten keskiaikainen kirkko rakennettiin legendan mukaan paikalle, johon Suomen ensimmäinen piispa Henrik 1150-luvun puolivälissä haudattiin. Nousiaisten kirkko, toiselta nimeltään Pyhän Henrikin kirkko, on aikoinaan ollut pyhiinvaelluskohde. Piispa Henrikin pyhimyskultti, johon liittyvät Surmavirsi ja Pyhän Henrikin legenda, kehittyi 1200-luvulla, ja Nousiaisten kirkossa ilmeisesti säilytettiin piispa Henrikin pyhäinjäännöksiä ennen niiden siirtämistä Turun tuomiokirkkoon 1300-luvun vaihteessa. Nousiaisten keskusta, eli Nummen kylämäki, on laakean Hirvijokilaakson keskellä kohdassa, jossa laakso levittäytyy neliökilometrin laajuiseksi peltoaukeaksi.

Maisema-alueen eteläosaa hallitsevat Nyynäisten kartanon laakeat viljelysmaat ja Lemun kirkkomiljö. Lemu asutettiin 1200-luvun loppuun mennessä ja varhaiskeskiajalla se kuului kappelina Santamalan muinaispitäjään. Lemun kivikirkko rakennettiin 1400-luvun keskivaiheilla, mutta tätä edelsi puinen kappelikirkko, joka mahdollisesti rakennettiin 1200-luvun jälkipuoliskolla. Keskiajalta lähtien Lemussa on ollut kartanoita. Nyynäisten kartano oli Suomen merkittävimpiä keskiaikaisia kartanoita ja se saattoi alkujaan olla yksi Suomen rannikon varhaisia kuninkaankartanoita. Nyynäisten kartano sijaitsee entisellä Lemunlahden merenpohjalla. Tila on sijoittunut mäenkumpareelle ja sitä ympäröi tasainen ja avoin viljelysmaisema. Toisen maailmansodan jälkeen, Nyynäisistä lohkottiin toistakymmentä tilaa siirtoväelle. Nyynäisten alueella asutus tiheni ja siirtoväen entiset asuinrakennukset ovat edelleen kiinteä osa nykyistä maisemakuvaa.

Alueella kulkeva vanha tiestö on osin säilynyt. Suuri postitie Turusta Kustaviin otettiin käyttöön postireittinä 1600-luvulla, mutta historiallista tietoa tien käytöstä on jo keskiajalta. Toinen keskiaikainen tie oli Nunnanpolku, joka oli osa Aurajokilaaksosta Nousiaisten kirkolle saapuvaa Pyhän Henrikin pyhiinvaellusreittiä. Tämän päivän maisemakuvassa olennaisen maisemanjakajan, Valtatie 8:n, rakentaminen alkoi vuonna 1956. Vanha Postitie jäi suurilta osin tämän tien alle, mutta tielinjaus Nousiaisten Nummen kautta on säilynyt. Suuri Postitie on nykyään matkailutie.

Maisemakuva:

Alue voidaan jakaa maisemakuvallisesti kahteen eriluonteiseen alueeseen. Yläjuoksulla viljelymaisema on selkeästi karuihin kallioselänteisiin rajautuva, helposti hahmotettava kapea laaksotila. Alajuoksulla saarimaiset kalliokumpareet rytmittävät muutoin tasaista viljelymaisemaa. Laajat, tasaiset pellot on raivattu entiselle merenpohjasavikolle. Jokiuomaa on suoristettu, eikä se juurikaan erotu maisemassa. Merenlahden läheisyydessä yhtenäinen selännevyöhyke pirstoutuu ja maisema saa saaristomaisia piirteitä. Viljelykset polveilevat pienten asumuskumpujen välissä erittäin viehättävällä tavalla.

Pienpiirteistä avointa maisemaa rajaavat reunavyöhykkeet ovat maisemakuvallisesti erityisen tärkeitä. Maiseman kohokohtia ovat kylämäet, niin kuin esimerkiksi Nousiaisten keskustan, eli Nummen kylämäki, sekä kirkonkylän, eli Koljolan kylämäki, sekä sen viereinen Kirkonpiirin koulun mäki. Maamerkinä toimiva Nousiaisten kirkko pappiloinen on säilyttänyt vuosisataisen maisemallisesti merkittävän asemansa avoimella viljelysaukealla Hirvijoen laaksossa. Nyynäisten kartanon ympärillä on laaja yhtenäinen viljelymaisema. Alueen maisemakuva on pysynyt perinteisenä ja maaseutumaisena.

Arviointiteksti:

Maiseman arvo perustuu Hirvijoen yläjuoksun viljelylaakson erittäin vanhaan asutus- ja maankäytön historiaan sekä lounaisosan laakeaan merenpohjasavikkojen viljelytasankoon. Lisäarvoa alueelle antaa luonnoltaan ja linnustoltaan monipuolinen merenlahti, Lemun ja Nousiaisten vanhat kirkot ja kirkkomaisemat sekä alueen kyläasutuksen ja peltojen historiallinen jatkuvuus. Valtatie 8 kulkee poikittain alueen halki. Tieltä on kauniit näkymät molempiin suuntiin.

Rajaus:

Nousiaisten ja Hirvijoen maisema-alue ulottuu Vadanvainiolta Hirvijokilaaksoa myötäillen, Nousiaisten kirkkomaiseman ja Nyynäisten kartanon laakeiden peltoaukeiden läpi Oukkulanlahden lintuvesialueelle saakka. Alueeseen kuuluu myös Lemun kirkkomaisema sekä Monnoisten ja Nyynäisten kartanoiden kulttuurimaisemat. Maisema-aluerajaus noudattaa pääosin Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksen (2008) rajauksia. Päivysisinventointien perusteella Laihoisten kylää ja Fatijoen laaksoa on otettu hieman

Näkymä Laihosten kylästä. Kuva: Marie Nyman

laajemmin mukaan, perinteisenä säilyneen miljöön sekä 8-tieltä avautuvien edustavien näkymien takia. Myös Nousiaisten kirkkomiljöön kaakkoispuolelle sijaitsevaa Alakylää, jossa perinteinen rakennuskanta reunustaa kylätietä, on otettu laajemmin mukaan maisema-aluerajaukseen.

Nousiaisten ja Hirvijoén kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa no TMML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot
 Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Paimionjoki mutkittelee Marttilassa. Kuva: Marie Nyman

Paimionjoen, Someron järviketjun ja Härkätien kulttuurimaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: Someron-Somerniemen Pitkäjärven ja Härkätien kulttuurimaisemat; maakunnallisesti arvokas. Härkätien kulttuurimaisemat; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Koski, Marttila, Tarvasjoki, Somero

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Paimionjoki virtaa maisema-alueen läpi, Tarvasjoelta Someroon. Paimionjoella on useita virtaus- ja koskipaikkoja alueella. Paimionjoen laajentuma Someron murroslaaksossa muodostaa Varsinais-Suomessa harvinaisia järvimaisemia. Paimionjoen yhdistämä järviketju muodostuu Pitkäjärvestä, Pusulanjärvestä, Kirkkojärvestä, Hirsijärvestä ja Painojärvestä. Vesistö virtaa murroslaaksossa, johon laskee sivujokia vain

pohjoisesta, koska laakson eteläreunalla on pitkä kalliokynnys. Laakso on syntynyt kallioperän lohkoliikuntien tuloksena ja lohkot murroksen molemmin puolin kallistuvat etelään.

Someron murroslaaksossa on pitkittäisharjukso, joka koostuu Paimionjoen katkomista, erillisistä harjukummuista. Somerniemen Painojärvi sijaitsee maiseman solmukohtassa, jossa pitkä Someron kunnan halkaiseva murroslaakso sekä kolmannen Salpausselän massiiviset reunamuodostumat kohtaavat. Pohjoiseen, itään ja etelään jatkuvat metsävaltaiset vyöhykkeet, lounaasta aukeavat viljelylakeuksien laajat tasankomaisemat.

Savi- ja hietapohjaiset laaksot ovat kallioisten moreeniselänteiden ympäröimiä. Lähes koko jokivarsi on raivattu pelloksi ja jokitorvilla on myös niittyjä. Paikotellen joenvarrella esiintyy kosteaa lehtotyypistä metsää. Maisema-alueella rajaavat metsäiset selänteet ovat pääasiassa tuoretta kangasta, mutta maisema-alueen itäpäässä, harju-alueella, metsät ovat kuivia mäntyvaltaisia kangasmetsiä.

Urmaankulman vanha aittapari. Kuva: Marie Nyman

Kulttuuripiirteet:

Härkätie kulkee Turusta Hämeenlinnaan ja on yksi maamme merkittävimpiä historiallisia tieyhteyksiä. Varsinais-Suomessa Härkätie kulkee jokilaakson penkereellä kauttaaltaan kauniiden viljelysmaisemien lävitse, kun taas Hämeen maakunnan puolella tiellä on erämaisen metsätaipaleen luonne. Turun ja Hämeen linnoja yhdistänyt Hämeen härkätie on palvellut hallintoa ja kaupankäyntiä sekä sotaväen siirtoa. Keskiajalla Härkätie toimi myös pyhiinvaellusreitteinä. Hämeen Härkätien varren seutuja asutettiin jo esihistoriallisella ajalla. Tie on palvellut kaupan ja eräkäynnin tarpeita jo rautakauden loppupuolelta alkaen. Hämeen Härkätien varhaiskeskiajalla vakiintunut tielinjaus Tarvasjoen kunnasta eteenpäin Marttilan ja Kosken halki on säilynyt. Tienvarren osuus Tarvasjoelta eteenpäin sai asutuksensa viimeistään keskiajalla. Toinen historiallisesti merkittävä tielinjaus maisema-alueella on Huovintie, joka on osa Varsinais-Suomea ja Satakuntaa yhdistävää keskiaikaista yleistä maantieverkkoa. Koskella, yhtenäisen harjujakson päätepisteessä, Huovintie liittyy Hämeen Härkätiehen. Tie kulkee Urmaankulman rivikylän läpi.

Varhaiskeskiajalla Uskelaan kuulunut Marttila mainitaan 1409 itsenäisenä kirkkopitäjänä. Marttilan kirkon paikalla on sijainnut kirkko 1500-luvulta saakka. Sitä aiemmin viereisessä Mäntsälän kylässä lienee ollut kirkko mahdollisesti 1300-luvun puolivälistä saakka. Nykyinen puinen pitkäkirkko ja siihen liittyvä tapuli ovat vuodelta 1765, kokonaisuuteen liittyy myös Marttilan pappila vuodelta 1849. Koski TI perustettiin

Marttilan kappeliksi 1647 Ylistaro-nimellä ja Tarvasjoen mainitaan Marttilan Alastaron saarnahuonekuntana 1657 ja myöhemmin Euran kappeli-nimisenä. 1930-luvulla valmistunut Kosken kirkko on tehty arkkitehti Toivo Paatelan piirustusten mukaan. Vanhan puretun tai tuhoutuneen kappelin hautausmaalla on säilynyt vuonna 1777 rakennettu kellotapuli, joka muodostaa kirkkomaan, Kosken lainamakasiinin, Kosken kivisillan ja Yli-Kosken vanhojen myllyraunioiden ja myllärintorpan kanssa hienon kokonaisuuden. Marttilassa käytiin vuonna 1599 nuijasodan loppuhuipentumana Marttilan taistelu ja paikalle on pystytetty muistomerkki vuonna 1934. Uskelan emäseurakuntaan alun perin kuuluneet Paimionjoen latvaseudun uudiskylät perustivat Someron kirkkopitäjän todennäköisesti 1300-luvun lopulla. Somero mainittiin asiakirjoissa ensi kerran 1449. Someron kirkkoympäristö muodostaa tiiviin, monipuolisen ja ajallisesti kerroksellisen alueen Kirkkojärven rannalla. Keskiaikainen sakaristo rakennettiin ilmeisesti Someron järjestyksessä toiseen kirkkoon 1400-luvun jälkipuoliskolla. Someron kolmas kirkko purettiin 1864. Nykyinen uusigoottilainen, päätytornillinen pitkäkirkko rakennettiin 1859 lääninarkkitehti G.Th. Chiewitzin suunnitelmien mukaan. Asutushistoriallisesti Someron alue on rajaseutua, sillä se on ainakin keskiajalta lähtien jakaantunut pohjoisosiensa puolesta Hämeeseen ja eteläosiensa puolesta Varsinais-Suomeen.

Someron alueella on kymmenen vanhaa herraskartanoa, joista kahdeksan on 1600-luvulla perustettuja säterikartanoita. Hämeen Härkätie on ollut tärkeä tekijä säterikartanoiden sijoittumisessa. Kartanoiden suuri määrä johtuu siitä, että 1500- ja 1600-lukujen vaihteessa Somerolle oli syntynyt monia autiotiloja, joista oli helppo muodostaa kartanoita. Someron kartanoista nuorimmalle, Ävikin kartanolle, perustettiin vuonna 1747 maamme lasiteollisuuden käynnistänyt lasitehdas. Paikaisten kartanomaisemassa näkyy 1800-luvun suurmaaomistus. Aluetta ympäröi laaja ja tasainen viljelysaukea ja kartanolle johtaa puukujanne.

Vanhimmat viljelykset ja niityt ovat sijainneet aivan joen penkereillä kapeana, repaleisena nauhana. Nykyiseen laajuuteensa peltoalueet on raivattu varsinkin myöhään, todennäköisesti siirtoväen raivatessa lisää viljelyalaa soisista metsistä.

Maisemakuva:

Maisema muodostuu laajoista savitasangoista ja hajanaisista, matalahkoista selänteistä. Härkätie kulkee Paimionjokilaakson penkereellä, välillä laajojen ja

tasaisten viljelysmaisemien lävitse ja välillä kumpuilevaa ja mutkittelevaa uomaa seuraten. Maisema-alueen maisemakuva on pääasiassa suurmittaista, tasaista ja varsin yhtenäistä. Tasaissa maastossa kirkontornit ovat tärkeitä maamerkkejä. Someron eteläosissa sekä Somerniemien puolella maisemaa hallitsevat voimakaspiirteiset harjut ja muut glasifluviaaliset muodostumat.

Tarvasjoen ja Marttilan välillä tie kulkee pienten kumpujen yli noudatellen joen uoman muotoa ja maisematila kapenee. Katteluksen ja Marttilan välillä joki on syvässä uomassa ja rantatörmä kumpuilee voimakkaasti. Katteluksesta Halikkolaan joki ja tie kulkevat jälleen rintarinnan. Maisemakuva on tasaista ja avaraa. Längsjön kartanon kohdalla näyttävä vaahterakujanne reunustaa Hämeen Härkätietä. Pitkäjärven kohdalla tie ylittää Paimionjoen ja seuraa Somerossa koilliseen suurten selänteiden väliin työntyvää, kapenevaa laaksoa, jonka varrella on miltei jatkuvana nauhana kyläasutusta. Someron jälkeen tie ja asutus siirtyvät joen yli ja harjuun liittyessään murroslaakson maisema saa karun järvisuomalaisen maiseman piirteitä. Harjanteiden yhteydessä hiekkaiset liepeet jatkuvat pitkälle ja näkyvät maisemassa loivasti etelään viettävinä, pitkään käytössä olleina viljelys-

asutusmaisemina. Somerniemellä maisema avautuu harjukson eteläpuolisille pelloille. Pitkä, järven peilaama maisematila, viljelykset, komeat tilakeskukset ja kartanot vallitsevat maisemakuvassa. Somerossa Paimionjoen ranta-alueilla on useita näkyviä maa-ainesten ottopaikkoja. Someron kirkon asemaa maisemassa häiritsee sen ja pellon väliin levittäytyvä taajamarakentaminen.

Arviointiteksti:

Maiseman arvo perustuu historialliseen, valtakunnalliseen päätiehen sekä sen varren vakiintuneeseen viljelysmaisemaan ja jokilaaksoon sekä kerrokselliseen rakennuskantaan ja jatkuvaan maaseutuasutukseen. Someron Pitkäjärven murroslaakson maisematila on koko Suomenkin oloissa ainutlaatuinen. Harjuun liittyessään se saa karun järvisuomalaisen maiseman piirteitä. Lounais-Suomen vähävetisissä maisemissa alueen vehmaalla kasvillisuudella, pitkään jatkuneella maataloudella ja komeilla kartanoilla kehystettynä, se on omintakeinen osa maakunnan kulttuurimaisemia. Valtatie 10 jää Marttilan ja Kosken tienoilla pienen rinteeseen ja jokitörmän taakse eikä näy maisema-alueelle.

Patakosken kulttuurimaisemaa. Kuva: Kirsti Virkki

Lahden kartano Somerolla. Kuva: Marie Nyman

Rajaus:

Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä (2008) ja Salon seudun maisemaselvityksessä kunnarajaan rajatut maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, Härkätien kulttuurimaisemat sekä Someron - Somerniemen Pitkäjärven ja Härkätien kulttuurimaisemat, yhdistetään yhdeksi maisema-aluekokonaisuudeksi nimeltä Paimionjoen - Someron järviketjun ja Härkätien kulttuurimaisemat. Tarvasjoella maisema-alue rajautuu Paimionjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen. Maisema-alue myötäilee vanhaa tietä sekä sen rinnalla mutkittelevaa Paimionjokea. Maisema-alueen rajaus perustuu pääasiassa tiemaisemaan ja joen lähivyöhykkeeseen. Kosken, Marttilan ja Someron taajamat jäävät pääasiassa alueen rajauksen ulkopuolelle. Someron taajamaan kohdalla aluerajausta on muutettu, jättäen pois taajama- ja teollisuusalueita. Pajulanjoenhaaran kohdalla pienet pellot Härkätien luoteispuolella eivät hahmotu osana Härkätien maisemaa vaan pääasialliset näkyvät ovat Pajulanjoen puolelle. Oinasjärven peltoaluetta on otettu laajemmin mukaan maisema-alueeseen. Koskessa Patakosken edustavaa peltomaisemaa otettiin laajemmin mukaan maisema-alueeseen.

Paimionjoen-Someron järviketjun ja Härkätien kulttuurimaisema (koko alue)

Uusi maisema-aluearajausehdotus
(valtakunnallisesti arvokas)

Uusi maisema-aluearajausehdotus
(maakunnallisesti arvokas)

Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas;
valtioneuvoston periaatepäätös 1995)

Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas;
Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
© SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Karttokeskus Oy, lupa L4659
© Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Paimionjoen-Someron järviketjun ja Härkätien kulttuurimaisema (länsiosa)

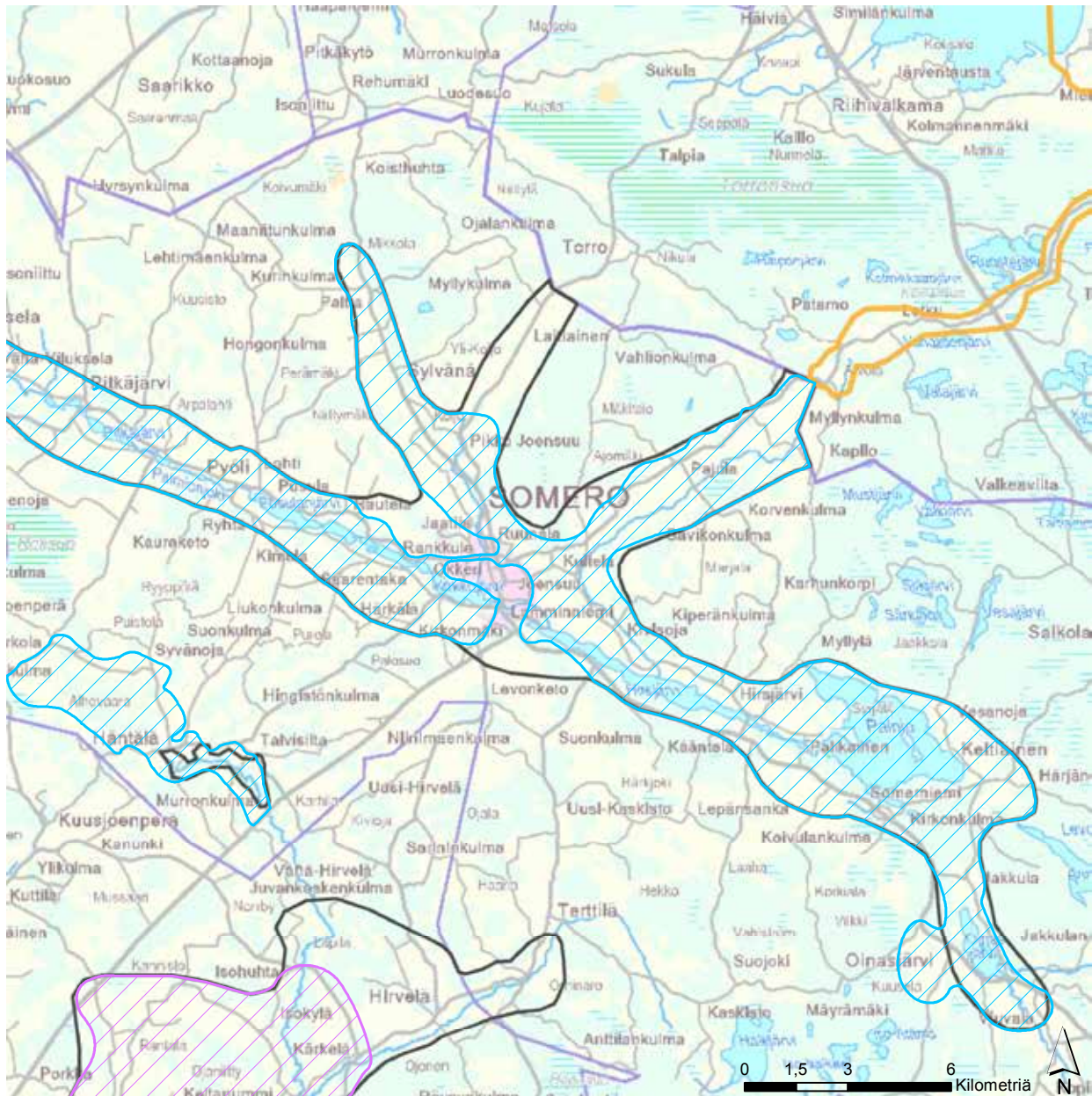
- Uusi maisema-alueajajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Paimionjoen-Someron järviketjun ja Härkätien kulttuurimaisema (itäosa)

Uusi maisema-alueajajausehdotus
(valtakunnallisesti arvokas)

Uusi maisema-alueajajausehdotus
(maakunnallisesti arvokas)

Maisema-alueajajausehdotus
(valtakunnallisesti arvokas;
valtioneuvoston periaatepäätös 1995)

Maisema-alueajajausehdotus
(maakunnallisesti arvokas;
Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
© SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Karttokeskus Oy, lupa L4659
© Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Maisemaa Salaisissa. Kuva: Marie Nyman

Salaisten kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Osa Uskelan- ja Halikonjoen laaksojen maisema-alueita; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Salo

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Salaisissa saa alkunsa peltojen ympäröimä, mutta melko luonnontilaisena purona säilynyt pieni Salitunoja. Salitunoja laskee Halikonjokeen. Aluetta luonnehtivat kallioiset moreenimäet ja niihin rajoittuvat viljellyt savikkopellot. Metsät ovat kallioiden karuja männiköitä ja rinteiden tuoreita ja lehtomaisia sekametsiä ja kuusikoita.

Kulttuuripiirteet:

Alueelle on Salon seutuun nähden suhteellisen vähän muinaisjäännöksiä ja arvokasta rakennuskantaa.

Maisema-alueella sijaitsevat Susi-Saaren ja Salaisen asuntoalueet muodostavat Toijalan kylän. Susi-Saari muodostuu pääasiassa 1940 - 50-luvuilla syntyneestä siirtolaisasuinalueesta. Salainen muodostui aikoinaan Joensuun kartanon ulkotilaksi 1840-luvulla muodostetun Salaisten kartanon alueelle. Kartano on purettu, mutta jäljellä on kuitenkin vielä navetta, tallirakennus ja makasiini 1800-luvulta. Kartanon paikalla mäellä merkitsee vielä jalopuusto. Alueella on sijannut muutamia Salaisten ja Joensuun kartanoihin kuuluneita torppia 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Salaisten kartanon maista lohkottiin runsaasti maata karjalaiselle siirtoväelle.

Takalanmetsän historialliseen hautausmaahan on perimätiedon mukaan haudattu tauteihin kuolleita venäläisiä sotilaita ainakin 1900-luvun alkupuolella. Venäläinen sotilaskasarmi oli 1800-luvulla Vanutehtaanmäellä, paikasta noin kilometrin verran pohjoiseen. Peltoaukean jakaa itä-länsisuuntaisesti Turku-Helsinki moottoritie ja pohjois-eteläsuuntaisesti Salaistentie.

Peltojen viljely on alkanut Salon seutuun nähden suhteellisen myöhään. Alueella on isojakoaikeisten karttojen perusteella sijannut yksittäisiä niittytilkkuja ja alue on ollut Uskelan- ja Halikonjokilaaksojen vanhojen viljelyalueiden välistä takamaata.

Maisemakuva:

Maisemakuva on tasankomainen ja avara. Keskellä alavaa peltoaukeaa sijaitsee maatiloja vain muutama puu suojanaan, ikään kuin saarekkeiden lailla. Maisemakuvallisesti hienoimpia kohtia on korkeussuhteitaan vaihtelevampi Kalkkimäki alueen pohjoisosissa, jossa alueen vanhin rakennuskanta ja perinnemaisema muodostavat kauniin kokonaisuuden. Tasaisesta maastosta johtuen moottoritie näkyy enemmän maisemakuvassa, kuin moottoritien muilla osuuksilla Salon seudulla.

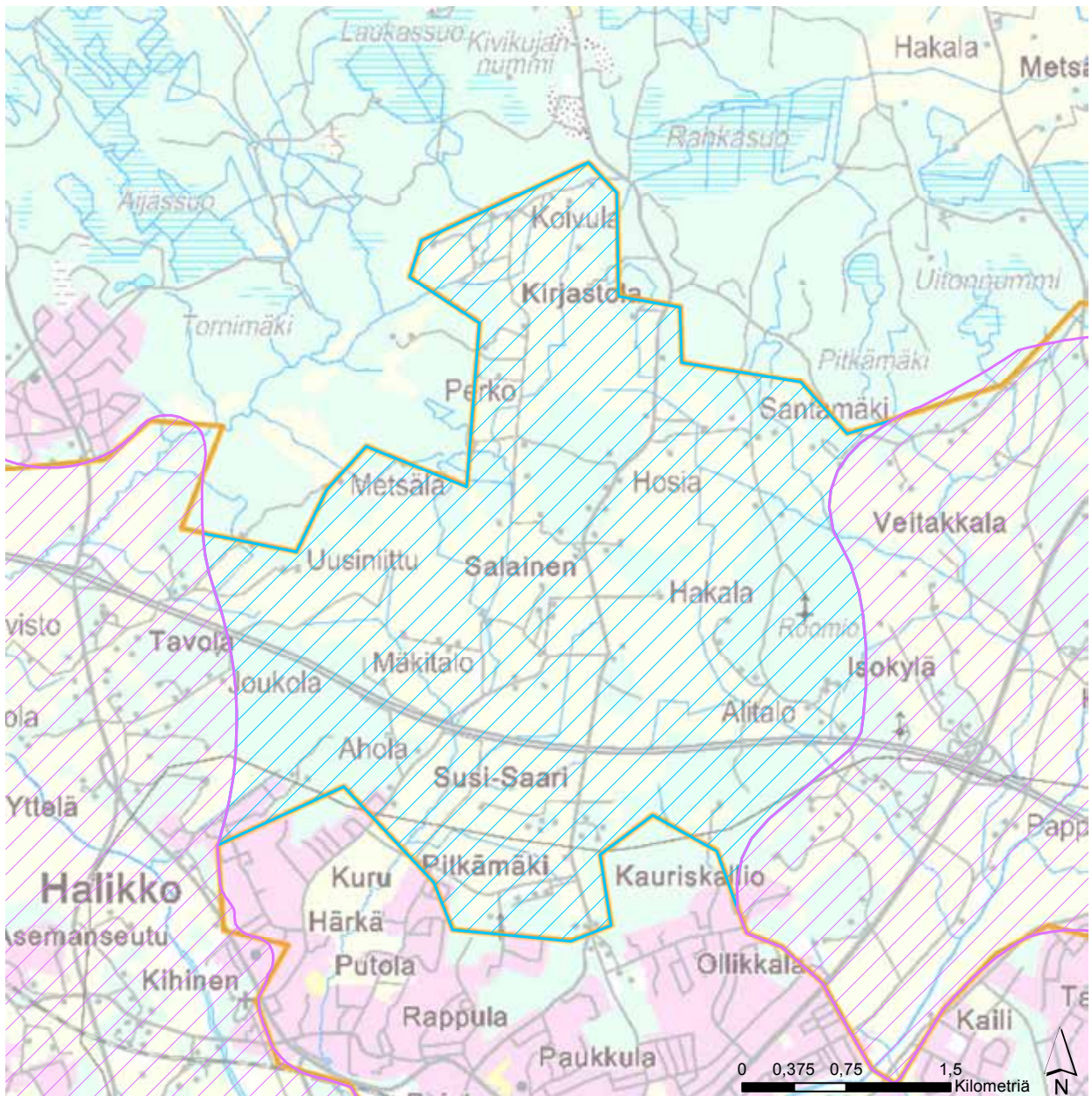
Arviointiteksti:

Salaisten alue sijaitsee valtakunnallisesti arvokkaiden Uskelan- ja Halikonjokilaaksojen välillä. Maaseutumaisema jatkuu elinvoimaisena Salaisissa ja yhdistää pitkän kulttuurihistorian omaavia jokilaaksoja. Moottoritieltä avautuu kauniita näkymiä, vaikkakin moottoritie on maaston tasaisuudesta johtuen vaikuttanut alueen maisemakuvaan enemmän kuin Uskelan- ja Halikonjokilaaksojen alueilla.

Rajaus:

Alue sijoittuu Uskelan- ja Halikonjokilaaksojen väliin, mutta rajautuu metsäisten selännealueiden takia omaksi kokonaisuudekseen. Rajaus kattaa Salaisten ja Susi-Saaren asuinalueet, jotka kuuluvat Toijalan kylään Salossa. Salon seudun kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2004 on esitetty että Uskelan- ja Halikonjoen laaksojen maisema-alueerajausta voisi supistaa ”Halikonjokilaakson ja Uskelanjokilaakson välisellä savikkotasanteella Salon ja Halikon rajamailla Salaisissa”, jossa ”maisema on tasaista, entistä takaniittyä ja asutus lähinnä 1900-luvulla syntyynyttä.”

Salaisten kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Maisemamänty Liedonperäntien varrella. Kuva: Marie Nyman

Savijokilaakson kulttuurimaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Savijokilaakso; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Lieto, Tarvasjoki

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Noin 28 kilometriä pitkä Savijoki on Aurajoen sivu-uoma, joka alkaa Tarvasjoen Liedonperältä ja laskee Aurajokeen noin 200 metriä Vääntelänkosken alapuolella Liedossa. Alajuoksulla sijaitsee Kärpijoenkoski myllyraunioineen ja yläjuoksulla Yliskulman koskialue on Aurajoen vesistöalueen merkittävimpiä. Savijoki on hyvin kapea ja mutkittileva. Kumpuileva maasto ja metsäiset kumpareet rajaavat näkymiä pienialaisiksi ja vaihteleviksi. Erityisesti Ahteenmetsän kohdalla Pränikkälässä alueen jyrkähkö, metsäinen luoteisrinne rajaa vahvasti laaksomaisemaa.

Alueen kallioperä koostuu suurimmilta osin kiillegneissistä ja graniitista, Raukkalan ja Pettisten tienoilla myös tonaliitista tai granodioriitista. Selänneillä kasvaa lehtomaista kangasmetsää. Alueella esiintyy harmaaleppävaltaisia ja lehtokorpimaisia rantalehtoja sekä rantaniittyjä ja ketoja. Alueen vaikuttavimpiin luonnonmaamerkkeihin kuuluu Raukkalan Keisvuori Savijoen rannalla. Rantatörmältä nouseva kalliotöyräs on erittäin jyrkkärinteinen ja kalliolle pääsee ainoastaan kaakon puolelta.

Kulttuuripiirteet:

Savijokilaakson pellot ja asuinpaikat ovat vanhoja. Alueen asutus on todennäköisesti jatkunut suunnilleen samoilla paikoilla rautakaudesta keskiaikaan ja myöhempään historialliseen aikaan. Merkittävän rautakautisen kokonaisuuden muodostavat Karvalan asuinpaikat ja kalmisto Viikan linnavuorta vastapäätä.

Varhaisin maininta Savijoen varren kylistä on Pränikkälän kylästä vuodelta 1374. Alueella on edustavia ryhmä- ja rivikylä pienillä kukkuloilla ja selänneiden reunoilla, esimerkiksi Ankalla ja Raukkalassa. Liedonperässä vanhat perinteiset talouskeskukset asettuvat kylätien varteen. Joen lisäksi merkittäviä kulkureitte-

Savijokilaakson maisema-alue on kapeimmillaan Loukinaisten kivihoivisillan kohdilla. Kuva: Marie Nyman

jä on maisema-alueen halki kulkeva, jo varhaiskeski-ajalla vakiintunut Hämeen Härkätie, joka kulkee Varsinais-Suomen vanhimpien asutusalueiden ja kylien halki. Keski-ikäisen tien linjaus on säilynyt paikoin maisema-alueella ja erkanee Savijokilaaksosta Yliskulman jälkeen. Ankan ryhmäkylän läpi hakeutuu osa Härkätien vanhaa linjausta. Savijokilaakson alajuoksulla on komea Loukinaisten harmaakivinen silta, joka on rakennettu vuonna 1910.

Savijokilaakson peltoala ei ole kasvanut paljoakaan sitten 1700-luvun. Alueella on edustavia perinnemaisemia. Maisemallisesti merkittävimpiä perinnemaisemia ovat Jaakolan niityt Ankalla ja Raukkalanojan varren kumpuilevat niityt. Parmaharjun mäkihyppytorni Pränikkälässä ja Liedon vesitorni ovat merkittäviä

maamerkkejä, vaikka jäävätkin maisema-alueerajauksen ulkopuolelle.

Maisemakuva:

Savijoen laakso on kapeimmillaan joen alajuoksulla, korkeuserot ovat suurempia ja maisema saa paikoin jopa jyliä piirteitä. Maisematila laajenee yläjuoksua kohti ja Liedonperässä maisema on suorastaan ta-sankomaista. Suurimmilta osin joki virtaa maalaismaisemassa, johon kuuluvat viljelykset, metsäsaarekkeet, niityt, vanhat tiet ja kylämiljööt. Laakson pellot viettävät kohti jokiuomaa, joka mutkittellee paikoin serpentiinimäisesti. Jokiäyrät ovat monin paikoin maisemallisesti näyttäviä. Perinteistä kylärakennetta on jäljellä Yliskulmalla ja Ankalla. Keskustajaman asuin-alueet työntyvät Savijokilaaksoon Karvalassa, missä vanhat tilakeskukset jäävät pientaloalueiden väliin, ja Liedon taajaman läheisyys aiheuttaa edelleen muutospaineita. Etu-Raukkalan hyvin säilynyt kylämiljöö on sijoittunut kalliokumpareille Raukkalanojan suulle. Savijokeen yhtyvä oja virtaa syvässä uomassa, jonka rinteille laidunnus on muokannut kauniita perinnemaisemia. Maisema-alueen merkittävin maisemavaurio on vilkasliikenteinen Valtatie 10, joka kulkee maisema-alueen luoteis- ja pohjoisreunaa myötäillen Liedon taajamasta Yliskulmalle saakka. Jokilaaksoa seuraillevan Hämeen Härkätien osuuden vanha linjaus on osittain jäänyt Valtatie 10:n alle, mutta osia Härkätiestä on säilynyt sorapintaisina pikkuteinä.

Arviointiteksti:

Aurajoen ja Hämeen Härkätien vaikutuspiirissä sijaitsevan Savijokilaakson kulttuurimaisema on pienipiirteistä ja vaihtelevaa. Hyvin säilyneet ryhmäkylät ja tilakokonaisuudet, kumpuilevien oja- ja jokilaaksojen perinnemaisemat sekä vanha tiestö ovat maisema-alueen arvotekijöitä. Liedon taajaman läheisyydessä taajamarakentaminen häiritsee hieman maiseman eheyttä, kun taas Liedonperässä kulttuurimaisema on eheää ja viljelyselinkeino elinvoimaista. Maisemavauriona voidaan pitää Valtatie 10:tä, joka kulkee maisema-alueen luoteis- ja pohjoisreunaa myötäillen Liedon taajamasta Yliskulmalle saakka.

Raukkalanojan notkojen pohjalla kulkee tiestöä. Kuva: Marie Nyman

Rajaus:

Maisema-alue alkaa kapeana Loukinaisten sillalta, Savijoen yhtymäkohdasta Aurajokeen. Maisema-aluetta laajennetaan Savijokilaakson yläjuoksulle, Liedonperälle, saakka. Liedonperässä on laajat peltoaukeat, hyvin säilynyt vanha rakennuskanta ja vanhaa tiestöä. Liedonperä-Yliskulman alue nousi esiin ohjausryhmän keskusteluissa. Kyseinen alue ei sisällynyt Turun seudun maakuntakaavan selvitysalueeseen kun Savijokilaakso arvoitettiin maakunnallisesti arvokkaaksi. Alhojen ja Saukonjoen yhtymäkohdis-

sa eheää kulttuurimaisemaa on sisällytetty aikaisempaa laajemmin rajaukseen. Rajausta on tarkennettu alajuoksulla, sisällyttäen kokonaisuudessaan merkittäviä kulttuuriympäristökohteita kuten Ankan ryhmäkylän sekä Etu-Raukkalan kylän ja perinnemaisemat. Myös muita arvokohteita, kuten esimerkiksi Karvalan muinaisjäännösryhmä ja maatilat taajaman reunalla, Viikan linnavuori, Viikan rälssi- ja ratsutila ja Ketolan Heikintalo, on sisällytetty päivitettyyn rajaukseen.

Savijokilaakson kulttuurimaisema

- Uusi maisema-alueajajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Nordvikintieltä avautuva näkymä. Kuva: Marie Nyman

Bogsbölen – Nordvikin kylämaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Kemiönsaari

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Itä-länsisuuntainen Storbäckenin-ojan savipohjainen laakso sijaitsee syvän merenlahden jatkona Kemiönsaarella. Ranta on suurimmilta osin laidunnettua perinnemaisemaa nimeltä Östergårdin niitty, mutta Nordvikissä ranta on melko jyrkkä ja metsäinen. Alueelle on ominaista laajojen avokallioiden esiintyminen sekä ohutpeitteiset kalliomänniköt. Laaksoa ympäröivillä selänkeillä on vaihtelevasti kuivahkon kankaan mäntyvaltaista metsämaata ja pienialaisia soistumia. Alueen kallioperä koostuu itäosissa määsälpiäliuskeesta ja -gneissistä, länsiosissa kalkkisilikattigneissistä sekä kvartsi ja granodioriittistä. Laakson reunoilla on porfyryistä graniittia.

Kulttuuripiirteet:

Maisema-alueella sijaitsee useita perinteisen ilmeensä säilyttäneitä kyliä; Bogsböle, Gräsböle, Skålböle ja Nordvik. Kylien historia periytyy ainakin 1500-luvulta, jolloin Skålbölen vanhaa yksinäistilaa lukuun ottamatta kylät ovat muodostuneet muutamasta tilasta. Alueen perinteinen pientaloasutus sijaitsee nauhamaisesti selänteen reunalla kulkevan tien varrella sekä pienillä kumpareilla viljelyslaaksossa. Suuri osa rakennuskannasta on, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, 1800-luvulta ja 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Kyliä yhdistävä, pohjoisselänteen reunaa seuraava tielinjaus on seurannut melko tarkasti 1600 - 1700-luvun linjausta nykypäivään saakka. Isojen aikaisten karttojen perusteella nykyiset pellot olivat pääasiassa niittyjä. Pellot keskittyivät pääasiassa ojalaakson pohjoisrinteelle, mutta niittyjen lomassa oli joitain pieniä peltotilkkuja. Suurin osa alueen niitystä on 1920-luvun puoliväliin mennessä raivattu pelloksi ja näin pellot saavuttivat nykyisen laajuutensa.

Maisemakuva:

Maisema-alue sijaitsee sisäsaaristossa, jossa maata on merta enemmän ja merenlahdet ovat kapeita ja suojaisia. Mielenkiintoinen maisematila muodostuu viljellystä pitkänomaisesta murroslaaksosta, joka rajautuu selkeästi metsäselänteisiin ja -saarekkeisiin. Laakso on noin seitsemän kilometriä pitkä ja laakson leveys muutama sata metriä. Laakson pohjoisselänteen reunalla kulkevalta kylätieltä avautuu kauniita näkymiä. Pienet kylät muodostavat perinteisen kokonaisuuden, kapeassa Storbäckenin ojalaaksossa. Maantien varteen nauhamaisesti sijoittuvat rakennukset muodostavat miellyttävän tiemiljöön ja laaksossa pienillä kumpareilla sijaitsee maisemallisesti merkittäviä rakennusryhmiä.

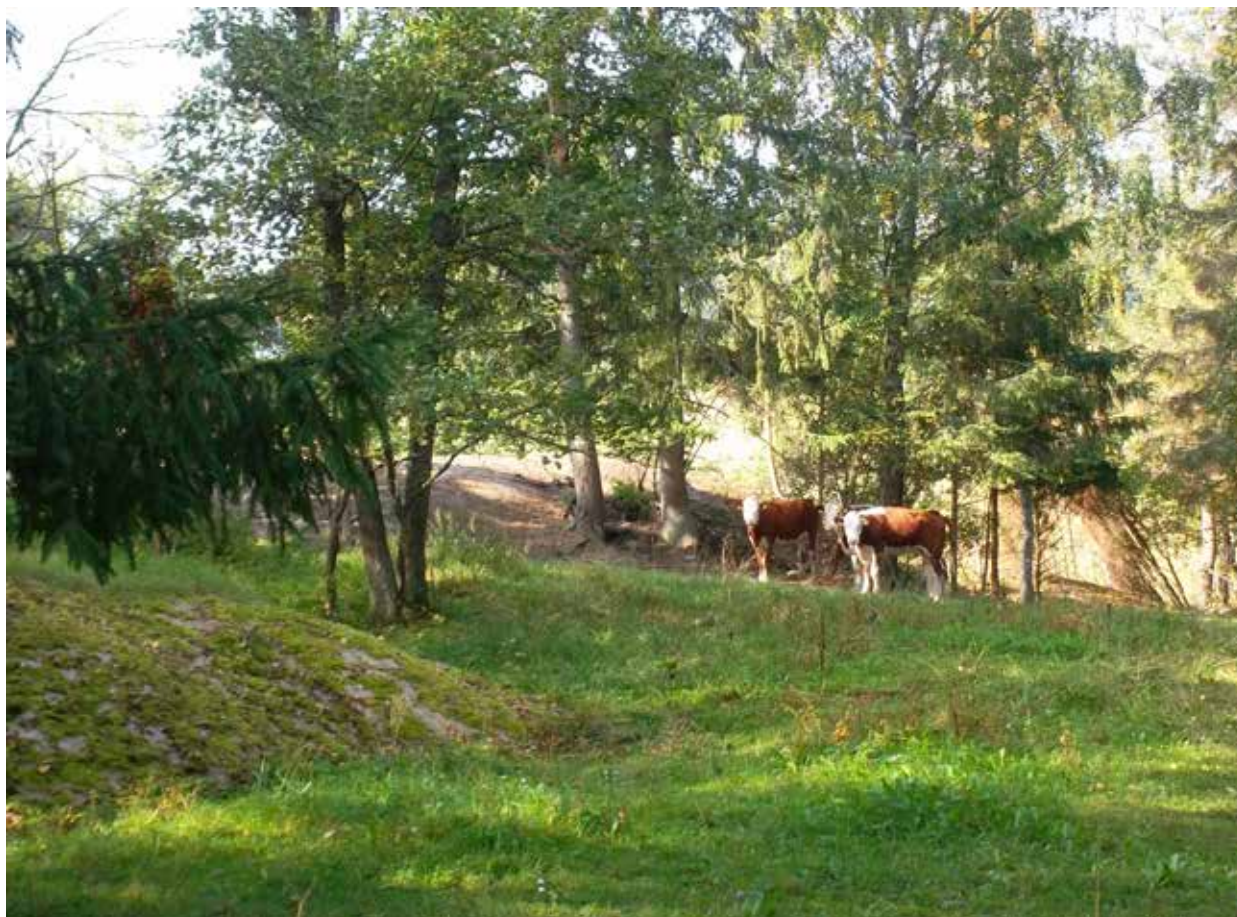
Arviointiteksti:

Maisema-alue muodostaa hienon kokonaisuuden perinnemaisemineen, rakennuksineen sekä vanhoine tielinjauksineen. Kapea ja pitkänomainen, mutta selkeästi rajautuva laakso muodostaa mielenkiintoisen maisematilan. Maiseman kokee parhaiten selänteen reunaan seuraavalta tieltä, jolta avautuu kauniita näkymiä kulttuurimaisemaan.

Rajaus:

Maisema-alueen rajaus käsittää kapean, lahden rantaan rajautuvan laakson, sekä pienen merialueen Nordfjärdenillä. Laaksossa sijaitsee Bogsbölen, Gräsbölen, Skålbölen ja Nordvikin pienet kylät. Maisema-alue on suhteellisen pienialainen, mutta selkeästi rajautuva kokonaisuus. Maisema-alue ehdotus esitettiin Varsinais-Suomen päivitysinventointien ohjausryhmässä.

Lehmät metsälaitumella Nordvikissä. Kuva: Marie Nyman

Bogsbölen-Nordvikin kylämaisemat

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Nedergård och åkerlandskap. Bild: Marie Nyman

Bogsböle – Nordviks bylandskap

Landskapsområdets tidigare namn och värdeklass: -

Kommun: Kimitoön

Värdeklass: landskapsområde av landskapsintresse

Naturens särdrag:

Ös-västligt riktade Storbäckens lerdal är som en fortsättning av en djup havsvik på Kimitoön. Stranden är till största del en betad vårdbiotop vid namnet Östergårds äng, men i Nordvik är stranden förhållandevis brant och skogsbevuxen. Typiskt för området är förekomsten av omfattande kala berg samt gles tallskog på hållmark. På de omgivande bergsryggarna förekommer det varierande talldominerad skog på rätt så torr hedmark samt småskaliga sankmarker. Områdets berggrund utgörs i de östra delarna av fältspatsskiffer och – gnejs, i de västra delarna av kalksilikatgnejs samt kvarts och granodiorit. På dalens kanter finns det porfyrisk granit.

Kulturella särdrag:

Inom landskapsområdet finns flera byar, som bevarat sin traditionella uttryck; Bogsböle, Gräsböle, Skålböle och Nordvik. Byarnas historia kan härledas i varje fall till 1500-talet, då byarna med undantag av Skålböles gamla enstaka hemman, utgjordes av några gårdar. Områdets traditionella småhusbosättning ligger invid vägen samt på små kuller i odlingsdalen. En stor del av byggnadsbeståndet är från 1800-talet och 1900-talets första hälft. Väglinjeringen har i stora drag följt samma linjering från 1600-1700-talet till idag. På basen av storskifteskartor har de nuvarande åkrarna huvudsakligen varit ängar. Åkrarna låg samlade huvudsakligen på dalens nordliga sluttningar, men bland ängarna fanns några enstaka små åkerplättar. Största delen av områdets ängar hade vid mitten av 1920-talet röjts till åker och så uppnådde åkrarna den nuvarande utsträckningen.

Landskapsbild:

Landskapsområdet ligger i innerskärgården, där det finns mera land än vatten och där havsvikarna är trånga och skyddade. Det intressanta landskapsrum-

met utgörs av en långsmal brottaldal, som avgränsas klart till skogsryggar och –öar. Dalgången är ungefär sju kilometer lång och dalens bredd ett par hundra meter. Vackra vyer öppnas från byvägen som följer dalens norra rand. De små byarna bildar en traditionell helhet i den trånga Storbäcken dalen. Byggnaderna, som likt ett pärlband följer vägen, skapar en sympatisk vägmiljö och byggnadsgrupperna på de små kullarna i dalen är värdefulla i landskapsbilden.

Bedömningstext:

Landskapsområdet utgör en fin helhet med vårdbiotoper, byggnader och gamla väglinjeringar. Den långsmala, men klart avgränsade dalen bildar ett intres-

sant landskapsrum. Landskapet upplevs bäst från vägen som följer bergryggens rand, varifrån det öppnas vackra vyer över kulturlandskapet.

Avgränsning:

Landskapsområdets avgränsning omfattar den smala dalen, som avgränsas till Nordfjärdens strand samt en del av havsområdet utanför. I dalen ligger de små byarna Bogsböle, Gräsböle, Skålböle och Nordvik. Landskapsområdet är förhållandevis litet till arealen, men avgränsas till en klar helhet. Landskapsområdesförslaget framkom i styrningsgruppen för de uppdaterande och kompletterande inventeringarna i Egentliga Finland.

Fridhem i Gräsböle. Bild: Marie Nyman

Högsåran venevajoja, taustalla paloseman letkutorni. Kuva: Marie Nyman

Högsåra

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Saaristomeren kulttuurimaisemat; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Kemiönsaari

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alueeseen kuuluvat saaret sijaitsevat Saaristomerellä, meriväylien varrella. Länsipuolella sijaitsee Västerfjärden ja itäpuolella Högsårafjärden ja Jungfrusundin historiallinen laivaväylä. Koko Saaristomeren alueella maisemaa on muokannut meri ja jääkausi. Maankohoamisen myötä merenrantaa siirtyy ja myös aallokko ja veden korkeuden vaihtelut muokkaavat rantoja. Jääkausi on tasoittanut alueella esiintyvät silokalliot ja luonut esimerkiksi Holman saarella esiintyvät hiidenkimut.

Saarten kallioperä on graniittia, mutta saarilla on myös kvartsi- ja maasälpagneissia sekä granodioriittia ja geissigraniittia paksuina juovina. Pinta ja syväkivi-

lajien vuorottelu antavat kallioille oman värinsä. Kalkkipitoinen maaperä yhdessä suotuisan ilmaston kanssa on luonut edellytykset vaateliaalle kasvillisuudelle. Saaret ovat suurimmaksi osaksi kallio-moreenisaaria. Högsåra on mäntyvaltaista kangasmaata ja myös lähimmät saaret ovat metsäisiä. Högsåralla on myös laidunniittyjä ja Holmassa on tammi- ja pähkinälehtoja.

Kulttuuripiirteet:

Högsåra edustaa suhteellisen elinvoimaisena Saaristomeren perinteisiä kyliä. Alueella on vanha asutus- ja maankäytön historia, jota kuvastavat muun muassa saarien korkeimmilla kohdilla sijaitsevat pronssi- ja rautakautiset hautaröykkiöt sekä historiallisen ajan muinaisjäänneet, kuten jatulintarhat Holmassa ja kiviunit Högsåran Kejsarhamn lähdistössä.

Högsåra sijaitsee historiallisen Jungfrusundin meriväylän varrella. Viikinkiaikainen purjehdusreitti itään kulki Jungfrusundin kautta ja 1500-luvulla Högsårassa toimi luotsiasema, josta luotsattiin Ruotsin kuninkaiden laivastoja karien ohi. Ruotsista ja mantereelta tulut asutus asettui saarelle jo keskiajan alkupuolella ja 1560-luvulla Högsåran luotsikylässä oli peräti 13 taloa kun taas kauempana ulkosaaristossa sijaitsevassa

Holman kalastajakylässä oli neljä taloa. Todennäköisesti Högsåralla on kuitenkin ollut myös aikaisempaa asutusta, sillä tuskin niin suuri saari tärkeän väylän varrella oli asumaton. Luotsitoiminta päättyi 1985.

Högsåran kylärakenne on säilynyt samanlaisena 1700-luvulta nykypäivään. Högsårassa on 10 kantatilaa, jotka edelleen sijaitsevat isojaon aikaisilla paikoillaan, vanhalla kylätontilla. Kylän vanhimmat säilyneet rakennukset 1700-luvulta ovat vanhoja luotsitiloja, mutta suurin osa rakennuskannasta on 1800-luvun lopusta ja 1900-luvun alkupuolelta. Byvikenin ympäristössä on paljon vene- ja rantavajoja, jotka muodostavat hyvin säilyneen perinteisen kyläsatama. Pohjoisosan veneajat sijaitsevat samalla paikalla kuin 1700-luvun kartoissa. Holman kylä muodostuu muutamasta vanhasta kalastajatalosta ja kylärakenteessa ei ole tapahtunut merkittävää muutosta sitten keskiajan, vaikkakin kylä on ollut tiiviimpi 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa.

Matkailu on vaikuttanut Högsåran kylän kehitykseen 1800-luvulta lähtien. Tsaari ja Venäjän hovi viettivät kymmenen vuoden ajan (1885 - 1894) kesä Högsåran pohjoispoukamassa, Kejsarhamnissa. Vuonna 1907 suurruhtinas Nikolai II jahti karille Högsåran lähellä, tapahtuma jota Venäjä hyödynsi Suomen luotsilaitoksen venäläistämiseen. Vuosikauden vaihteessa Högsåraan kehittyi laaja pensionaattitoiminta. Högsårassa on ollut kesävieraita ja loma-asukkaita 1900-luvun alusta lähtien ja ensimmäiset kesähuvilat rakennettiin 1910- ja 1920-luvuilla. Kaunis Sandvikin lahti Högsåran länsirannalla kuuluu Saaristomeren kansallispuistoon ja satama-alueeseen kuuluu myös telttailualue ja tulentekopaikka. Holmalta löytyy kaksi luontopolkua, jotka esittelevät saariston luontoa ja perinnemaisemia. Holman Byvikissä on retkisatama.

Näkymä Lotsbergetiltä. Kuva: Marie Nyman

Holmaan kulkee yhteysalus ja Högsåran yhteysaluksen korvasi Svartnäsin ja Högsåran välinen lossi, joka on saaren elinvoimaisen asutuksen edellytys. Vuonna 2008 saaren Bockbergetille rakennettiin kolme 2 MW:n tuulivoimalaa.

Maisemakuva:

Välisaaristossa sijaitseva Högsåran maisema-alueelle leimaa-antavaa ovat tiiviit saaristolaiskylät ja idylliset kyläsatamat vanhoine vene- ja rantavajoihin. Högsåran elinkeinot ovat liittyneet merenkulkuun ja myöhemmin matkailuun. Högsåran maisemalle on antanut leimansa myös kylän pitkä täyshoitolaperinne. Kalastus, maanviljely ja karjatalous ovat olleet pienimuotoisia. Siitä huolimatta niityillä on tärkeä merkitys kylän kulttuurimaisemalle. Holma on ensisijaisesti ollut kalastajakylä, mutta myös rinnakkaisella karjataloudella ja pienmuotoisella viljelyllä on ollut suuri vaikutus saaren kulttuurimaisemaan.

Tyypillisesti saariston asutus sijoittuu tiiviinä kylinä suojaisiin painanteisiin, joiden läheisyydessä on hyvä satamapaikka. Högsåran saaren asutus on keskittynyt saaren keskiosaan Byvikin länsirannalle. Kylää ympäröivät niitty- ja peltoaukeat sekä niitä reunustavat metsiköt. Talot sijoittuvat tiiviisti kylää halkovan hiekkatien molemmin puolin. Syreenipensaat ja puiset aidat rajaavat tontteja kylätiestä. Högsåran Lotsbergetin ympäristössä on vanha luotsiasema rakennuksineen ja kalliolta avautuu kaunis näkymä kyläsatamaan ja merelle. Saaren eteläosa on metsäinen ja kallioinen. Saarten rannoille on rakennettu uudempaa loma-asutusta. Eteläosaan on rakennettu kesämökkejä 1970- ja 1980-luvuilla. Pohjoisosassa sijaitsee Kejsarhamnenin satama, jonka ympäristössä on loma-asuntokäytössä olevia rakennuksia 1900- ja 1960-luvun väliltä.

Holma on pitkänomainen saari Högsåran eteläpuolella. Holman kylä sijoittuu korkeiden kallioiden väliin, muodostaen tästä johtuen pitkän ja kapean kylärakenteen. Kyläsatama sijaitsee saaren etelärannalla, Byvikenissä. Saaren perinnemaisemat ja hienot lehtorinteet ovat edustavia.

Arviointiteksti:

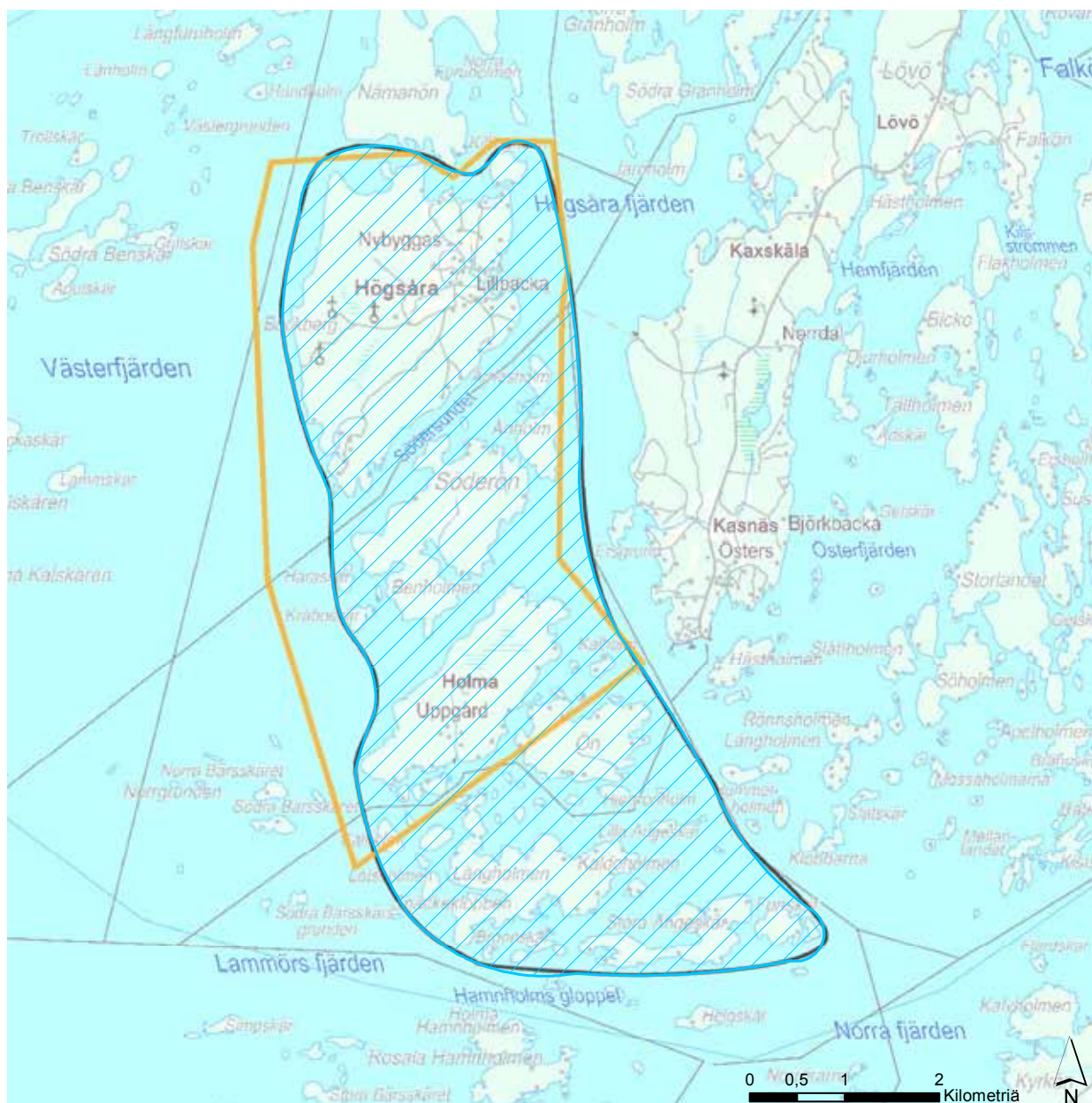
Högsåran ja Holman kylät ovat hyvin säilyneitä ja elinvoimaisia. Högsåran saarella on mielenkiintoinen ja rikas kulttuurihistoria historiallisen meriväylän varrella. Perinteisillä kylillä on vanha asutus- ja maankäyttöhistoria, niin muinaisjäännöksiä kuin vanhan rakennus-

kannan muodossa. Holman perinnemaisemat ovat edustavia saaristolle.

Rajaus:

Högsåran lisäksi, rajaukseen otetaan mukaan vuoden 2008 Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksen eteläiset laajennusalueet, Holma, Ön ja Långholmen, sekä näiden saarien läheisyydessä olevat pienemmät saaret

Högsåra

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot
 Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Vy från Högsåras byväg. Bild: Marie Nyman

Högsåra

Landskapsområdets tidigare namn och värdeklass: en del av Skärgårdshavets kulturlandskap; nationellt värdefullt

Kommun: Kimitoön

Värdeklass: landskapsområde av landskapsintresse

Naturens särdrag:

Landskapsområdets öar ligger i Skärgårdshavet invid sjöleder. Väster om finns Västerfjärden och på östra sidan Högsårafjärden samt Jungfrusunds historiska sjöled. På hela Skärgårdshavets område har landskapet formats av havet och istiden. I och med landhöjningen flyttar strandlinjen och även vågorna samt vattennivåns variationer formar stränderna. Istiden har slipat områdets rundhällar och bildat jättegrytorna, som förekommer till exempel på Holma.

Öarnas berggrund är granit, men det finns även kvarts- och fältspatsgnejs samt granodiorit och gnejsgranit i tjocka ådror. Växlingen av yt- och djupbergarter ger färgen åt klipporna. Den kalkhaltiga jordmånen

tillsammans med det gynnsamma klimatet har bildat förutsättningarna för en krävande växtlighet. Öarna är huvudsakligen berg-moränöar. Högsåra är talldominerad momark och även de närmaste öarna är skogsbevuxna. På Högsåra finns även betesängar och på Holma ek- och hassellundar.

Kulturella särdrag:

Förhållandevis livskraftiga Högsåra representerar Skärgårdshavets traditionella byar. Området har en lång bosättnings- och markanvändningshistoria, som kan utläsas bland annat av bronsålders- och järnålders gravrösen på öarnas högsta delar samt av fornlämningar från historisk tid, så som jungfrudanserna på Holma och stenugnarna i närheten av Högsåras Kejsarhamn.

Högsåra ligger in vid historiska Jungfrusunds sjöled. Den vikingatida seglingsrutten österut gick via Jungfrusund och på 1500-talet fanns det en lotsstation på Högsåra, varifrån man lotsade Sveriges kungliga flottor förbi grynnorna. Bosättningen, som kom från Sverige och fastlandet, etablerade sig på ön redan i början av medeltiden och på 1560-talet fanns det till och med tretton hus i Högsåra lotsby, medan

det i Holma fiskarby längre ute i ytterskärgården fanns fyra hus. Antagligen har Högsåra haft en även tidigare bosättning, eftersom en stor ö in vid en viktig sjöled knappast var obebodd. Lotsverksamheten upphörde 1985.

Bystrukturen på Högsåra har bevarats likadan från 1700-talet till idag. På Högsåra finns tio hemman, som ännu på sina storskiftstida platser, på den gamla bytomten. Byns äldsta bevarade byggnader från 1700-talet är gamla lotsgårdar, men största delen av byggnadsbeståndet är från slutet av 1800-talet och början 1900-talet. I omgivningen av Byviken finns flera båt- och strandbodas, som bildar en traditionell och välbevarad byhamn. Den norra sidans båtodas finns på samma platser som på kartor från 1700-talet. Byn Holma består av några gamla fiskarstugor och bystrukturen har inte märkbart förändrats sedan medeltiden, fastän byn varit tätare i skiftet av 1800- och 1900-talet.

Turismen har påverkat utvecklingen av Högsåra by sedan 1800-talet. Tsaren och Rysslands hov tillbringade somrarna i tio års tid (1885-1894) i Högsåras norra bukt, Kejsarhamnen. År 1907 åkte storfursten Nikolai II:s jakt på grund nära Högsåra, en händelse som Ryssland utnyttjade för att förryska Finlands lotsverk. I sekelskiftet utvecklades en omfattande pensionsverksamhet på Högsåra. Det har funnits somrargäster och semesterbosättning på Högsåra sedan 1900-talets början och de första sommarvillorna byggdes på 1910- och 1920-talen.

Vackra Sandviken på Högsåra västra strand hör till Skärgårdshavets nationalpark och till hamnområdet hör även en camping- och eldplats. På Holma finns två naturstigar, som visar upp skärgårdens natur och vårdbiotoper. Byviken på Holma är en utfärdshamn.

En förbindelsebåt går till Holma och förbindelsebåten till Högsåra ersattes av en färja mellan Svartnäs och Högsåra, vilket är förutsättningen för öns livskraftiga bosättning. År 2008 byggdes tre 2 MW vindkraftverk på Bockberget.

Högsåra hamnen och i bakgrunden vindkraftverken. Bild: Marie Nyman

Landskapsbild:

Kännetecknande för Högsåra landskapsområde i mellanskärgården är de tätbyggda skärgårdsbyarna och de idylliska byhamnarna med de gamla båt- och strandbodar. Högsåras näringar har varit förknippade med sjöfart och senare turism. Högsåras landskap har även påverkats av byns långa pensionatstradition. Fisket, jordbruket och boskapskötseln har varit småskaligt. Trots det har ängarna en viktig betydelse för kulturlandskapet. Holma har i första hand varit en fiskarby, men även den parallella boskapskötseln och småskaliga odlingen har haft en stor inverkan på öns kulturlandskap.

Typiskt för skärgårdens bosättning är i täta byar i skyddade sänkor, i vilkas närhet det även finns en bra hamnplats. Högsåras bosättning är samlad i öns mellersta delar på Byvikens västra strand. Byn omges av ängar och åkrar och de avgränsas av skogar. Byggnaderna ligger tätt på båda sidorna längs med den sandväg som delar byn. Syrenbuskar och trästaket avgränsar tomtarna från byvägen. Vid Lotsberget på Högsåra finns en gammal lotsstation med tillhörande byggnader och från berget öppnas en vacker vy mot byhamnen och havet. Öns södra delar ä skogsbevuxna och bergiga. Den nyare fritidsbosättningen finns på öarnas stränder. På södra delen har man byggt sommarstugor på 1970- och 1980-talen. I norra delen finns Kejsarhamnen, i vars omgivning det finns byggnader i fritidsbruk, som är byggda mellan 1900- och 1960-talen.

Holma är en långsmal ö söder om Högsåra. Byn Holma ligger mellan höga berg och bildar därför en lång och smal bystruktur. Byhamnen ligger på öns södra strand i Byviken. Typiska är öns vårdbiotoper och vackra lundbevuxna sluttningar.

Bedömningstext:

Högsåra och Holma byar är välbevarade och livskraftiga. Högsåra har en intressant och mångsidig kulturhistoria invid en historisk sjöled. De traditionella byarna har en gammal bosättnings- och markanvändningshistoria, så väl i form av fornminnen och gammalt byggnadsbestånd. Holmas vårdbiotoper är representativa för skärgården.

Avgränsning:

Förutom Högsåra, tas även de sydliga områdena från Egentliga Finlands kulturlandskapsutredning från 2008 med i avgränsningen, det vill säga Holma, Ön, Långholmen samt de mindre öarna i närheten av dessa öar.

Keistiön satama. Kuva: Marie Nyman

Iniön ja Keistiön kulttuurimaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Iniön ja Keistiön kulttuurimaisemat; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Parainen

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Iniön ja Keistiön maisema-alue koostuu useammasta saaresta ja rantaviivaa on paljon. Saaret sijoittuvat välisaariston vyöhykkeeseen, mutta niillä on sisäsaaristomainen tunnelma. Alue sijaitsee lauhkealla vyöhykkeellä, mikä heijastuu maiseman ilmeen voimakkaana muutoksina eri vuodenaikoina.

Iniön kallioperä on pääosin granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia, Keistiön kallioperä taas mikroliinigraniittia. Saarten rehevyys selittyy osaksi kallioperän kalkilla, jota alueen liuskevyöhykkeessä esiintyy paikoin pienehköinä juonina. Saaret ovat kalliota, joskin

savea ja hiesua on hieman. Saarissa on vaihdellen metsiä ja maatalousalueita. Saarten kallioidet osat kasvavat karua kalliomännikköä, joka paikoin on varsin vanhaa. Kosteimmilla rinteillä on myös kuusimetsää.

Saaristolle ja rannikolle tyypilliseen tapaan maankohoaminen paljastaa merestä vähitellen uusia luotoja ja kareja. Maankohoaminen on myös luonut Keistiön fladat, jotka ovat lahdesta altaiksi muodostuneita vesialueita, mutta edelleen yhteydessä mereen salmien kautta. Keistiön fladat kuuluvat sekä Natura-alueeseen että rantojensuojeluohjelmaan.

Kulttuuripiirteet:

Inio ja Keistiö ovat merkittävien vesireittien varrelle sijoittuneita, pienimuotoisia, ja varsin hyvin säilyneitä saaristolaisympäristöjä. Alueella on pitkä ja rikas kulttuurihistoria. Esihistoriallisella ajalla Saaristomeren pinta oli nykyistä korkeammalla. Saarilta, etenkin Norrbyn saaren korkeimmilta kohdilta on löydetty useita rauta- ja pronssikautisia hautoja. Jumon pohjoispuolella on jyrkkärinteinen Borgholmin saari, jossa on jäänteitä muinaislinnan valleista. Saaret saivat ensimmäisen, Ruotsista saapuneen, pysyvän asutuksensa viimeistään 1300-luvulla. Norrby kehittyi Iniön

Iniön kirkko. Kuva: Kirsti Virkki

suurimmaksi kyläksi ja 1560-luvulla kylässä oli 11 taloa. Iniön Jumossa oli 1560-luvulla kuusi taloa, Keistiössä kahdeksan ja Kolkossa neljä. Iniön pieni harmaakivikirkko on Norrbyn tärkeä nähtävyys. Kirkon perustustyöt aloitettiin syksyllä 1797 ja kirkko vihittiin käyttöön kesäkuussa 1801. Kirkon edessä seisoo yli kaksi sataa vuotta vanha harmaakivinen aurinkokello. Nykyistä kirkkoa on edeltänyt ainakin kaksi kirkkorakennusta Norrbyn saarella. Kyläpellon eteläpuolella on keskiaikaisen kappelin autoitunut paikka ja pohjoispuolella 1600- ja 1700-luvun kirkon paikka sekä kirkkojen hautausmaita. Tilojen rakennuskannasta osa on 1800-luvun loppupuolelta ja 1900-luvun alkupuolelta. Osittain rakennuskanta on uudistunut, mutta rakennukset ovat säilyneet pääosin vanhoilla kyläntoilla. Iniön Byberget oli perimätiedon mukaan saaren ensimmäinen asuinpaikka.

Alueella vanhat perinteiset elinkeinot, kuten kalastus, karjatalous ja pienimuotoinen maanviljely, ovat osin jo loppuneet. Useat tilat ovat tyhjentyneet, mikä seurauksena peltoja uhkaa umpeen kasvaminen.

Saariston kesäasutus alkoi lisääntyä 1960-luvulta alkaen. Nykyisin tärkeimmät työllistäjät ovat matkailu ja merenkulku. Saarille on vienyt yhteysalus 1900-luvun alusta saakka. Nykyisin yhteysalus lähtee Kustavista ja saarten välillä kulkevat lossit. Saarilla on useita vierasvenesatamia, mutta matkailun kannalta toimivat lossi- ja laivayhteydet ovat tärkeitä. Norrbyn luontopolku on 2,5 kilometriä pitkä vaellusreitti, joka vie Kasbergetin näköalatornille, Iniön korkeimmalla kohdalla. Kirkkaalla ilmalla näkyvyys on jopa mantereelle ja Ahvenanmaan Brändöhön asti. Saaret ovat osa Saariston Rengastietä, joka on matkailutie.

Maisemakuva:

Omille saarilleen sijoittuneissa kylissä asutus, rakennuskanta ja viljelymaisema on pienimuotoista. Iniön kirkonkylässä, Norrbyssä, on säilynyt vanhan saaristolylän leima. Kirkonkylä sijaitsee suojaisella paikalla Iniön pääsaarista muodostuvan saariryhmän keskellä. Rakennukset ovat kahdessa ryhmässä sataman ja kyläpellon keskellä olevilla matalilla kallioharjanteilla. Vierasvenesataman ja kaupan vierestä alkava Iniön kylätie johtaa keskellä kylää sijaitsevalle kirkolle. Kyläraittia reunustavat posti, kunnantalo ja hyvin hoidetut talonpoikaistalot upeasti kukkivine puutarhoineen. Kolkon vanhin asutus on keskittynyt saaren keskiosaan, kyläpellon ja merenlahden väliselle kannakselle. Kylämaisemaan kuuluneet talojen laiturit venevajoineen sekä tuulimyllyt ovat kadonneet. Kylän pohjoispuolella oleva laituripaikka on 1800-luvun alkupuolelta. Jumon saarella vanhin asutus on keskittynyt tiiviisti saaren sisäosaan, kyläsatamaan johtavan kyläraitin varrelle. Erityisen pitkän näkymän tarjoaa Jumon pitkänomainen kyläpelto. Jumon vanha kyläsatama on säilyttänyt perinteisen ilmeensä. Keistiön saaren asutus on sirotunut tasaisesti eri puolille suurta saarta, väljästi kyläpellon ympärille. Keistiön kulttuurimaisemalle ovat tyypillisiä melko laajat, viljelyn päättymisen jälkeen niityiksi muuttuneet pellot, lukuisten merenlahtien rantaniityt ja paljaat rantakalliot.

Pellot ja niityt on raivattu merestä nousseille, alaville alueille. Perinteinen asutus sijoittuu lähelle viljelyksiä, saarien suojaisiin sisäosiin, usein pienille kalliokumpareille. Norrbyssä ja Jumossa rakennukset reunustavat kyläteitä. Maisemassa näkyy vanhojen elinkeinojen jälkiä ja miljöössä on aistittavissa saaristolle tyypillisiä kulttuuripiirteitä. Olennainen osa maisemakuvaa ovat polut ja pikkutiet, jotka mutkittelevat avoimen maiseman läpi. Kaikilla saarilla on kesämökkiasutusta, joka osin vaikuttaa maisemakuvaan vahvasti.

Arviointiteksti:

Saarien kulttuurimaisemassa näkyy historiallinen jatkuvuus. Saarilla on vanhaa, arvokasta rakennuskantaa ja perinteiset elinkeinot näkyvät maisemassa. Maisematilan kokee parhaiten Norrbyn, Jumon ja Kolkon saarten keskellä. Saaret edustavat väli-/sisäsaariston piirteitä.

Rajaus:

Maisema-alueeseen kuuluvat Iniön ja Keistiön saarten lisäksi Kupmo, Jumo, Hepmo ja Kolko, sekä saarten välissä olevat pienemmät saaret ja luodot. Maisema-alueen rajaus perustuu vuoden 2008 Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvitykseen. Päivitysinventointien perusteella rajausta on vain hieman laajennettu Jumon saaren luoteispuolelle, sisältäen pienet saaret Bockholm, Brändholm ja Aspholm. Maisema-alue laajennettiin Jumon perinteiseltä kyläsatamalta avautuvien kauniiden näkymien vuoksi.

Jumon kylän rakennuksia. Kuva: Kirsti Virkki

Iniö-Keistiön kulttuurimaisemat

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro TMML/12
 © Karttatekijä Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Jumos traditionella byhamn. Bild: Marie Nyman

Iniö och Keistiö kulturlandskap

Landskapsområdets tidigare namn och värdeklass: Iniö och Keistiö kulturlandskap; landskapsområde av landskapsintresse

Kommun: Pargas

Värdeklass: landskapsområde av landskapsintresse

Naturens särdrag:

Iniö och Keistiö landskapsområde består av flera öar och det finns mycket strandlinje. Öarna ligger i mellanskärgårdszonen, men det råder en känsla av inner-skärgård på dem. Området ligger i den milda klimatzonen, vilket avspeglas i de intensiva förändringarna av landskapets uttryck under olika årstider.

Iniös berggrund är huvudsakligen granodiorit, tonalit och kvartsdiorit, Keistiös berggrund å sin sida mikroklingranit. Öarnas frodighet förklaras delvis av kalken i berggrunden, som förekommer ställvis som små ådror i skifferzonen. Öarna är bergiga, fast än

det finns en aning lera och mjåla. På öarna växlar skogarna med lantbruksområden. På de bergiga delarna av öarna växer karga tallskogar, som ställvis är mycket gammal. På de fuktigare sluttningarna finns även granskog.

Landhöjningen, som är typisk för skärgården och kusten, blottlägger så småningom nya skär och kobbar från havet. Landhöjningen har även skapat Keistiös flador, som är vattenområden som från vikar blivit till bassänger, men som fortfarande är kontakt med havet via sund. Keistiös flador hör både till Naturaområde och till strandskyddsprogram.

Kulturella drag:

Iniö och Keistiö småskaliga och mycket välbevarade skärgårdsmiljöer, belägna invid viktiga farleder. Området har en lång och rik kulturhistoria. Under förhistoriska tider var Skärgårdshavets vattennivå högre än nu. På öarna, speciellt på Norrbys högsta punkter, har man hittat flera järn- och bronsålders gravar. Norr om Jumo finns den brantsluttande Borgholmen, var det finns lämningar efter en fornborgs vallar. Öarna fick den första fasta bosättningen, från Sverige, senast på 1300-talet. Norrby blev till Iniös största by och

En brygga i Jumo. Bild: Marie Nyman

på 1560-talet fanns det 11 hus i byn. På Iniös Jumo fanns det på 1560-talet sex hus, på Keistiö åtta och på Kolko fyra. Iniös lilla kyrka i gråsten är Norrbys största sevärdhet. Kyrkans byggarbeten påbörjades hösten 1797 och kyrkan invigdes i juni 1801. Framför kyrkan står en över tvåhundra år gammal solur i gråsten. Den nuvarande kyrkan har föregåtts av åtminstone två kyrkobyggnader på Norrby. Söder om byåkern finns en ödelagd medeltida kapellplats och norr om en 1600- och 1700-tals kyrkoplats samt kyrkogård. Gårdarnas byggnadsbestånd är delvis från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Byggnadsbeståndet har delvis förnyats, men byggnaderna har huvudsakligen förblivit på de gamla bytomtarna. Iniös Byberget var enligt sägen öns första boplats.

De gamla traditionella näringarna, så som fiske, boskapsskötsel och småskaligt jordbruk, har delvis upphört på området. Många av gårdarna står tomma, varvid åkrarna riskerar att växa igen. Skärgårdens semesterbosättning började öka från och med 1960-talet. Idag är de viktigaste sysselsättningarna turism och sjö-

fart. En förbindelsebåt har fört till öarna ända sedan början av 1900-talet. Nu för tiden åker förbindelsebåten från Gustavs och mellan öarna åker färjor. Öarna har flera gästhamnar, men för turismen är även fungerande färja- och båtförbindelser viktiga. Norrbys naturstig är en 2,5 kilometer lång vandringsstig, som för till Kasbergets utsiktstorn, Iniös högsta punkt. I klart väder är synligheten till och med till fastlandet och till Ålands Brändö. Öarna är en del av Skärgårdens ringväg, som är en reserutt.

Landskapsbild:

Bosättningen, byggnadsbeståndet och odlingslandskapet är småskaligt i byarna belägna på egna öar. I Iniö kyrkby, Norrby, har den gamla skärgårdsbyns karaktär bevarats. Kyrkbyn ligger i lå, i mitten av ögruppen som bildas av Iniös huvudöar. Byggnaderna är i två grupper på låga bergsryggar mellan hamnen och byåkern. Iniös byväg, som börjar bredvid gästhamnen och butiken, för till kyrkan belägen mitt i byn. Byvägen kantas posten, kommunalhuset och välskötta allmogehus med blomstrande trädgårdar. Kolkos äldsta bosättning är koncentrerad till öns mitt, på ett näs mellan byåkern och havsviken. Husens bryggor med båthusen samt vindmöllorna, som varit en del av bylandskapet har försvunnit. Norr om byn finns en bryggplats från 1800-talets början. Jumos äldsta bosättning är tätt koncentrerad till öns inre delar, längs med vägen som leder till byhamnen. Jumos långsmala byåker erbjuder en särskilt lång vy. Jumos gamla byhamn har bevarat sitt traditionella uttryck. Keistiös bosättning är jämt spridd på olika håll på den stora ön, glest runt byåkern. Typiskt för Keistiös kulturlandskap är de rätt så utsträckta åkrarna, som efter att odlingen upphört förvandlats till ängar, de många havsvikarnas strandängar samt de kala strandklipporna.

Åkrarna och ängarna har röjts på låglänta områden, som höjts ur havet. Den traditionella bosättningen finns nära odlingarna i öarnas skyddade inre delar, ofta på små bergskullar. I Norrby och Jumo kantar byggnaderna byvägarna. De gamla näringarnas spår kan ses i landskapet och miljön uppvisar typiska drag för skärgården. En väsentlig del av landskapet är stigar och småvägarna, som ringlar sig genom det öppna landskapet. På alla öar finns fritidsbosättning, som delvis påverkat landskapsbildens väsentligt.

Bedömningstext:

I öarnas kulturlandskap kan den historiska kontinuiteten utläsas. Det finns gammalt, värdefullt byggnadsbestånd på öarna och de traditionella näringarna syns i landskapet. Landskapsrummet upplevs bäst från mitten av öarna Norrby, Jumo och Kolko. Öarna representerar mellan- /innerskärgårdens drag.

Avgränsning:

Förutom Iniö och Keistiö, hör även Kupmo, Jumo, Hepmo och Kolko, samt de mindre öarna och skären mellan öarna, till landskapsområdet. Landskapsområdesavgränsningen baserar sig på Egentliga Finlands kulturlandskapsutredning (fi: Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvitys) från år 2008. På basen av de uppdaterade inventeringarna har man utvidgat avgränsningen en aning nordväst om Jumo, till de små öarna Bockholm, Brändholm och Aspholm. Landskapsområdet utvidgades på grund av de vackra vyerna som öppnas från Jumos traditionella byhamn.

Jumos åkerlandskap. Bild: Marie Nyman

Jungfruskärin lehdesniittyjä. Kuva: Kirsti Virkki

Jungfruskär

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Parainen

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Saariryhmä sijaitsee Saaristomerellä, keskellä Kihtiä. Saaret ovat pääasiassa kalliomaata, mutta Storlandetin saarella noin viidesosa saaren pinta-alasta on savimaata. Savialue, joka ulottuu Österfladanin lahdesta lounaissuuntaisesti saaren läpi, on ennen maankohomista ollut veden alla. Storlandet on ennen koostunut kahdesta saaresta. Muistona tästä saarella sijaitsee pieni kluuvijärvi, Gloet.

Saarilla on runsaslajinen ja rehevä kasvillisuus. Kalkkipitoinen maaperä sekä suotuisa ilmasto tarjoavat erinomaisen elinympäristön kasvillisuudelle. Saari on myös tärkeä levähdys- ja pesimäalue monille lintulajeille. Jungfruskär kuuluu Saaristomeren kansallis-

puistoon. Puolet Storlandetin saaren Saaristomeren kansallispuistoon kuuluvasta osasta on lehdesniittyjä ja laidunmaita, joita Metsähallitus on ennallistanut ja hoitanut jo vuodesta 1980 lähtien.

Kulttuuripiirteet:

Meriliikenne Jungfruskärin ympäristössä on ollut vilkasta jo vuosisatoja. Saaret ovat toimineet turvasatamana, mistä kertovat monet historiallisen ajan kalliokoukut ja kivirakenteet. Perimätiedon mukaan Jungfruskärin Hamnöllä on Ruotsin valtakaudella sijainnut merimieskrouvi.

Torpparit asuttivat saaret 1800-luvun puolivälissä ja enimmillään saariryhmällä on asunut 43 henkilöä. Hamnöllä oli jopa kansankoulu 1930-luvulla. Toisen maailmansodan aikana Jungfruskär linnoitettiin. Nykyään vielä jäljellä olevat kolme tykkiä ja kasarmirakennus kertovat saaren puolustushistoriasta. Puolustusvoimat miehittivät saarta aina vuoteen 1977 asti. 1980-luvulla viimeiset ympärivuotiset asukkaat jättivät saaren ja Jungfruskär siirtyi vuosituhannen vaihteessa puolustusvoimilta Metsähallituksen hallintaan.

Niukan elantonsa torpparit saivat perunamaistaan sekä niittyjä ja lehtoja hyödyntävästä karjataloudesta. Näitä torpparien ylläpitämiä laitumia käyttivät hyväkseen myös Hypeisin kylän talonpojat. Alueella on vielä jäljellä muutama torppa muistona vanhoilta ajoilta. Asutus on perinteisesti sijannut saarien suojaisilla sisärannoilla.

Jungfruskäriin pääsee vain omalla veneellä tai taksi-veneellä. Jungfruskär on erinomainen etappisatama esimerkiksi Kihdin ylittäjille. Jungfruskär on ollut suosittu retkikohde ja jo 1800-luvun lopulta lähtien purjehdusseurat ja seurakunnat ovat järjestäneet retkiä saarelle. Saarella on retkisatama ja Hamnössä on telttailupaikka. Jungfruskäriä kiertää luontopolku ja Österfladanin rantaniityn tuntumassa on näköalatorni.

Maisemakuva:

Mereltä Jungfruskärin saariryhmä näyttää karulta, mutta saaret muodostavat suojaisan keitaan ulkosaaristossa. Saarien ulkorannoilla maisemaa hallitsee laaja avomeri. Storlandetille leimaa-antavia ovat laajat lehdesniityt. Lehdesniityt ovat alun perin ihmisen luomia kasvillisuustyyppisiä, jotka liittyvät perinteiseen saaristolaiseen elämäntapaan. Vuosisatojen aikana saaren puilta karjan talvirehukseksi kerätyt lehtikerput ovat muovanneet lehdesniittyjen puista muh-

kuraisia ja monihaaraisia. Lehdestettyjen puiden alla levittäytyvät kauniisti kukkivat laidunniityt. Kauniita perinnemaisemia täydentää monipuolinen historia, josta merkkeinä ovat säilyneet historiallisen ajan muinajäännökset, perinteinen rakennuskanta ja puolustushistoriaa kuvaavat tykit ja kasarmirakennus.

Arviointiteksti:

Jungfruskärin saariryhmä muodostaa omaleimaisen kokonaisuuden ulkosaaristossa, erillään saariston muista suuremmista saarista. Jungfruskär on saariston uloin saari ennen avomerta ja Ahvenanmaan saaristoa, ero Utöseen (katso Utö-Berghamn ulkosaariston merireitti) on se, että täällä ei ole ollut majakayhteiskuntaa. Geologian, ilmaston ja ihmisen toiminnan yhteisvaikutuksesta saarille on kehittynyt harvinaislaatuinen kasvillisuus ja maisema. Jungfruskärin lehdesniityt ovat saariston edustavimpia ja niiden ylläpitämiseksi on tehty paljon työtä.

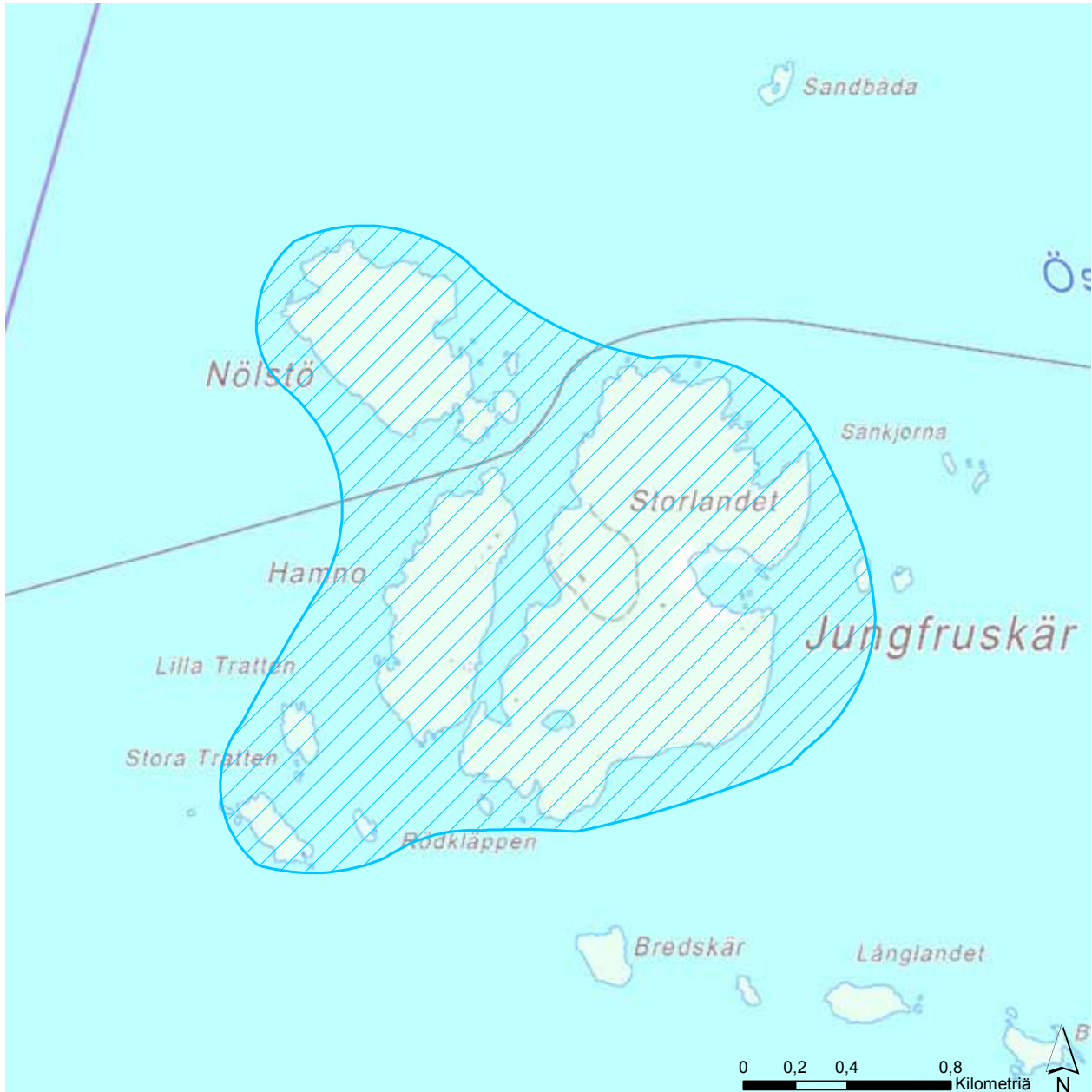
Rajaus:

Saariryhmä muodostuu Jungfruskärin, Hamnön ja Nölstön saarista. Saaret muodostavat selkeän, erillään muista saarista sijaitsevan saariryhmän.

Hamnön perinteistä saaristolaisrakennuskantaa. Kuva: Marie Nyman

Jungfruskär

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Utsikt över Österfladan. Bild: Kirsti Virkki

Jungfruskär

Landskapsområdets tidigare namn och värdeklass: -

Kommun: Pargas

Värdeklass: Landskapsområde av landskapsintresse

Naturens särdrag:

Ögruppen ligger i Skärgårdshavet, mitt på Skiftet. Öarna är i huvudsak bergiga, men på Storlandet än ungefär en femtedel av arealen lermark. Lerområdet, som sträcker sig från Österfladan i sydvästlig riktning genom ön, har innan landhöjning legat under vatten. Storlandet har förut bestått av två öar. Som ett minne av detta finns det en liten glosjö, Gloet, på ön.

Öarna har en artrik och frodig vegetation. Den kalkhaltiga jordmånen samt det gynnsamma klimatet erbjuder en utmärkt livsmiljö för växtligheten. Ön är även en viktig vilo- och häckningsplats för flera fågelarter. Jungfruskär hör till Skärgårdshavets nationalpark. Hälften av den del av Storlandet som tillhör Skärgårdshavets nationalpark är löväng och betes-

mark, vilka rekonstruerats och sköts av Forststyrelsen sedan år 1980.

Kulturella drag:

Sjötrafiken har varit livlig omkring Jungfruskär i århundraden. Öarna har fungerat som en skyddshamn, vilket de många bergristningarna och stenstrukturena från historisk tid talar om. Det hävdas att det legat en sjömanskrog på Hamnö under den svenska maktperioden.

Torparna befolkade öarna i mitten av 1800-talet och som mest hade ögruppen 43 bofasta invånare. På 1930-talet fanns det till och med en folkskola på Hamnö. Under andra världskriget befästes Jungfruskär. Idag talar de återstående tre kanonerna och kasernbyggnaden om öns försvarshistoria. Försvarsmakten bemannade ön fram till år 1977. På 1980-talet flyttade de sista bofasta invånarna från ön och Jungfruskär övergick i sekelskiftet från försvarsmakten till Forststyrelsen.

Torparna fick sitt knappa levebröd från sina potatisland samt boskapsskötseln som utnyttjade ängarna och lundarna. Torparnas betesmarker utnyttjades även av bönderna från Hypeis by. Det ännu några

torp kvar på området som minnen av gånga tider. Bosättningen har traditionsenligt varit belägen på öarna skyddade inre stränder.

Man kommer till Jungfruskär bara med egen båt eller taxibåt. Jungfruskär är en utmärkt etapphamn för korsare av Skiftet. Jungfruskär har varit ett populärt utflyktsmål och redan sedan slutet av 1800-talet har segelföreningar och församlingar ordnat utfärder till ön. Ön har en utflyktshamn och på Hamnö finns en tältningsplats. En naturstig går runt Jungfruskär och i samband med Österfladans strandängar finns ett utsiktstorn.

Landskapsbild:

Från havs ter sig Jungfruskärs ögrupp som karg, men öarna är som en skyddad oas i ytterskärgården. På öarnas yttre stränder domineras landskapet av det vida öppna havet. Kännetecknandet för Storlandet är de utsträckta lövängarna. Lövängarna är en vegetationstyp ursprungligen skapad av människan och hör samman med det traditionella levnadssättet i skärgården. Lövbrytningen, som under århundraden idkats för att samla vinterfoder till boskapet, har format

knotiga och flerförgrenade träd på lövängarna. Under lövängarnas träd breder sig blomstrande betesängar. En mångsidig historia kännetecknad av fornlämningar från historisk tid, traditionellt byggnadsbestånd och försvarshistoria i form av kanonerna och kasernbyggnaden, kompletterar de vackra värdbiotoperna.

Bedömningstext:

Jungfruskärs ögrupp bildar en egenartad helhet i ytterskärgården, avskild från skärgårdens andra större öar. Jungfruskär är skärgårdens yttersta ö innan det öppna havet och Ålands skärgård. Till skillnad från Utö (se Utö-Berghamn ytterskärgårdens sjöled) har det inte funnits ett fyrsamhälle på ön. Geologin, klimatet och människlig verksamhet har i samverkan skapat en säregen vegetation och ett säreget landskap på ön. Lövängarna på Jungfruskär hör till skärgårdens mest representativa och man har arbetat för upprätthållandet av dem.

Avgränsning:

Ögruppen består av Jungfruskär, Hamnö och Nölstö. Öarna bildar en klar, från andra öar avskild, ögrupp.

Stormigt, öppet hav vid Jungfruskär. Bild: Marie Nyman

Tuorlan lehmät laiduntavat lahdenrannassa. Kuva: Marie Nyman

Kuusiston linnanraunioiden maisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Kuusiston linnan ympäristö; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Kaarina

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Alueen luonnonmaisemalle ominaista ovat korkeat kalliomäet, rehevät rannat ja lehdot. Maisemaraken- teessa on selkeästi huomattavissa lounais-koillis- suuntautuneisuus. Selänteiden lakialueilla esiintyy kuivia kangasmetsiä, mutta myös tuoreita kuusivaltai- sia alueita. Rehevät tammi- ja pähkinäpensaslehdot ovat alueella tavallisia, niin kuin myös vanhat kulttuu- rivaikutteiset metsät. Kuusistonlahden laajat ruovikko- ja rantaniittyalueet ovat linnustoltaan ja luonnoltaan arvokkaita. Alueen paikallisilmasto on ollut suotuisa ja alue on siksi sopinut hyvin puutarhaviljelylle.

Kulttuuripiirteet:

Piikkiön ja Kaarinan alueen parhaat viljelymaat oli otettu käyttöön jo keskiajan alkaessa, mutta maisema-alueen alavat peltoalueet olivat vielä vetisiä ja alueita hyödynnettiin lähinnä niityinä. Piikkiönlahden pohjukan niittyalueeseen kuului esimerkiksi pappilan Puostanniitty. 1800-luvulla entiset alavat niityt otettiin viljelykseen ja peltoala laajeni. Laidunnuksen vähen- nytä uhkana on rantamaisemien ruovikoituminen ja näkymien sulkeutuminen.

Alueella sijaitsee useita keskiajalta asti periytyviä kulttuuriympäristöjä. Kuusiston piispanlinna on Turun piispojen keskiaikainen hallinto- ja turvapaikka. Alun perin linna oli veden ympäröimä kolmesta suunnasta ja vallihaudalla erotettu mantereesta. Kuusiston lin- naa alettiin rakentaa 1280-luvun jälkeen, mutta pu- rettiin Kustaa Vaasan käskystä vuonna 1528. Rau- nio käsittää päälinnan ja kolme esilinnaa. Lähistöllä sijaitseva Kuusiston kartanon oli alun perin piispan kartano, myöhemmin kruunun latokartano. Säilynyt päärakennus on vuonna 1732 valmistunut everstin virkatalo, joka on vanhimpia säilyneitä puisia asuin- rakennuksia. Kuusiston linnan viereisellä Kappelin- mäellä on sijainnut historiallisen ajan hautausmaa

Kuusiston linnan rauniot. Kuva: Marie Nyman

kivivallin ympäröimällä terassimaisella tasanteella. Keskiajalla Kuusiston linna ja Kuusiston kartano vaikuttivat lähiympäristön kehitykseen, niin kuin myös seudun halkaissut keskiajan tärkein reitti, Suuri Rantatie. Historiallinen tieosuus Tuorlan ja Raadelman välillä on erityisen hyvin säilynyt. Tie on muuten jäänyt alueella Valtatie 110 - linjauksen alle. Keskiajalla piispantuolille kuuluneen Tuorlan kartanon nykyinen rakennus on vanhimmilta osiltaan 1810-luvulta. Tuorlan kartanon mailla toimii 1880-luvulta periytyvä maanviljelyä ja puutarhanhoitoa edistävä oppilaitos sekä tähtitieteellinen tutkimuslaitos. Tuorlan observatoriotorni näkyy kauas Suurta Rantatietä pitkin saavuttaessa. Myös Raadelman kartanon historia ulottuu keskiajalle asti. Nykyinen päärakennus on rakennettu 1790-luvulla ja rakennusta on laajennettu ja muutettu useaan otteeseen tämän jälkeen. Myös sisäsaariston suojaosat merireitit olivat kaupan kannalta tärkeitä ja esimerkiksi 1900-luvun alussa lahdessa oli höyrylaivaliikennettä, joiden pysähdyspaikkoja Kuusistonsalmessa olivat muun muassa Raadelman ja Tuorlan laiturit.

Alue on suosittu lintuharrastajien keskuudessa. Lintutorneja sijaitsee muun muassa Kuusiston Fiskarinsuntin sekä Piikkiönlahden ympäristöissä ja myös Tuorlan pellot ovat hyviä tarkkailupaikkoja. Maisema-alueen pohjoisrantaa sekä Kuusistoa kiertää melko laaja luontopolkuverkosto. Pohjoisessa Tuorlan ja Karpanmäen reitti kiertele vaihtelevassa maastossa, aina hiekkatiestä lehtomaisemiin. Kappelinmäen-Kuusiston linnan raunioiden aluetta kiertää myös luontopolkku ja kulttuuripolku.

Maisemakuva:

Maisema-alueen ytimenä on pitkälle sisämaahan työntyvä matala ja ruovikkorantainen merenlahti. Lahti hakeutuu kapeina salmina Kuusiston pitkänomaisen saaren ympäriltä, päättyen Piikkiön taajaman lounaispuolella Piikkiönlahdena. Kuusiston saaren itäpäässä sijaitsee Kuusistonlahti, eli Fiskarinsuntti, joka on Lyhtyholman ja Kuusiston saaren välisen salmen jäännös.

Kuusiston ja Piikkiönlahden voimakaspiirteisissä rantamaisemissa kohoaa korkeita kallioisia mäkiä. Alueen korkein kohta on Kappelinmäki, jonka laelta avautuu näkymä Kuusistonlahdelle ja edelleen Lyhtyholman laidunmetsiköiden takana hämmäyttävälle Kirjalansalmelle ja Kaitvedelle aina Parasiin asti. Kuusiston linnanraunioilla on maisemallisesti hieno sijainti Kuusiston pitkänomaisen saaren itäkärjessä. Tuorlan kartano ja maatalousoppilaitos peltoineen ja vanhoine teineen muodostavat laajan kokonaisuuden vastarannalla. Suuri Rantatie kulkee Tuorlan kartanon ja Raadelman läpi. Tielinjaus on osuudella hyvin säilynyt, esimerkiksi Tuorlan kohdalla tien varteen muurimaisesti sijoittuvat 1800-luvun alun talousrakennukset ovat maisemallisesti hienolla paikalla. Pientalorakentaminen on muuttanut maisemakuvaa, muun muassa Raadelmassa ja Rojolassa.

Arviointiteksti:

Kuusiston saaren itäkärki ja Kuusistonlahti muodostavat sekä maisemallisesti, kulttuurihistoriallisesti että luonnonarvoiltaan hienon ja ainutlaatuisen kokonaisuuden. Maisema on kehittynyt usean kartanon sekä keskiaikaisen linnan vaikutuksen alla. Alueella on arvokkaita laidunnettuja merenrantaniittyjä. Taajaman läheisyys aiheuttaa muutospainetta ja alueelle on syntynyt uusia taajamamaisia asuinalueita viime vuosina.

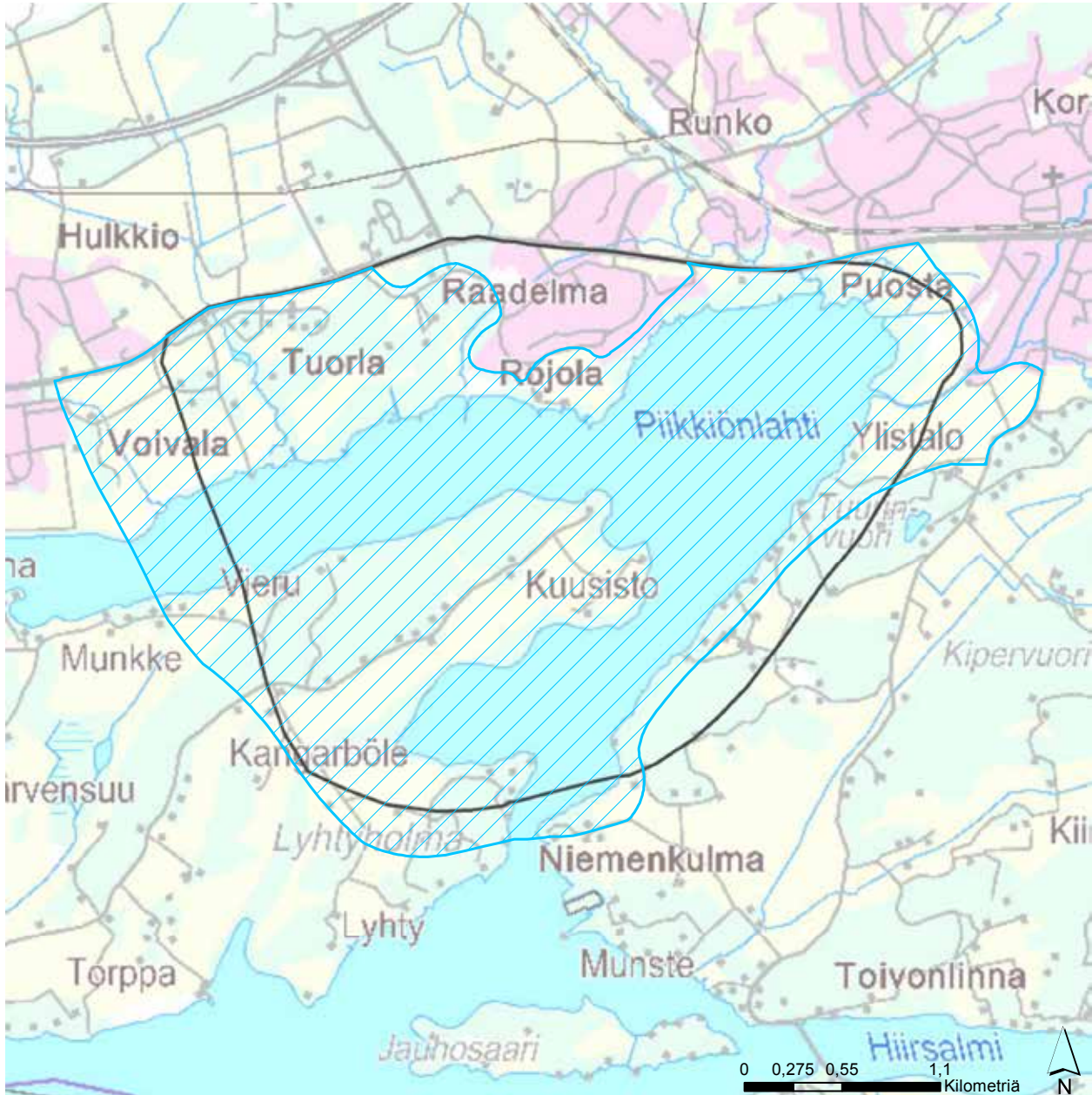

Verkkorannan rantaniityt. Kuva: Marie Nyman

Rajaus:

Maisema-alueen rajausta on tarkennettu Raadelman kohdalla rajaten pois uudet asuinalueet. Maisema-alueita laajennettiin käsittämään myös laajat peltoaukeat Tuorlan maatalousoppilaitoksen yhteydessä, pelloja rajaavalle ja luonnoltaan arvokkaalle Karpinmäelle saakka. Piikkiönlahden pohjukassa maisema-alueen rajausta laajennettiin ottamalla mukaan alueen pisimpiä ja hienompia näkymiä tarjoavat rantaniityt ja pellot Luodontien länsipuolella.

Kuusiston linnanraunioiden maisema

- Uusi maisema-alueajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-alueajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-alueajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-alueajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Lempilänjokilaakso. Kuva: Marie Nyman

Lempilänjokilaakson ja Halikonlahden maisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: Uskelan- ja Halikonjoen laakson laajennusalueet; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Salo, Sauvo

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Alue on osin Lempilänjokilaakson viljelysmaisemaa ja osin Salon rannikkomaisemaa. Lempilänjoki virtaa Halikon läpi pohjois-etelä -suunnassa ja laskee Halikonlahteen Rauvolanselän läheisyydessä Vartsalassa. Halikonlahti on pitkä vuonomainen merenlahti.

Kallio- ja moreenipeitteisillä selännteillä kasvaa kiviä kangasmetsää. Ranta-alueilla kasvaa merenrantalehtoa ja rantaluhtaa, jossa vallitsevana puulajina on tervaleppä. Alueella esiintyy myös pähkinäpensaslehtoja ja kallioketoja.

Kulttuuripiirteet:

Lempilänjoki on aikoinaan ollut syvä ja leveä purjehduskelpoinen joki, jota pitkin on purjehdittu sisämaahan. Joen suussa oli pitkä vuonomainen merenlahti, minkä vuoksi Lempilänjokilaaksossa on Halikonjokilaakson ohella sijainnut Halikon vanhin asutus. Halikonlahden maisemassa pronssikautiset hautaröykkiöt ovat maisemallisesti näyttävillä paikoilla. Meisalassa jyrkällä ja korkealla Haukkamäellä sijaitsee kaksi suurta pronssikautista röykkiötä. Mäeltä on laajat näkymät Lempilänjokilaaksoon. Kirjakkalassa Tattaroistenmäen röykkiöiltä on hieno näköala Kirjakkalanselälle.

Halikonlahden ympäristössä sijaitsee muun muassa Angelniemi, Kirjakkala, Kokkila, Vartsala ja Ruona. Angelniemen kirkko on pieni ja suhteellisen vaatimaton kappelikirkko, jota ympäröi vanha hautausmaa. Halikon emäseurakuntaan 1659 perustetun Angelniemen kappelin kirkko rakennettiin edeltäneen kirkon pohjoispuolelle Matti Åkerblomin johdolla 1772 - 1774. Angelniemen kirkon siirtämistä mantereelle Halikon Kokkilan kylään suunniteltiin useaan otteeseen 1800-luvulla, mutta suunnitelmista luovuttiin. Kokkila on ennen 1300-lukua syntyneen Kontolan ty-

Ruonan kartanomaisemaa. Kuva: Marie Nyman

tärkylä. Kylässä on ollut kaksi taloa. Kokkilan kylästä on lossiyhteys Angelniemeen. Kirjakkalan kylä on syntynyt ennen 1300-lukua, ja 1600-luvulla kylässä oli neljä taloa. Vartsalan kylä on syntynyt vuoden 1300 jälkeen, myöhemmällä keskiajalla. Ruonan kylän maisemaa hallitsee edelleen Ruonan kartanoalue rakennuksineen ja puistomaisine pihoineen ja ympäröivine peltoineen. Maisema-alueen pellot ovat pienpiirteisiä, mutta ovat jo isojakokartoissa suunnilleen nykyisessä laajuudessaan.

Maisemakuva:

Maisema on pienpiirteistä ja voimakasmuotoista. Maasto kohoaa välillä jyrkästi kohti kalliomäkiä ja Lempilässä jokilaakso kumpuilee voimakkaasti. Lem-

pilänjokilaaksossa tilakeskukset istuvat kauniisti pienpiirteisesti kumpuilevaan maastoon. Rantaa kohti viettäville peltoaukeilta ja rantaa seuraavan tien korkeimmilta kohdilta avautuu kauniita näkymiä Halikonlahden. Halikonlahden rantojen pienissä kylissä, esimerkiksi Vartsalassa, maisemaa hallitsee meri. Pellot ovat pienialaisia, mutta ovat olleet viljelyksessä ainakin isojaon ajoilta saakka.

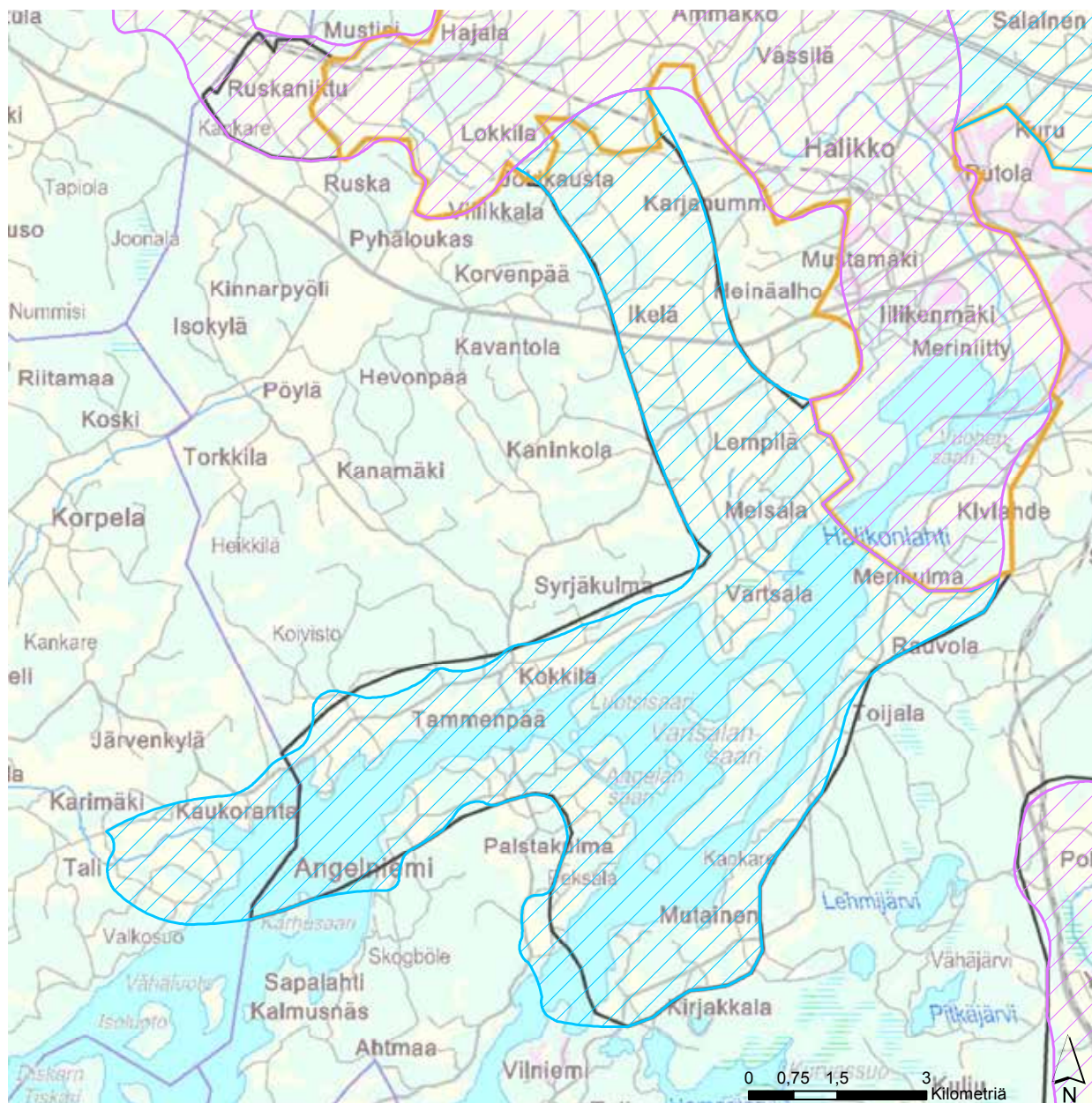
Arviointiteksti:

Maisema on pienpiirteistä ja vaihtelevaa. Vanha viljelyala ja rakennuskanta on hyvin säilyneitä, mutta alue-rajaukseen sisältyy myös metsäisiä alueita ja tiheästi rakennettuja rantavyöhykkeitä. Lempilänjokilaakso on melko eheänä säilynyt vauraan ja pitkän kulttuurihistorian omaava jokilaakso, valtakunnallisesti arvokkaiden Halikonjokilaakson ja Uskelanjokilaakson rinnalla. Halikonlahdessa jyrkästi merestä kohoavat paljaat kallioseinämät luovat jylyhiä maisemia.

Rajaus:

Rajaus seuraa suurin piirtein Salon seudun maisemaselvityksessä (2004) rajattua aluetta, joka silloisessa selvityksessä oli valtakunnallisesti arvokkaan Uskelan- ja Halikonjokilaaksojen maisema-alueen laajennusaluetta. Maisema-alueelle annettiin päivitysinventoinneissa uusi nimi, Lempilänjokilaakson-Halikonlahden maisema. Maisema-alue liittyy pohjoisessa ja idässä Halikonjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen. Aikaisempaa rajaukseen on hieman tarkennettu, ottaen mukaan maisemallisesti tärkeitä peltoalueita. Lisäksi alueen rajaukseen laajennettiin yli kuntarajan Sauvoon, jotta alue noudattaisi maisematilaa luontevasti. Rajaus seuraa Lempilänjokilaaksoa Halikonlahdelle ja jatkuu Halikonlahdessa Angelniemen kärkeen saakka ja hieman Sauvon puolelle.

Lempilänjokilaakson-Halikonlahden maisema

 Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
 Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

 Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
 Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Näkymä Naantalin aukolle. Kuva: Marie Nyman

Naantalin aukon maisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Naantalin aukko; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Naantali, Masku

Arvoluokka: maakunnallinen maisemanähtävyys

Luonnonpiirteet:

Aluetta hallitsevat kallioiset mäet ja niiden välissä olevat pienalaiset saviset maat, jotka on tarkasti käytetty hyväksi viljelymaana. Kallioselänteiden rinteet ovat paikoitellen hyvinkin jyrkkiä. Naantalin Kuparivuori rajaa maisemaa kaakossa ja Maskun Härmälässä kohoaa mahtava Pakattulanvuori. Pakattulanvuorta halkaisee mielenkiintoinen geologinen nähtävyys Härmälän rotkot.

Metsät ovat pääosin mäntyvaltaisia, mutta alueella on myös tuoreen kankaan kuusivaltaisempia metsiä sekä reheviä lehtolaikkuja. Maskussa Vaarjoen suistoalue on kosteaa rantaniittyä.

Kulttuuripiirteet:

Naantaliin ja Naantalin aukon maisemiin on 1700-luvulta saakka saavuttu nauttimaan Naantalin terveyslähteestä ja myöhemmin 1800-luvulla perustetusta Naantalin kylpylälaitoksesta. Ennen tätä, birgittalaisluostarin aikoihin, Naantali oli pyhiinvaelluskohde.

Seudun asutus on pääasiassa peräisin ristiretkien ajalta 1100 - 1200-luvuilta. Naantalin kirkko perustettiin keskiaikaiselle birgittalaisluostarille Ailosten tilalle Naantaliin ja luostarin kupeeseen syntyi vuonna 1443 kaupunginoikeudet saanut Naantali. Alueella sijaitsevien talonpoikaistalojen historia ulottuu luostariajalle saakka. Luonnonmaa on kuulunut Naantalin maalaiskuntaan ja muun muassa Keitilän ja Saksilan pienet kylät olivat asutettuja 1200-luvulla. Naantalin maalaiskunnan vaakunana toiminut Naantalin aurinko on muodostunut käsitteeksi. Alkuperäinen, puinen Naantalin aurinko koristi 1750-luvun lopulla rakennettua Naantalin kaupungin ja Naantalin maalaiskunnan välisen tullihuoneen porttia. 1800-luvun lopulta lähtien ranta-alueille muodostui huvila-asutusta, samalla kuin Naantalin kylpylä eli kukoistuskauttaan. Naantalin kylpyläkauteen liittyviä 1800-luvun huvilarakennuksia löytyy kirkon eteläpuolelta sekä Luonnonmaalta Kul-

tarannan ja myöhemmin rakennetun Ukko-Pekan sillan väliseltä alueelta, niin kuin myös Maskun rannoilta Härmälästä ja Maanpäältä. Myös Kultaranta, joka taustaltaan on maatila, on saanut nykyisen hahmonsaa pääosin yksityisenä kesähuvilana ennen siirtymistään valtiolle ja Tasavallan presidentin kesäasunnoksi. Kultaranta on nykyasultaan 1910-ihanteiden mukainen kokonaisuus, johon kuuluu meren rannassa maisemaa hallitseva graniittilinna, sen edustan muotopuutarha ja mereen rajautuva puisto. Kultarannan päärakennuksen on suunnitellut arkkitehti Lars Sonck ja siihen liittyvän puiston ja puutarhan ovat suunnitelleet Svante ja Paul Olsson. Ukko-Pekan sillan valmistumisen myötä vuonna 1934 rakentaminen lisääntyi Luonnonmaalla ja taajamamaista asutusta löytyy nykyään sillan läheisyydessä.

Isojaon aikaisissa kartoissa ranta-alueilla on pienialaisia rantaniittyjä. Niityt ovat suurilta osin säilyneet avoimina, poikkeuksena Naantalin puoleiset rantaniityt sekä Kultarannan laajat pellot ja niityt, joista on jäljellä enää rippeet. Keitilän ja Saksilan tilojen kohdilla on edelleen viljelyksessä olevia isojaon aikaisia peltoja. Maisema säilyi melko samanlaisena aina 1960-lu-

vulle asti, minkä jälkeen nopea kaupungistuminen on voimakkaasti vaikuttanut maisemaan. Nykyään Naantalin aukon ympäristössä on erityyppisiä rakennettuja alueita; pienpiirteisiä loma-asutus ja huvila-alueita, tiiviisti rakennettuja taajamatyyppisiä alueita sekä perinteisiä maaseutumaisia ympäristöjä. Omaleimaisen kokonaisuuden muodostaa Naantalin vanhankaupungin tiivis puutaloalue, joka on säilyttänyt keskiaikaisperäisen rakenteensa.

Naantalin aukon ympäristössä on monta valtakunnallisesti tunnettua matkailukohdetta, muun muassa Kultaranta, Naantalin vanha kaupunki, Naantalin kylpylä ja Muumimaailma Kailon saarella. Naantalin aukolla on ulkoilu- ja retkeilysaaria, kuten esimerkiksi Kailon saari, jonne johtaa kävelysilta Naantalin Ailostenniemeltä, sekä Hiipan saari Kailosta koilliseen. Väiskin saarella Naantalin aukolla sijaitsee myös Väiskin seikkailumaailma, jonne pääsee laivalla Ailostenniemeltä. Maisema-alueella kulkee osa matkailutienä toimivaa Saariston Rengastietä. Härmälän rotkot ovat geologinen nähtävyys Maskun kunnan puolella.

Kultarannan puutarhaa. Kuva: Marie Nyman

Maisemakuva:

Naantalin aukon selkeästi rajattu maisematila mahdollistaa voimakkaan maisemaelämyksen ja rantojen kalliojyrkänteet ovat rantamaiseman kohokohtia. Maisemakuvaltaan kiinnostavia ovat myös tasaisten pelto-aksojen ja karujen, metsäisten kallioselänteiden väliset jyrkät rajautumiskohdat. Maisemassa merkittäviä kokonaisuuksia ovat Kultaranta puistoineen ja Naantalin kirkko tiivisti rakennettuine kylämäkineen. Naantalin kirkontorni ja Kultarannan torni näkyvät kauas maisema-alueella. Alueella on useita näköalapaikkoja, muun muassa Naantalin kylämäki, Kultarannan ranta sekä Pakattulanvuori Maskussa. Maisemassa erityinen asema on vanhoilla tilakeskuksilla ympäröivine viljelyaukeineen. Luonnonmaan puolella, Saksilan ja Keitilän tilakeskuksien ympäristössä on melko laajoja rantaan asti avoimina jatkuvia peltoja. Maskun ja Luonnonmaan maisemallisesti merkittävien tilakeskusten joukosta löytyy myös useita huonokuntoisiksi rapistuneita vanhoja rakennuksia.

Arviointiteksti:

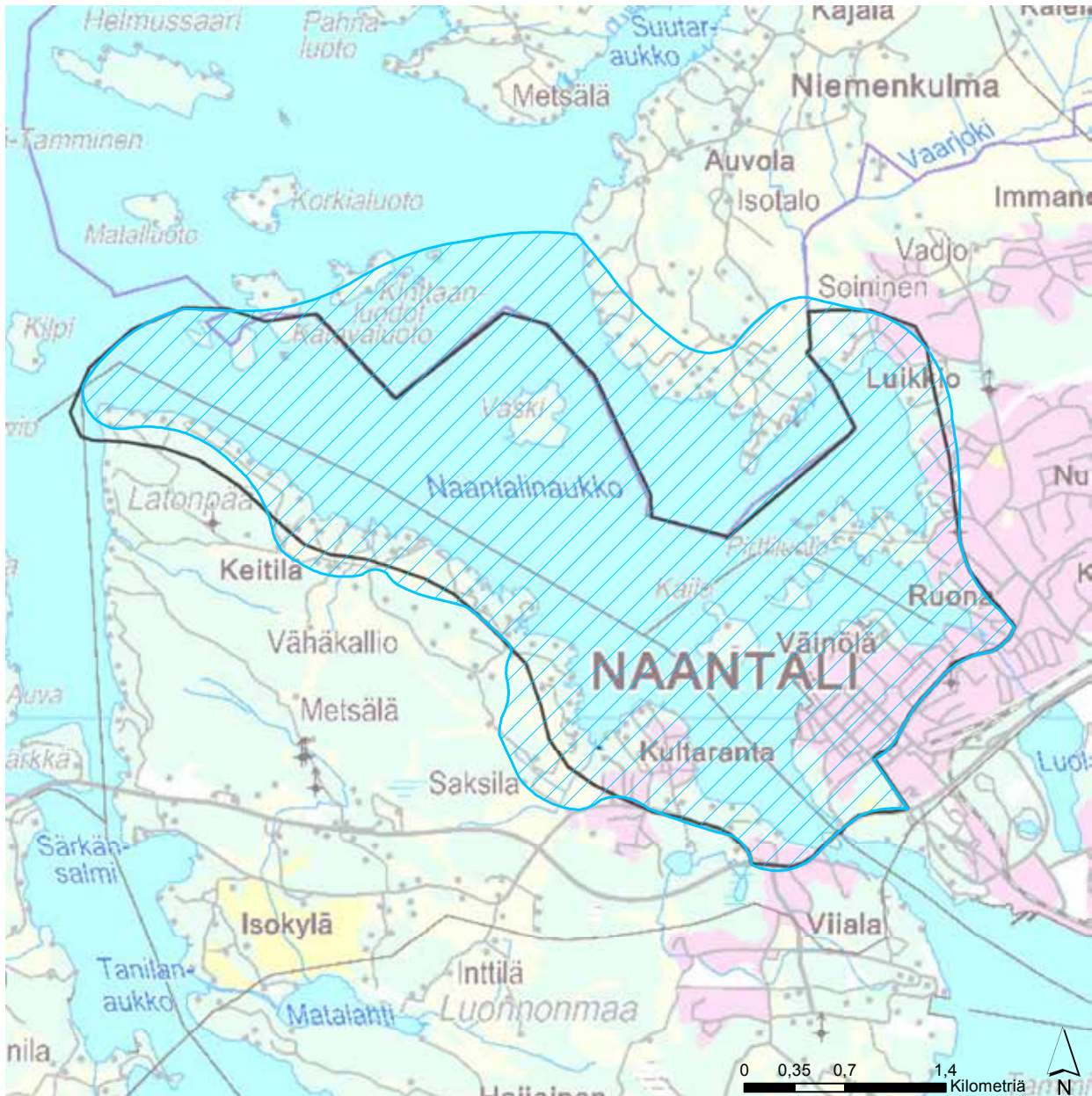
Naantalin aukon maisema-arvot perustuvat alueen poikkeukselliseen ja monipuoliseen kulttuurihistoriaan. Alueen arvokkaat huvilat ja Naantalin vanhankaupungin rakennuskanta ovat hyvin säilyneitä. Rantamaisemien paljaat kalliojyrkänteet luovat vaikuttavan ja selkeästi rajatun maisematilan. Maisema-alue on taajaman läheisyydestä johtuen muutospaineiden alla, perinteisen maatalouselinkeinon samalla vähentyessä. Osa vanhoista maatiloista on rappeutumassa ja rannoille avoimina jatkuvia peltoja uhkaa umpeen kasvaminen.

Rajaus:

Maisema-alerajaus käsittää Naantalin aukon selkeästi rajatun maisematilan ranta-alueineen. Kaakossa maisema-alue rajautuu kapeaan ja jyrkkäpiirteiseen Naantalinsalmeen, Kuparivuoreen sekä Ukko-Pekan siltaan. Luoteessa maisema-alue rajautuu edustan saariin, muun muassa Katavaluotoon ja Kinttaanluotoon. Päiväysinventoinneissa maisema-alerajausta laajennettiin kuntarajan yli Maskuun, maiseman luonnollisten rajojen mukaan. Rajausta laajennettiin myös hieman Luonnonmaan puolella, käsittämään myös Saksilan talon ja Keitilän Ylistalon ja Alistalon miljöökokonaisuudet, joiden kohdilla peltoja pitkin avautuu näkymiä merelle. Päiväysinventointityön yhteydessä

Naantalin aukon maisema-alueetta ehdotettiin laajennettavan myös Merimaskun rannoille ja Kaidan saarelle, mutta maastokäynnillä todettiin maisema-alueen arvotekijöitä olevan selkeästi rajattu maisematila, joka luontaisesti rajautuu edustan saariin.

Naantalin aukon maisema

 Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
 Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

 Maisema-alueajajus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
 Maisema-alueajajus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro TMML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitto

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Putsaaren rantaa. Kuva: Anni Järviälö

Putsaari

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Putsaari; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Uusikaupunki

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Alueen useat matalat salmet ja lahdenpoukammat ovat kasvaneet umpeen maankohoamisen seurauksena. Putsaareissa ja Pohjaisissa on maankohoamisen seurauksena syntyneitä soistumia ja kluuvijärviä. Kallio-perä on pääosin graniittia ja liuskeisempaa gneissia. Topografia saarilla on pienipiirteistä ja vaihtelevaa.

Saarten luonto on monipuolista. Alue kuuluu tam-mivyöhykkeeseen ja saarilla on runsaasti jalopuita. Putsaareissa on useita harvinaisempia kasvilajeja. Putsaaren itäpuoli on rehevää lehtimetsää, jossa kasvaa esimerkiksi vaahteraa ja saarnea. Osa lehtokasvillisuudesta on aikoinaan tuhoutunut peltojen raivauksessa, mutta kasvillisuus on palautumassa maanviljelyksen loputtua. Ruonanjärven luoteispuo-

lella on vaahteralehto. Putsaaren etelä- ja länsiosa ovat Natura-alueita. Putsaari kuuluu Selkämeren kansallispuistoon.

Kulttuuripiirteet:

Putsaaren saariryhmän historia ulottuu keskiajan lopulle, jolloin hansakauppa toimi vilkkaana. Putsaaresta tuli 1300-luvulla tärkeä suojainen välisatama ulkosaaristossa. Alkuperäinen asutus on sijoittunut saarten suojaisille sisärannoille. Rakennuskanta on pääosin 1800 - 1900-luvun vaihteesta. Rakennuskanta on hyväkuntoista ja pihapiirit ovat pääosin hoidettuja. Teitä saarilla ei ole, vaan polut johtavat pihapiiristä toiseen. Putsaaren länsipuolella sijaitsee merenkävijöiden piilokirkko. Ensimmäinen kappeli rakennettiin jo 1300-luvulla merenkävijöiden rukouspaikaksi. Nykyinen piilokirkko on todennäköisesti vuodelta 1684. Putsaaren piilokirkko rakennettiin aikoinaan satamalahteen. Nykyisin maankohoaminen on kuivannut lahden sisäosaa, mutta vielä joitakin vuosisatoja sitten se on ollut täydellinen suojasatama avomeren ja ulkoviikylän tuntumassa. Alueelta on löytynyt kivikompassi ja kummeleita sekä yksi iso kivipaasi, joka oli nostettu pystyyn osoittamaan lahden aukolle johtavaa reittiä.

Nämä löydöt vahvistavat käsitystä siitä, että paikalla on todellakin ollut vanha satama. Lähellä sijaitsevaa korkeaa kalliota, Kappelivuorta, on käytetty tähystyspaikkana.

Kalastus on aikoinaan ollut pääelinkeino. Rannoilla on jäljellä venevajoja ja kalastukseen liittyviä ranta-aittoja. Isojaon aikaisien karttojen mukaan Putsaarella on ollut pieniä peltotilkkuja. Nykypäivänä saarella ei ole maanviljelyä tai karjaa, jonka seurauksena niityt ja pelto ovat kasvamassa umpeen. Saarella louhostoiminta alkoi vuonna 1901 ja jatkui noin puoli vuosisataa. Saaren itäpuolelta on louhittu kiveä kaupunkien tarpeisiin, pääosin katukiveksi.

Vakituinen asutus päättyi saarilla noin 1970-luvun paikkeilla kuten yleisesti muuallakin Uudenkaupungin saaristossa. Kesämökkejä on saarten rannoilla, mutta ne sopeutuvat melko hyvin miljööseen. Osana Selkä-

meren kansallispuistoa Putsaari houkuttelee matkailijoita ja veneilijät voivat rantautua saaren länsiosan luonnonsatamiin.

Maisemakuva:

Saariryhmä sijaitsee Uudestakaupungista luoteeseen, Putsaarenkurkun länsipuolelle, ulapan reunalla. Meri on hallitseva elementti saariryhmän ympärillä. Saaret muodostavat suojaisan alueen niiden keskelle. Näkymät saarten sisällä ovat lyhyitä ja osin umpeen kasvaneita, mutta rannoilta avautuu vaihtelevia ja pitkiä näkymiä sekä ulapalle että sisäsaaristoa kohti. Putsaassa ja Pohjaisissa on selvästi havaittavissa perinteisten elinkeinojen merkkejä, mutta osa pelloista on reunoistaan pensoittunut ja puusto on kaventanut avoimien alueiden alaa. Putsaassa perinteisten

Putsaaren piilokirkko. Kuva: Anni Järvitalo

elinkeinojen jäljet ovat näkyvimmit. Metsiä on käytetty laitumina ja kivimuurit erottavat pihapiirit niityistä ja laitumista. Putsaaren maisemaa ja luontoa on eniten muokannut louhostoiminta. Louhostoiminta on synnyttänyt pieniä lampia ja jättänyt jälkeensä runsaasti kiviröykkiöitä. Osa louhostoiminnan jäljistä on aikojen kuluessa peittynyt kasvillisuuden alle.

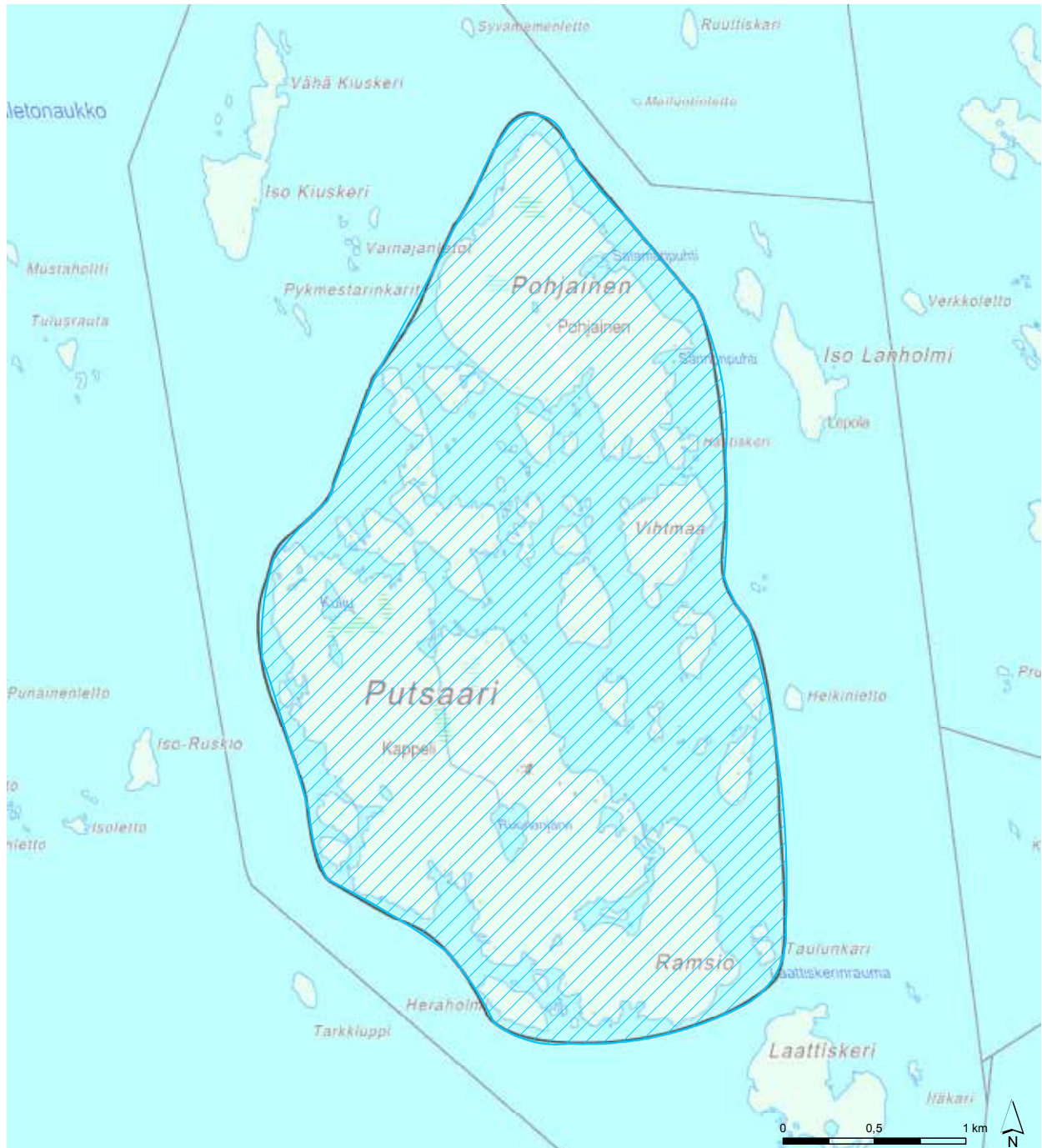
Arviointiteksti:

Putsaarella on monipuolinen luonto sekä kulttuurihistoria. Alueen rakennuskanta on vanhaa ja hyvin säilynyttä, mielenkiintoinen lisä on Putsaaren piilokirkko. Perinteiset elinkeinot näkyvät maisemassa ja rehevät lehtomaiset metsät ovat luonnoltaan arvokkaita. Eri-tyispiirteenä Uudenkaupungin saaristossa on kiven louhinta.

Rajaus:

Putsaari ja sen lähisaaret muodostavat selkeän oman saariryhmän Uudenkaupungin saaristossa. Saariryhmä sijoittuu Uudenkaupungin saariston ulkolaidalle, Putsaarenkurkun länsipuolelle. Saariryhmään kuuluu Putsaaren lisäksi, muun muassa Pohjainen, Vihtmaa, Aspholmi, Saarniskeri, Iso-Periskeri, Laattiskeri ja Krookholmi. Putsaaren maisema-alue on rajattu Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2008 ja päivitysinventointien perusteella aluerajaus säilyy sellaisenaan.

Putsaari

Karunantie istuu kauniisti maisemaan. Kuva: Marie Nyman

Sauvon kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Sauvon kulttuurimaisema; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Sauvo, Paimio

Arvoluokka: maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Maisema-alue koostuu kahdesta laajemmasta selkeästä koillis-lounaissauntaisesta laaksosta sekä niiden välissä olevista metsäsaarekkeista. Itäinen laakso-alue on kallioperän murrosvyöhyke. Alueen kallioperä on mikroliinigraniittia, eteläisiltä osin granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia. Maaperä koostuu kalliialueista ja savesta sekä hiesusta. Viljelyksessä olevat savilaaksot vuorottelevat jyrkkien kallioselänteiden kanssa. Alueella on arvokkaita kalliomäkiä, kuten esimerkiksi Heskelinmäen jyrkänteinen ja murroslinjojen rajaama lakialue Leiskunsvän järven rannalla, joka kohoaa jopa 60 metriä ympäristöä korkeammalla. Kasvillisuustyytit vaihtelevat rehevistä lehdoista kivi- ja kankaisiin ja kalliolakiin. Liirin kylässä kas-

vavat Sauvon ainoat suojellut puuvanhukset: Vanhan Karunantien varilta reunustavat kolme tammea.

Suuri osa alueesta on entistä merenpohjaa. Vielä 1800-luvulla maisema-alueen länsiosissa Sauvonjoen suistossa oli Sauvonlahti. Lahti on kuivunut ja myös tarkoituksella kuivatettu maanviljelykätöön ja sen pengertadot ovat muuttuneet koivikoiksi. Umpeen kasvamisen myötä lahdesta on muodostunut kapea ja mutkitteleva lahti nimeltä Kärkniemenlahti, joka jatkuu Eistilänlahtena. Sauvonlahden umpeen kasvava pohjukka, nykyinen Leiskunsvän järvi, on vielä yhteydessä Eistilänlahteen kapean salmen kautta. Lahtien ympäristössä on laajoja kosteita rantaniittyjä, joista suurin osa on laidunnettuna, sekä pienalaisia ketoja. Umpeen kasvavat lahdet ovat luonoltaan ja linnustoltaan monipuolisia, ja kuuluvat muun muassa Natura-alueeseen sekä lintuvesiensuojeluohjelmaan.

Kulttuuripiirteet:

Sauvon kulttuurimaisema on säilyttänyt pitkälti vanhan ilmeensä. Korkeat kalliot mahdollistivat sen, että Sauvossa on asuttu jo sangen varhain. Maisema-alueella on pronssi- ja rautakauteen ajoittuvia muinaisjäännöslöytöjä. Lautkankareen linnavuori sijait-

see Salmen kylässä ja erottuu selkeästi maisemassa. Se ajoittuu pronssikaudelle ja varhaiselle rautakaudelle. Ristniemen lähiympäristössä sijaitsee merkittävä pronssikautisten hautaröykkiöiden keskittymä.

Ensimmäinen kirjallinen merkintä Sauvosta on vuodelta 1335. Todennäköisesti suuri osa Sauvon kylistä on perustettu 1200 - 1300-luvuilla. Maiseman tilallisuus on pysynyt ennallaan vuosisatoja. Asutus on keskittynyt perinteisesti selänteiden reunoille tai peltojen keskellä oleville mäenkumpareille. Parhaimmat rakennuspaikat on valittu jo varhain ja ne ovat määränneet myös myöhempää asutuksen sijoittumista. Sauvossa on säilynyt vanhalla kylätontilla sijaitsevia usean talon muodostamia kyliä, joista mainittakoon Kavalo ja Ruskola. Rakennuskanta alueella on vanhaa ja hyvin säilynyttä. Tiestö noudattelee vanhoja linjauksia. Vesireiteillä on ollut myös merkitystä asutuksen sijoittumiselle. Varhain raivatut pellot ovat edelleen käytössä. Viljelymaa on suurelta osalta entistä merenpohjaa, joka soveltuu erinomaisesti erikoiskasvien viljelyyn.

Maisemakuva:

Alkutuotannon merkittävä osuus näkyy edelleen maisemassa, sillä suuri osa pelloista on yhä viljelyksessä tai laidunmaana. Alueen hierarkkisina kohtina toimivat kartanot ja tilojen päärakennukset. Talonpoikainen rakennuskanta alueella on vanhaa ja hyvin säilynyttä. Asutus- ja rakennusryhmille on leimallista niiden pienmuotoisuus. Puutarhakulttuuri on alueella rikasta ja se on edelleen monimuotoista ja runsasta. Tiet noudattelevat maastonmuotoja peltojen ja selänteiden reunavyöhykkeillä. Vanhan Karunantien linjaus ja sen varteen tukeutuva rakentaminen noudattelevat hienovaraisesti kallioselänten reunavyöhykettä luoden kulkijalle miellyttäviä ja mielenkiintoisia näkymiä ympäröivään maisemaan. Alava savilaakso on puolestaan rakentamaton ja sitä ylittäviä tieyhteyksiä on harvakseltaan. Kaiken kaikkiaan seudulla pitkään jatkunut maanviljely ja muutoin hallitut ja perinteisillä sijoillaan säilyneet maankäyttömuodot ovat vakiinnuttaneet maisemakuvan ja se on monin paikoin säilyttänyt merkittävimmät ominaispiirteensä läpi vuosikymmenten, jopa vuosisatojen.

Sauvolaista maisemaa luonnehtivat suuret korkeuserot, joko sokkeloisesta peltomaisemasta tai rantavyöhykkeestä kohoavat kalliot. Metsäiset selänteet rajaavat selkeästi avoimia, melko tasaisia laaksoita ja maisematila on jäsenneltyä ja miellyttävää. Viljelyksessä olevien savilaaksojen kanssa vuorottelevat

Kolme tammivanhusta Vanhan Karunantien varrella.
Kuva: Marie Nyman

kallioiset metsäsaarekkeet kohoavat jyrkkinä peltojen keskellä. Maisemakuva on vaihteleva ja monimuotoinen. Näkymät ovat pitkiä ja mielenkiintoisia.

Arviointiteksti:

Sauvon maisema-alue on laaja ja yhtenäinen kulttuurimaisema. Topografia on varsin vaihtelevaa ja seudun maisemakuvaa rikastuttavat vanha rakennuskanta, tiestö, hoidetut pihapiirit ja puutarhat. Maisema-alue edustaa hyvin sauvolaista ja lounaisrannikon vaihtelevaa kulttuurimaisemaa. Pitkä maankäytön historia on havaittavissa Sauvon maisemassa. Viljelykset ja asuinpaikat ovat olleet vakiintuneita jo pitkään. Perinteiset elinkeinot ovat voimissaan.

Rajaus:

Alue sijaitsee Sauvon länsiosassa kirkonkylän etelä-, lounais- ja luoteispuolella. Alueen länsireuna mukaillee Vanhan Karunantien linjausta ja itäreuna kulkee suunnilleen Sauvon-Kemiöntien linjausta, kuitenkin niin, että alueen sisäpuolelle kuuluvat itäiseen laakso-tilaan maisemallisesti kuuluvat peltoalueet. Pohjoisessa alueen itäraja kulkee Sauvon-Kemiöntien linjausta

ja lännessä alue rajautuu metsäseläntheisiin. Alueen etelä- ja lounaisosassa raja sijaitsee Sauvonlahden ja Kärkniemenlahden eteläpuolella. Päivätyksinventointien perusteella alueeseen liitetään pieni laajennusalue Eistilänlahden rannalla, Karinkorvassa. Alueelta avautuu kaunis näkymä maisema-alueelle ja kulttuurimaisema on alueella edustavaa. Muutoin maisema-alueerajaus noudattaa Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2008 todettuja rajauksia.

Ruskolan rakennusryhmä on näkyvällä paikalla maisemassa. Kuva: Marie Nyman

Näkymä Äspskäriltä. Kuva: Leena Lehtomaa

Tunnhamn

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Saaristomeren kulttuurimaisemat; valtakunnallisesti arvokas

Kunta: Kemiönsaari

Arvoluokka: Maakunnallinen

Luonnonpiirteet:

Tunnhamnin ja Äspskärin saaret muodostavat löyhän saariryhmän Saaristomerellä Gullkronan selän eteläosassa. Maankohoaminen, aallokko ja veden korkeuden vaihtelu on muokannut maisemaa. Vielä 1700-luvulla Tunnhamnin pääsaari koostui kahdesta saaresta, Hemlandetista ja Västeröjenin saarista, jotka ovat sittemmin maankohoamisen seurauksena yhdistyneet. Äspskärin kedot ovat valtakunnallisesti arvokkaita perinnemaisemia.

Saarien kallioperä on osaksi granaattipitoista mikroliinigraniittia ja juovina esiintyy myös gabroa tai dioriittia, kvartsi- ja maasälpägneissisiä sekä granodioriittia ja gneissigraniittia. Saarilla esiintyy matalakas-

vuisia leppiä, koivuja ja katajia. Äspskärissä on suojeltua lehtometsää.

Kulttuuripiirteet:

Tunnhamnin suojaisa satamapaikka on ollut tunnettu vuosisatoja, sillä saari sijaitsee aikoinaan yleisesti käytetyn merireitin varrella. Saaren nimi periytyy todennäköisesti keskiaikaisesta tavasta merkitä hyviä ankkuripaikkoja ja satamia tynnyrein. Saaren pysyvä asutus periytyy 1500-luvulta. 1600-luvulla saarella sijaitti yksi talo, jonka alaisuudessa oli torppareita. Kantatila sijaitsee edelleen historiallisella kylätontilla. Rakennuskanta on 1800- ja 1900-luvuilta. Rannassa sijaitseva ranta-aitta on viimeistään 1700-luvulta ja siten ulkosaariston vanhimpia säilyneitä rakennuksia. Tunnhamnissa on edelleen vakituista asutusta. Saarelle on 1900-luvun loppupuolella rakennettu muutamia loma-asuntoja.

Maisemakuva:

Kemiönsaaren läntisessä ulkosaaristossa sijaitsevan Tunnhamnin saariryhmän saaret ovat kallioisia ja kivikkoisia. Suojaisa satama vanhoine rantahuo-

neineen muodostaa perinteisen satamaympäristön. Korkealta kalliolta avautuu kaunis näköala sekä kylään että ympäröivälle merelle. Karjatalous ja kalastus ovat olleet maisema-alueen merkittävimpiä elinkeinoja. Tunnhamn on tunnettu kukkivista laidunniitystään, joita lampaat edelleen laiduntavat.

Arviointiteksti:

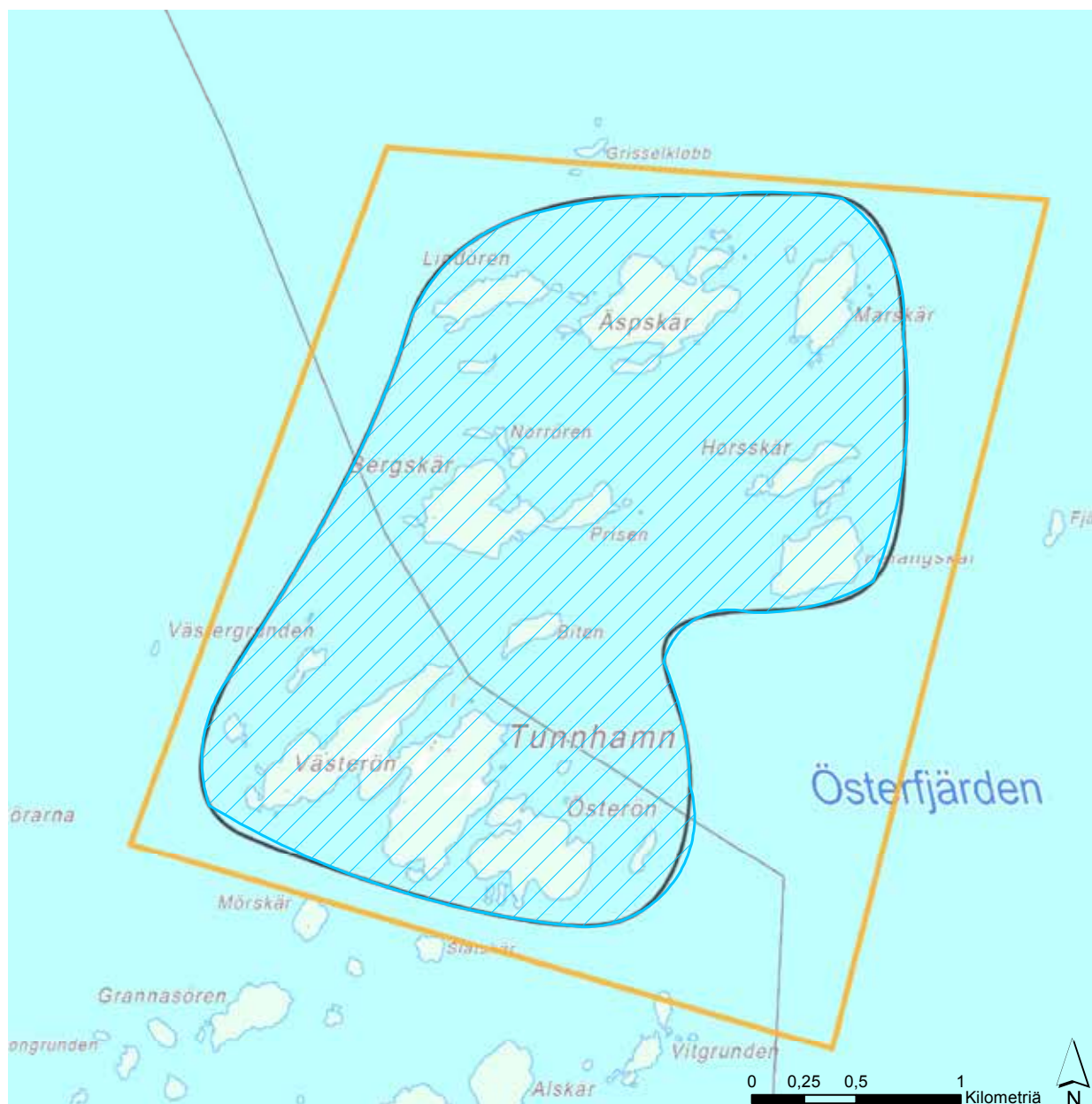
Saariryhmällä on pitkä kulttuurihistoria ja laidunniityt ovat säilyneet avoimina. Saarilla on perinteistä ra-

kennuskantaa ja Tunnhamnilla on edelleen vakitusta asutusta. Saariryhmä muodostaa pienialaisen kokonaisuuden erillään muista saarista.

Rajaus:

Maisema-alue käsittää Tunnhamnin ja Äspskärin lisäksi niiden läheisyydessä olevat saaret ja luodot. Maisema-alueen rajaus seuraa Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2008 todettuja rajauksia.

Tunnhamn

- Uusi maisema-aluearajausehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearajausehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearajaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearajaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/22.4.2014

Vy från Äpskär. Bild: Leena Lehtomaa

Tunnhamn

Landskapsområdets tidigare namn och värdeklass: Skärgårdshavets kulturlandskap; nationellt värdefullt

Kommun: Kimitoön

Värdeklass: Landskapsområde av landskapsintresse

Naturens särdrag:

Öarna Tunnhamn och Äpskär bildar en lös ögrupp i södra delen av Gullkrona fjärden i Skärgårdshavet. Landhöjningen, vågorna samt havsnivåns växlingar har satt sitt spår i landskapet. Ännu på 1700-talet bestod Tunnhamns huvudö av två öar, Hemlandet och Västeröjen, som sedan mera på grund av landhöjningen förenats.

Öarnas berggrund består delvis av granathaltig mikroklinggranit och i ådror förekommer även gabro och diorit, kvarts- och fältspatsgnejs samt granodiorit och gnejsgranit. På öarna växer låga alar, björkar och enar. På Äpskär finns skyddade lundskogar. Äpskärs ängar är nationellt värdefulla vårdbiotoper.

Kulturella särdrag:

Tunnhamns skyddade hamnplats har varit känd i århundraden, eftersom ön ligger in vid en sjöled som en gång i tiderna utnyttjades allmänt. Öns namn härstammar troligtvis från det medeltida sättet att markera goda förankringsplatser och hamnar med tunnor. Öns fasta bosättning härstammar från 1500-talet. På 1600-talet fanns det ett hus och ett antal underlydande torpare på ön. Hemmanet ligger än på den historiska bytomten. Byggnadsbeståndet är huvudsakligen från 1800- och 1900-talen. Strandboden är senast från 1700-talet och är således en av ytterskärgårdens äldsta bevarade byggnader. Det finns fortfarande fast befolkning på Tunnhamn. Under 1900-talets senare hälft har det byggts ett par fritidsbostäder på ön.

Landskapsbild:

Öarna i Tunnhamns ögrupp i Kimitoöns västra skärgård är bergiga och steniga. Den skyddade hamnen med de gamla strandbodarna bildar en traditionell hamnomgivning. Det höga berget bjuder på en vacker utsikt mot både byn och det omgivande havet. Boscapskötseln och fisket har varit landskapsområdets

mest betydande näringar. Tunnhamn är känd för öns blommande betesängar, som fortfarande betas av får.

Bedömningstext:

Ögruppen har en lång kulturhistoria och betesängarna har bevarats öppna. Det finns traditionellt byggnadsbestånd på öarna och Tunnhamn har ännu fast bosättning. Ögruppen bildar en småskalig helhet skild från de andra öarna.

Avgränsning:

Landskapsområdet innefattar, förutom Tunnhamn och Äpskär, även öarna och skären i närheten av dem. Landskapsområdesavgränsningen motsvarar de avgränsningar som fastställts i Egentliga Finlands kulturlandskapsutredning år 2008.

Enar och lågvuxna lövträd på Äpskär. Bild: Leena Lehtomaa

Kaukan Punnan tilan harakkamyly ja rakennuskantaa. Kuva: Kirsti Virkki

Pyhärannan kylämaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Kunta: Pyhäranta

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas

Luonnonpiirteet:

Selkämeren rannikkoalueella sijaitsevien kylien ja ta-sankomaiden halki virtaa Otajärvestä alkava Ihoden-joki, joka laskee Mannerveden pohjukkaan. Alueen eteläreunalla, Ihodenjoen jyrkässä mutkassa, vesi pysähtyy hetkeksi muodostaen pienen järven, Valka-manlahden. Alue rajautuu luoteisosastaan meren ran-taan Kauhianpään kylässä.

Alueen länsipuolen kallioperä on kiilleliusketta ja kiillelegneisiä, itäpuoli graniittia. Maaperä on pääosin moreenia ja alueella on laajahko kallio-alue. Alueelle esiintyy havu- ja sekakangasmetsiä, kun taas kalliio-alueilla kasvillisuus on mäntyvaltaista kuivahkoa kangasmetsää. Alueella on rannikolle tyypillisesti katajia.

Kulttuuripiirteet:

Seurakunnallisesti Pyhämaan seutu kuului keskiajalla Laitilan eli Untamalan emäseurakuntaan. Pyhärannan kylät ovat syntyneet vanhan Laitilasta merelle johtavan kauppareitin varrelle. Laitilan Seppälään johtanut tie toimi myös pyhämaalaisten kirkkotienä 1630-luvulle saakka. Vanha tie kulkee kylien kautta ja haarautuu Ylikylässä, josta pohjoiseen kulkeva raitti johtaa Kauhianpään kylän kautta Pyhärannan kirkolle. Alueen ja lähistön arkeologiset löydökset sijaitsevat kauempana rannikosta kuin nykyiset kylät.

Peltojen keskellä, lähellä toisiaan, Isojaon aikaisilla paikoillaan sijaitsevat ryhmäkylät, ovat hyvin säilyneitä. Isojaon yhteydessä osa kantataloista siirrettiin kylätonteilta. Valkaman kylän vieressä on kylän vanha mäkitupa-alue oman sivuraitinsa varressa. Talonpoikainen rakennuskanta on alueelle tyypillistä ja kerroksellista. Erityisesti Ylikylässä on säilynyt runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Ylikylä on jo keskiajalla syntynyt kylä. Vanhalla kylätontilla on 1600-luvulta periytyvä Ylikylän entinen pappila, jonka päärakennus on 1880-luvun alusta. Pappilaa vastapäätä sijaitsee Impilän kantatalon komea päärakennus.

Alueen rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Joen varressa Valkamassa ja Ylikylässä oli useita myllyjä, joista on jäljellä yksi. Valkaman kylän yhteismaalle vuonna 1904 rakennettun myllyn alkuperäisyysaste on suuri. Lähes kaikki alueen isojaon aikaisista pelloista ja niityistä ovat edelleen viljelyssä. Uusia peltoja on raivattu isojaon aikaiseen tilanteeseen verrattuna hyvin vähän.

Maisemakuva:

Lähekkäin sijaitsevia kyliä yhdistävä tekijä on vanha tiestö, jonka varrelta avautuu vaihtelevia näkymiä välillä kumpuilevaan pienipiirteiseen maisemaan. Alueen pellot ovat pienialaisia ja vuorottelevat metsäisten alueiden kanssa. Maasto on kumpuilevaa etenkin ydinalueella Valkamassa ja Ylikylässä, joissa Ihodanjoki on maiseman osana.

Valkama ja Ylikylä ovat kyläteiden varsille sijoittuvia kyliä. Valkaman kylän maisema on puustoinen ja kallioinen. Pienehköt peltoaukeat sijaitsevat kallioiden välisissä laaksoissa. Kauhianpään kylämaisema koostuu loivalle mäelle tiiviisti rakennetusta kyläkeskuksesta, jota ympäröi suhteellisen pieni peltoalue.

Lähekkäisissä pihapiireissä asuinrakennukset ja lukuisat talousrakennukset muodostavat hienon kokonaisuuden. Kaukan kylä sijaitsee Mannerveden pohjukassa. Hajanainen kylä sijaitsee peltoaukealla, näkyvällä paikalla. Vanha kylämäki näkyy maisemassa edelleen, mutta kylämäellä ei ole enää vanhoja rakennuksia jäljellä. Maisemavauriona voidaan pitää Kaukan ja Kauhianpään itäpuolella kulkevaa ja peltoaukean halkaisevaa Uudenkaupungintietä.

Maisemakuvan kannalta leimaa-antavia ovat alueen helposti rapautuvasta kallioperästä irronneista kivilohkareista rakennetut kiviaidat. Yksi näyttävimmistä kivrakenteista kulkee Kauhianpään vanhan kylämäen laelta toiselle.

Arviointiteksti:

Pyhärannan eteläosan kylät vanhoine rakennuksineen vanhan tiestön varrella muodostavat edustavan ja perinteisen kokonaisuuden. Talonpoikainen rakennuskanta on alueelle tyypillistä ja kerroksellista, alueella on paljon inventoitua ja arvotettua vanhaa rakennuskantaa. Löyhähköt ryhmäkylät edustavat yhtä Ala-Satakunnan tyypillistä asutusrakennetta, joiden

Kivimuurit ovat keskeinen osa Pyhärannan kylämaisemaa. Kuva: Kirsti Virkki

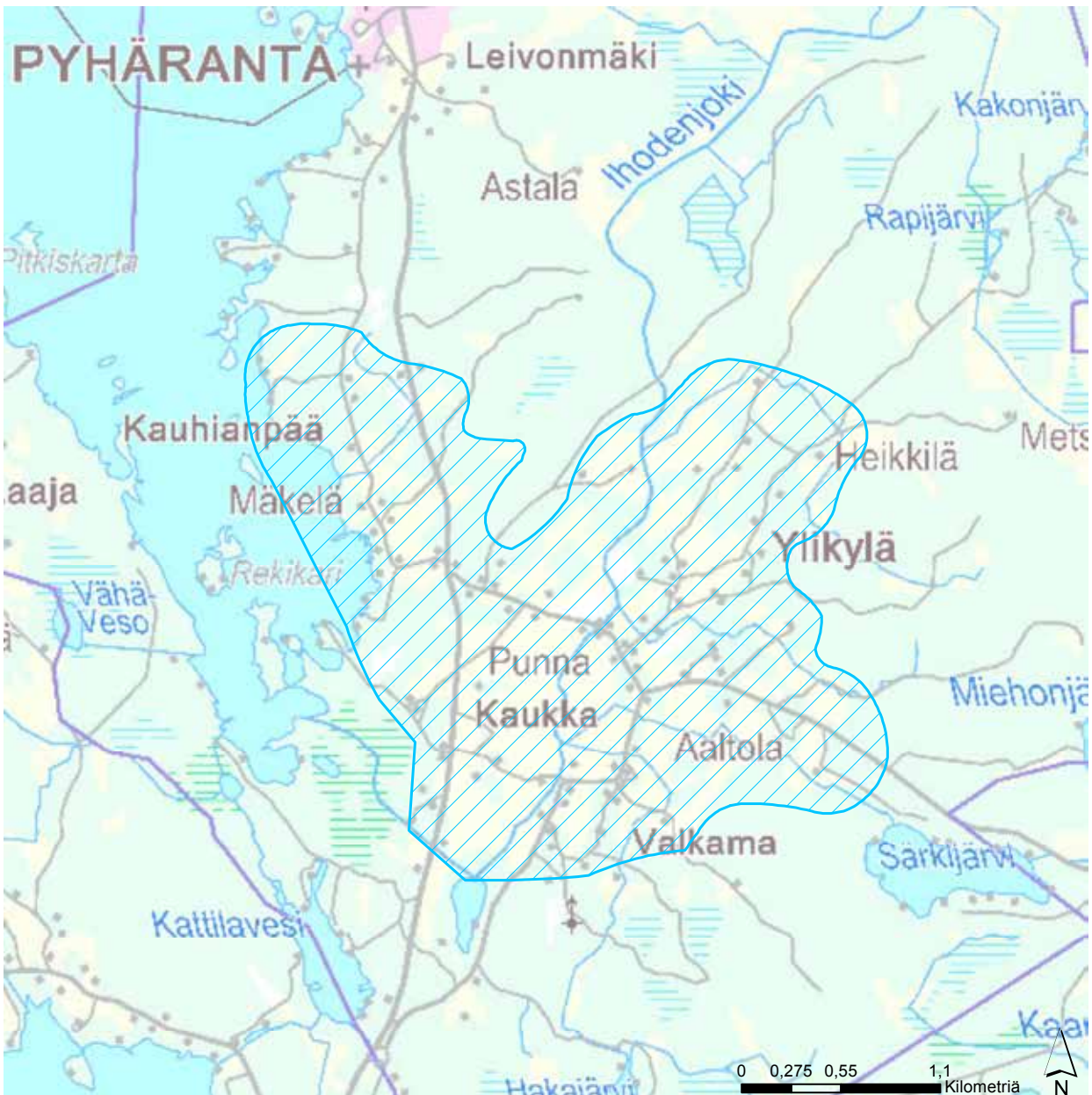

yhteyteen on raivattu karuja rapakivigraniittipohjaisia, pienipiirteisiä ja kauan viljelyksessä olleita peltoalueita. Kaukan kylässä maisemavauriona on peltoaukean halkaiseva Uudenkaupungintie. Uhkana on vanhojen rakennusten jääminen tyhjilleen ja kunnan huononeminen. Alue on Laitilan lakeuden ohella, ainoa Ala-Satakunnan viljelyseutua edustava maisema-alue Varsinais-Suomen aluevalikoimassa.

Rajaus:

Maisema-aluearjaus käsittää Ylikylän, Valkaman, Kauhianpään ja Kaukan kylien kulttuurimaiseman ja niitä yhdistävän tiestön.

Pyhärannan kylämaisemat

- Uusi maisema-aluearjaus ehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
- Uusi maisema-aluearjaus ehdotus (maakunnallisesti arvokas)

- Maisema-aluearjaus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
- Maisema-aluearjaus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttokeskus Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014

Julkaisusarjan nimi ja numero Raportteja 75/2014				
Vastuualue Ympäristö ja luonnonvarat				
Tekijät Jenny Alatalo, Marie Nyman		Julkaisu-aika Joulukuu 2014		
		Kustantaja /Julkaisija Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus		
		Hankkeen rahoittaja / toimeksiantaja		
Julkaisun nimi Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet Ehdotus Satakunnan ja Varsinais-Suomen arvokkaiksi maisema-alueiksi 2014 (Landsbygdens kulturlandskap och landskapssevärdheter Ett förslag för värdefulla landskapsområden i Satakunda och Egentliga Finland)				
Tiivistelmä Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat edustavimpia maaseudun kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Suomessa on 156 maisema-alueita, jotka ovat valtioneuvoston vuonna 1995 tekemän periaatepäätöksen mukaan valtakunnallisesti arvokkaita. Näistä alueista kahdeksan sijaitsee Varsinais-Suomessa ja viisi Satakunnassa. Maisema-alueilla turvataan edustavien ja elinvoimaisten maaseutumaisemien säilyminen. Vuosien 2012 - 2014 aikana koko Suomessa oli meneillään valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi, jota tehtiin maakunnittain ympäristöministeriön MAPIO-työryhmän laatimien ohjeiden mukaisesti. Valtakunnallisella tasolla päivitys- ja täydennysinventointien tulosten perusteella koostetaan uusi ehdotus valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi. Ehdotuksen pohjalta on tarkoitus valmistella maisema-alueista uusi valtioneuvoston päätös. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivittäminen edellyttää kannanottoa maakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin. Satakunnassa maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on inventoitu nyt ensimmäistä kertaa "Katson maalaismaisemaa"-hankkeessa. Varsinais-Suomen osalta on yhtenäistetty eri aikoina tehtyjä aikaisempia maakunnallisia inventointeja, jotka on jo otettu huomioon voimassa olevissa maakuntakaavoissa. Tässä raportissa esitellään päivitys- ja täydennysinventointien kulkua ja tuloksia Satakunnan ja Varsinais-Suomen osalta.				
Asiasanat (YSA:n mukaan) maisema, kulttuurimaisemat, maisema-alueet, maisemanähtävyys, maisemanhoito, Varsinais-Suomi, Satakunta				
ISBN (Painettu)	ISBN (PDF) 978-952-314-104-9	ISSN-L 2242-2846	ISSN (painettu)	ISSN (verkkojulkaisu) 2242-2854
www www.ely-keskus.fi/julkaisut www.doria.fi	URN URN:ISBN:978-952-314-104-9	Kieli suomi (ruotsi)	Sivumäärä 276	
Julkaisun tilaukset Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, PL 523, 20801 Turku, puh. 0295 022 500 (vaihe)				
Kustannuspaikka ja -aika Turku 2014		Painotalo		

PRESENTATIONSBLAD

Publikationens serie och nummer Rapporter 75/2014				
Ansvarsområde Miljö och naturresurser				
Författare Jenny Alatalo, Marie Nyman		Publiceringsdatum December 2014		
		Utgivare / Förläggare Närings-, trafik- och miljöcentralen i Egentliga Finland		
		Projektets finansör/uppdragsgivare		
Publikationens titel Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet Ehdotus Satakunnan ja Varsinais-Suomen arvokkaiksi maisema-alueiksi 2014 (Landsbygdens kulturlandskap och landskapssevärdheter Ett förslag för värdefulla landskapsområden i Satakunda och Egentliga Finland)				
Sammandrag <p>De nationellt värdefulla landskapsområdena är de mest representativa kulturlandskapen i landsbygden och deras värde grundar sig på en mångfaldig kulturpåverkad natur, ett vårdat odlingslandskap och traditionellt byggnadsbestånd. Finland har 156 landskapsområden som enligt statsrådets principbeslut av 1995 är nationellt värdefulla. Av dessa områden ligger åtta i Egentliga Finland och fem i Satakunda. Med landskapsområdena säkras att representativa och livskraftiga landsbygdslandskap bevaras.</p> <p>Under 2012 - 2014 pågick i hela Finland en uppdaterande och kompletterande inventering av de nationellt värdefulla landskapsområdena. Inventeringen gjordes landskapsvis enligt miljöministeriets MAPIO-arbetsgrupps anvisningar. På basen av resultaten från de uppdaterande och kompletterande inventeringarna sammanställs ett nytt förslag till nationellt värdefulla landskapsområden. Avsikten är att utifrån förslaget bereda ett nytt statsrådsbeslut över landskapsområden.</p> <p>Uppdatering av de nationellt värdefulla landskapsområdena förutsätter ett ställningstagande om de värdefulla landskapsområdena på landskapsnivå. I Satakunda har de värdefulla landskapsområdena på landskapsnivå nu inventerats för första gången inom projektet "Katson maalaismaisemaa". I Egentliga Finland har de tidigare, under olika tider gjorda inventeringarna på landskapsnivå harmoniserats och de har beaktats i de gällande landskapsplanerna.</p> <p>I denna rapport presenteras de uppdaterande och kompletterande inventeringarnas gång och resultat för Satakunda och Egentliga Finland.</p>				
Nyckelord (enligt Allärs) landskap, kulturlandskap, landskapsområden, landskapsvård, landskapssevärdhet, Egentliga Finland, Satakunda				
ISBN (tryckt)	ISBN (PDF) 978-952-314-104-9	ISSN-L 2242-2846	ISSN (tryckt)	ISSN (webbpublikation) 2242-2854
www www.ely-centralen.fi/publikationer www.doria.fi		URN URN:ISBN:978-952-314-104-9		Språk finska (svenska) Sidantal 276
Beställningar Närings-, trafik- och miljöcentralen i Egentliga Finland, PB 523, 20101 Åbo, tel. 0295 022 500 (växel)				
Förläggningsort och datum Åbo 2014			Tryckeri	

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat edustavimpia maaseudun kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Suomessa on 156 maisema-aluetta, jotka ovat valtioneuvoston vuonna 1995 tekemän periaatepäätöksen mukaan valtakunnallisesti arvokkaita. Näistä alueista kahdeksan sijaitsee Varsinais-Suomessa ja viisi Satakunnassa. Maisema-alueilla turvataan edustavien ja elinvoimaisten maaseutumaisemien säilyminen.

Vuosien 2012 - 2014 aikana koko Suomessa oli meneillään valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi, jota tehtiin maakunnittain ympäristöministeriön MAPIO-työryhmän laatimien ohjeiden mukaisesti. Valtakunnallisella tasolla päivitys- ja täydennysinventointien tulosten perusteella koostetaan uusi ehdotus valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi. Ehdotuksen pohjalta on tarkoitus valmistella maisema-alueista uusi valtioneuvoston päätös.

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivittäminen edellyttää kannanottoa maakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin. Satakunnassa maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on inventoitu nyt ensimmäistä kertaa ”Katson maalaismaisemaa”-hankkeessa. Varsinais-Suomen osalta on yhtenäistetty eri aikoina tehtyjä aikaisempia maakunnallisia inventointeja, jotka on jo otettu huomioon voimassa olevissa maakuntakaavoissa. Tässä raportissa esitellään päivitys- ja täydennysinventointien kulkua ja tuloksia Satakunnan ja Varsinais-Suomen osalta.

RAPORTTEJA 75 | 2014
MAASEUDUN KULTTUURIMAISEMAT JA MAISEMANÄHTÄVYYDET
EHDOTUS SATAKUNNAN JA VARSINAIS-SUOMEN
ARVOKKAIKSI MAISEMA-ALUEIKSI 2014

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

ISBN 978-952-314-104-9 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2854 (verkkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-314-104-9

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus